KIZIL SÜVARİLER

ISAAC BABEL

GÜN YAYINLARI

İSAAC BABEL

KIZIL SÜVARİLER

Türkçesi:
ZEYYAT ÖZALPSAN

GÜN YAYINLARI

Cağaloğlu — Tan Apartımanı
P. K. 1119 — İSTANBUL

Dizgi: **ALFABE MATBAASI**
Baskı: **ŞENAY MATBAASI**
İstanbul — 1968

POLONYA'YA GİRİŞ

VI. ncı Tümen Komutanı, Novograd - Volynsk'in, bu sabah şafak sökerken alındığını bildirdi. Kurmaylar, Krapivno'ya hareket etmişlerdi bile. Yük taşıyan birliklerimiz, Çar Birinci Nikola'nın, köylülerin kemikleri üzerine yaptırdığı o Bresk'ten ta Varşova'ya kadar uzanan geniş yolda artçı olarak yayıldılar.

Çiçek çiçekti çevremizdeki kırlar, tarlalar. Ve yer yer gelincikler kızıl lekeler gibi yayılıp genişliyor, bir öğlen meltemi, sararan çavdarlarla oynaşıyor, ufukta yükselen el değmemiş kara buğdaylar bir uzak manastırın duvarlarını hatırlatıyordu. Durgun akan Volny, yılan gibi kıvrıla kıvrıla gittikçe bizden uzaklaşırken çiçekli yamaçlarda, bir yabanlığın ortasında boy vermiş şerbetçi otlarının arasında, yorgun ve sürünen yaralı kolları vardı. Sonra nehir, ilerde inci renkli sislerin bürüdüğü huş ağaçlarının koruluğunda kayboluyordu. Portakal rengi güneş, kesik bir baş gibi yuvarlana yuvarlana gökyüzünden düşüyor, topak topak bulut kümelerinin arasındaki yumuşak ışıklar gittikçe korlaşıyordu. Başımızın üzerinden geçiyordu batan güneşin fırlattığı ışıktan mızraklar. Akşam serinliğine, bir gün evvel parçalanan hayvanların kan kokusu damlamaya baş-

lamıştı yavaştan. Kararan Zbruch kükriyerek kıvrıla - büküle, boğum boğum köpüklü çağlayanlara koyveriyordu kendini. Bütün köprüler yıkılmıştı ve bizler nehri yürüyerek geçiyorduk. Dalgaların üzerinde şahane bir ay serilmiş yatıyordu. Sağrılarına kadar suya batıktı hayvanlar. Ve sert akıntı yüzlerce atın ayaklarının arasından gümbürdeyerek akıyordu. Sulara gömülen bir er, ağız dolusu sövdü Tanrının anasına. Nehrin üzeri arabaların siyah tentelerile yer yer lekelenmişti. Ve çevreyi ay ışıklarının somaki izleri altında parlak boşluklardan yükselen şaşkın sesler, şarkılar ve ıslıklar dolduruyordu tüm.

Gecenin geç saatlarında vardık Novograd'a. Konaklıyacağım evde karşıma gebe bir kadınla kızıl saçlı, zayıflıktan enselerinin kemikleri fırlamış iki Yahudicik çıktı. Bir üçüncüsü de duvarın dibinde kıvrılıp yorganı kafasına kadar çekerek çoktan uyumuştu. Bana verilen odada altüst edilmiş dolaplar, yırtık kürk parçaları, pislik ve yahudilerin sadece yılda bir defa, paskalya zamanları kullandıkları gizli çanak çömlekler vardı.

«Temizle bunları», dedim kadına. «Nasıl yaşanır böyle bir pisliğin göbeğinde?» İki Yahudicik, oturdukları yerden hemen ayağa fırladılar. Keçe terlikleri ile sıçrar gibi hareketler yaparak, yerdeki ıvır zıvırı temizleyip topladılar. Tıpkı bir maymun ya da bir sirkteki Japon cambazları gibi sessiz sedasız yapıyorlardı bu sıçramaları. Bu arada enseleri bükülüyor, ileri geri sallanıyordu. Sonra bağırsakları dökülmüş kuştüyü bir yatak serdiler yere ve ben duvarın dibinde çoktandır uyuyan yahudinin yanına uzandım. Yavaştan yüreksiz bir fakirlik sinsice şiiteme yaklaşmaya başladı.

Sessizlik bastırdı herşeyi. Sadece ay, mavi ellerini çırparak, yuvarlak ve kaygısız yüzüyle, pencerenin dışında bir serseri gibi dolaşıyordu.

Uyuşmuş bacaklarımı kıvırarak, ortası boydan boya

yarık şiltenin üzerinde uykuya daldım. Uykumda VI. ncı Tümen Komutanı çıktı karşıma. İri bir kısrağın üzerinde Tugay komutanını kovalıyordu. İki el ateş etti gözlerinin arasına. Çıkan kurşunlar Tugay komutanın kafasına rastladılar, adamın iki gözü yuvalarından fırlayarak yere düştü. Yaralı Tugay komutanına: «Tugayı neden geri çevirdin?» diye bağırıyordu Tümen komutanı Savitsky. Ve ben tam burada uyandım işte. Zira gebe kadın elleriyle yüzüme dokunuyordu.

«Merhametli efendim,» dedi. «Uykunuzda bağırıp debelendiniz. Yatağınızı başka bir köşeye yapayım, zira babamı iteleyip duruyorsunuz.»

İncecik bacakları ve iri karnıyla doğrularak ayağa kalktı ve battaniyeyi açtı uyuyan adamın üzerinden. Sırt üstü uzanmış, ihtiyar bir adam vardı örtünün altında. Ölü, ihtiyar, bir adam. Gırtlağı boydan boya kesilmiş ve yüzü ikiye bölünmüştü. Ve bir topak kurşun gibi mavi kan, pıhtılaşmıştı sakallarının arasında.

«Merhametli efendim», dedi Yahudi karısı kuş tüyü yatağı sallarken. «Polonyalılar kesti gırtlağını. O ise: 'Beni avluda öldürün de kızım ölümümü görmesin' diye yalvarıyordu. Oysa onlar, keyiflerince, işlerine geldiği gibi hareket ettiler. Odasında beni düşlüyerek göçtü gitti. Ve ben şimdi bilmek istiyorum,» diye, birden gelen, birden bastıran korkunç bir şiddetle bağırdı kadın, «Evet, bilmek istiyorum. Acaba dünyanın her hangi bir yerinde benim babama benzer başka bir baba bulabilir misiniz?»

NOVOGRAD'DAKİ KİLİSE

Dün, kaçak bir Katolik papazının evinde karargâh kurmuş olan Ordu Komiserine, tekmil vermek için gittim. Mutfakta beni Cizvit papazın ev işlerini gören Pani (*) Eliza karşılayıp önüme anber rengi çayla süngeri andıran hamur tatlıları sürdü. Hafif bir çarmıh kokusu vardı bu tatlılarda. İncecik şerbetinde ise Vatikan'ın o öfkeli ateşliliğinin tadı...

Evin yanındaki kilisede, şaşkın bir zangocun çaldığı çanlar haykırıyordu avaz avaz. Temmuz yıldızları ile dopdolu bir geceydi. Kır saçlı kafasını büyük bir dikkatle sallıyan Pani Eliza dur durak bilmeden tabağımı tatlılarla dolduruyordu habire ve ben bu cizvit yemeklerinin iyice tadını çıkarıyordum.

İhtiyar Polonyalı kadın, «Pan» diye hitap ediyordu bana. Kapının yanında duran, kulakları kemikleşmiş, kır saçlı ihtiyar ise, sanki askeri bir törendeymiş gibi esas duruşa geçmişti. Hain alaca karanlığın bir yerlerinde bir keşiş cübbesi kararsızca çırpınıp duruyordu. Rahip kaçmıştı ama, arkasında yardımcısı Pan Romuald'ı bırakmıştı.

Bir dev iriliğindeki bu hadım, genzinden çıkardığı kiriş gıcırtısını andıran sesiyle bizlere «Yoldaşlar» diye hitab ederek şeref veriyordu. Sarı parmağını haritanın üzerinde gezdirip Polakların tıkandıkları bölgeleri işaret ediyor ve memleketinin yaralarını teker teker sayıp döküyor-

---

(*) Pani, Leh dilinde hanım - bayan, Pan ise efendi, bay anlamına gelir.

retli devlet başkanı Joseph Pilsudski adına yazılmış şükran dualarıyla dolu kitapları yerleştirmişim yastık niyetine.

Yuvarlana yuvarlana dilenciler ordusu yaklaşıyor eski kentlerine. Ah Polonya, ve üzerinde gök gürültüsü gibi birlik şarkıları söylüyen toprak köleleri. Yazık sana kimsesiz halk; vah sana Prens Radzivill ve vah sana Prens Sapieha ki bir saat geç başını kaldırdın.

Komiserim, halâ görünürlerde yok. Kendisini Kurmay heyetinde, kilisenin bahçesinde, kilisenin içinde aradım. Kapıları açıktı tapınağın. İçeri girdiğim zaman beni, kırık bir tabutun üzerinde pırıldayan iki kuru kafa karşıladı. Korkudan, dar attım kendimi bir kemerin altına. Meşe bir merdiven yükseliyordu mihraba doğru. Ve ben kubbeye yakın bir yerlerde ok gibi uzun titrek ışıklar gördüm. Sonra da Komiseri ve özel kısmın şefini... Yanlarında, ellerinde şamdanlar olan kazaklar vardı. Zayıf seslenişime cevap verip bana yukarı çıkmam için yol gösterdiler.

Bir katafalk'ın oymaları olduğunu anladığım kuru kafalar beni artık ürkütmüyordu. Hep birlikte aramaya devam ettik - zira bir aramaydı bu. Ve buna sebep de papazın evinde öbek öbek ordu teçhizatının bulunmuş olmasıydı.

Elimizde durmadan eriyen ince mumlar, kol yenlerimize işlenmiş olan at başlarını aydınlatırken, mahmuzlarımız şıkırdıyor ve fısıltılı seslerle sonsuz yankılar yapan tapınağın içinde aralıksız dolaşıp duruyorduk. Yol boyunca, farelerinki gibi pembe gözlü, eşsiz taşlarla süslenmiş bir sürü bakire Meryemler bizi izlediler. Işıklar titriyordu parmaklarımızın arasında. Dik dörtgen gölgeler, kıvırcık sakalları Karmen kırmızısı ile hafiften boyanmış, tombul yanakları pembe, Aziz Paul, Aziz Francis, Aziz Vincent'tin heykellerinin üzerinde uçuşup duruyordu.

Parmaklarımızla bastığımız kemik düğmeler içeri giriyor, ortasından ikiye bölünen Ikonlar, iki tarafa yatıp bize yer altı geçitlerinin, küflü mahzenlerin yollarını açıyordu. Eski bir tapınak olduğu için her köşesinde sırlar saklıydı. Yaldızlarla bezenmiş duvarlarının ardında gizli geçitler, hücreler, hiç ses çıkarmadan, kayarak yana açılan kapılar vardı.

Ah çılgın keşiş! Kurtarıcının çivilerine kadın üyelerin kuşakları asılır mı hiç? Kutsalların en kutsalının içinde, altın dolu bir sandıkla, Fas derisinden yapılmış ve ağzına kadar kâğıt para bastırılmış bir heybe bulduk. Sonra Paris işi mücevher kutuları vardı, lebalep zümrüt yüzüklerle dolu.

Daha sonra, komiserin odasında paraları saydık. Dizi dizi altınlar, halılar genişliğince kâğıt paralar. Sanki öfkeli bir rüzgâr esiyordu mumların titrek ışıkları arasında. Ve Pani Elizanın gözlerinde bir kuş şaşkınlığı, açıktan açığa belli oluyordu. Sonra Romuald'ın gümbürdeyen kaba kahkahaları, sonra kaçık zangoç Pan Robacki'nin ardı arası kesilmeden çaldığı çanların haykırışları.

«Geri dur,» dedim, kendi kendime. «Geri dur, adi askerlerin aldattığı bu göz süzen, aşk dolu bakışlı Madonnalardan, geri dur!»

BİR MEKTUP

İşte, bizim özel gurupta bulunan Kurdyukov adındaki delikanlının, evine yollamak için bana yazdırdığı bir mektup. Bunun unutulmaması gerek. Hiç bir süsleme ve ekleme yapmadan kelime kelime kopye ettim bunu. Ve burada, yazıldığı gibi sunuyorum.

Sevgili anam, Evdokia Fydorovna,

Mektubumun ilk satırlarında, sana acele ile, Tanrıya şükürler olsun hayatta olduğumu ve de sıhhatimin iyi olduğunu bildirmek ister, aynı şeyleri de senden duymayı arzularım. Ve böylece hürmetle cümlenizin önünde eğilirim. (Mektubun burasında teker teker hısım ve akrabanın isimleri yazılı. Bu kısmı bırakıp ikinci paragrafa geçelim.)

Sevgili anam, Evdokia Fyodorovna Kurdyukova, sana hemen şunu bildirmek isterim ki, Yoldaş Budyonny'nin Kızıl Suvari Ordusunda görevliyim. Ayrıca senin dedikoducu Nikon Vasilyiç şu anda bir Kızıl kahraman oldu. Beni Siyasi kısma verdiler. Burada gazete, dergi ve kitap dağıtıyoruz - Moskova Merkez komitesinin çıkardığı **Izvetstia**, gene Moskovadan gelen **Pravda** ve bizlerin çıkardığımız amansız, **Kızıl Suvari** gazetesi ki, bunu savaş hattında olan her er okumak için can atıyor ve okuduktan sonra da her biri, ruhları kahramanlıkla dolu, hasatta ekin biçer gibi Polakları biçiyor. Ben Nikon Vasilyiç ile birlikte şahane bir hayat yaşıyorum.

Sevgili anam Evdokia Fydorovna, bana ne bulabilirsen yolla. Yalvarırım sana. o küçük benekli erkek domuzu kes ve bir sepet içinde, Yoldaş Budyonny'nin Siyasi kısmında Vasili Kurdyukov adına yolla. Her gün aç karnıma yatıyorum, fazla bir giyeceğim de yok. Ayrıca havalar da haylice soğuk. Bana Steve'imden bahseden bir mektup yaz, onun hayatta olup olmadığını bildir. Yalvarırım sana ona iyi bak ve bana onun hakkında yaz. Halâ topallıyor mu? Yoksa bu sakatlığı geçti mi? Ön ayaklarındaki uyuz nasıl? Nallandı mı? Yalvarırım sana sevgili anam, hiç ihmâl etmeden önce ayaklarını, kutsal resimlerin arkasına bıraktığım sabunla devamlı olarak yıka. Eğer sabunu babam kullandıysa Krasnodar'dan yenisini al. Ona bakacak olursan, göreceksin ki, Tanrı da seni hiç bir zaman yalnız komıyacaktır. Bura hakkında sana yazabileceğim tek şey, memleketin çok fakir olduğudur. Köy-

lüler, beygirleri ile birlikte, bizim kızıl kartalların korkusundan ormanlara saklanıyorlar. Buğdayları çok az, olanı da berbat. Bu da bizi hayli güldürüyor. Yulaf ve çavdar yetiştiriyorlar. Bol miktarda serbetçi otu yetiştiriyorlar. Sırık yardımıyla büyüttükleri için mahsul bol oluyor ve bundan evlerinde Votka çekiyorlar.

Mektubumun bu ikinci satırlarında, sana, bundan bir yıl evvel, kardeşim Theodore'yi öldüren babamdan bahsetmek istiyorum. Yoldaş Pavliçenko komutasındaki Kızıl Tugayımız, Rostov şehrine doğru ilerlerken, saflarımız arasında hiyanet baş gösterdi. O vakitler babam, General Denikin'in emrinde Bölük Komutanlığı yapıyordu. Görenlerin söylediklerine göre, eski rejimdeki gibi madalyalar kuşanıyormuş hep. Neyse, bu hıyanet yüzünden, hepimizi esir aldılar. Bir süre sonra da kardeşim Theodore babamın gözüne çarptı. Ve babam onu bir yandan kamçılarken, bir yandan da: «Yabani, adi, soysuz sopsuz Kızıl köpeği seni, orospu çocuğu,» gibi kötü sözlerle söğüp sayıyordu. Buna benzer daha bir sürü lâflar edip kamçılamaya devam etti, ta ki karanlık basıp da Theo ölene kadar. Sana, Theo'cuğunun mezarında bir haç bile olmadan yattığını anlatan bir mektup yazarken, babam tarafından yakalandım. Bana: «Sen de ananın çocuğusun, onun kökünden gelme, o şırfıntının piçisin. Onu gebe bıraktım, gene de bırakacağım, bunun için yaşıyorum ben. Kendi tohumumu sırf adalet yerine gelsin diye geberttim,» dedi ve buna benzer daha bir sürü lâflar etti. Kurtarıcımız Hazreti İsa'nın çektiklerini, ben de onun elinden çektim. Kısa bir süre sonra da, babamın elinden kaçarak, Yoldaş Pavliçenko'nun komutasındaki birliğime iltihak edebildim. Sonra verilen bir emirle, Tugayımızı ikmâl etmek, kayıpların yerini doldurmak için Voronezh şehrine geldik. İkmal yaptık burada. Yani bize yeni atlar, sırt çantaları, tabancalar ve diğer gereken malzemeyi verdiler. Voronezh hakkında sana bil-

gi verebilirim sevgili anacığım. Oldukça güzel bir şehir burası. Krosnodar'dan biraz daha büyücek. İnsanları çok güzel olduğu gibi, nehir de yıkanmaya elverişli. Günde bize bir kilo ekmekle, çeyrek kilo et ve yeteri kadar şeker veriyorlar. Böylelikle sabahları şekerli çay içebildiğimiz gibi, aynı şeyi akşamları da yapabiliyoruz. Böylelikle de açlık unutulmuş oluyor. Ben akşam yemeklerinde kardeşim Simon'un yanına gidip gözleme ve kaz eti yiyor, sonra da sırt üstü uzanıp istirahat ediyorum. Alayın tümü Simon'un gösterdiği cesaret yüzünden olacak, komutan olmasını istiyor. Bütün bunların etkisi yüzünden Yoldaş Budyonny'ninden bir emir geldi ve Simon'a iki güzel at ile iyi elbiseler, eşyalarını ve teçhizatını koyması için bir de araba verdiler. Bir de Kızıl sancak verildi kendisine. Ben de kardeşi olduğum için yanındayım. Eğer komşulardan biri sana tebelleş olursa, Simon ağabeyim onu kolaylıkla susturmasını bilir. Sonra General Denikin'i kovalamaya başladık. Binlercesini öldürdük askerlerinden. Kara Deniz'e kadar kovaladık ordusunu ama babama bir yerlerde rastlıyamadık. Simon onu her yerde arıyor. Elbette, Theo'yu o kadar özledi ki. Sevgili anam, sen de babamın nemene domuz kişiliğinde bir adam olduğunu bilirsin. Ne yapmış biliyor musun? Utanmadan kırmızı sakalını siyaha boyayıp Maykop şehrinde sivil dolaşmaya başlamış. Tabiî kimse de onun eski rejimde bir polis olduğundan şüphelenmemiş bile. Ama gerçek nasıl olsa eninde sonunda çıkıyor ortaya. Gene senin şu dedikoducu Nikon Vasilyiç, günlerden bir gün babamı, şehir sakinlerinin birinin evinden çıkarken görünce, hemen bir mektup döşeniyor Simon'a. Atlara atladığımız gibi tam ikiyüz verst yol aldık. Ben, Simon ağam ve bizim birlikte olup da, bizlen gelmek isteyen bazı delikanlılar.

Peki Maykop şehrinde ne gördük dersin? Cephedekilerle, geri hatlarda oturan kişiler aynı kafada değillermiş

meğer. Hiyanet dört bir taraftan dolup dolup taşıyor. Üstelik çevre, tıpkı eski devirde olduğu gibi bir sürü pis Yahudi ile dolu. Simon bu rezillere babamı teslim etmek istemedikleri için esaslı bir ders verdi. Evet babamı bize verecekleri yerde, herifi kilit altına vurmuşlar. Üstelik bize onu hapse atma emrinin yoldaş Troçkiden geldiğini söylediler. Sözde Troçki yoldaş esirlerin öldürülmemesini emretmiş te onu kendileri mahkeme edip gereken cezayı vereceklermiş. O zaman Simon kendinden bekleneni yaparak bir Alay komutanı olduğunu ispatladı ve Yoldaş General Budyonnin'in kendisine kızıl sancakla birlikte, sancağın verdiği bütün yetkileri sayıp döktükten sonra, babamı vermemekte ısrar edecek olurlarsa, tümünü birden öldüreceğini söyledi. Birliğimizdeki delikanlılar da aynı şeyi tekrarladılar. Sonunda Simon, babamızı eline geçirip, adet olduğu üzere bütün savaşçıların önünde kamçılamaya başladı. Bu şekilde kırbaçlanmak ordunun kurallarından biri. Sonra Simon, bir kova suyu, babamın sakalına boca edip sordu:

«Benim elimdeyken rahatın iyi mi baba?»

«Hayır», dedi babam. «İyi değil.»

O zaman Simon şöyle dedi: «Peki ya Theo? Senin elindeyken iyi miydi onun hali?»

«Hayır,» dedi babam. «Theo için işler pek iyi gitmedi.»

Simon yeniden sordu; «Peki, işlerin senin için kötü gideceğini hiç mi düşünmedin baba?»

«Hayır,» dedi babam. «Doğrusu ya, işlerin benim için kötü gideceğini hiç düşünmemiştim.»

Simon bizlerden tarafa dönüp şöyle dedi: «Ne düşünüyorum biliyor musunuz? Eğer ben onun adamlarının eline düşseydim, oracıkta işimi bitirirlerdi benim - Ve şimdi, biz de senin işini bitireceğiz, baba.»

O zaman babam hiç sıkılmadan sövmeye, hatta işin

içine Tanrının anasını bile karıştırmaya başladı. Üstelik ağamın yüzüne tokat bile attı. İşte o zaman Simon beni başka yere yolladığından, sana babamın işini nasıl bitirdiklerini anlatamıyacağım, candan aziz ciğerden tatlı anam.

Ondan sonra Novorossisk şehrinde konakladık. Dediklerine göre şehrin öbür ucunda kuru bir toprak parçası yokmuş. Suymuş hep. Kara Deniz diyorlar adına. Mayısa kadar burada kaldıktan sonra, Polonya cephesine hareket ettik. Şimdi ise Polak Panlarını, çizmelerinin içinde korkudan zangır zangır titretiyoruz.

Senin sevgili oğlun
Vasili Timofeyiç Kurdyukov

Ana, benim Steve'e iyi bak ki Tanrı seni asla yalnız bırakmasın.

Böyleydi işte Kurdyakov'un mektubu. Kelimesini bile değiştirmedim. Bitirdiğim zaman, yazılı kâğıdı alarak, koynuna, çıplak teninin üzerine yerleştirdi.

«Kurdyakov,» diye sordum delikanlıya. «Kötü bir adam mıydı baban?»

«Babam,» dedi yüzünü buruşturarak, «köpeğin tekiydi.»

«Peki, ya anan - daha mı iyi?»

«İyidir anam. Eğer görmek istersen işte bizim aile.»

Yer yer kırılıp çatlamış bir resim uzattı bana. Timofey Kurdyakov'dan başka, üzerinde üniforma olan, başı kalpaklı geniş omuzlu, sakalları ortadan ayrık bir adam, renksiz ve boş gözlerle bakıyordu objektive, yanındaki bambudan bir koltuğa, üzerinde bol bir hırka olan, ufak tefek, zayıf yüzlü temiz bakışlı bir köylü kadını oturmuştu. Ve bu harab olmuş taşra fotoğrafçısının, dekor diye

kullandığı, üzerinde çiçekler ve kuşlar olan eski siyah örtünün önünde sanki bir merasimdeymiş gibi, canavarcasına iri, geniş omuzlu, asık suratlı, devrik gözlü iki delikanlı duruyordu. Kurdyakov kardeşler. Theodore ve Simon.

BİNEK DEĞİŞTİRME SUBAYI

Bir uğultu vardı köyde. Ekinleri çiğniyerek gelen suvariler hayvan değiştiriyordu. Biniciler, yorgun hayvanlarının yerine, yük beygirlerini gaspetmekle meşguldüler. Kimseye kabahat yüklenemez bu yüzden. Atsız bir ordu olamaz çünkü.

Oysa bu gerçeği bilmek, köylülerin işini kolaylaştırmıyordu ki... Can sıkıcı bir şekilde, Kurmay binasının çevresinde toplanıyorlar, yorgunluktan sendeleyen, ufak bineklerini çekerek getiriyorlardı.

Ekmek kazandırıcılarından ayrılmak, tümünün birden içinde bir cesaretin doğmasına sebep olmuştu. Hepsi de aniden gelen bu buruk yürekliliğin fazla sürmiyeceğini bildiklerinden, ilgililere, tanrıya, kötü talihlerine umutsuzca bağırıp çağırmak için tarifsiz bir telâş içindeydiler.

Kurmay başkanı Zh-, üniformasını eksiksiz kuşanmış, binanın önündeki merdivenlerin üst basamağında duruyordu. İltihaplı gözkapaklarını eliyle siper ederek, köylülerin şikâyetlerini büyük ve belli olan bir dikkatle dinliyordu. Oysa bu belirli dikkat, aslında onun bir davranışından başka bir şey değildi. O da tıpkı bütün tecrübeli ve fazla zorlanmış işçiler gibi, hayatın bazı boş ve anlamsız anlarında bütün düşünme mekanizmasını durdurmasını bilen kişilerdendi. Pek ender gelen böyle mutlu boşluklarda, kurmay başkanımız, aslında, aşınmış düşünce makinesini kurardı.

Köylülerin karşısında dururken aynı şey oluyordu işte.

Adamların birbirini tutmaz şikâyetleri, çığrışmaları, umutsuz haykırışları, sanki komutanın rahat etmesine eşlik ediyor, o bütün bu patırdıdan uzak bütün dikkatini beyninde hafiften bir nabız gibi atan düşüncelerine vermiş bunları canlandırıp arıtmaya çalışıyordu. Sonunda yeterli vuruşu hissettiği zaman mızmızlanan köylülerin tümüne birden, bir komutana yakışırcasına hırladıktan sonra, çalışmak üzere karargâh binasına girdi.

Sertliğe lüzum kalmamıştı artık. Diyakov, ateşli Arap-İngiliz kırması hayvanını dört nala merdivenlerin yanına sürdü. Eskiden bir sirkte cambaz olan Diyakov, şimdi kırmızı yüzlü, kırçıl bıyıklı bir suvari subayıydı. Sırtında siyah bir pelerin, ayaklarında ise, kenarları gümüşten çizgili, kırmızı, bol bir kazak pantalonu vardı.

«Kutsal babamızın takdisi, cümle Kara muhafızların üzerinde olsun,» diye bir nara patlattıktan sonra dört nala giden atının gemlerini kısıp hayvanı olduğu yere mıhladı.

Tam bu sırada, özengisinin yanında, zayıflıktan ve yorgunluktan kadidi çıkmış bir at yere yuvarlandı. Bu, Kazakların, değiş tokuşlarda verdikleri hayvanlardan biriydi.

«Buyrun işte, komutan yoldaş,» dedi köylülerden biri. Yaklaşmış ve Diyakov'un pantalonunu tutmuştu. «Sizinkilerin, bizim gibi adamlara verdikleri hayvanlara bakın bir kere. Şununla iş görmeyi bir de siz deneyin bakalım.»

«Amma velâkin bu binek,» diye söze başladı Diyakov. Kibar ve etkileyici bir şekilde konuşuyordu. «Şerefli dostum benim, bu binek için sen at ikmaline bakan ilgili makamlardan onbeş bin ruble alırsın. Hayvan biraz daha zinde olsaydı, sana verecekleri para, inan olsun yirmi bin-

den aşağı olmazdı. Hayvanın şu anda yere düşmüş olması bir şey ifade etmez - önemli bir gerçek değil bu. Eğer bir binek düştükten sonra ayağa kalkarsa, iyi bir binek demektir. Bunun tam tersini de söyliyebiliriz. Yani ayağa kalkmıyacak olursa, demekki kötü bir binektir. Ama bu yavru kısrak, görürsün bak, benim hatırım için nasıl ayağa kalkacak.»

«Ey Ulu Tanrım, ey her şeyi affa kadir kutsal anamız,» diyen köylü, çaresizlik içinde, kollarını iki yana açtıktan sonra sözlerine devam etti: «Nasıl kalkabilirmiş ayağa bu yetim? Ölüp gidecek zavallıcık.»

«Hayvana hakaret ediyorsun,» dedi Diyakov, son derece ikna edici bir sesle: «Söylediklerinin küfürden hiç farkı yok delikanlım.» Ve aynı anda o atlet vücudunu büyük bir ustalıkla kaydırıverdi eğerden aşağıya. Biçimli bacaklarının üzerinde şöyle bir gerildikten sonra dizine bağlı dar kayışı yoklayıp, sirklerden edindiği, alışkın bir çeviklikle, can çekişmekte olan hayvanın yanına doğru yürüdü.

At, iri ve derin gözlerini Diyakov'a dikmişti, sonra onun pembe ve sıhhatli el ayasını yaladı. Görünmez bir emir almıştı. Yorgun hayvana sanki, bu sade ve dinç Romeo'dan güldür güldür bir kuvvet nehri akmaya başlamıştı. Hayat dolduruyordu her yanını. Başını doğrulttu önce, sonra karnına inen hafif kırbaç darbelerinin etkisi ile, sabırsızcasına bacaklarını oynatan yavru kısrak yavaş ve yorgun bir şekilde ayağa kalktı.

O zaman, geniş kol yeninden uzanan biçimli bir bilek gördük ve Diyakov kirli hayvanı okşadı. Aynı zamanda, mahmuz yaralarının kurumuş kanları üzerine hafifçe inen kırbaç darbelerini duyuyorduk. Ayaklarının üzerinde duran kısrağın bütün vücudu titriyor, bir köpeğinkini andıran sevgi ve korku dolu gözlerini bir an olsun, Diyakov'un yüzünden ayırmıyordu.

«Bu da onun iyi bir binek olduğunu ispatlar,» dedi,

Diyakov köylüye. Sonra tatlı bir sesle ekledi: «Bir de sıkılmadan şikâyet ediyordun, eski dost.»

Binek değiştirme subayı, dizginleri, emir erine fırlattıktan sonra, operet oyuncularınınkini hatırlatan pelerinini savura savura, merdivenleri dörder dörder atlıyarak, karargâh binasına girdi ve gözden kayboldu.

PAN APOLEK

Pan Apolek'in akıllı ve güzel hayatı, yıllanmış şarapların sarhoşluğunca döndürdü başımı. Novograd - Volinsk'de, bir şehrin harabeleri arasında, kader, beni ani bir şaşkınlığa uğratan ve o güne dek bütün dünyadan saklanmış bir gerçekle karşı karşıya getirdi. Ustalığını başının üzerinde bir hale gibi taşıyan Pan Apolek'i örnek almaya yemin ettim. Ve sürdürdüğüm kinlerin tatlılığı, insanlığın domuzluğu ve köpekliği hakkındaki düşüncelerim, sessiz ve sarhoş edici intikam hislerimin ateşi - tümü birden bu içtiğim ant'ın kurbanı oldular.

Novograd'lı kaçak papazın evinin duvarında yükseğe asılı bir Ikon'un altında: «Babtist John'un ölümü» yazılıydı. Hiç güçlük çekmeden, Aziz John'un daha evvel gördüğüm bir kimseye son derece benzediğini farkettim.

Hatırlıyorum: Bembeyaz duvarların arasında bir örümcek ağının durgunluğunca asılıydı, o yaz sabahının sessizliği. İçinde sayısız parlak toz taneciklerinin uçuştuğu bir ışık sütunu resmin tam merkezinin üzerine düşmüştü. Hücresinin mavi derinliklerinden çıkan, zayıf, uzun boylu John, düpedüz, üstüme üstüme geliyordu. Kara bir cüppe, zayıflıktan iğrenç bir hale gelmiş, bu teskin edilmez, huzursuz vücudun üzerinden, şahane bir şekilde sarkıyordu. Kan lekeleri pırıldıyordu cüppenin kıvrım yerle-

ıinde. John'un kafası doğru dürüst kesilmediği için, bir tarafı sivriydi boynunun. Toprak bir çanağın içine konmuş kesik başı, bir savaşçı, iri ve sarı parmakları ile, sıkı sıkıya kavramıştı. Ölünün yüzü tanış geliyordu bana. Ve ben bir sırrı çözdüm. Toprak çanağın içinde duran kesik baş Pan Romuald'ın başı örnek alınarak yapılmıştı. Hani şu kaçan papazın yardımcısı olan adam. Açık ağızdan, ışıl ışıl, derisi pul pul bir yılan, çıplak dişlerini göstererek çıkıyordu. Bu nefis pembe ve canlı baş, arkadaki siyah cüppeyle kuvvetli bir zıtlık çıkarıyordu ortaya.

Ressamın sanatı ve onun bu kasvetli hayal gücü hayli düşündürdü beni. Oysa ertesi gün ihtiyar rahibin hizmetçisi, Pani Eliza'nın, iki kişilik yatağının baş ucuna asılı, al yanaklı bir Meryem ana resmini keşfettiğim zaman, şaşkınlığım bir gün evvelinden çok daha fazla oldu. Bakire Meryem'in tüm yüzü, Pani Eliza'nın portresinden başka bir şey değildi. Her iki resim de aynı fırçanın izlerini taşıyordu. Ve ben Novograd ikonlarının sırlarını çözecek noktaya gelmiştim artık. Bu tahminim beni, güzel kokulu akşamlarda derebeylik Polonyasının gölgelerinin düstüğü, Pani Eliza'nın mutfağına kadar götürdü. Böyle gecelerde buradakilere deli ressam başkanlık ederdi. Acaba bu melekleri insanlaştıran, şehrin kenar mahallesinde oturup, töbekâr olmuş, topal Yanek'i Azizlik mertebesine kadar yükselten Pan Apolek, gerçekten deli miydi?

O, buraya, tam otuz yıl önce, bunaltıcı bir yaz günü, yanında kör Gottfried olduğu halde gelmişti. Arkadaşlar - Apolek'le Gottfried - şehir sınırlarının iki mil dışında ve Rovno şosesi üzerinde bulunan Şimerel'in tavernasına girmişlerdi. Sağ elinde bir boya kutusu tutan Apolek, sol eliyle de kör akordeoncuya yol gösteriyordu. Altları kabaralı Alman postalları, barışın ve umudun şarkısını söylüyordu sanki her adım atışlarında. Apolek'in zayıf boynunda, kanarya sarısı bir atkı, körün Tirol şapkasında ise

çukulata renginde üç tüy sallanıyordu.

Yeni gelenler, resimlerle Akordeon'u, taverna'nın pencere kenarına yelreştirdiler. Apolek, boynundaki bitmek tükenmek bilmeyen atkıyı, panayırları dolaşan, seyyar bir hokkabaz gibi çözmeye başladı ve sonra avluya çıkarak, tepeden tırnağa, anadan doğma soyundu, ve pembe, zayıf, çelimsiz vücuduna soğuk sular dökmeye başladı. Şimerel'in karısı, misafirlere, üzüm votkası ile, nefis kokulu etli pilâv getirdi. Gottfried, karnını iyice doyurduktan sonra, akordeonunu fırlak dizlerinin üzerine yerleştirdi. Şöyle bir içini çekip, başını arkaya atarak, ince uzun parmaklarını, tuşların üzerinde aşağı yukarı dolaştırmaya başladı. Bir Haydelberg türküsü, bu adi yahudi meyhanesinin duvarlarında yankılandı. Apolek titrek sesiyle arkadaşına eşlik ediyordu. Sanki St. Indeghilda'nın Orgunu kaldırıp Şimerelin meyhanesine getirmişler ve bu iki şiiri de parlak bir şekilde orgun önüne yanyana oturtmuşlardı. Uzun atkıları ve kabaralı Alman postallarile...

Misafirler, karanlık basıncaya kadar çalıp söylediler. Sonra resimlerle, akordeonu kaba ketenden torbalara yerleştirerek ayağa kalktılar. Pan Apolek, yerlere kadar eğilerek, meyhanecinin karısı Brayna'ya bir kâğıt uzattı.

«İyi yürekli Pani Brayna,» dedi. «Apolinarius diye adlandırılmış, gezginci bir ressam'ın yapmış olduğu şu portrenizi, lütfen gösterdiğiniz konukseverliğe karşı duyduğumuz minnet hislerimizin bir belgesi olarak kabul edin. Eğer kutsal İsamız hayatımı uzatacak ve sanatımı kuvvetlendirecek olursa, bu portrenin yağlı boya kopyesini yapmak için geri geleceğim. Sizin saçlarınıza ancak en nadide inciler yaraşır. Ayrıca o zaman, boynunuza, zümretten bir de gerdanlık ilâve ederiz.

Küçük kâğıdın üzerinde kırmızı kalemle - kırmızı ve kil kadar yumuşak - yapılmış, yüzünü kıvırcık saçların çevrelediği, Pani Brayna'nın gülen portresi vardı.

Karısının elindeki resmin farkına varan Şimerel, avazı çıktığı kadar: «Paracıklarım,» diye bağırdı bir kez. Sonra bir sopa kaptığı gibi, misafirleri kovalamak için dışarı uğradı. Oysa yola düzülmüşken, birden aklına, Apolekin, üzerinden sular sızan zayıf pembe vücudu, avludaki gümüş ışınları ve akordeon'un tatlı nağmeleri geldi. Aklı, karma karışık olmuştu meyhanecinin. Elindeki sopayı bırakarak, dükkânına döndü.

Ertesi sabah Apolek, Novograd rahibine, Münih Akademisinden aldığı diploma ile birlikte İncil hikâyelerini temsil eden oniki tablo gösterdi. Bunlar, selvi ağacından kesilmiş ince tahtalar üzerinde, yağlıboya ile yapılmış resimlerdi. Rahip, masasının üzerinde duran resimlerdeki kan kırmızısı pelerinlere, zümrüt rengi çayırlara ve Filistin kırlarının üzerini çiçekli bir peçe gibi örtmüş olan yeşilliklerine baktı.

Pan Apolek'in Aziz tasvirleri, pembe yanaklı, kırçıl saçlı sade görünüşlü, günlük hayattan çıkmış, yaşını başını almış kişilerden farksızdılar. Akşam renkleri ile yapılmış bu tasvirler için ipekli kumaş kullanılmıştı.

Aynı gün, Pan Apolek'e yeni kilisenin süsleme işleri verildi. Ve birlikte Benediktin likörü içerlerken:

«Ey Tanrının kutsal anası,» dedi yaşlı rahip. «Bizlere böyle sevinç veren bir takdisi hangi dünyalardan getirdin aziz Pan Apolek?»

Apolek büyük bir gayretle çalışmaya başladı. Bir ay sonra, yeni kilisenin duvarları meleyen koyun sürüleri, sisli güneş ışınları, saman rengi inek memeleri ile dolmaya başlamıştı. Tüyleri dökülmüş öküzler boyunduruklarının altında ağır aksak yürüyor, pembe burunlu köpekler, sürülerin önünde koşuyor, Palmiye ağaçlarına kurulu beşiklerde bebeler sallanıyordu. Fransiskan keşişlerinin kahverengi harmaniyeleri, beşiğin etrafını çevirmişti. Akıllı a-

damların dazlak kafaları, yüzlerinde iğrenç yaraları andıran kırmızı kırışıkları ile korkunç bir görünüş içindeydi. Bu kalabalığın arasmda XIII. Leo'nun ufacık yüzünde hilekâr bir gülümseme hemen göze çarpıyordu. Ve Novograd'ın yaşlı papazı bir elinde gül ağacından Çin oyması bir tespih, diğer eliyle yeni doğmuş olan küçük İsa'yı takdis ediyordu.

Tam beş ay, Apolek, küçük iskemlesine hapsedilmişti sanki. Ağır ağır, duvarların, kubbenin ve koro balkonunun çevresinde dolandı durdu.

«Sen tanış yüzleri daha fazla seviyorsun, sevgili Pan Apolek,» dedi ihtiyar rahip, günlerden bir gün. Çünkü İsanın doğumunu görmeye gelen müneccimlerin arasında kendini tanıdığı gibi Babtist John'un kesik başının da, yardımcısı Pan Romuald'a ait olduğunu farketmişti. Gülümseyen, ihtiyar rahip, kubbenin altında çalışan sanatçıya hemen büyük bir kupa konyak yolladı.

Bunlardan sonra, Apolek İsa'nın son yemeği ile, Mariya Magdalena'nın taşlanması tablolarını tamamladı. Ve bir Pazar günü fresklerini örten örtüleri kaldırdı Pan Apolek. Papaz tarafından bu törene davet edilmiş olan önemli kişiler freskler meydana çıkar çıkmaz, St. Paul'ün, tövbekâr olmuş topal Yanek'e, taşlanan Mariya Magdalenanın da, anası babası belirsiz, bir sürü de haylaz veledin analığı olan Elke adında bir Yahudi kızına benzerliğini farkettiler. Ve bu önemli vatandaşlar, kutsal resimlerin hemen örtülmesi ve gözlerden uzak tutulması için kesin emirler verdiler. Bu davranışından dolayı küfürler yağmaya başladı zavallı rahibe ama, Apolek, Fresklerini gözden uzak tutmak için en ufak bir şey yapmadı.

Böylece, Katolik kilisesinin kuvvetli bünyesi bir yanda, hiç bir şeyi umursamayan kutsal resimlerin ressamı öbür yanda, bir savaştır başladı. Tastamamına otuz yıl sürdü bu çekişme. Ve bu fırsat aylak ressamın, hristiyan

âkidelerine uymayan yeni bir akımın kurucusu olmasına sebep oldu. Pan Apolek artık bütün tarihî kaçamak yollar ve fitnecilik üzerine kurulmuş olan Roma Kilisesinin karşısına çıkmış, belki de yüz yıllar boyu, tek neşeli ve şakacı savaşçıydı. Öyle bir savaşçı ki, koynunda iki beyaz fare, cebinde en ince ve nadide fırçalar, dur durak bilmeden yollara vurmuş dolaşıyor ve kutsal bir sarhoşluk içinde şunları söylüyordu:

«Meryem Ananın portresi onbeş Zloti, Kutsal Ailenin-ki yirmibeş. Son yemeğe gelince tastamamına elli Zloti alırım ve ziyafette bulunanlar da tüm akrabalarınızın resmi olur. Eğer saygıdeğer müşterimin bir düşmanı varsa onu da Judas kılığına sokarız olur biter. Ama bunun için fazladan on Zloti alırım, haberiniz olsun.» Evet kilisede yapılacak tadilât yüzünden, oradan çıkarıldığı zaman, Pan Apolek, köylülere böyle reklâm yapıyordu işte!

Verilen emirlerin hiç biri korkutmuyordu onu. Ve Novograd Papazının devamlı yazışmaları, şikâyetleri, tehditleri sonunda toplanan bir heyet Zhitomir Piskoposunun emriyle, ancak bir yıl sonra, şehre gelebildi. Gelenler, aile fertlerinin poz verdikleri kutsal resimleri en fukara evlerinin en yoksul kulübelerin baş köşelerinde, kâğıtttan çiçeklerle süslenmiş bir şekilde buldular. Kır saçları ortadan ayrılmış Josefler, saçı sakalı briyantinli İsalar ayaklarını iki yana açmış, bir sürü çocuk anası, köylü bakire Meryemler kutsal resimler için ayrılmış yerlere asılmıştı.

Apolek'i savunan halka, Dubno ve Novokonstantinov şehirleri Piskopos Vekili: «Bu herif, sizleri daha hayattayken azizleştirmiş» diye avaz avaz bağırıyordu. «Çevreniz, tarifsiz kutsal kişilerin resimleri ile çevrili. Sizler ki emirlere karşı gelip tastamam üç defa gırtlağınıza kadar günaha batmış kimselersiniz. Gizliden içki imali sizde, faizcilik sizde, eksik tartı sizde, öz kızlarınızın bekâreti ile ticaret yapmak gene sizin işiniz.»

O zaman, aksak Vitol ki, mezarlık bekçiliğinin yanında çalınmış malların da ticaretini yapardı, şöyle cevap verdi: «Her şeyi gören ve affeden Pan Allahın yanında, bu cahil halka böylesine lâflar etmek için siz kim oluyorsunuz kutsal Peder? Ayrıca, Pan Apolek'in resimlerinde büyük bir gerçek yok mu? Hiç olmazsa o, sizin Aristokrat gazabınız dolu tekdirlerinizden çok daha fazla, bizlerin gururunu tatmin etmesini biliyor.»

Halkın bağırıp çağırması, din adamının eteklerini toplayıp, kaçmasına sebep olmuştu. Evet, şehrin kenar mahallelerinde ve dışında oturanlar, kilise hizmetkârlarının emniyetlerini tehdit etmeye başlamışlardı. Apolek'in yerine getirilen ressam, Elka ile Topal Yanek'in resimlerini yeni baştan yapamadı. Bugün hâlâ, Novograd kilisesinin yanındaki küçük şapelde her ikisini de görebilirsiniz. St. Paul'u temsil eden ve bir köy keşişini andıran, karmakarışık siyah sakallı, topal ve ürkek yüzlü Yanek ile, Magdala'lı hafif meşrep kadın Mariya'nın anlamsız yüzü, çökük yanakları ve eğilmiş vücuduna modellik etmiş olan Elka'nın resimleri.

Tam otuz yıl sürdü papaza karşı yapılan bu savaş. Sonra bir çığ gibi gelen Kazaklar, ihtiyar papazı, günlük kokulu taş yuvasından sürüp attılar da, —ey kader, ey kısmet— Apolek, Pani Eliza'nın mutfağına yerleşebildi. Ve ben şimdi, bir saatten beri burada misafirlikte olup, onun sözlerini yıllanmış bir şarap gibi içiyorum bu gece vakti.

Nelerden mi konuşuyoruz? Polonya'nın romantik yıllarındaki asaletinden, halk kadınlarının o inanılmaz taassubundan, ressam Luco Della Robia'dan ve Bethelen'li marangozun ailesinden.

«Sana söyliyecek bir şeyim var Pan Yazar,» dedi. Apolek, sır dolu bir sesle yemekten evvel.

«Evet,» dedim, «Evet, Apolek, dinliyorum.»

Ama, kır saçlı kemik ve kepçe kulaklı kilise kavası Pan Robaki, çok yakınlarımızda oturuyordu ve sessizliğin, düşmanlığın o soluk perdesini, ikimizin arasına asmıştır bir kere.

«Sana söylemem gerekiyor, Pan,» dedikten sonra, beni kenara çekti Apolek ve fısıltıyla sözlerine devam etti: «Hani şu Meryemin oğlu İsa var ya, işte o, Kudüste, piç olarak dünyaya gelmiş Deborah ile evliydi.»

«Ah bu herif,» diye umutsuz bir Lehçe ile bağırdı Pan Robaki, «Bu herif yatağında ölmiyecek. Günün birinde halk onu parça parça edecek alimallah.»

«Eğer işine gelirse, yemekten sonra anlatacağım, Pan Yazar...»

Elbette işime geliyordu. İlgim bir kere Apolek'in hikâyesinin başlangıcı ile uyanmıştı. Mutfakta bir aşağı bir yukarı dolaşarak randevu saatini beklemeye başladım. Pencerenin ardındaki gece, kara bir sütun gibi yükseliyordu. Ve orada canlı, karanlık bahçe de büyük bir sessizliğe bürünmüştü. Sütten, ışıklı bir nehir gibi çıkıyordu, ayın altında kiliseye gelen yol. Gölgeli aydınlık vardı toprağın üzerinde ve çalılıkların üzerine asılı yaban meyvaları pırıltılı birer gerdanlığı hatırlatıyordu. Olgunlaşmamış ruhlar gibi temiz ve kuvvetliydi leylâkların kokusu. Ve bu taze zehir, iri mutfak sobası tarafından sert esen bir rüzgâr misali, horultularla emiliyor ve döşemenin üzerinde bir sakız yapışkanlığı ile nefes veren çam kütüklerini bastırıyordu.

Boynunda pembe bir boyunbağı, ayaklarında havı dökülmüş, aynı renk bir pantalon, Apolek köşesinde şahane ve yumuşak başlı bir hayvan gibi oturuyordu. Masasının üzeri tutkal ve türlü çeşit boyalarla doluydu. İhtiyar adam, seri, kısa hareketler ve vuruşlarla kullanıyordu fırçasını ve oturduğu köşeden hafif bir şarkı sesi geliyordu. Yaşlı Gottfried titrek parmakları ile tempo tutuyordu masanın

üzerinde. Çıplak başı öne düşmüş, gaz lâmbasının sarı, yağlı ışığında hareketsiz oturuyor bir yandan körlüğünün sonsuz türküsünü dinlerken, bir yandan da ebedî arkadaşının fısıltılarına kulak kabartıyordu.

«Ve papazların, Aziz Mark'ın ve de Aziz Matthev'in sana söylediklerinin tümü yalandır, benim güzel efendim. Ama bu sır sana ifşa edilebilir, Pan Yazar. Elli mark karşılığında gökyüzü ve kırlar fon olmak üzere kutsal Fransis şeklinde bir portre yapabilirim. Çok sade bir azizdi Pan Fransis. Eğer senin Rusyada bir nişanlın varsa Pan yazar şunu bil ki, Rus karıları aziz Fransis'i fazlasiyle severler. Hepsi sevmez tabiî.»

Ve böylece çam kütüklerinin tatlı kokular saldığı bir köşede, İsa ile Deborah'ın evlenme hikâyesinin girişi başladı. Apolek'e göre, bu genç bakire, fildişi ticareti yapan, İsraelli bir gençle nişanlıymış. Ama Deborah'in düğün gecesi, gözyaşları ve anlaşmazlıklarla son bulmuş. Kocası yatağa yaklaşırken, tarifsiz bir korku sarmış kadının dört bir yanım. Evvelâ bir hıçkırıktır başlamış. Sonra kusmuş, düğün ziyafetinde yediği tüm yemekleri. Utanç düşmüş Deborah'ın, babasının, anasının ve tüm akrabalarının üstüne? Damat resmî davetlilerin önünde alaycı bir şekilde çekip gidivermiş. İşte o zaman, İsa kadının ızdırabım, kocasına olan hasretini ve de ondan korkusunu görmüş. Görmesiyle de hemen damadın kılığına girip, kusmuklarının içinde yatan Deborah'in yanına gidivermiş. Sonra kadın sevinçli bir şekilde, düşüşünden mutlu, bağıra çağıra misafirlerinin yanına dönmüş. Sadece İsa kalmış uzakta. O anda bir ecel teri kapsamış Hazreti İsa'nın vücudunu. Kederin arısı, iğnesini saplayıvermiş yüreğine. Hiç kimseye görünmeden ziyafet odasından çıkan İsa, Yüdea'nın doğusundaki bâkir topraklarda, kendisini bekliyen John'un yanına gitmiş. Böylece Deborah da gebe kalmış oluyordu ilk çocuğuna.»

«Çocuk nerede?» diye bağırdım.

«Papazlar tarafından saklandı,» dedi, Pan Apolek büyük bir ciddiyetle. Sonra, zayıf ve soğuk parmağını ayyaş burnunun üzerine bastırdı.

«Pan artist,» diye haykırdı Robaki. Birden gölgelerin içinden meydana çıkmıştı. «Neler diyorsun sen? Düşünülemiyecek şey söylediklerin.»

«Evet, evet,» dedi Apolek ayağa kalkarak. Sonra Gottfried'i kolundan tuttu. «Evet, evet, Pan...»

Kapıdan tarafa çekti kör arkadaşını. Eşiğin önüne geldikleri zaman yavaşladı ve benden tarafa döndü:

«Kutsal Fransis,» diye fısıldadı, göz kırparak. «Koluna bir kuş konmuş, bir kumru yahut bir saka kuşu. Pan Yazar nasıl arzu ederse.» Sonra kapıdan çıkarak, ebedî kör arkadaşı ile birlikte gözden kayboldu.

«Ah, çılgın,» diye bağırdı, kavas Robaki. «Bu adam yatağında ölmeyecek.»

Pan Robaki, ağzını yırtarcasına açıp esnadi, tıpkı bir kedi gibi. Herkese veda ederek geceyi, yağma edilmiş Yahudilerimin yanında geçirmek için yola çıktım.

Şehrin üzerinde, evsiz barksız bir ay, aylaklık ediyordu. Onunla birlikte yürüdüm. Aynı zamanda, yüreğimde gerçek olması imkânsız düşlerle uygunsuz şarkıları ısıtıyordum.

İTALYAN GÜNEŞİ

Dün bir kere daha, Pani Eliza'nın dairesine gittim. Bir süre, sıcak, canlı ve çıtırdılarla yanan sobanın yanında oturdum. Başımın üzerinde, sıcaktan ısınmış, çam dallarından bir çelenk asılıydı. Sonra, gecenin derinlikleri içinden evime döndüm. Aşağıda Zbruh, sessiz, cam parlaklığındaki sularını akıtıyordu.

Yanıp kavrulmuş şehir - toprağa dalmış kırık sütunları ihtiyar ve hain bir kadının kancaya benzer zayıf ve kemikli parmaklarını hatırlatıyor - bana tıpkı yukarılara doğru havalanmış gibi göründü. Bir düşün rahatlığı ve hayali vardı sanki çevrede. Çiğ bir parlaklıkta olan ay, tükenmez kuvvetini bir nehir gibi akıtıyordu yeryüzüne. Harabelerin nemli ve ince toprağı, mermer opera koltukları gibi, çiçek açmıştı sanki. Ve ben ruhu büsbütün rahatsız olmuş bir şekilde, satenlere bürünmüş bir Romeo'nun bulutlardan inerek bir aşk türküsü söylemesini beklemeye başladım. Bu arada, sahnenin yan tarafında, eli ayı söndürecek düğmenin üzerinde, bir elektrik teknisyeninin varlığını düşünüyordum.

Yüzlerce memeden sağılan süt gibi, masmavi yollar önümde uzanıp gidiyordu. Eve giderken her gece kara sevdasının kıllı pençesini üzerime bastıran komşum Sidorov'la karşılaşmaktan tarifsiz bir şekilde korkuyordum. Ne mutlu ki, süt rengi ay ışıklarının sahip olduğu o gece, Sidorov ağzını açıp tek bir kelime bile söylemedi. Çepçevre kitapların ortasında durup dinlenmeden yazıyordu. Masanın üzerinde tüten çarpık bir mum vardı. Kötü bir keha-

netin alâmetiydi bu, rüya meraklıları için. Ondan uzakta oturmuş uyukluyordum. Karışık düşler, kedi yavruları gibi tırmanıyorlardı dizlerimin üzerine. Gece fazla ilerlemeden gelen bir emireri tarafından uyandırıldım. Sidorov, kurmay başkanlığına çağırılıyordu. Beraberce çıktılar. O zaman acele ile, Sidorov'un yazı yazdığı masanın başına gittim ve kitabın sayfalarını çevirmeğe başladım. İtalya'ya ait bir el kitabıydı bu. Forum'un bir resmi, Roma haritası... Haritanın üzerinde sayısız noktalar ve haç işaretleri vardı. Sık yazılmış kâğıdın üzerine eğildim. Parmaklarımı büküp çıtlatmaya başladım. Ezik yüreğim baygınlıklar geçiriyor ve ben bir başkasının mektubunu okuyordum. Sidorov, bu ızdırap dolu insan katili, hayalimin pembe dünyasını parça parça etmiş ve beni kendi adî deliliğinin koridorlarına çekmişti. Mektubun ikinci sayfasıydı önümde duran. Birinciyi okumaya cesaret edemedim.

«... ciğerleri delik deşik olduğu için bir hayli acayipleşti. Serge'nin dediği gibi keçileri kaçırmış olacak. Her şeyden evvel kolay boyun eğecek budalalardan değil. Neyse şakayı bir tarafa bırakarak, tekrar işlerimize dönelim, sevgili Viktoriya.

«Makhno ile üç ay süren bir mücadele yaptım, yorucu bir sahtekârlıktan başka bir şey değildi bu. Sadece Volin, onunla beraber. Volin Papazların tören elbiselerini giyip, Anarşiden, Lenin'in hizasına tırmanmak istiyor. Korkunç! Ve ihtiyar Makhno onu dinliyor tozdan ve pislikten kıtıklaşmış saçlarını sıvazladıktan sonra, yarısı dökülmüş müjik dişleri arasından düşündüklerini alaycı bir şekilde söylemekten çekinmiyor. Ve ben bütün bunlarda kötülük tohumları olup olmadığını bilmediğim gibi, uydurma bir baş şehir olan Harkov'da, Merkez Komitesindeki o kaba saba ama başarılı siyasetçilerin, burunlarını yere sürtüp sürtemiyeceğimi de bilmiyorum. Senin o ensesi kalın siyasilerin, nedense bugünlerde kendi gençliklerinde işledikleri Anar-

şist haltları hatırlamaktan çekinip olanlara fazla yüksekten bakmaya başladılar. Hem de devlet başında olmanın verdiği akıllılıkla... Şeytan alsın tümünü birden.

«Sonra kendimi Moskova'da buldum. Nasıl mı gittim oraya? Resmî emir, yahut bir istida yüzünden, çocuklar birisine hakaret etmişler. Bana gelince sarsak bir budala gibi, başkalarının işine burnumu soktum gene. İyi de bir sopa yedim. Doğrusunu demek gerekirse hak etmiştim bunu. Başlangıçta yara sadece bir çizikten ibaretti. Ama Moskova'da, aman Allahım, Moskova'da sıkıntıdan az kaldı aklımı oynatacaktım sevgili Viktoriya. Her Allahın günü hemşireler bana yavan bir lapa getiriyorlardı. Büyük bir huşû içinde, zorla taşıdıkları bir tepsinin içinde geliyordu lapam. Sonunda bu ceza alaylarında verilen lapadan, tarifsiz derecede nefret etmeye başladım. Her şeyi ellerindeki plâna göre yapıyorlardı, hattâ Moskova bile dahildi bu plânlarına. Ondan sonra Sovyetin içinde bir takım Anarşistlerle karşılaştım. Bunlar ya züppe genç başarısızlar, ya da iyiden iyiye yaşlanmış bunaklardı. Gerçek bir plânla Kremline daldım. Kafamı okşayıp, uslanacak olursam beni başkan yardımcısı yapmaya söz verdiler. Uslanmadım tabiî. Sonra ne mi oldu? Ateş hattı, süvari ordusu, taze kan buharları, insan külleri ve artıkları arasında ilerliyen birlikler.

«Kurtar beni Viktoriya. Bu devlet adamlarının aklı deli edecek beni. Sıkıntıdan devamlı bir sarhoşluk içindeyim. Eğer sen yardım etmezsen gayesiz ve pîânsız bir şekilde göçüp gideceğim. Örgütlenmemiş olan ve her şeye boş veren bir işçiyi kim görmek ister? Her halde sen değil, Viktoriya. Asla karım olmayacak, nişanlım benim. Şimdi de hassas olmaya başladım- Allah kahretsin!

«Asıl meseleye gelelim. Orduda sıkılmaya başladım. Yaram dolayısiyle ata binemiyorum. Bu da savaşamamam demek. Nüfuzunu kullan. Beni İtalya'ya göndermelerini

sağla. Lisanı öğrenmeye başladım. İki aya kadar konuşurum. Bir çok şeyler orada yerli yerine oturmaya başladı. Sadece bir kaç darbeye ihtiyaç var. Bunlardan bir tanesi de benim olacak. Toprak, için için yanıyor İtalya'da. Kralın atalarının yanma gönderilmesi gerekli. Çok önemli bu. Tatlı bir ihtiyar kralları. Galerilerde oyunlar oynadığı gibi, aile dergilerinde basılsın diye, sosyalistlerle yanyana pozlar verip resimler çektiriyor.

«Merkez Komitesine, ya da Dışişlerine, sakin krallardan, darbelerden, atışlardan filân bahsedeyim deme. Senin de başını okşayıp, «İşte bir romantik daha» derler. Onlara sadece, hasta olduğumu, bıkkınlık geçirdiğimi, umutsuzluktan sarhoş olduğumu, İtalyan güneşine ve muz yemeye ihtiyacım olduğunu söyle. Sanırsam, buna da hak kazanmış durumdayım. Yoksa yanılıyor muyum? Sırf yeniden iyileşmek istiyorum. Hepsi bu... Eğer olmazsa o zaman beni Odesa'daki Çeka'ya tayin etsinler. Oradakiler oldukça anlayışlı kişiler, ve...

«Ne budalaca şey bunlar —budalaca ve olmıyacak şeyler—. Sana yazıyorum işte sevgili Viktoriya...

«İtalya, yüreğime çöreklendi bir kere. İğfal edip duruyor beni. Bu memleketi düşünmenin, beni, tatlı bir kadın adı gibi etkiliyeceğini hiç düşünmemiştim şimdiye dek - tıpkı senin adın gibi Viktoriya...»

Mektubu okuduktan sonra, harap ve pis yatağıma uzandım ama, bir türlü gelmiyordu uyku. Duvarın öbür tarafında gebe Yahudi karısı avaz avaz, yüreğini paralarcasına ağlıyor, uzun boylu kocası da fısıltılı bir sesle cevaplar veriyordu ona. Her halde yağma edilen, çalınan mallarını hatırlamışlar, kötü talihlerine sızıldanıyorlardı.

Sonra, şafaktan evvel Sidorov eve döndü. Bitmek üzere olan mum titreyip duruyordu. Sidorov küçük bir mum parçası alarak titrek ışığı söndürdü. Bugüne kadar

alışmadığım, görmediğim bir şekilde derin düşüncelere dalmıştı. Karanlık ve kederliydi odamız. İçerdeki her şey, gecenin nemli havasını teneffüs ediyordu. Sadece mehtabın pırıl pırıl aydınlattığı pencere bir kurtuluş gibi görünüyordu gözüme.

Sıkıntılı komşum geldikten sonra, mektubu bir kenara koyup, sırtını kamburlaştırarak masanın başına oturdu ve içinde Roma resimleri olan bir albümü açtı. Kenarları yaldızlı şahane kitap, zeytin rengi, anlamsız yüzünün önünde duruyordu. Yuvarlak sırtında Kapitol'un Koloseum'un gün batımındaki resmi pırıldıyordu. Kral ailesinin bir resmi, parlak sayfaların arasına konulmuştu. Bir takvimden koparılmış yaprağın üzerinde zayıf Kral Emanuel, siyah saçlı karısı ve veliaht Umberto'nun resimleri vardı. Çevrelerinde ise, irili ufaklı bir sürü prenses.

Ve gece, uzaklardaki sıkıcı çan sesleriyle doluydu. Nemli, dört köşe bir ışık parçasının altında, cansız bir maske vardı. Sidorov'un, mumun sarı ışığına dalıp gitmiş, ölü yüzü...

GEDALİ

Sabat [*] geceleri, hâtıraların ağır basan kederi kapsar her tarafımı. Geçmiş günlerdeki bu gibi fırsatlarda, büyük babam, İbn Ezra'nın kitaplarına sarı sakalını sürter, başında dantelâdan bir takke olan ihtiyar karısı, boğum boğum kemikli zayıf parmaklarını Sabat mumları üzerinde gezdirerek, geleceğe ait bir takım belirtiler bulmaya çalışırdı. Böyle gecelerde çocuk yüreğim, minicik bir

[*] Yahudilerin Cuma akşamı başlıyan ve Cumartesi günü güneş battıktan sonra biten âyini.

tekne gibi, şarkı söyleyen dalgaların üzerinde sallanır dururdu aralıksız. Ah, siz hâtıraların ağır basan kederi!

Zhitomir sokaklarında avare avare dolaşıyor ürkek ve utangaç bir yıldız arıyordum kendime. Eski Sinagog'un kaygısız duvarlarının dibinde sıra olmuş; peygamber sakallı çökük göğüslü ihtiyar yahudiler, sabırlı partallarının içinde, fitil, tebeşir, çivit satıyorlardı.

Tam önümdeydi çarşı. Ve bir çarşı ölüsüydü bu. Uçup gitmişti tombul ruhu bir çoklarının. Dilsiz kilitler asılmıştı dükkâncıkların kapılarına ve granitten yapılmış kaldırım bir kafatası kadar temiz ve pırıl pırıldı. Utangaç yıldızım göz kırpıyor ve sonra kayboluveriyordu.

Daha sonra ulaştım başarıya. Başarı, güneş batmadan geldi bana. Gedali'nin küçük dükkânı bir sıra dükkânın arasına sıkışıp kalmıştı. Mühürlenmiş gibi kapalı dükkânların arasındaydı Gedali'ninki. Senin nazik ve merhametli gölgen o akşam nerelerdeydi, Dickens? Bu küçük, eski ve acayip dükkânda, yaldızlı terlikler, gemi kabloları, eski bir pusula, doldurulmuş bir kartal, üzerine 1810 tarihi kazılı bir Vinçester tüfeği, sapı kırık bir tava görebilirdin.

Dükkânın, ufak tefek ihtiyar sahibi, Gedali, gözlerinde duman rengi gözlükler, sırtında kuyrukları yerleri süpüren yeşil bir frak, akşamın bu kızıl ve sessiz boşluğunda, hazineleri arasında geziniyordu. Küçük beyaz ellerini ovuşturuyor, kırçıl sakalını çekiştirip duruyordu. Başı öne eğik, yavaştan, kendisine gelen garip sesleri dinliyordu can kulağiyle.

Dükkân, meraklı ve ilimsever, büyüyünce de bir tabiat âlimi olmak isteyen küçük bir çocuğun kutusuna benziyordu. Düğmeler vardı bu kutuda, sonra ölü bir kelebek. Ve Gedali idi küçük sahibinin adı. Herkes ve herşey çarşıyı terketmişti ama, Gedali hâlâ buralardaydı. Kürrelerin, kafataslarının, ölü çiçeklerin meydana getirdiği bir lâbi-

rentin içinde dolaşıyor, horoz tüylerinden yapılmış bir fırçayı sallayıp duruyor, ara sıra da ölü çiçeklerin üzerindeki tozları üflüyordu.

Ve sonra beraberce küçük bira fıçılarının üzerine oturduk. Gedali, dar sakalını büküp duruyordu aralıksız. Uzun siyah şapkası, küçük bir kule gibi sallanıyordu tepemizde. Akıp gitmişti sıcak hava ve renk değiştirmişti gökyüzü. Üzerimizde, başaşağı edilmiş bir şişeden, kan ve rengin türlü çeşidi dökülüyor ve çökmenin belirsiz kokusu dolduruyordu içimi.

«İhtilâl,» diye söze başladı, Gedali, duman rengi camların ardındaki gözlerini bana çevirerek: «İhtilâle, hep birlikte evet, diyoruz. Ama bu yüzden Sabat'a «hayır» mı dememiz gerekecek? Ona evet diye bağırıyorum, oysa, o, yüzünü Gedali'den saklıyor. Vurmaktan başka hiç bir şey çıkarmıyor ortaya...»

«Güneşin ışınları, kapalı gözlerin içine giremez,» diye cevap verdim ihtiyar adama. «Ama biz bu gözleri açacağız.»

Hemen hemen, zor işitilir bir sesle, «Benim gözlerimi bir Polonyalı kapadı,» dedi ihtiyar. «Kötü huylu köpek Polaklar. Yahudileri tutup, sakallarım yoluyor it dölleri. Şimdi ise iyi bir kötek yiyor kızgın köpeoğulları. Fevkalâde bir şey bu. Yani, ihtilâl demek istedim ve sonra, Polonyalılarla bu dayağı atanlar gelip bana diyorlar ki: «Ver bakalım gramofonunu devlete, Gedali.» İyi ama, ben müziği çok severim, diyorum ihtilâle. «Sen neyi sevdiğinin farkında değilsin Gedali, seni bir vuracak olursam o zaman anlarsın neyi sevip neyi sevmediğini. Adam vurmadan yapamam ben, çünkü ihtilâlim.»

«Vurmadan edemez o,» dedim ihtiyara, «ihtilâldir çünkü.»

«İyi ama, merhametli efendim, Polonyalılar, karşı ihtilâlci oldukları için vuruyorlar, siz ise ihtilâlci olduğunuz

için. Ama bence ihtilâl sevinç ve mutluluk demektir. Sevinç ise, evinde yetim çocuklar görmek istemez. İyi insanlar, iyi işler becerirler. İhtilâl ise, iyi insanların başardıkları iyi bir iştir. Oysa iyi insanlar adam öldürmezler. Şu halde, demek ki, ihtilâl kötü kişiler işi. Ama Polonyalılar da kötü insanlar. O zaman zavallı Gedali, hangisinin ihtilâlci, hangisinin karşı ihtilâlci olduğunu nereden bilecek? Bir zamanlar Talmut'u incelerdim. Raşi'nin tefsirlerine ve Maimonides'in kitaplarına bayılırım. Zhitomir'de ayrıca başka anlayışlı insanlar var. İşte hepimiz buradayız. Bir şeyler bilen kişiler... Yüzükoyun kapaklanıp, avazımız çıktığı kadar hep bir ağızdan bağırıp duruyoruz: «Yazık bizlere. Sevinç verecek İhtilâl nerede?» diye.

İhtiyar adam sustu. Saman yolunun ilk yıldızı ışıdı.

«Sabat başladı,» diye büyük bir ciddiyetle ilân etti Gedali. «Yahudilerin Sinagog'a gitmeleri lâzım, Pan Yoldaş.» Kafasında kara bir kule gibi sallanan siyah şapkası ile birlikte doğrulup ayağa kalktı. «Zhitomir'e bir kaç tane iyi ama getir. Ah nasıl bir kıtlık var burada bilemezsin. Sen onları buraya getir, yemin ederim bütün gramofonlarımızı veririz. Cahil kişiler değiliz biz. Enternasyonal... ne olduğunu biliriz biz enternasyonalin. Ben, iyi insanlardan meydana gelmiş bir enternasyonal istiyorum. Teker teker her insanın dinlenmesini ve her birine yeterli vesika verilmesini arzuluyorum. Bence, insana «ye, iç ve hayatın güzelliklerinden sen de hissene düşen payı al demeli. Sen enternasyonalin ne ile yendiğini bilmiyorsun, Pan Yoldaş...»

«Barutla yenir,» dedim ihtiyara, «En iyi cins kanla çeşnilendirilerek.»

«Gedali,» dedim, «Bak bugün, günlerden Cuma. Üstelik akşam da oldu, nerede Yahudi bisküvileri? Nerede içinde emekliye ayrılmış Tanrıdan bir parça bulunan bir bardak Yahudi çayı?»

«Yok artık onlar,» diye cevap verdi Gedali, küçük dükkânının kapısına asma kilidi asarken. «Yok artık onlar. Kapı komşum meyhanecidir. Hizmet edenlerin tümü de iyi insanlardır inan. Ama kimse artık orda yemek yemiyor. İnsanlar ağlıyorlar içerde.»

Ceketinin üç kemik düğmesini ilikledi, sonra elindeki horoz tüyünden yapılmış fırçayla üstünü süpürdü, yumuşak avuç içlerine su serpeledikten sonra, koltuğunun altında kocaman bir din kitabı olduğu halde, bu ufacık yanlız adam yanımdan ayrılıp gözden kayboldu.

Sabat geliyordu. İmkânsız enternasyonalin bulucu ve kurucusu Gedali, dua etmeye gitmişti Sinagoga.

BENİM İLK KAZ'ım

VI. ıncı Tümen Komutanı Savitski, beni görüp de ayağa kalktığı zaman, onun bir devi andıran iri ve güzel vücuduna hayran olmaktan kendimi alamadım. Yükseldiği vakit, öküz kanı rengi süvari pantalonu, hafif yana yatmış kasketinin kızıl şeridi, göğsündeki madalyaları ile, uzun bir direk gökyüzünü nasıl bölerse, o da içinde bulunduğu odayı öylesine ikiye ayırıyordu işte. Üzerinden hafif bir kokuyla, insanı hasta eden tazelikte bir sabunun baygın râyihası yayılıyordu ortalığa. Parlak çizmelerinin içindeki muntazam bacakları gırtlaklarına kadar kınlanmış kızları hatırlatıyordu.

Gülümsedi bana. Kamçısı ile masanın üzerine vurduktan sonra, kurmay başkanının az evvel yazıp bitirdiği bir emri önüme çekti. Bu, İvan Çesnokov'a verilecek yazılı bir emirdi. Kendisine teslim edilen alayla Çugunov - Dobrivodka hattında ilerleyip, düşmanla temas temin ettikten sonra, onları imha edecekti.

güzel bir kadınla ilişki kuracak olursan, o zaman bizim delikanlılar gelip sırtını okşarlar senin.»

Durakladı bir an. Sandığım, hâlâ omuzunun üzerindeydi. Sonra yanıma yaklaştı iyice. Ve birden koşarcasına en yakın avluya girdi. İçerde bir sürü kazak oturmuş birbirini traş ediyordu.

«Buraya bakın askerler,» dedi, levazım eri, sandığımı yere koyduktan sonra. «Savitski yoldaşın emri var. Bu delikanlıyı kulübenize alacaksınız. Saçmalık filân etmeyin, zira delikanlı öğrenim alanında hayli sıkıntı çekmiş.»

Yüzü pancar gibi kızarmış olan levazım eri, bunları söyledikten sonra, arkasına bile bakmadan çekti gitti. Elimi kaldırıp, selâma durdum kazaklara. Riyazan kazaklarından olduğunu tahmin ettiğim, lepiska saçlı, yakışıklı bir delikanlı, sandığımı tuttuğu gibi kapıdan dışarı fırlattı attı. Sonra bana arkasını dönerek, büyük bir ustalıkla bir sürü utanç verici sesler çıkarmaya başladı.

«Top başına - numara çift sıfır,» dedi yaşlı bir kazak. Sonra kahkahalarla gülmeye başladı ve ekledi «Ateşe başla...»

Adamın kurnazlık sanatı, bu lâfları söyledikten sonra tükenivermişti. İki büklüm yerlere saçılan yazılarımı ve giyeceklerimi toplamaya başladım. Sandığa yerleştirdikten sonra götürüp, avlunun öbür ucuna bıraktım. Kulübenin yakınında, tuğla bir ocağın üzerindeki büyük kazanda bir domuz kaynıyordu. Yükselen dumanlar, bana çok uzaklardaki köyümü, evimin bacasından tüten dumanları hatırlatıyor, açlıkla birlikte umutsuz bir yanlızlık, kafamı allak bullak ediyordu. İşte o zaman, küçük sandığımın üzerini samanlarla örtüp, yastık şekline sokarak yere uzandım ve Pravda'dan, Lenin'in ikinci Komintern toplantısında verdiği nutku okumaya başladım. Güneş, arkamdaki diş sivriliğinde tepelerin ardından üzerime düşüyor, kazaklar ayak ucumda fır dolanıyorlar ve sandığımı atan

delikanlı, bıkmadan, üşenmeden benimle alay etmeye devam ediyordu. Sevgili satırlar sanki dikenli bir yoldan bana geliyor, ama bir türlü ulaşamıyorlardı kafama. O zaman, gazeteyi bir kenara boyarak ayağa kalktım ve kapının önünde yün eğiren ev sahibesinin yanına vardım.

«Kadın,» dedim, «Yemek yemem lâzım.»

Yaşlı kadın, yarı kör gözlerinin aklarını benden tarafa devirdi. Sonra yere indirdi, tekrar.

«Yoldaş,» dedi, kısa bir sessizlik ardından: «Ne olacak bu işlerin sonu? Gidip kendimi asmak istiyorum.»

«Tanrım» diye mırıldanıp, yumruğumla ihtiyar kadını iteledim göğsünden. «Burada durup sana açıklamalarda bulunacağımı mı sanıyorsun?»

Dönüp çevreme bakındım. Yakınlarda birinin kılıcı duruyordu. Ağır başlı bir kaz, sallana sallana dolaşıyordu avlunun ortasında. Arada sırada durup, gagası ile tüylerini düzeltiyordu. Yakalayıp yere bastırdım. Kafası kırılıverdi çizmemin altında. Kırılıp boşaldı. Uzun boynu gübrelerin içindeydi.

«Hey Allah,» dedikten sonra kılıcı sapladım kaza. «Bunu al ve bana pişir, dedim.»

Yarı kör gözleri ve gözlükleri parlayan kadın, kazı alıp, önlüğüne sararak, mutfağın yolunu tuttu.

«Yoldaş,» dedi bir süre sonra, «gidip asmak istiyorum kendimi.» ve kapıyı kapadı ardından.

Kazanın çevresine oturmuş kazaklar, bir kurban törenindeki rahipler gibi, kaskatı kesilmiş, kımıldanmadan oturuyorlardı. Başını çevirip de hiç biri kaza bakmamıştı bile.

«Delikanlı fena değilmiş,» dedi içlerinden biri. Aynı zamanda lahana çorbasını karıştırıyordu.

Kazaklar, yemeklerini, karşılıklı saygı duyan köylülerin zerafeti ile yiyor, herkes karşısındakinin sırasına saygı gösteriyordu. Kılıcı kumla temizledikten sonra ka-

pıdan çıktım, sonra içeri girdim yeniden. İçim sıkılıyordu. Ay'a gelince ucuz ve âdi bir küpe gibi asılıp kalmıştı avlunun üzerine.

«Hey, buraya bak,» dedi yaşlı bir kazak olan Surovkov. «Kazın hazır olana kadar, gel bizimle otur da karnını doyur.»

Çizmesinden çıkardığı yedek bir kaşığı uzattı bana. Yaptıkları lahana çorbasını içtik, pişirdikleri domuzu yedik birlikte.

Lepiska saçlısı bana yer açtıktan sonra, «gazete ne yazıyor?» diye sordu.

«Lenin yazıyor gazeteye,» dedim, cebimden Pravda'yı çıkararak, «Lenin her türlü maddelerde, kısıtlama olduğunu yazıyor.»

Sonra, muzaffer, ama ağır işiten bir adam gibi, gazetedeki Lenin'in nutkunu bağıra bağıra okudum kazaklara. Gün batımının gittikçe artan rutubeti, geceyle beraber sarıyordu her yanımı. Gece, bir ana gibi, yanan alnımın üzerine koymuştu elini. Ve ben sevinçle okuyor, sevinçle bir casus gibi onun dümdüz cümlelerinden dolambaçlı anlamlar çıkarmaya çabalıyordum.

Yazının sonuna geldiğim zaman, Surovkov: «Gerçek herkesin burun deliklerini gıdıklar zaten,» dedi. «Asıl mesele onu yığınların arasından çekip çıkarmak. Ama o bunu, bir çöplükte darı tanesini kolayca bulan bir tavuğun ustalığı ile yapmasını beceriyor.»

Bu benzetme, Kurmay Taburunun, takım komutam Surovkov tarafından yapılmıştı. Sonra samanların üzerine uzanarak uyuduk. Tepemizde, aralıklarından yıldızların göründüğü tahta bir dam vardı. Altımız birden, birbirimizi ısıtarak uyuduk. Ayaklarımız birbirine karışıyordu. Düşledim: ve kadınlar gördüm düşümde. Oysa yüreğim dökülen kanlardan lekelenmiş ve üzüntülerle ağzına kadar dolup taşmıştı.

HAHAM

«Her şey fanidir. Sadece anadır ölümsüz olan. Ve ana artık yaşayanların arasında olmadığı zaman, bugüne dek hiç kimse onun anısını kirletmeye cesaret edememiştir. Ve ananın arkasında bıraktığı anılar içimizde bir şefkat hissinin gelişmesini sağlarlar. Okyanuslar gibi bir histir bu ve bu ölçülemiyecek kadar geniş olan okyanuslar, evreni ayıran nehirleri besler devamlı olarak.»

Bunlardı işte Gedali'nin söyledikleri. Bütün bunları son derece büyük bir ciddiyetle söylemişti. Ölmek üzere olan akşam kızıllığının kederi her yanını kapsamıştı ihtiyarın.

Yeniden konuştu yaşlı adam: «Hadisizm'in ateşli bünyesinin kapıları ve pencereleri ardına kadar açıktır ama, o da bir ananın ruhu gibi ölümsüzdür. Göz çukurlarından sızan sularla Hadisizm hâlâ, çalkantılı rüzgârların estiği, tarihin yol kavşaklarında durmadadır.»

Buydu dedikleri Gedali'nin. Sinagogdaki duasını bitirdikten sonra, beni Çernobil hanedanının son Hahamı olan Motele'nin yanına götürdü.

Gedali ile birlikte ana yolda yürümeye başladık. Bembeyaz kiliseler, uzaklardaki karabuğday tarlaları gibi ışıldıyordu. Bir topçekenin tekerlekleri inledi köşebaşında. Bir evin kapısından çıkan iki Ukraynalı gebe kadın çil paralardan yapılmış gerdanlıklarını şangırtadarak yürüyüp, yol üzerindeki sıralardan birine oturdular. Gün batımının turuncu çekişmesinden, utangaç bir yıldız pırıldadı gökyüzünde. Ve huzur - Sebat huzuru - Zhitomir Gettosu'-

nun deli damları üzerine yayıldı hafiften.

«Burası,» diye fısıldadı, Gedali ve önyüzü çatlamış, yüksek bir binayı gösterdi.

Taştan yapılmış bomboş bir odaya girdik. Morgu andırıyordu burası. Haham Motele, çevresinde yalancılar ve yobazlar olduğu halde bir masanın başında oturuyordu. Beli iplen bağlanmış, beyaz bir gecelik vardı üzerinde. Ve başında samur bir takke, gözleri kapalı oturan haham, parmaklarını, sarı sakalının içine sokmuştu.

«Nereden geliyor, Yahudi?» diye sordu, göz kapaklarını açarak:

«Odesa'dan», diye cevap verdim.

«Tanrı korkusu olan bir şehir,» dedi haham. «Sürgünümüzün yıldızı, gönülsüz derdimizin kuyusu.» Yahudi neyle meşgul oluyor?»:

«Ostropol'lu Herş'in maceralarını şiir olarak yazmaya çalışıyorum.»

«Büyük bir görev,» diye mırıldanan haham, yeniden kapadı gözlerini. «Çakal acıktığı zaman ulur. Her delide, yeis için yeteri kadar budalalık vardır. Sadece akıllı adam, var olmanın peçesini gülerek yırtabilen kişidir. Ne tahsil etti Yahudi?»

«İncil.»

«Aradığı nedir Yahudinin?»

«Sevinç.»

«Haham, Mordekay,» dedi ihtiyar, sakalını sallıyarak, «İzin ver de delikanlı masaya otursun, izin ver de bu Sabat gecesi, o da diğer Yahudilerle birlikte yemek yesin, izin ver de ölü olmadığını, hayatta olduğunu hatırlasın ve sevinsin, İzin ver de, komşuları dansederken o da çırpsın ellerini, izin ver de eğer ikram edilirse, kendisine verilen şarabı içsin.»

On yaşında bir çocuktan daha iri olmayan ve bir saray soytarısını andıran kambur haham Mordekay, tersine

çevrilmiş gözkapaklarını devirerek yanıma geldi:

«Benim aziz ve sevgili delikanlım,» dedi partallar içindeki Mordekay: «Bir zamanlar Odesa'da ne zengin budalalar ve ne fakir akıllı kişiler tanımıştım. Gel masanın başına otur delikanlı ve sana verilmiyecek olan şarabı iç.»

Hep beraber yanyana oturduk. Yobazlar, yalancılar ve tembeller. Bir köşede balıkçıları ve köy papazlarını andıran geniş omuzlu Yahudiler, iniltili bir sesle dua kitaplarını okuyorlardı. Yeşil frakı yerleri süpüren Gedali, bir duvar kenarında tüyleri parlak bir kuş gibi, uyuklayıp duruyordu. Birden arkasında oturan bir genç çarptı gözüme. Spinoza'ya benziyordu yüzü Spinoza'nınki gibi kalındı kaşları. Suratına gelince bir rahibeninki kadar solgun ve hastalıklıydı. Sigara içiyor ve yeniden yakalanıp hücreye atılmış bir mahkûm gibi titriyordu aralıksız. Partallar içindeki haham Mordekay, yavaştan genç adamın arkasına sokulup, ağzındaki sigarayı kaptığı gibi yanıma geldi.

«Eliyah bu,» dedi. «Hahamın oğlu.» Bunu açıkladıktan sonra, kan çanağına dönmüş gözlerini yüzüme yaklaştırarak, devam etti, «Lânetlenmiş oğul. Son oğul. Kanun nizam dinlemeyen, asi oğul.»

Mordekay sıkılı yumruğunu gece salladıktan sonra, suratına tükürdü.

«Tanrı mubarektir,» diye çınladı Haham Motele'inin sesi, sofra başında ve maymun parmakları ile ekmeği kırdı. «Bizleri diğer milletlerin arasından seçtiği için, mübarektir İsraellilerin Tanrısı.»

Haham, yemeği takdis ettikten sonra sofraya oturduk. Pencerenin dışında atlar kişniyor, Kazaklar bağırıp çağırıyor ve savaşın uçsuz bucaksız yabanlığı esneyip duruyordu. Sessizliğin ve duaların tam göbeğinde, hahamın oğlu, zincirleme sigara içmesine devam ediyordu. Yemek bittiği zaman, ilk ayağa kalkan ben oldum.

«Benim aziz ve sevgili delikanlım, dedi arkamdan se-

yirtip, elini kemerime geçiren Mordekay. «Eğer dünya yüzünde, kötü zenginler, fakir serseriler olmasa, kutsal kişiler nasıl yaşıyabilirler?»

İhtiyara biraz para verip, sokağa çıktım. Gedali'den ayrılıp istasyona gittim. Orada Birinci Süvari ordusunun propaganda treni sayısız ışıkları, baskı makineleri ve benim **Kızıl Süvari** gazetesine yazdığım, bitmemiş yazımla birlikte beni bekliyordu.

BRODİ YOLU

Kederlendim arıların hesabına. Döğüşen ordular son derece zalimcesine davranıyordu onlara. Tek bir arı bile kalmamıştı Volhiniya'da.

Pisletmiştik kovanlarını bir kere. Sülfürle onları imha ediyor, barutla da havaya uçuruyorduk. Yanan paçavraların kokusu bir kere girmişti, arıların kutsal cumhuriyetinin içine. Ölüm halinde, yavaşça uçuşuyorlardı çevrede. Vızıltıları duyulmıyacak kadar yavaşlamıştı zavallıların. Ve ekmeği olmayan bizler, balları kılıçlarla çıkarıyorduk kovanlardan... Tek bir arı bile kalmamıştı Volhiniya'da.

Günlük olaylar insafsız bir şekilde hasta bir yürek gibi baskı yapıyordu üzerime.

İlk katliam dün olmuştu Brodi'de. Gerek ben, gerek dostum Afonka Bida, mavi topraklar üzerinde kaybolmuştuk. Hayvanlarımızı yulafla beslemiştik sabahtan. Çavdarlar iyiden iyiye boy vermişti. Pırıl pırıldı güneş. Ve bu kanadlanmış gökyüzüne bu alev alev çevreye hak kazanmamış yürek, tehir edilmiş irkenceleri özlemeye başlamıştı.

«Kazak obalarındaki kadınlar, arıların iyi kaliteleri

konusunda türlü çeşit hikâyeler anlatırlar,» diye söze başladı manga komutanı arkadaşım. Halkın Hazreti İsa'yı darıltıp darıltmadığını zamanında öğreniriz herhalde. Ama kazak karıları İsa'nın çarmıhta çok sıkıntı çektiğini söylerler. Bu arada türlü çeşit sinek, tatarcık ve de emsali mahlûkat O'nu rahatsız etmek için haçın çevresinde uçuşmaya başlamışlar. İsa onları gördüğü vakit buruluvermiş yüreği. Oysa sineklerden bir çoğu onun gözlerini görmüyormuş. Bir arı da uçuşurmuş İsa'nın etrafında. «Sok onu» diye bağırmış envayi çeşit sinek arıya. «Sen onu sok, sorumluluğu biz üzerimize alırız.» Kanadlarını, İsa'nın başı üzerinde çırpan arı cevap vermiş tümüne birden. «Yapamam, çünkü o da bizim gibi bir marangoz.» «Arıları anlamak lâzım,» dedi, manga komutanım Afonka. «Oysa şimdi onların da sokmaları gerekiyor. Bir bakıma bütün bunları onların hesabına yapıyoruz.»

Ve sonra Afonka, kollarını sallıyarak bir şarkı söylemeye başladı. Doru bir aygırdan bahsediyordu türkü. Afonkanın mangasındaki sekiz kazak da katıldılar türküye.

«Açık doru bir aygırdı yiğit adında. Kafası kesildiği gün, votka ile sarhoş olan bir subayın malıydı». Eğerin üzerinde kendinden geçmiş bir şekilde, sesini bir telli saz gibi titreterek, bunları söylüyordu Afonka: «Sadık bir attı Yiğit. Ve subay bayramlarda durdurak bilmeden içerdi. Kafası kesildiği gün tam beş şişesi vardı. Dördüncü şişeden sonra atladığı gibi atma cennetin yolunu tuttu. Huruç pek yavaş oluyordu ama Yiğit sadık bir attı gerçekten. Cennete vardıkları zaman subay beşinci şişeyi hatırladı. Oysa yeryüzünde kalmıştı beşinci şişe. O zaman boşa giden çabalarına ağlamaya başladı. O ağlarken, Yiğit kulaklarını dikmiş dinliyordu onu.»

Afonka, neşe ile bu şarkıyı söylerken, bir yandan da hafiften uyukluyordu eğerin üzerinde, bir duman gibi dağılıyordu türkü havada, ve bizler batan güneşe doğru at

sürüyorduk. Gün batımının köpüklü nehirleri, işlemeli birer peçeteyi hatırlatan köylü tarlaları arasından akıp gidiyordu. Sessizlik gül pembemsi olmaya başlamıştı. Toprak boy vermiş ekinleriyle, kabarmış bir kedinin sırtını andırıyordu. Bayırda, kerpiç evleriyle Klekotov köyü büzülüp saklanmıştı sanki. Tepenin ardında ölümü andıran dikenli manzarasiyle bizleri bekliyordu Brodi. Oysa Klekotov'dan atılan bir kurşun, yüzümü yalıyarak geçti gitti. İki Polonyalı subay belirdi bir kulübenin ardından. Düşman hafif topçusunu çekip çıkarmıştı bayırın tepesine, vızır vızır gidiyordu kurşunlar yolun üzerinden.

«Kaldırın tabanları,» diye bağırdı Afonka.

Ve kaçtık.

Ah, Brodi, senin ezilmiş ihtirasının mumyaları, devasız bir zehir gibi, nefes alıyorlar üzerimde. Soğumuş yaşların aktığı göz çukurlarının o ölümlü ürpertisini hissediyorum daha şimdiden. Ve ben burada sarsıntılı bir dört nalla, senin aşınmış duvarlı eski Sinagoglarından ne kadar uzaktayım.

TAÇANKA ÜZERİNE BİR KONUŞMA

Kurmay heyetinden bir sürücü yolladılar bana. Oysa biz bunlara aramızda arabacı deriz. Grişçuk'tu soyadı ve otuzdokuz yaşındaydı.

Grişçuk, tastamamına beş yıl bir Alman esir kampında kalmıştı. Birkaç ay evvel kaçmış Litvanya ve Kuzey Batı Rusya'yı geçip, Volhiniya'ya varmış ve Belyov'da dünya yüzüne gelmiş geçmiş en kafasız en beyinsiz seferberlik komiseri tarafından yakalanarak askere alınmıştı yeniden. Doğum yeri olan Kremenets bölgesine sadece onbeş verst'lik bir yolu kalmıştı. Grişçuk'un. Orada

oturuyordu karısıyla çocukları. Tam beş yıl ve iki aydır evinden uzaktı. Seferberlik komiseri arabacım yapmıştı onu. Oysa ben, kazakların gözünde bir paryadan başka bir şey değilim. **Taçanka** adını verdiğimiz bu küçük arabaların ustası olan benim, bir de tekmeliyecek sürücüm vardı. Taçanka! Üçlü bir özet vardı yolumuzu çizen bu kelimede: Katliam, taçanka, ve kan...

Kahredici kavga ve nifaklardan sonra, aslında, memurların ve papazların bindikleri briçka denen araba, zamanla göze batar bir şekilde kullanışlı bir savaş aracı olup çıkmıştı ortaya. Yeni bir strateji ve taktik'in yaratıcısı olmuş ve savaşın alışılmış çehresini değiştirdiği gibi, yeni kahramanların, yeni dehaların doğmasını sağlamıştı. Bunların arasında, Anarşist bir gerillâcı olan Makhno da vardı. Onun için taçanka esrarengiz ve hilekâr bir stratejinin temel direği olmuştu. Piyade, topçu hattâ süvari birliklerinde görev almış olan Makhno, bu hantal birlikleri, briçkalara mente ettiği üçyüz makineli tüfekle donatmıştı. Tabiat anamız kadar dönek bir kişiydi Makhno. Savaş nizamına sokulmuş, saman yüklü arabalar, şehirleri işgal ediyor, bölge merkezinin karargâhına yaklaşan bir düğün alayı, birden yaylım ateşi açıyor ve bunların üzerinde zayıf bir papaz, Anarşinin siyah bayrağını sallıyarak, ilgili makamlara, burjuvalara ve proleterlere şarap ve müzik ziyafeti verilmesi için emirler yağdırıyordu.

Bir taçanka ordusu akla ve hayale gelmeyen manevra imkânları çıkarıyordu ortaya.

Budyonin de, Makhno'dan aşağı kalmadığını ispatlamıştı bu konuda. Çok zordu böyle bir orduya saldırmak. Hele gafil avlamaya çalışmak, düpedüz tekiydi saçmalığın. Makineli tüfekler saman yığını altına yerleştirilip taçankalar da köylülerin sundurmaları altına saklandığı zaman gözlerden ırak savaş birlikleri meydana geliyordu. Bu gizli noktalar —şüpheyi çektiği halde— esrarengiz ha-

liyle Ukrayna köylerini andırıyordu... Vahşi, asi ve kurnaz... Her köşede saklı cephaneleriyle, böyle bir orduyu, Makhno bir saatten az bir süre içinde savaşa sokabiliyor, daha az bir zamanda da dağıtabiliyordu.

Oysa bizim kuvvetlerimizde, yani Budyonnin'in süvari ordusunda, taçanka öyle üstün bir rol oynamıyordu. Ama ne olursa olsun, makineli birliklerimizin nakli daima briçkalarla yapılmaktaydı. Kazakların icatçı kafası, iki türlü taçankanın kullanılmasına sebep oluyordu. Koloni tipiyle, resmî memurların kullandıkları tip. Aslında bu bir icat sorunu değildir. Ancak gerçeketn bir fark vardır arada.

Resmî briçka aslında her tarafı dökülen zevksizlik örneği bir arabadır. Hükümet memurları bu arabaların içinde Kuban bozkırlarında, sarsıla sallana, uykusuzluktan bitik, burunları kızarmış, harab olmuş bir şekilde, cinayet soruşturmaları yapmak, ya da defin ruhsatı yazmak için yolculuk ederler. Öbür taraftan, koloni tipi taçankalara gelince bunlar bize, Urallardan, Samara'dan ve Volga kıyılarındaki Alman kolonilerinin bereketli topraklarından geldiler. Koloni taçankalarının geniş meşe tahtaları, Alman yüreğini mutlu kılan pembe çiçek resimleriyle, yeşil yapraklar ve insana huzur veren renklerle süslenmiştir. Yekpare tahtası demir çemberlerle pekleştirilir. Bu unutulmaz yayların üzerinde doğan kişiler de vardır belki. Ve şimdi ben Volhiniya'nın normal arabaları yayıktan farksız hale getiren yollarında seyahat ederken, geçmiş nesillerin o mutlu sıcaklığını ve sevinçlerini çok daha iyi hissediyorum.

Şimdi buna ilk sahip olmanın vecdini biliyorum. Her gün akşam yemeğinden sonra hayvanları arabaya koşuyorduk. Grişçuk onları ahırdan çıkardığı zaman, her geçen günkü gelişme kaçmıyordu gözlerimden. Büyük bir gurur duyarak bakıyordum tımarlı parlak böğürlerine

beygirlerin. Şişmiş ayaklarını ovuyor, yelelerini tarıyorduk ve sonra atıveriyorduk sırtlarına Kazak koşumlarını —ince derilerden örülerek yapılmıştı bunlar— ve ağırdan tırısa kaldırıyorduk atları. Grişçuk yanlamasına oturuyordu arabada. Benim yerim ise keskin bir huzursuzluk kokan samanların üzerine örtülmüş, çiçekli bir keten örtüydü. İri tekerler gıcırdayarak dönüyordu kumların üzerinde. Gelincikler, yer yer toprağı aydınlatıyor, tepeciklerin üzerindeki kilise yıkıntıları parlıyordu gözlerimizin önünde. Yolun yukarılarında, bir güllenin yarısını alıp götürdüğü hücrede, Azize Ursula'nın tombul kolları çıplak bir heykeli vardı. Ve cephedeki alınlık üzerinde, sıkıntılı eski harflerle yazılmış gayri muntazam bir zinciri andıran yazı:

AD MAI. GLORIAM IESV DIVAEQUE MATRIS EIVS.

diyordu.

Asil malikânelerinin ayakları dibinde, korkudan büzülmüş küçük Yahudi şehirleri vardı. Tuğla bir duvar üzerinde, şahane bir tavuskuşu, donukça, yönsüz bir hayalet gibi, mavi boşluğa karşı duruyordu. Dağınık kulübeciklerin ardına saklanmış bir Sinagog'un, kıraç topraklar üzerine bağdaş kurmuş bir hali vardı. Kör, yıpranmış ve bir Hasidik şapkası gibi yuvarlak. Dar göğüslü Yahudiler, asılıp kalmışlardı yol kavşaklarına, bütün kaderleriyle. Güneyin o iri yarı, neşeli ve ucuz köpüklü şarap gibi fıkırdayan Yahudileri, anılarımda bir bıçak keskinliğince şekillenmeye başladı. Bu nemene bir zıtlıktı; kederli sarı sakalları, hor görülmek içlerine işlemiş, bu sırt kemikleri fırlak insanlar, onların yanında. Izdırap kaleminin yarattığı bu hırslı insanlarda bir nebze yağ olmadığı gibi kanın o sıcak atışı da yoktu. Volhinia ve Galiçya Yahudileri, kontrolsuz, alışılmamış bir şekilde silkinerek hareket ediyorlardı. Ama onların ızdırap çekmekteki kabiliyetleri, kasveti tüm bir ululuk taşıyordu. Ve sınırsızdı Polonyalı orta sınıfa

karşı duydukları sessiz nefret. Onlara baktığım zaman bu diyarın acı ve etkileyici tarihini çok daha iyi anladım. Meyhane kiralayan Talmutçuların hikâyeleri, faizcilikle geçinen Hahamlar, Polonyalı süvariler tarafından ırzına geçilen kızlar ve onların uğruna tabanca ile düello eden Polonyalı kodamanlar!..

DOLGUŞOV'un ÖLÜMÜ

Savaşın perdesi yavaştan şehrin üzerine inmeye başlamıştı. Öğlene doğru, siyah bir pelerine sarılı Koroçayev, bir şimşek gibi geçti yanımızdan. Koroçayev, IV. Tümenin gözden düşmüş, tek başına savaşan ve bıkıp usanmadan ölümü arayan komutanı! Dört nala yanımdan geçerken bağırdı bana: «Haberleşmemiz berbat durumda. Radzivillov ile Brodi ateşler içinde.

Pelerini dalgalanıyordu rüzgârda. Hızla uzaklaştı yanımdan. Tepeden tırnağa siyahlar giyinmişti. Canlı kömür parçalarını andırıyordu göz bebekleri.

Alaylar, düzlük arazide ikmal yapıp toparlanmaya çalışıyorlardı. Kızıl bir pus'un içinden yoluna devam ediyordu güneş. Hendeklere ve çukurlara sığınmış yaralılar bir iki lokma ekmek yemeye çabalıyor, çimenlerin üzerine uzanmış hastabakıcılar, tatlı ve yavaş sesle şarkılar söylüyordu. Afonka'nın izcileri savaş meydanında, ölü ve teçhizat avına çıkmıştılar. Afonka atını benden iki adım önden sürüyordu. Başını arkaya çevirmeye lüzum görmeden konuştu.

«Gırtlağımıza kadar boka batıyoruz. İki kere ikinin dört ettiği kadar kesin bir gerçek bu. Tümen komutanının da başının sıkışacağım sanıyorum. Adamları idare etmek gittikçe güçleşiyor.»

Polonyalılar bizden üç verst ötedeki ormana varmışlar ve makinalılarını yakınlarımıza yerleştirmişlerdi. Kurşunlar haykırarak, vınlıyarak uçuşuyor, her geçen dakika, inlemeleri dayanılmıyacak bir şekil almaya başlıyordu. Toprağa saplanan kurşunlar acemi eller gibi bir şeyler arıyordu boş yere, sonra, sabırsızcasına titriyorlardı. Alay komutam Vitiagaiçenko, güneş ışınalrının altına sırt üstü uzanmış, horlıyarak uyuyordu. Birden uykusunda bağırarak uyandı ve atına atladığı gibi ileri kol taburuna doğru sürdü hayvanını. Yüzü buruşmuş, rahatsız uykusundan suratı kırmızı kırışıklıklarla bölünmüştü sanki. Cepleri ağzına kadar erik doluydu.

«Kahrolası orospu çocuğu,» dedi kızgınca, sonra bir erik çekirdeği tükürdü yere. «Ne biçim bir kepazelik bu be! Çıkar bakalım şu bayrağı Timoşka.»

«Hareket ediyoruz demek ha?» diyen Timoşka, özengilerinin üzerinde doğrularak üzerinde üçüncü Enternasyonali temsil eden harfler ve bir de yıldız olan bayrağı açmaya başladı.

«Gidip bakalım neler oluyor orda,» dedi Vitiagaiçenko, sonra birden kudurmuş gibi haykırdı. «Haydi bakalım at sırtına kızlar. Tabur komutanları, toplayın adamlarınızı.»

Borazanlar tehlike borusu çalmaya başladılar. Taburlar toplanıp sıra oldular. Hendeklerden sürünerek çıkan bir yaralı, eliyle yüzünü siper ederek, Alay komutanına döndü:

«Taras Grigoryeviç. Temsilciyim ben. Görünüşe bakılacak olursa bizi arkada bırakıyorsunuz...»

«Kendi başınızın çaresine bakabilirsiniz,» diye mırıldandı Vitiagaiçenko, atını şaha kaldırarak:

«İçimden bir his, başımızın çaresine bakamıyacağımızı söylüyor bana, Taras Grigoryeviç,» dedi, yaralı adam.

Vitiagaiçenko, döndü:

«Kes ağlamayı be! Sizleri geride bırakmaya hiç niyetim yok.» Sonra birliklerine hazır olmaları için emir verdi.

Aynı anda, arkadaşım Afonka'nın, bir kadınınkini andıran titrek sesi çınlattı ortalığı: «Ne diye acele etmek istiyorsun, Taras Grigoryeviç? Beş verstlik yol var arada. Yorgun hayvanlarla nasıl savaşacaksın? Allah kahretsin! Yeteri kadar vaktimiz var.»

«Yürüyüşe geçin,» diye emir verdi Vitiagaiçenko ve alay hareket etti.

«Eğer tümen komutanı hakkında düşüncelerim doğru çıkarsa, manzara çok değişecek,» dedi, atını sürmekte mahsus gecikmiş olan Afonka: «Bu da böyle biline.»

Birden gözlerine yaşlar hücum etti. Şaşkınlıkla baktım dostumun yüzüne. Ama o bir anda kendini toparladı ve kasketini başına geçirip, derin bir nefes aldıktan sonra Kazakça bir savaş narası atarak hayvanını yırtarcasına dört nala kaldırdı.

Grişçuk'un o budala arabasiyle ben akşama kadar iki ateş arasında asılıp kaldık. Tümenin kurmay heyeti kayboldüğu için, bizi hiç bir birlik kabul etmek istemiyordu. Alay Brodi'ye girmişti ama, karşı bir hücumla geri çekilmek zorunda bırakılmıştı. Şehir mezarlığına sürdük arabayı. Vardığımız anda, bir mezar taşının ardında beliren Polonyalı bir öncü, silâhını omuzlayarak, üzerimize ateş açtı. Grişçuk bir anda taçankayı geri döndürdü, tekerleri inileterek.

«Grişçuk,» diye bağırdım rüzgârın ve ıslık çalan kurşunların arasından.

«Vay tarla kuşu vay,» dedi düşünceli bir sesle.

«Sonumuz geldi artık,» diye bağırdım. Ölümün cinneti sarmıştı her yanımı. «Sonumuz geldi arkadaşım.»

«Acaba şu kan milleti hangi akla hizmetle gider de böyle belâlara verir kendini?» diye sordu, daha da düşün-

celi bir sesle: «Ne diye nişanlanıp evlenmek isterler ve neden sevinip neşelenirler, delikanlılar düğünlerde.»

Pembe bir ışık yandı gökyüzünde, sonra söndü. Samanyolu, diğer yıldızların arasında belirmeye başlamıştı hafiften.

«Komiğime gidiyor bu, güldürüyor beni,» diyen Grişçuk, kamçısını doğrultarak, yol kenarındaki bir adamı işaret etti. «Gerçekten güldürüyor beni. Hangi kadın kendini böyle bir derde teslim etmek ister ha?»

Yol kenarında oturan telefoncu Dolguşov'du. Bacakları iki yana açılmış, yüzümüze bakıyordu.

Arabayı ondan tarafa sürdüğümüz zaman, «Olanlar oldu işte,» dedi, «Çakıtnız mı?»

Atları durduran Grişçuk: «Evet,» dedi.

«Benim için bir kurşuna kıymanız gerekiyor,» dedi Dolguşov.

Bir ağaca yaslanmıştı. Çizmeleri ayrık duruyordu birbirinden. Gözlerini gözlerimden ayırmadan yorgunca sına gömleğini sıvadı. Karnı boydan boya yarılmış, barsakları dizlerinin üzerine dökülmüştü ve kalb atışları görünüyordu kolayca.

«Polonyalılar gelip, malûm marifetlerini yaptılar. Kâğıtlarım burada işte. Anama yazıp durumu anlatırsın.»

«Hayır,» deyip atımı mahmuzladım.

Dolguşov toprağın üzerine koyduğu, moraran avuç içlerine inançsız bir şekilde bakıyordu.

«Kaçıyorsun demek,» diye mırıldandı ve kaydı hafiften: «Kaç bakalım, domuz.»

Birden basan ter, vücudumu gıdıklamaya başlamıştı. Makinelitüfekler histerik bir inatçılıkla ve gitgide artan hızla takırdıyordu. Batan güneşin bir haleyle çerçevelediği Afonka Bida geldi, dörtnala bizden tarafa:

«Sağlam bir kötek atıyoruz heriflere,» dedi neşeli bir sesle. «Ne oluyor burada? Nedir bu haliniz be?»

Dolguşov'u işaret edip, biraz at sürdüm Afonka'yla. Kısaca konuştular. Söyledikleri ulaşamıyordu kulaklarıma. Dolguşov, kâğıtlarını uzattı takım komutanına. Afonka kâğıtları çizmesine soktuktan sonra, Dolguşov'un ağzına bir kurşun sıktı.

«Afonka,» dedim, yorgunca gülümsiyerek ve atımı kazaktan tarafa sürdüm. «Yapamadım, anlıyorsun değil mi?»

«Görünme gözüme,» dedi gittikçe beyazlaşan yüzüyle. «Yoksa şuracıkta gebertirim seni. Zaten senin gibi dört gözlülerin, bizlere karşı duyduğu merhamet, kedinin fareye duyduğu acıma hissinden farksız.»

Ve tüfeğini dikeltti.

Ağır ağır sürdüm atımı. Arkama dönüp bakmadım ama, ölümün ürpertisi bütünüyle sırtımdaydı.

«Hey buraya bak,» diye bağırdı Grişçuk arkamda. Sonra Afonka'nın kolunu tuttu: «Deliliğin lüzümu yok.»

«Rezil domuz,» diye bağırdı Afonka, «böylesine ucuz kurtulamaz bundan.»

Yolun dönemecinde yetişti Grişçuk bana. Afonka görünürlerde yoktu. Bir başka yöne at sürmüştü anlaşılan.

«Gördün ya, Grişçuk,» dedim. «Bugün, Afonka'yı kaybettim, en yakın dostumdu benim.»

Grişçuk arabanın oturağı altından buruşuk bir elma çıkarıp uzattı:

«Ye,» dedi. «Rica ederim, ye.»

Brodi, Ağustos 1920

TUGAY KOMUTANI

Gümüş zırhlı kırmızı kazak pantalonu ile Budyonin bir ağacın yanında duruyordu. İkinci Tugay Komutanı az evvel vurulup ölmüş, ordu komutanı ise ondan boşalan ye-

re Koleskinov'u tâyin etmişti.

Bir saat evvel, Koleskinov Alay Komutam idi. Bir hafta evvel ise bir tabura komuta etmekteydi.

Ordu Komutanı Budyonni, yeni Tugay Komutanını çağırtmıştı ve şimdi, durduğu ağacın yanında onun gelmesini bekliyordu. Az sonra Koleskinov, yanında Komiser Almazov olduğu halde geldi:

«Kara muhafızlar fazla ağır basmaya başladılar,» dedi Ordu Komutanı, o birden şimşek gibi çakan ünlü gülümsemeyle. «Ya onları ezeceğiz, ya da öleceğiz, bu uğurda. Başka hiç bir çıkar yolumuz kalmadı. Anladın mı?»

«Anladım,» diye cevap verdi Koleskinov. Gözleri dört açılmıştı:

«Hele bir kaçmaya çalış, bak o zaman nasıl nallarım seni,» dedi Ordu Komutanı. Yeniden gülümseyip, gözlerini, özel kısım komutanına çevirdi.

«Doğru,» dedi özel kısım komutanı.

«Haydi bakalım dönsün artık tekerlekler,» diye bağırdı, neşe dolu bir sesle, Ordu Komutanının yakınlarında duran genç bir kazak.

Budyonni, keskin bir şekilde topuklarının üzerinde dönerek, yeni Tugay Komuatnını selâmladı. Beriki beş tane hayat dolu kırmızı parmağını şapkasının siperliğine götürdü. Bir anda, yüzü terden pırıl pırıl olmuştu. Sonra iki tarlanın arasındaki patikadan yürüdü gitti. Atlar, ikiyüz metre ilerde bekliyordu yeni komutanı. Başı önde, uzun ve çarpık Kazak bacakları işgüzar bir şekilde yolu döverek, yürüyordu. Gün batımının kızıl pusunda, yaklaşan ölüm kadar gerçek dışı bir görünüşü vardı onun.

Ve birdenbire ta uzaklara kadar uzayıp giden sürülü toprağın sapsarı yanlızlığının üzerinde, Koleskinov'un dar omuzları, sallanan kolları ve öne eğik başının dışında her şey silindi gözlerimizden. Başka hiç bir şey göremez olduk.

Eğere atladığı gibi, arkasına dönmeye lüzum bile görmeden, hayvanı dört nala kaldırarak tugayına doğru sürdü. Taburlar ana yolun üzerinde bekliyorlardı onu; Brodi'ye giden geniş ana yolun üzerinde.

Rüzgârın yardımıyla gümbürdeyen «Hurra» sesleri geldi ve doldurdu kulaklarımızı.

Sahra dürbünümü ayarladım ve kalın toz bulutlarının arasında, atını bir fırıldak gibi döndüren Tugay Komutanını seyrettim bir süre.

«Koleskinov, Tugayını hareket ettirdi,» dedi, ağaca tırmanmış bir gözcü tepemizden.

«Tamam,» diye cevap verdi Budyonni ve bir sigara yakarak, gözlerini kapadı.

«Hurra» sesleri perde perde kayboldu. Top ateşi tavsamaya başlamıştı yavaştan. Arada sırada, ağaçların üzerinde tek tük şarapneller patlıyordu. Ve bizler bir suvari hücumunun o büyük sessizliğini işittik.

«Sinirleri çok kuvvetli delikanlının,» dedi Ordu komutanı. «Zafer yolunda. Ama onun da sonu aynı olacak.»

Atına atlayıp savaş sahasına sürdü. Kurmay heyeti de gitti peşinden.

O akşam, Polonyalıları temizledikten bir saat sonra, Koleskinov'u görmek fırsatı geçti elime. Kül rengi bir hayvanın üzerinde, tek başına Tugayının önündeydi ve düşler içindeydi her haliyle. Sağ kolu askıdaydı. Üç metre gerisinden, sarılı bayrağı taşıyan bir Kazak suvarisi geliyordu. Birinci tabur, hep bir ağızdan açık saçık bir türkü söylüyordu. Toz içinde, sonu gelmez gibi görünen alay, bir düğüne giden köylü arabaları gibi uzayıp gidiyordu. Alayın sonunda, yorgunluktan soluyan artçılar vardı.

O gece Koleskinov'un karargâhında, bir tatar beyinin o usta hissizliğini, ünlü Kniga'nın, bilinçli çalışmasının sağladığı emniyeti, dikbaşlı Pavliçenkoyu ve insanı büyüleyen bir çekiciliğe sahip Savitski'yi gördüm.

SANDİ ADINDA BİR İSA

Sandi'ydi. adı. Yumuşaklığı yüzünden İsa diye çağırılırdı çevredekiler tarafından. Bir Kazak obasının çobanıydı ve on dört yaşında, kötü bir hastalığa yakalandığından beri hiç ağır ve zor bir iş yapmamıştı. Olanları şu şekilde anlatabiliriz:

Sandi'nin üvey babası Tarakaniç, kışı geçirmek için Grozni'ye gitmiş ve orada bir teşkilâta yazılarak toplu halde çalışan işçilere katıldıktan sonra, Riazan köylüleri ile düşüp kalkmaya başlamıştı. Tarakaniç, onların hesabına marangozluk yapıyor ve bu işi de gerçekten kârlı buluyordu. Bütün işlere tek başına yetişemiyeceğini anlayınca da, bir mektup yazıp oğlanı kendisine yardım etmesi için yanına çağırdı. Kış süresince Oba, Sandi olmadan da yürütebilirdi işlerini. Delikanlı bir hafta çalıştı babasıyla. Ve derken Cumartesi günü geldi. Aylardan Ekimdi ve hiç de kötü değildi hava. İşlerini bir kenara bırakıp çay içmeye başladılar. Pencereyi de açmışlardı üstelik. Sonra ikinci bir semaver hazırladılar birlikte. Dışarda, pencerenin dibinde dilenci bir karı dilenip duruyordu. Sonunda kadın pencerenin pervazına eliyle vurarak:

«Gün aydın başka şehrin köylüleri, dedi. Hele şu durumuma bir bakar mısınız?»

«Hangi durumuna,» diye sordu Tarakaniç.» Hele gir içeri küçük yatalak.»

Dilenci karı dışarda bir takım işaretler yaptıktan sonra, odanın içine atlayıverdi. Sonra masanın yanına gelerek, bel kırıp selâm verdi. Tarakaniç, kadının başörtüsünü çekip çıkardı. Kadının saçları, yer yer kır, yer yer beyaz ve toz içindeydi.

«Geri dur... Sert erkeksin öyle mi köylü? Seninle beraber olmak, sirke gitmek gibi bir şey. Kendini düşün biraz, yakışıklı delikanlı - ve benim gibi bir ihtiyara bulaşma,» diye fısıldadı kadın aceleyle. Bir yandan da sıraya tırmanıyordu.

Tarakaniç, yattı kadınla. Dilenci kadın başını iki yana sallayıp gülüyordu aralıksız.

«Kavruk topraklara yağmur yağdı,» diyerek yeniden güldü. «Kimbilir nemene ürün vereceğim.»

Konuşurken, gözü, masanın başında, gözlerini kaldırıp da onlardan tarafa bakmayan, Sandi'ye takıldı.

«Senin oğlun mu?» diye sordu Tarakaniç'e.

«Lâfın akışına göre öyle. Karımın oğlu.»

«Nasıl da göz ediyor çocuk,» dedi köylü kadın. «Gel bakayım buraya.»

Sandi, kadının yanına gitti ve böylece de, o kötü hastalığı kapmış oldu. Ama o zamanlar insanların aklına, kötü hastalık düşüncesi gelmezdi bile. Tarakaniç, kadına, yemekten artmış bir kaç kemikle, bir de pırıl pırıl, gümüş beş kopek verdi.

«Kumla temizle bunu, Tanrıdan korkan kadın,» dedi. «Daha da güzel olur. Eğer karanlık bir gecede Tanrıya ödünç verecek olursan, ay yerine bu aydınlatır ortalığı.

Kadın baş örtüsünü bağladı, kemikleri aldı ve çekti gitti. Aradan iki hafta geçince köylülerin gözleri açıldı. Doğrusunu söylemek gerekirse çok çektiler kötü hastalıktan. Bütün kış sürdü gitti. Otlarla tedavi ettiler kendilerini. Bahar geldiği zaman, yeniden tarlalarda çalışmak üzere kendi obalarına döndüler.

Dokuz Verst uazklıktaydı Oba demiryolundan. Tarakaniç'le Sandi tarlalarına gittiler. Kara toprak, Nisan ayının ıslaklığı içindeydi. Kara çukurlarda zümrütler parlıyordu. Ve boy veren filizler, karışık bir ustalıkla gergef gibi işlemişti kırları ve yerden yükselen keskin kekremsi

koku, şafak vakti bir asker karısının ten kokusunu andırıyordu. Sürüler küçük derecikler gibi tepelerden akıyor, taylar, ufkun geniş ve mavi boşluğunda sıçrayıp türlü çeşit oyunlar yapıyordu.

Tarakaniç'le Sandi, gözle görülmesi güç patikalardan yürürlerken, Sandi:

«İzin ver de gidip köyün çobanı olayım, Tarakaniç,» dedi.

«Neden o?»

«Çobanların tatlı vakit geçirdikleri düşünecsini bir türlü silip atamıyorum kafamdan.»

«Benim rızamı alamazsın bu konuda.»

«Allah aşkına bırak gideyim, Tarakaniç,» diye yalvardı Sandi. «Bütün kutsal kişiler çobanlık etmişler zamanında.»

«Sandi - bir aziz ha!» diye kaba kaba güldü üvey baba. «Gidip neye yakalanacağını daha iyi bilirsin.»

Yolun dirseğini döndüler, küçük korudan ve meradan geçtikten sonra, ileride oba kilisesinin haçı göründü.

Kazaklar, Leylâk ağaçlarının dibinde votka içip, şarkı söylerken, kadınlar bahçe ve mutfaklarında iş görüyordu. Halâ yarım verst'lik yol vardı Tarakaniç'in kulübesine.

«Tanrıya dua et ki her şey iyi olsun,» diyen adam, haç çıkardı.

Kulübeye gelip, küçük pencereden içerisini gözlediler. Kimseler yoktu. Sandi'nin anası, sundurmada bir ineği sağıyordu. Köylüler, sessizce sokuldular. Tarakaniç birden kahkahalarla gülmeye başlayıp, bağırdı kadının arkasında.

«Motya, ekselâns, haydi ziyaretçilerine yemek hazırla.»

Kadın döndü. Titredi, sundurmadan dışarı uğrayıp, bir topaç gibi dönmeye başladı bahçede. Sonra geri geldi

ve kendini Tarakaniç'in kolları arasına bırakıp, göğsüne yaslandı.

«Güzelsin ama, pek cilven yok, öyle değil mi?» dedi Tarakaniç ve yavaşça kurtardı kendini boynuna dolanan kollardan. «Bize çocukları göster.»

«Dışarı çıktılar,» dedi kadın, bembeyaz bir yüzle. Sonra yeniden koşmaya başladı bahçede ve birden kaldırıp kendini yere attı. «Ah Alyoşa,» diye bağırdı deli gibi. «Küçüklerimiz, sıranın en önünde gidiyorlar.»

Tarakaniç, ümitsizlikle ellerini iki yana açıp, komşuları görmeye gitti. Onlar, kendisine bundan bir hafta evvel, küçük oğlanla, kızı, tifüs hastalığından sonra, Tanrı yanına aldı dediler. Motya, kocasına yazmıştı ama, her halde mektup geçmemişti ellerine. Tarakaniç kulübesine döndü. Karısı ocağı yakıyordu.

«İşini iyi becermişin, Motya,» dedi. «Bunun karşılığını alman lâzım.»

Masanın başına oturup kederlendi. Ta yatma zamanına kadar kederlendi Tarakaniç. Et yedi Votka içti ve işine gitmedi. Masa başında horladı. Uyandı. Sonra yeniden başladı horlamaya. Motya kocası ile kendine bir yatak serdi. Sandi'nin döşeği ayrıydı. Sonra lâmbayı söndürüp erkeğinin yanına uzandı.

Sandi, köşedeki samanların üzerinde gözlerini dört açmış bakınıp duruyordu. Uyku, gelmemekte inat etmişti bir kere. Ve tıpkı bir ruyadaymış gibi, odayı gördü. Sonra pencerede bir yıldız vardı. Masanın kenarını ve anasının yatağının altındaki at başlıklarını da seçebiliyordu. Bu zorlatıcı görüntü sanki büyülemişti onu. Gözü açık ve de gündüz görülen rüyalar gibi kendini hayaller alemine kapıp koyverdi. Gümüş rengi iki kurdele gök yüzünden sarkıyor ve bir beşiğe bağlanıyordu; gül ağacından, üzeri çiçeklerle süslü bir beşik. Yer yüzünün çok üstünde, gökte bir yerlerde sallanıyor ve gümüş kurdeleler pırıldayıp duru-

yordu. Hava tatlı bir şekilde okşuyordu onu. Hava müzik gibi, binlerce sesle doluydu, tarlalardan gelen. Ve bir gök kuşağı çiçek açmıştı olgunlaşmamış mısırların üzerinde.

Sandi, mutluluk duyuyordu bu gözü açık gördüğü düşten. Ama, anasının yatağının altındaki at başlıklarını görmemek için gözlerini kapattı sonunda. Sonra Motya'nın yatağından gelen kesik kesik soluklar duydu ve Tarakaniç'in anasını bastırmaya uğraştığı gerçeğini anladı.

«Tarakaniç,» dedi, sesini yükselterek. «Seninle bir şey konuşmam gerekiyor.»

«Gecenin bu saatinde ne konuşulurmuş ki,» dedi Tarakaniç, kızgınlıkla yatakta dönerek. «Haydi uyu, deli pezevenk.»

«Kutsal haç üzerine yemin ederim ki, sana söyliyeceklerim var,» dedi Sandi. «Avluya kadar çıkıver.»

Avluda, o başlarının üzerinde kımıldamadan duran yıldızın altında, Sandi, üvey babasına:

«Tarakaniç,» dedi, «anamı üzme. Biliyorsun ki, kusurlusun.»

«Benim huyumu biliyorsun, değil mi?» diye sordu Tarakaniç.

«Biliyorum huyunu. Ama anamın vücudunu gördün mü? Ayakları temiz, göğüsleri temiz. Ona kötülük etme Tarakaniç, bulaşıcı hastalık var bizde.»

«Delikanlı,» dedi üvey baba. «Benim huylarımdan uzak dur, kan almaktan kaçın. Al şu yirmi kopek'i, git uyu ve ayıl biraz, kendine gel.»

«Yirmi kopek işime yaramaz benim,» diye mırıldandı Sandi. «İzin ver de köyün çobanı olayım.»

«Bunu kabul etmem işte.»

«Bırak gidip köyün çobanı olayım, yoksa gider anama ne biçim insanlar olduğumuzu söylerim. Böylesine güzel vücudu olan bir kadın neden ızdırap çeksin?»

Tarakaniç, topuklarının üzerinde dönerek, sundurma-

ya girdi. Geri geldiği zaman, kısa saplı bir balta tutuyordu elinde.

«Gidi seni, Aziz,» dedi. «Şu işi çabucak bitirivereyim. Doğrıyacağım seni, anladın mı?»

«Bir kadın uğruna bana bunu yapmazsın,» dedi oğlan, hemen hemen zor duyulur bir sesle. Sonra eğildi üvey babasının önünde. Beni seversin sen. İzin ver gidip çoban olayım.»

«Cehenneme kadar yolun var,» diye bağıran Tarakaniç, elindeki baltayı fırlayıp attı. «Pekâlâ. Git ve çoban ol.»

Sonra kulübesine dönüp, geceyi karısı ile birlikte geçirdi.

Ertesi sabah, Sandi Kazakların yanına gidip emirlerine hazır olduğunu söyledi ve o günden sonra da bir çobanın hayatını yaşamaya başladı. İyi huyu, sadeciliği yüzünden tüm komşu çevrelerce tanınıp ünü yayıldı. Kazaklar onu Sandi İsa diye çağırmaya başladılar. Kurası gelene kadar çobanlık etti. İhtiyar köylüler otlağa onunla lâflamak için giderler, kadınlar köylülerin günlük kabalıklarından kaçıp kurtulmak için ona koşarlardı. Ve hiç biri, onun aşkı ve hastalığı yüzünden kızmazlardı ona.

Savaşın ilk yılı askere aldılar Sandi'yi. Dört yıl savaştıktan sonra, obasına döndüğü zaman, beyazların o bölgede hüküm sürdüklerini gördü. Ve hemen, beyazlara karşı bir birlik kurulan Plâtov obasında aldı soluğu. Eski Baş çavuş, Simon Budyonni, komuta ediyordu bu yeni kurulan birliğe. Üç kardeşi de, onunla beraberdi. Sandi Platov obasına gittiği vakit kaderi yazılmış oldu orada. Budyonni'nin alayında, Tugayında, Tümeninde ve birinci Süvari ordusunda hizmet etti. Kahraman Caritsin'i kurtarmak için savaştı. Voroşilov komutasındaki X. uncu Orduya katıldı. Voronezh'de, Kastornaya'da Donetz'de döğüştü. Polonya savaşı başladığı zaman, ulaştırma bir-

liklerinde arabacı olarak görevlendirildi. Yaralandığı için ateş hattına verilmemişti.

Böyle süregelmişti hikâyesi onun. Kısa bir süre önce tanıdım, İsa Sandi'yi ve küçük sandığımı onun arabasına aktardım. O günden beri de sık sık şafak vakitleri karşılaşıp, gün batımını çoğunlukla beraberce seyrettik. Ve ne zaman, savaşın şımarık fırsatı bizi bir araya getirse, beraberce akşamın alaca karanlığında, bir kulübenin önündeki sırada oturduk, yahut isten simsiyah olmuş bir ibrikte, ormanın derinliklerinde çay pişirdik. Ya da yeni biçilmiş tarlalarda, atlarımızı, ayaklarımıza bağlıyarak yan yana uyuduk gök kubbenin altında.

MATHEV PAVLİÇENKO'NUN HAYATI VE MACERALARI

YOLDAŞLAR, vatandaşlar ve benim sevgili ihvanlarım! Bütün insanlık adına, kızıl general Matthev Pavliçenkonun hikâyesini öğrenin. Bir zamanlar çobandı ve sonra general oldu. Lidino malikhânesinde çobanlık eder, efendisi Nikitinski'ye hizmette bulunur ve de domuzlarının hayatta kalmasını sağlardı. Bu iş onun omuzlarına sırmalar da getirdi ve efendisinin boynuzlu öküzlerine bakmaya başladı bundan böyle. Kim bilir, bu bizim Mat'ımız, Avustralya'da doğmuş olsaydı, belki de Filleri otlatmaya kadar yükselecekti? Ama aksilik şu ki, ben bizim Stavropol bölgesinde fillerin nerede bulunacağım bilemiyorum. Size işin gerçeğini diyeyim ki bu geniş bölgede, aslında buffalo'dan daha iri bir hayvana rastlamanın mümkünü yoktur. Ve zavallı bir delikanlı da buffalo'larla rahat ede-

mez. Hiç bir Rus delikanlısı Buffalo öküzlerinin kendisine gülmesinden hazetmez. Bizim gibi zavallı yetimlere ata benzer şeyler verin korumamız için.. bir at, kafasını ve kaburgalarım kullanarak sonsuz tarlalarda çalışabilir.

Ve ben etrafımdaki sürüyle inek ve boynuzlu sığırlarıma baktım. Tepeden tırnağa süte bulanmış, kesilmiş bir inek memesi gibi kokuyordum artık. Genç boğalar dolanırdı etrafımda. Fare renkli genç boğalar. Kırlarda tüm çevrem açıklık.. otlar hışırdar. Kafamın üzerindeki gökyüzü bir sürü perdesi olan bir akordeondan farksız. Ve Stavropol bölgesinin gökleri fazlasıyla mavidir çocuklar. Ben işte buralarda öküzlerime bakar ve yapacak başka bir işim olmadığı için, kamışların üzerinde esen rüzgârlarla oynardım, ta ki günlerden bir gün yanıma ihtiyar bir köylü gelene dek...

«Matthev,» dedi köylü bana, «git Nastasyayı gör.»

«Neden,» dedim. «Yoksa benimle alay mı ediyorsun?»

«Git,» dedi. «Seni görmek istiyor.»

Ve ben gittim.

«Nastasya,» dedim, ve de utancımdan simsiyah oldu yüzüm. «Nastasya,» dedim, «yoksa benimle alay mı ediyorsun?»

Oysa Nastasya beni dinlemek bile istemiyordu, yanımdan kaçıp koşmaya başladı. Ta ki artık koşamıyacak hale gelene kadar koştu. Ben de yanında koşuyordum. İkimizin de yüreği çatlayacakmış gibi atmaya başlayınca, nefes nefese, alı al moru mor durduk.

«Matthev,» dedi, işte o zaman Nastasya bana, «üç hafta evvel, balık başlayınca, balıkçılar nehre açıldılar ve de sen onlarla birlikte gittin başını eğerek. Neden eğdin başını Matthev? Yoksa yüreğini ağırlaştıran bir fikrin mi vardı? Söyle bana.»

Ve cevap verdim ona:

«Nastasya,» dedim «Sana söyliyecek hiç bir şeyim

yok. Kafan bir tüfek olmadığı için ne gezi ne de arpacığı var. Yüreğime gelince.. onun nasıl olduğunu sen bilirsin Nastasya. Hiç bir şey yok içinde. Sadece sütlü bir yürek, diyebilirim. Korkunç bir şey. Nasıl da leş gibi süt kokuyorum.»

Ama gördüm ki, sözlerim Nastasyayı, iyiden iyiye huylandırmış.

«Kutsal haçın üzerine yemin ederim,» dedi ve birden kahkahalarla gülmeye başladı. Ve de çın çın öttürdü koca boz kırı. Sanki bir davulu tokmaklıyordu aralıksız. «Kutsal haçın üzerine yemin ederim ki, sen genç hanımlara göz süzmeye başladın artık.»

Ve bir süre böyle saçma sapan konuştuktan sonra evlendik. Ve Nastasya ile ben tüm varlığımızla birlikte yaşamaya başladık. Alev alevdik geceler boyu. Sımsıcaktık kışın. Geceler boyu anadan doğma üryan dolaşıp, birbirimizin ham postlarını ovuyorduk. Nefis bir mutluluk içinde yaşıyorduk. Ta ki ihtiyar köylü beni ikinci kez ziyaret edene kadar.

«Matthev,» dedi, «Efendi, karınla orda, burda ve her yerde oynaştı, hem de kısa bir süre evvel. Elde edecek karını, efendi karını elde edecek.»

Ve ben:

«Hayır,» dedim. «Affedersin ama olmaz böyle şey, ihtiyar amca. Yok eğer olursa, ikinizi de olduğunuz yere çivilerim.»

Tabiî, ben bunları söyleyince ihtiyar korkuverdi. Ve o gün yirmi verst taban tepip, oldukça iyi bir yol aldım, akşama doğru da neşeli efendim, Nikitinski'nin Lidinoda'ki malikânesine vardım. İhtiyar adam üst kattaki odalardan birinde oturmuş üç at eğerini parçalamakla meşguldü: Bir İngiliz, bir ağır suvari, bir de çerkes eğeriydi bunlar. Bana gelince sırnaşıkçasına daldım kapıdan içeri ve hiç bir maksadım olmadan, tam bir saat durdum,

durduğum yerde. Sonra gözlerini çevirdi üzerime.

«Ne istiyorsun?» dedi.

«Hesaplaşma,» dedim.

«Hakkımda bir takım niyetlerin mi var?»

«Hiç bir niyetim yok ama, bazı şeyleri düzeltmek...»

Lâfın burasında başka tarafa bakıp yere kıpkızıl at battaniyeleri serdi. Öyle ki, Çar'ın bayrağından da daha kırmızıydı bu battaniyeler. Ve küçük adam, battaniyelerin üzerine çıkıp kurum satarak volta atmaya başladı.

«Hürlere hürriyet,» dedi cakalı bir edayla. «Ben senin ailendeki tüm kadınları gıdıkladım ey Ortodoks köylü. İstersen hesaplaşalım. Senin bana hiç bir borcun yok, arkadaşım Matthev.»

«He-he,» diye cevap verdim. «Ne kadar da komik bir ademsin sen. Gerçek de bu. Görünüşe göre sen bana maaşlarımı borçlusun.»

«Maaş mı?» diye haykırdı efendim? Sonra beni dizlerimin üzerine çökerterek, ayaklarını sürüyüp kulak tozuma vurmaya başladı, baba, oğul ve ruhül Kudüs aşkına. Maaşın öyle mi? Ya kırdığın boyunduruk? Nerede benim öküz boyunduruğum?»

«Boyunduruğunu geri veririm,» dedim efendime ve saf gözlerimi üzerine devirip, önünde diz çökerek, alnım yere değene kadar eğildim. «Boyunduruğunu geri veririm. Yalnız fazla üstüne varma borçlarımın, ihtiyar. Biraz beklemen gerekecek.»

Ne dersiniz, Stavropol delikanlıları, yoldaşlar, vatandaşlar ve benim sevgili ihvanlarım. Efendim, tastamamına beş yıl beni borçlarımla birlikte askıda bıraktı. Tam kaybedilmiş beş yıl. Kaybolmuş bir ruhtan farkım yoktu. Sonunda onsekiz yılı ziyaretime geldi benim. Ben ki artık kayıp bir ruh olmuştum. Kısrakların, aygırların, Kabardın atların üzerinde geldi. Peşinde upuzun bir arabalar kervanı ve türlü çeşit şarkılar vardı. Ey sen küçük on-

sekiz yılı, sevgilim benim. Biz şarkılarınla hür olup, şarabını içtik ve kanunlarını yaptık senin. Geriye sade tarihçilerin kaldı. Ey benim sevgili onsekiz yılım. Halbuki o zamanlar Kuban'a akın edip, bir adımlık mesafeden, generallerin ruhlarını azad edenler tarihçiler değildi. Ve ben, Rodion'un oğlu Matthev, o zaman Prikumsk'da kanlar içinde yatıyordum. Lidino malikânesine son yürüyüş için sadece beş verstlik bir yol vardı önümde. Eh gittim oraya ben de tek başıma, birliğimden ayrı. Doğruca ve de ses etmeden yukardaki odaya çıktım. Yerli kodomanlar oturuyordu yukarı kat odalarında. Nikitinski bir yandan onlara çay taşıyor, bir yandan ödemeler yapıp, bir yandan da kumru gibi sesler çıkarıyordu. Beni görünce fena halde asıldı yüzü. Hemen başımdaki Kuban şapkasını çıkardım.

«Gün aydın,» dedim oturanlara. «Yürekten selâmlarımı kabul edin. Sen de bir ziyaretçini kabul et, efendim,» dedim. «Yoksa aramızın nasıl olmasını istiyorsun?»

«Aramız iyi ve güzel olacak,» dedi, içlerinden bir tanesi. Konuşma şeklinden bir kadastrocu olduğunu anladım. «İyi ve güzel olacak. Ama görünüşe göre uzun bir yoldan gelmişsin at sırtında Pavliçenko Yoldaş. Yüzün gözün pislik içinde. Biz yerli kodamanlar böyle yüzleri sevmeyiz. Neden böyle suratın?»

«Çünkü, soğuk kanlı yerli kodomanlar,» diye cevap verdim, «çünkü yüzümün bir yanağı beş yıldan beri alev alev yanıyor... siperlerde yandı, yürüyüşlerde yandı, bir kadınla birlikte yandı ve kıyamet gününe kadar yanmaya devam edecek. Mahkemeyi kubra'ya kadar da yanacak,» dedim, neşeli bir şekilde Nikitinski'ye bakarak. Ama o anda adamın gözleri yoktu da alnının altına iki tane top yerleştirilmişti sanki. Ve bu cam topları devire yuvarlaya, sözde neşeli bir şekilde bana bakıyordu ya, korkunçtu aslında.

«Mat,» dedi bana. «Bir zamanlar birbirimizi iyi tanırdık. Ve şimdi karım, Nadezhna Vasilyevna, bütün bu

olan bitenlerin yüzünden aklını kaçırdı. Sana karşı her zaman iyi davranırdı değil mi? Sana gelince, Matt, sen de ona herkesten fazla hürmet ederdin. Yoksa şimdi, o aklını kaçırdığı için, gelip de bana onu görmiyeceğini mi söyliyeceksin?»

«Pekalâ,» dedim ve birlikte başka bir odaya geçtik ve orada benim ellerimi tutmaya başladı. Evvelâ sağ, sonra da sol elimi tuttu.

«Matt,» dedi. «Benim kaderim sen misin, yoksa değil misin?»

«Hayır,» dedim. «Hem kes böyle konuşmaları. Tanrı bizi terk etti. Esirden başka bir şey değiliz. Kaderimiz bir baba hindinin kaderinden hiç de daha iyi değil. Hayatımızın değeri ise, bir Kopek etmez. Kes böyle konuşmaları artık; eğer Lenin'in mektubunu dinlemek istersen.»

«Bana, Nikitinski'ye mi bir mektup?»

«Sana, ya.» dedim ve emir defterimi çıkardım cebimden. Boş bir sayfa açıp başladım okumaya. Aslında beni ölümden kurtaracak bile olsa, ben okumasım bilemem: «Millet adına», diye okudum. «ve gelecekte daha rahat bir hayatın kurulması için, Rodion'un oğlu, Matthev Pavliçenko'ya bazı kimselerin hayatlarına son vermesini emrediyorum. Bu onun akluna ve tercihine bırakılmıştır.»

«İşte,» dedim. «Lenin'in sana yazdığı mektup.»

O, ise bana: «Hayır, hayır, Matt,» dedi. «Bilmiyorum artık hayatın kıymeti kalmadı ve kanın değeri çok ucuzladı, Kutsal Rus İmparatorluğunda. Ama her şeye rağmen sana olan kan borcu ödenecek. Nasıl olsa ölümde benim yüzümü unutacaksın. Onun yerine sana başka bir şey göstersem nasıl olur?»

«Göster bakalım,» dedim. «Belki böylesi daha iyidir.»

Ve gene bir sürü odalardan geçip, şarap mahzenine indik. Orada yerden bir taş kaldırıp bir mücevher kutusu kardı. İçinde yüzükler, gerdanlıklar, nişanlar ve bir de

incilerden yapılmış bir aziz resmi vardı kutunun. Bunu fırlatıp attı bana ve bir sersemlik çöktü üzerine aynı anda.

«Senin, dedi. «Şimdi Nikitinski resminin sahibi sensin. Hadi artık Matt, Prikums'daki yatağına dön.»

«Peki ya, yanağım için ne yapayım?» dedim. «Ne yapacağım yanağıma, kirve?»

Vücudunu, gırtlağını ve saçlarını yakaladım.

O zaman gülmeye başladı. Biraz fazla gülüyordu doğrusu. Kurtulmak için de en ufak bir çaba sarfettiği yoktu.

«Gidi seni, çakal vicdanlı,» dedi, kımıldanmadan. «Ben seninle, İmparatorluğun bir subayı gibi konuşuyorum. Oysa sizi bir dişi kurt emzirmiş, kara muhafız. Vur öyleyse beni, lânetlenmiş orospu çocuğu.»

Ama, ben onu vurmak niyetinde filân değildim. Ona bir kurşun borcum yoktu. Çeke çeke, yukardaki oturma odasına götürdüm. Oturma odasında, aklı başından gitmiş olan, Nadezhda Vasilyevna, elinde çıplak bir kılıç, odanın içinde aşağı yukarı dolaşıyor, arada bir de aynaya bakıyordu. Ben Nikitinski'yi, çekerek odaya getirince, kadın kaçıp bir koltuğa oturdu. Kafasında, tüylerle süslenmiş, kadifeden bir taç vardı. Son derece tetik ve canlı bir şekilde oturuyordu koltukta. Kılıcı ile beni selâmladı. Sonra, efendimin üzerine çıktım ve ağır adımlarla çiğnemeye başladım onu. Belki bir saat, belki de daha fazla. Ve bu süre içinde inceden inceye ve de defalarca hayatı öğrendim. Kurşun sıkmak, yahut şu şekilde açıklıyayım: Birine kurşun sıkmakla, sadece ondan kurtulmuş olursunuz. Vurmak onu yok etmek demektir ve bu son derece kolay bir iştir senin için. Vurup öldürmekle bir adamın ruhuna giremez ve onu istediğin şekilde göremezsin. Zira kendini göstermez sana. Ama ben kolaya kaçıp harcamadım kendimi. Ve bir saatten fazla bana düşman olan birini çiğnedim. Görüyorsunuz ya, ben hayatın gerçekte ne olduğunu

öğrenmek istiyordum, yolumuzun üzerindeki hayatın ne olduğunu.

KOZİN'DEKİ MEZARLIK

Küçük bir Yahudi şehrinin mezarlığı. Assiria ve Volhinia'nın yaban otları büyümüş kırları üzerine yayılan, Doğu'nun o esrarengiz durgunluğu. Üzerlerine isimler kazılmış, üç yüz yıllık, kurşuni taşlar. Granitlerin üzerine kaba ve acemice oyulmuş röliyefler. Bir kuru kafanın üzerini süsleyen kuzular ve balıklar ve kürk mantolu Hahamlar.. ince bellerini deri bir kuşakla sıkan hahamlar. Ve gözsüz yüzlerinin altında taşı bir çizgiyle dalgalandıran kıvırcık sakalları. Yıldırım isabet etmiş bir meşenin yanında, Bogdan Kemelnitski kazakları tarafından öldürülen, Haham Azrael'in kemerli kabri vardı. Dört nesil yatıyordu bu kabirde. Tıpkı bir su taşıyıcısının alçak gönüllü sessizliğine benziyordu bu. Ve yosun tutmuş mezar taşlarının üzerindeki yazılar bir Bedevi Duası kadar belagatlıydılar.

«Ananias'in oğlu Azrael, Jehova'nın sözcüsü.»

«Azrael'in oğlu Elijah. Unutulmakla tek başına boğuşan kafa.»

«Elijah'ın oğlu Wolff, Torah Prensi tarafından ondokuzuncu baharında soyuldu.»

«Wolf'un oğlu Judah. Karakov ve Prag hahamı.»

«Ey ölüm, ey doymazların teki, ey tamahkâr hırsız. Neden bir kere olsun bizleri korumadın?»

PRİŞÇEPA'NIN İNTİKAMI

Tümen Kurmay heyetinin karargâh kurduğu Leszniov'a gidiyorum. Yol arkadaşım, daha evvelden de olduğu gibi, Kuban'lı genç bir kazak olan, Prişçepaydı. Yorulma bilmez, gaddar, kaba, canavarın biri. Bu huylarından ötürü de zaten Komünist partisinden kovulmuş. Kısacası, geleceğin bir deri bir kemik, partallar içinde bir dilencisi. Bütün bunlardan başka dikkatsiz ve umursamaz frengilinin de biri. Gününü gün etmekten başka şey düşünmeyen rezilin teki. Sırtında son derece iyi kumaştan yapılmış bir çerkes ceketi var. Yumuşak tüylü Kazak kukuletasını omuzlarının üzerine atmış. Yolculuklarımız boyunca hikâyesini anlattı bana.

Prişçepa, bir yıl evvel beyazlardan kaçmış. Berikiler ise, intikam almak için genç kazağın ana babasını esir alarak öldürmüşler. Malları mülkleri ise komşular arasında bölüşülmüş bir güzel. Beyazlar, Kuban'dan sürülüp atılınca, Prişçepa, kendi obasına dönmüş.

Sabahın erken saatleriymiş.. şafak vaktiymiş daha doğrusu. Kekremsi bir havasızlığın içinde iç çekip uyumaktaymış köylüler. Prişçepa, kiraladığı resmi bir arabayla gitmiş obasına, Gramofonunu, el işi tahta testilerini ve anasının işlediği havluları almak için. Sırtında siyah bir sahra pelerini, belinde kıvrık bir hançer, dalmış sokaktan içeri. Araba ise, ağır aksak gidermiş ardı sıra. Başlamış bir komşudan, öbürünü ziyarete. Her evden çıkışta kanlı ayak izleri bırakmış ardında. Girdiği yerlerde, anasına ait bir mal, babasına ait bir pipo buldu mu, ihtiyar kadınları merhametsizce bıçaklıyor, köpekleri kuyuların başına asıyor, kutsal resimleri paramparça ediyormuş. Oba sakinleri ses

etmeden, pipolarını içerek onun bu ilerlemesini seyrederlermiş. Genç kazaklar, bozkıra dağılmışlar çetele hesabını tutmak için. Kabardıkça kabarmış çetele hesabı. Oysa herşeye rağmen, halâ ses seda çıkmazmış obadan.

Prişçepa işini bitirdikten sonra, perişan olmuş kulübesine giderek, ta çocukluğundan tanıdığı ve komşularından aldığı eşyalarını bir güzel yerleştirmiş kulübesine. Sonra votka aldırıp kapanmış içeri ve tam iki gün iki gece, dur durak bilmeden, içmiş, şarkı söylemiş, ağlamış ve elindeki çerkes kılıcı ile parça parça etmiş mobilyaları.

Üçüncü gece oba sakinleri Prişçepa'nın kulübesinden bir dumanın yükseldiğini görmüşler. Sarhoşluktan bitkin, üstü başı perişan genç Kazak, sendeleye sendeleye, sundurmadan ineği çıkarmış ve tabancasını hayvanın ağzına dayadığı gibi çekmiş tetiği. Toprak tütüyormuş ardından. Bacadan çıkan mavimsi alev halkalar, erimiş yavaştan bızkırın üzerinde ve geride bırakılan genç öküz, böğürmüş ağlamaklı. Günlük güneşlik bir gün kadar parlakmış ateş. Ve sonra Prişçepa, atını çözüp atlamış sırtına. Bir tutam saçını kesip alevlerin içine attıktan sonra, kaybolmuş ortalıktan.

BİR ATIN HİKÂYESİ

Tümen komutanımız, Savitcki, bir vakitler Birinci Tabur Komutanı Klebnikov'un elinden, hemen hemen zorla beyaz bir aygır almıştı. Gösterişli bir hayvandı bu. Hatlarının biraz ham olması yüzünden, hayvan nedense benim gözüme lagar görünmüştü. Karşılık olarak da, Klebnikov'a tırısı yumuşak, oldukça iyi cins, ufak tefek siyah bir kısrak vermişti Tümen komutanı. Oysa Klebnikov hayvana

bir türlü ısınamamış, intikam almak için, zaman kollamaya, büyük bir sabırla beklemeye başlamıştı.

Haziran ayındaki başarısız savaştan sonra, Savitski, yedeğe alınmış, yerine başka bir komutan tayin edilmişti. Klebnikov bu fırsatı kaçırmadı. Ordu Kurmay Başkanlığına yazıyla baş vurarak, atının kendisine iadesini talep etti. Kurmay Başkanı şöyle cevap verdi dilekçeye: «Bahis konusu olan hayvanın bir önceki sahibine iadesi.» Yazıyı alan Klebnikov, zafer kazanmanın mutluluğu içindeydi.. her tarafından ışıklar saçarak o zamanlar Radzivillov'da oturan Savitski'yi bulmak için at sırtında tam yüz verst'lik yol gitmişti. Küçük şehir, gerçek hayatla burun buruna gelip de gururu sakatlanan bir hanımefendiye benziyordu fazlasıyla.

Görevinden alınan komutan yapayalnızdı burada ve aslında birer yaltakçıdan başka bir şey olmayan Kurmay subayları, onu görmemezlikten geliyorlar, kızarmış tavukları bir ordu komutanının tebessümü ile dişlerlerken, açıktan açığa bu şöhretli komutana sırtlarını çeviriyorlardı.

Türlü çeşit kokulara bulanmış ve Deli Petro'yu andıran Savitski, komiserlikteki bir YAHUDİ görevlinin elinden aldığı, Pavla adında bir KAZAK karısıyla birlikte yaşıyor ve şerefsiz bir hayat sürüyordu. Bizler bahçesindeki saf kan yirmi hayvana, onun kendi malı gözüyle bakıyorduk.

Güneş, göz kamaştırıcı ışıklarını adeta teksif etmişti, Savitski'nin bahçesine. Taylar gürültülü bir şekilde yalaklarından su içiyor, gömleklerinin dışına kadar terlemiş seyisler Harman makinesinden aldıkları yulafı elekten geçiriyorlardı. Doğru veya Yanlış duygularının ızdırabı içinde ve öçalmaya susamış Klebnikov, bu kalabalık ve engellerle dolu bahçeye girdi.

— Benim şahsım sana tanış geliyor mu, diye sordu, bir saman yığınına sırtüstü uzanmış olan Savitski'ye.

«Galiba bir yerlerde seni görmüş olacağım, dedi beriki ve sıkıntılı bir şekilde esnedi.

«Öyleyse, Kurmaylığın bu emrini al,» dedi Klebnikov, kibarca, «ayrıca şunu rica ederim ki, ihtiyata alınmış yoldaş, bana resmi bir gözle bak.»

«Pekalâ,» diye mırıldandı Savitski, son derece sakin bir sesle.

Adamın uzattığı kâğıdı alarak, alışılmamış bir yavaşlıkla okumaya başladı. Ve birden karşısındakinin omuzunun üzerinden bakarak, kapı eşiğinin serinliğinde saçlarını tarayan, kazak karısına bağırdı.

«Pavla, Allah biliyor ya, sabahtan beridir saçlarını tarıyorsun, Artık şu semaveri hazırlasan nasıl olur?»

Kazak karısı, tarağı bir kenara bıraktı ve uzun saçlarını eliyle kavrayarak, omuzlarının üzerinden arkaya attı.

«Bütün gün bana asılıp durdun Konstantin Vasilyeviç,» dedi, tembel ve şahane bir gülümsemeyle. «Yok şunu yap, yok bunu yap, diye.»

Yüksek topuklarının üzerinde taşıdığı iri göğsünü, çuvala konmuş bir hayvan gibi oynatarak komutanın yanına yürüdü.

«Bütün gün asılıp durdun bana,» diyerek, Savitski'nin gömlek düğmelerini iliklemeyę başladı.

«Ya şunu yap, ya bunu yap,» dedi Savitski. Ve gülerek ayağa kalkıp, ellerini Pavla'nın arzudan titreyen omuzlarının üzerine koydu. Sonra birden, sanki kanı çekilmiş bir yüzle Klebnikov'a döndü.

«Hala hayattayım ve çifte atmaya devam ediyorum, Klebnikov,» dedi, kazak kadını okşayarak. «Bacaklarım hala yürümesini beceriyor, atlarım hala dörtnala kalkıyor, şu ellerim hala senin canına okuyabilir ve silahım vücudumda ısınıyor.»

Midesinin üzerinde, çıplak tenine yaslanmış toplu ta-

ların bütün alaylarına, iğneli sözlerine göğüs gererek, hayvana baktım ve onun değişmesine, canlanmasına sebep oldum. Zira ben, beyaz atlara aşığımdır yoldaşlar. Ve, Emperyalistlerden ve de İç Savaştan arta kalan azıcık kuvvetimi de, onların uğruna sarfetmekten kaçınmadım. Böyle beyaz aygırlar benden gelen her okşamayı tanır, ben de onların sessiz isteklerini anlar ne arzuladıklarını, neye ihtiyaçları olduğunu bilirim. Oysa bana verilen bir işe yaramaz kara kısrak, bana göre bir hayvan değil. Onu anlıyamadığım gibi, tahammül de edemiyorum bu hayvana. İşler kötüye dönmeden ve arkadaşlarımın tahammülünü aşmadan bu işi halletmek gerek. Ve madem ki Parti bu günkü haliyle benim öz malım olan hayvanı bana geri vermiyor, ben de bu beyannameyi yazmaktan başka hiç bir hal çaresi göremiyorum. Bunları yazarken bir askere yakışmayacağını gayet iyi bildiğim yaşlar boşanıyor gözlerimden. Ve benim emirlerimi dinlemeden, akmaya devam ediyorlar, yüreğim parçalanıyor, kan ağlıyor bu paramparça yürek...»

Bu ve buna benzer daha bir sürü şey vardı Klebnikov'un beyannamesinde, zira hiç ara vermeden gün boyu yazıp durmuştu. Komiserle beraber, bir saat kadar bu kâğıtlarla boğuştuktan sonra, sonuna varmayı başarabildik.

«Nemene bir deliymişsin sen,» diyen komiser, kâğıtları yırttı. «Yemekten sonra gel beni gör de biraz konuşalım.»

«Konuşmak istemiyorum,» diye cevap verdi, Klebnikov, titreyerek. «Beni kaybettiniz, artık komiser.»

Elleri cebinde, zangır zangır titriyor ve sanki bir tarafa kaçacakmış gibi tedirgin duruyordu. Komiser, ondan tarafa gitti ama, ihtiyatlı olmasını becerememiş olmalı ki Klebnikov, ok gibi fırlayarak kaçtı.

«Kaybettiniz beni,» diye haykırıyordu bir vahşi gibi Sonra bir ağaç kütüğünün üzerine çıkarak, ceketini parça-

layıp çıplak göğsünü tırmalamaya başladı.

«Öldür beni, Savitski,» diye bağırdı ve yere yuvarlandı. «Haydi, hemen gebert beni şuracıkta.»

Kazakların yardımıyla onu bir çadıra soktuk. Çay pişirdik ve sigara sardık içmesi için. Sigaradan nefes alırken her yanı titriyordu. Komutanımız ancak akşama doğru yatışabildi. O delice beyannamesi için ağzını açıp tek lâkırdı etmedi ama bir hafta sonra, muayene olmak için Rovno'ya gitti. Altı defa yaralanmış olduğundan, hizmete elverişli değil diye terhis ettiler sonra.

İşte, Klebnikov'u böyle kaybettik. Çok üzüldüm ben bu olaya. Zira kişiliği son derece benimkine benzeyen bir kimseydi. Koca taburda semavere sahip tek kişiydi. Savaşın sakinleştiği zamanlarda, haşlanmış çay içerdik birlikte. İkimizi de heyecanlandıran aynı şeylerdi. İkimiz de dünyayı, Mayıs ayındaki bir çayır gibi görürdük. Kadınlar ve atlarla doldurulmuş bir çayır.

KONKİN'İN ESİRİ

Silip süpürüyorduk Polonyalıları, Belaya Çerkov yolu boyunca. Evet öylesine temizleyip iyi işler beceriyorduk ki, ağaçlar bile iki böklüm oluyorlardı. Sabahleyin bir çizik aldım ama, allem kallem hallediverdik işi. Gün dönmüş, akşam olmaya başlamıştı. Hatırlıyorum, alay komutanının yanından ayrıldığım zaman, yanımda proleter sınıfından beş kazak vardı. Her tarafta, kucak kucağa bir savaştır gidiyor, millet birbirine kedi köpek gibi saldırıyordu. Kan sicim sicim akıyordu benim ve atımın üzerinden. Siz de bilirsiniz ya böyle şeyleri.

Spirka Zabuti ile ben ormandan bir hayli uzaklaşmış-

tık. Gör bak işte - tatlı bir fırsattı - üçyüz metre ilerimizde bir toz bulutu yükseliyordu. Ya kurmayların, ya da nakliye arabalarının kaldırdığı tozdu bu. Kurmaylarsa - iyiydi işler. Nakliye arabaları ise, daha da iyi. Ufak çocuklar partallar içinde dolaşıyor, gömlekleri çıplak kıçlarını bile örtemiyordu.

«Zabuti,» dedim Spirka'ya. «Gidi seni lânetli, filân oğlu falan. Şu veya bu şekilde öylesin işte. Bir konuşmacı olarak sesleniyorum sana. Haydi bakalım kaldır kıçını ve de iş başına.»

«Ben de hayır demedim ki,» diye ceavp verdi Spirka. «Sadece biz iki kişiyiz, onlar sekiz.»

«Boş ver hele Spirka,» dedim, «ben şimdi gider onların ayin cübbelerine iyice bir sıçar sıvarım. Gel hele bir madalya ve de Dünya İhtilâli için öl bakalım.»

Eh, saldırdık üstlerine işte. Aralarında sekiz kılıçlı vardı. İkisini silâhla saf dışı ettik. Üçüncüyü baktım, Spirka temizlemiş. Ben de büyük ikramiyeye nişan aldım çocuklar, altın saatlı ve de köstekli biri. Bir çiftliğin önünde kıstırdım. Her tarafta elma ve kiraz ağaçları vardı. Benim büyük ikramiyenin bineği güzel bir hayvandı ama, fazla yorulmuştu, yetim evlâtlıklar gibi. Bir de baktım, Pan General, elinden dizginleri atarak, Mavzerini bana doğrultup, bacağımda bir delik açmaz mı?»

«Pekalâ,» dedim kendi kendime. «Ben de senin nallarını diktirmesini bilirim.»

Hemen işe koyulup, küçük ata, iki kurşun sıktım. Epey üzdü beni hayvancağız. Küçük bir Bolşevikti. Nizamlı intizamlı küçük bir bolşevikti o beygir. Kestane rengi, bakır bir para gibi. Gür kuyruğu vardı. Sırım, sırımdı ard ayakları. Kendi kendime düşündüm: Şunu canlı alıp Lenin'e götüreyim diye ama, olmadı işte. Gidip, canına okudum hayvanın. Bir gelin gibi yere yuvarlanınca, benim büyük ikramiye de eğerin üzerinden kapaklandı. Yana sıçrayıp

bir dönüş yaptıktan sonra, suratıma bir havale daha yollamaz mı?

«Hey ulu İsa,» diye düşündüm. «Yoksa herif yanlışlıkla beni öldürmek niyeitnde mi?»

Hemen dörtnala kaldırıp hayvanı, üzerine sürdüm. Kılıcını çekmişti ve de yaşlar akıyordu yanaklarından aşağı - beyaz yaşlar, gerçek insan sütü.

«Senin sayende, Kızıl Yıldız nişanını alacağım» diye bir nara patlattım. «Hayatta olan ben gibi, ellerini kaldır bakalım haşmetmeap.»

«Yapamam, Pan,» diye cevap verdi ihtiyar. «Canıma okursun benim.»

İşte tam bu sırada, nereden çıktığını kestiremediğim, Spirka dikildi karşıma. Tere batmıştı ve de gözleri yuvalarından öylesine dışarı uğramıştı ki, insan sadece bir ipliğin onları tuttuğunu sanırdı.

«Vasili,» diye bağırdı, bana. «Kaç tanesinin işini bitirdiğimi tahmin edemezsin. Bu süslü püslü Generale gelince, onun da işini bitirmek bir şey farkettirmez benim için.»

«Geri dur bakalım,» dedim Zabuti'ye. Kızmaya da başlamıştım hani. «Bu süs püsler kanıma maloldu benim, anladın mı?

Sonra benim kısrağı alıp, bir sumdurmaya götürdüm Generali. Samana benzer bir şeyler vardı içerde. Serin ve karanlıktı da üstelik.

«Pan,» dedim. «biraz yavaş ol bu ihtiyar yaşında. Tanrı aşkına kaldır şu ellerini de biraz lâf atalım seninle.»

Geri geri gidip, bir duvara yaslandı evvelâ, sonra kırmızı parmakları ile alnını sildi.

«Yapamam,» dedi. «Sonra canıma okursun benim, kılıcımı ancak Budyonni'ye teslim ederim.»

Yani bir de gidip Budyonni'yi mi bulacaktık herife.

Olmayacak şeyler istiyordu. Baktım, herif zaten yaşıyacağı kadar yaşamış.

«Pan,» diye bağırdım. Bir yandan da dişlerimi gıcırdatıyordum hani. «Sana proleter şerefim üzerine sööz veririm ki, burada komutan benim. Bende öyle süs püs, şerit kordon arama. Ama madem israr ediyorsun, sana unvanımı söyliyebilirim: Nizhni şehrinden müzisyen ve de oturma odalarında karnından konuşan sanatçı. Yani vantrolog. Volga boyundaki, Nizhni - Novgorod'dan.»

İçimdeki bir şeytan, harekete geçirmişti beni. Generalin gözleri, sokak fenerleri gibi parlıyordu. Bu hakaret, yaraya tuz basmak gibi bir şeydi; çünkü ihtiyarın bana inanmadığını hem görüp, hem anlıyordum. İşte o zaman dudaklarımı kapadım, arkadaşlar. Karnımı şöyle bir büzdüm eski biçim, bizim biçim, Nizhni şehrinde yaptığımız biçim ve de Polak reziline benim gerçek bir Vantrolog olduğumu ispat ettim.

Bembeyaz oldu, ihtiyarın suratı, elini yüreğine bastırıp, oturuverdi yere.

«Şimdi inandın mı Hokkabaz Vasilli'ye, Yenilmez 3. üncü Suvari Tugayının komiseri, aynı zamanda.»

«Komiser mi?» diye bağırdı.

«Komünist,» dedim.

«Komünist?»

«Komünist,» dedim.

«Son saatımda, son nefesimi alırken, söyle bana Kazak arkadaş,» diye bağırdı yeniden. «Sen gerçek bir komünist misin, yoksa yalan mı söylüyorsun bana.»

«Elbette gerçek komünist'im,» dedim.

İşte o zaman bizim ihtiyar, oturduğu yerde bir uğur, ya da buna benzer bir nesneyi öptükten sonra, gözleri iki lâmba parlaklığında, yahut bozkıra asılı iki fener gibi, kılıcım kırmaz mı.

«Affet beni,» dedi. «Ben bir Komünist'e teslim ola-

mam.» Elimi sıktı sonra. «Affet beni,» dedi yeniden. «Haydi, şimdi beni gerçek bir asker gibi öldür.»

Bu hikâye bizlere, bir mola esnasında, N Suvari Tugayının siyasi komiseri, üç defa kızıl Yıldız nişanı almış, Konkin tarafından anlatıldı.

«Peki senin Generalle konuşmanın sonucu ne oldu, Vasili?»

«Mizah yanı böylesine aşırı olan bir herifle konuşmakla hiç bir sonuca vardırmaz insanı. Herifin önünde bir kere daha eğilip rica ettim ama, o bir kere Nuh demiş, ama peygamber dememekte israr ediyordu. Garip bir kuştu doğrusu. Neyse, üzerindeki kâğıtları, Mavzer tabancasını ve şimdi benim altımda olan eğerini aldık. O anda birden bütün kuvvetimin tükendiğini ve korkunç bir uykunun her tarafımı sardığını hissettim - eh daha fazla onun yüzünden rahatsızlığa katlanamazdım doğrusu...»

«Böylece ihtiyarın sefaletine bir son verdin değil mi?»

«Korkarım, öyle oldu.»

BERESTEÇKO

Khotin'den Beresteçko ya gidiyorduk. Binicilerin hemen hepsi, eğerlerinin üzerinde uyuklamaktaydılar. Söylenen şarkı, kurumak üzere olan bir derenin sesini andırıyordu. Garip cesetler yatıyordu eski mezar tümseklerinin üzerinde. Beyaz gömlekli köyüler şapkalarını çıkararak, selâmlıyorlardı bizi. Tümen komutanı Pavliçenko'nun siyah pelerini, kurmay heyetinin üzerinde, kasvetli bir bayrak gibi dalgalanıyordu. Tüylü Kafkas kalpağını omuzlarının üzerine atmıştı. Kıvrık kılıcı sallanıyordu belinde.

Tümsekli bir Kazak mezarlığını, Bogdan Kmelnitski saat kulesini geçtik. Mezar taşlarından birinin ardından çıkan bir ihtiyar, elinde sazı olduğu halde bizlerden tarafa gelip, ellerini tellerin üzerinde gezdirerek, çocuksu tiz bir sesle, Kazakların eski zaferlerini anlatan türlü çeşit türküler söyledi. Hiç ses çıkarmadan dinledik ihtiyarın şarkılarını ve sonra bayraklarımızı açarak, gök gürültüsünü andıran bir dörtnalla boşanıverdik Beresteçko'ya.

Şehrin sakinleri, demir parmaklıklar çekmişlerdi pancurlarının üzerine. Ve sessizlik, korkunç bir sessizlik taçgiymişti küçük şehrin üzerinde, nasılsa, dulluğun bütün ızdırabının buram buram koktuğu, kızıl saçlı bir kadının evine yerleşmek kısmet olmuştu bana. Yolculuğun tozunu toprağını yıkayıp attıktan sonra sokağa fırladım.

Etrafa, Tümen komiseri Vinogrodov'un o gece, ikinci Komintern Kongresi hakkında bir konuşma yapacağını bildiren ilânlar asılmıştı. Penceremin tam altında, bir kaç kaazk, casusluk suçundan, gümüş sakallı bir Yahudiyi vurmaya uğraşıyorlardı. İhtiyar korkunç çığlıklar atıyor ve kurtulmak için, debelenip duruyordu. İşte o zaman, makineli tüfek kısmından Kudria, adamın başını yakalıyarak, kolunun altına sıkıştırdı. Yahudi bağırmayı bırakıp, iki yana açtı bacaklarını. Kudria, belindeki hançeri sağ eliyle çekip, üzerine kan sıçratmamaya dikkat ederek, adamın gırtlağını kesiverdi. Sonra gidip kapalı pencereye vurdu.

«Kim isterse cesedi gelip alabilir,» dedi, «bunu yapmakta serbestsiniz.»

Kazaklar bir köşeyi döndüler. Ben de takıldım artlarına ve Beresteçko sokaklarında, avare avare dolaşmaya başladım. Çoğunluğu, Yahudiler teşkil ediyordu burada. Çoğu Debbağ olan Ruslar, daha temiz yaşıyabilmek için şehrin dış taraflarını tercih etmişlerdi. Pancurları yeşil, beyaz boyalı küçük evlerde oturuyorlardı. Buradaki Ruslar, votka yerine bira ve balla su içerlerdi. Küçük bahçe-

lerinde yetiştirdikleri tütünü ise, Galiçyalı köylülerinkine benzeyen, uzun ve kıvrık saplı pipolara basarak tellendirirlerdi. Üç ırka komşuluk eden bu çevrenin sakinlerinde inatçı bir çalışkanlık tomurcuklanmıştı. Ve burada, bitsiz, içkisiz umutsuzluktan uzak Ruslara hala rastlamak mümkündü.

Beresteçko'da eski nizam kalmamıştı ama, eski adetler halâ en fazla burada köylüydüler. Üçyüz yılın dalları, hala Volhnia'nın üzerine eski günlerin sıcaklığı ile yayılmıştı. Yahudiler kazancın o kuvvetli ipleriyle Rus köylülerini, Polonyalı efendilere bağlamışlardı. Çekler ise Lodz'daki fabrikalara işçi yapmıştı Rusları. Kaçakçıydı Yahudilerin bir çoğu. Sınırlardaki hünerlerini gösterdikleri gibi, kendi inançlarının da sadık birer savunucusuydular. Hadisizm, hala seyyar satıcıları, simsarları ve meyhane sahiplerini kendisine bir esir gibi bağlamıştı. Genç oğlanlar uzun beyaz entarileri içinde, eski yollarda dolaşırlar ve tıpkı eski zamanlarda olduğu gibi ihtiyar kadınlar gibi genç gelinlerini, ateşli dualar okuyarak bereketli olmaları için din adamlarına götürürlerdi.

Buradaki yahudiler, beyaza ya da açık maviye boyalı geniş evlerde otururlardı. Mimarideki tarifsiz kötülüğün ardında yüzyılların gelenekleri saklıydı. Evlerin arkasında daima, iki hatta üç katlı sundurmalar bulunur ve güneş ışığı asla giremezdi bunların içine. Bu anlatılamıyacak kadar kasvetli sundurmalar, bizdeki avluların yerini alıyordu. Ahırlara ve mahzenlere giden yollar, gizli geçitlerle bağlıydı birbirine. Savaş zamanlarında bura sakinleri bu katakomblara yerleşerek, kurşunlardan ve yağmalardan kaçarlardı. İnsan dışkısı ve hayvan gübreleri günler boyu yığılır dururdu buralara. Ekşi, pis kokularla birlikte dehşet ve umutsuzluk doldururdu Katakomb'ları böyle zamanlarda.

Beresteçko'nun üzerinde, fidye verilerek bile kurtula-

namıyacak bir pislik bulutu yatardı devamlı. Ve bura sakinlerinin tümünün üzerinden çürümüş Ringo balığının kokusu taşardı, buram buram. Küçük şehir kokularını saça savura, yeni bir devrin gelmesini bekliyordu. Oysa buralarda insan yerine, sınır boylarındaki talihsizliklerin soluk gürültüsüne raslanırdı. Günün sonuna doğru bütün bunlardan yorulup, şehrin dışına çıkarak bir tepeye tırmandım ve oradan karşıdaki, buraların, yani Beresteçko'nun eski sahipleri Robikorsi kontlarının yağma edilmiş şatosunu seyretmeye başladım.

Durgun alacakaranlık, şatonun çevresindeki otları mavileştirdi. Küçük bir havuzun ardından kertenkele yeşilliğinde bir ay doğdu. Penderemden, Raciborski kontlarının malikânesini görebiliyordum. Otlaklar, çayırlar, gün batımının ıslak şeridine sarılıp, karanlık ve belirsiz bir şekil almaya başlıyordu.

Doksan yaşında deli bir kadın yaşarmış o şatoda. Ve ölmek üzere olan soylarına bir varis vermediği için işkence edermiş oğluna. Köylüler, bana, ihtiyarın oğlunu kamçıyla döğdüğünü söylediler. Hem de bir arabacı kamçısıyla.

Aşağıdaki meydanda bir miting vardı. Köylüler, yahudiler, şehrin dışından gelen Rus Debbag'ları bir aradaydılar ve üzerlerine, Vinogradov'un heyecandan alevlenmiş sesi, dalga dalga yayılıyor mahmuzları küçük çanlar gibi sesler çıkarıyordu.

O, Komintern'in ikinci kongresinden bahsederken, ben üzerinde patlak gözlü su perilerinin toplu halde dansettikleri duvarların önünden geçtim. Sonra bir köşe başında sürüyle ayağın üzerinden geçtiği bir mektup parçası buldum. Geçen yıllar kâğıdı iyiden iyiye sarartmıştı. Rengi atmaya başlamıştı mürekkebin:

Berestechko, 1820, Paul mon bien - aimé, on dit que l'empereur Napoléon est mort, est - ce vrai? Moi, je me-

sens bien, les couches ont été faciles, notre petit héros achhève sept semaines...

Aşağıda Komiserin sesi.. halâ devam ediyordu konuşmasına. Büyük bir şevkle, şaşırmış şehirlilerle, yağma edilmiş yahudileri inandırmaya çalışıyordu.

«Hakim olan, kuvvetli olan sizsiniz. Buradaki her şey sizin. Bundan böyle, Pan'lar yok artık. Şimdi, ihtilâl Komitesinin seçimlerine başlıyorum...»

TUZ

Sevgili, Editör, yoldaş,

Burada sana, bize hiç bir faydası olmayan vicdansız kadınları anlatmak istiyorum. Umarım ki, sivil kesimleri ziyarete gittiğin zaman unutmamak için şimdiden not alır ve her yerden, şu veya bu bölgelerden millerce uzak bir hiçliğin ortasındaki rezil Fastov demiryolu istasyonunu da ziyaret edersin. Ben elbette ki orada bulundum ve hatta, evde yapılmış bira bile içtim ama, buna eskilerin dediği gibi, bıyıkları nemlendirmek desek, daha yerinde bir deyim kullanmış oluruz. Yukarda bahsettiğim istasyon hakkında söylenecek çok şeyler vardır muhakkak. Ama biz gene basit lâflarımızdan istifade ederek, insanın Tanrının bütün pisliklerini beraberinde taşıyamıyacağını söylemekle yetinelim. İşte sırf bu yüzden, ben sana sadece kendi gözlerimle gördüklerimi anlatmaya çalışacağım.

Bundan bir hafta evvel, güzel bir gece, övgüye lâyık suvari ordusunun treni tıklım tıklım askerle dolu olduğu halde orada durdu. Tümümüz birden ortak ihtiyaçlarımı-

zı görmek için yanıp tutuşuyorduk. Yolculuğumuz, Berdiçev'e doğruydu. Sonra birden farkına vardık ki, trenimiz hangi sebeptense, bir türlü hareket etmiyor. Bir yerlerde muhakkak bir aksilik olması lâzımdı. Meraklanan erler, bu duraklamanın sebebini aralarında tartışmaya başladılar. Şurası gerçek ki, bu duraklama, ortak ihtiyaçlarımız konusunda son derece büyük bir rol oynuyordu. Zira, şu anda yüz karamız olan, kanunsuz alış veriş yapan en büyük düşmanımız karaborsacılar icrayı sanat etmeye başlamışlardı. Bir sürü de kadın vardı aralarında. Ve bu kadınlar, kendilerinde sınırsız bir cesaret bularak, demiryolu görevlilerin işlerine bile burunlarını sokacak kadar ileri gitmişlerdi. Büyük bir küstahlıkla demir korkuluklara tutunan bu en büyük düşmanlarımız, vagonların damları üzerinde koşuşmaya başlamış ve her tarafı istilâ etmişti. Her birinin elinde, hiç birimizin yabancı olmadığı, beşer pod'luk tuz torbaları vardı. Ama karaborcasıların bu zaferi uzun sürmedi.

Birden idareyi eline alan adamlarımız, vagonlardan fırlıyarak, demiryolu idarecilerine gereken cevabı vermekte gecikmediler. Sadece kadın kısmı kaldı çevrede, ellerindeki tuz torbalarıyla. Askerler kadınlara acıdıkları için, kimisini vagonlara aldılar, kimisini ise almadılar. Hattâ bizim vagon da bile, ikinci takımın delikanlıları, iki kız almıştı yanlarına. İlk kampana çaldığı zaman, ancak bir anaya yakışır vekarlıkta bir kadın, kollarında bir çocuk olduğu halde bizim vagona geldi ve şöyle dedi:

«İzin verin, ben de bineyim trene, kazak delikanlıları. Bebeğim, kollarımın arasında, savaş yılları süresince bu istasyondan neler çektiğimi sizlere tarif edip anlatamam. Şimdi artık gidip kocamı görmek istiyorum. Oysa demiryolları yüzünden seyahat etmenin imkânı yok. Artık kocamı görmeye hak kazandım, değil mi, delikanlı kazaklar?»

«Benim iyi kadınım,» dedim ona, «takımın vereceği

karar, senin kaderinin yolunu belirtebilir ancak.» Sonra, takıma dönerek, kadının istediğini açıkladım. Kocasını görmek istediğini ve gerçekten de kollarında bir bebeği olduğunu söyledim. Kararınız ne olacak - alalım mı almayalım mı?

«Alın içeri,» diye çığırıştı çocuklar, «hele biz onunla işimizi bir görelim ve de tadımızı alsın, bir daha koca falan istemez.»

«Hayır,» dedim adamlara, tam bir şehirli ağzıyla. «Sizlere sonsuz hörmetlerim var takım arkadaşlarım. Ama ağzınızdan böyle bir kabalığı duymak gerçekten şaşırttı beni... Kendi hayatlarınızı hatırlayın dostlarım. Analarınızın kucağında ufacık birer çocuk olduğunuz zamanları. İşte ancak o zaman bu gibi lâflar etmenin kötülüğünü anlarsınız.»

Ve kazaklar aralarında konuşarak, Balmaşev'in - bu benim - nasıl da böyle kandırıcı bir kişi olduğuna şaştıklarını belirttiler ve de sonunda izin verdiler, kadının trene binmesine. Kadın içten teşekkürlerle girdi vagona. Ve benim delikanlılar, söylediklerimdeki gerçeği duymuş olmalılar ki, kadını oturtup, her biri, ayrı ayrı, gönül alacak lâflar söylediler ona. Sanki birbirleriyle yarışmadaydılar iyilik konusunda:

«Hele sen şu köşeye otur, benim iyi kadınım. Ve bebeğine tüm anaların gösterdiği sevgi ve şefkati göster. Senin köşene gelip, kimse sana el sürmeyecek. Sağ salim, istediğin gibi varacaksın kocanın yanına. Ve hepimiz senin vicdanında bizlerin yerini alacak kişiler yetiştirmek istediğini anladık. Gerçek şu ki, yaşlılar gittikçe daha yaşlanıyor ve şimdilik geride pek o kadar genç yok. Kötü günler gördük, kadınım, bayağı günlerde, tehlikeli günlerde olduğu gibi, açlıktan kıvranıp, soğuk rüzgârların altında titredik. Ama sen köşende otur iyi kadınım, sakın da korkup telâş edeyim deme.»

Üçüncü kampana da çaldıktan sonra, trenimiz yola koyuldu. Ve küçük güzel gece çadırını kurdu dışarda. Ve bu çadırın içinde Çin fenerlerini andıran yıldızlar asılıydı. Adamlar Kuban gecelerini ve yeşil Kuban yıldızını hatırladılar. Rusyaya benzer bir düşünce, küçük bir kuş gibi uçtu önümüzden. Ve tekerlekler, ramti-tam, ramti-tam diye türkülerini söylemeye başladılar.

Gecenin vakti bitince, nöbet değiştirme zamanı geldi ve küçük kızıl davulcular, küçük kırmızı davullarına vurarak, kalk işaretini vermeye başladılar. Benim gözümü kırpmadan oturduğumu ve de gerektiği kadar sıkıldığımı gören kazaklar yanıma gelmeye başladılar.

«Balmaşev,» dedi, kazaklar bana. «Seni böyle korkunç derecede bıkkınlığa uğratan ne ola ki? Orada oturmuş gözünü bile kırpmıyordun?»

«Hürmetlerimi sunarım,» dedim. «Sadece ufak bir isteğim var dostlarım. İzin verin de bu kadın vatandaşlan iki kelime konuşayım.»

Her tarafım titreyerek oturduğum yerden kalktım. Uykumun, sürü halinde vahşi köpekleri görüp de canını kurtarmak isteyen bir kurt gibi kaçtığı istirahat yerimden doğruldum. Kadının yanına giderek, bebeği çekip aldım kollarının arasından ve paramparça ettim, kundak bezlerini. Koskoca bir torba, tuz çıktı kundağın içinden.

«Tuhaf bir bebe bu, yoldaşlar,» dedim. «Ne anasının memesini istiyor, ne altını ıslatıyor, ne de çevresindekileri uyandırıyor, yaygarasıyla.»

«Affedin beni, kazak yiğitleri,» diye lâfımı kesti kadın. Bir hıyar kadar da sakindi üstelik. «Aslında sizi aldatan ben değilim, içinde bulunduğum belâ.»

«Balmaşev, senin dertlerini affeder,» dedim. «Ve bu da fazla bir şeye malolmaz, Balmaşev'e. Çünkü aldığını satan bir adamdır Balmaşev. Ama sen hele şu kazaklara bir bak bakalım, benim iyi kadınım. Seni, Cumhuriyet için ça-

lışan bir ana sandıklarından, kutsal bir heykel yerine koydular. Geceyi bizlen geçirdikleri için, başlarına gelenlere ağlıyan o iki kıza bir kulak ver hele. Hele şöyle, Kuban tarlalarında, kocalarından uzakta, tüm kuvvetlerini harcayan kadınları bir düşün. Ve kocaları, yapayalnız bütün belâların üstesinden gelerek, o uğursuz ihtiyaç uğruna, tasallut ettikleri kadınları hayatlarının bir parçası yapmak istiyorlar. Oysa sana kimse elini bile sürmedi. Aslında sen bunu yerden göğe kadar hakketmiştin. Şu sefalet içinde ezilen Rusyaya bak bir kere...»

Ve, bana cevap verdi kadın.

«Madem ki tuzumu kaybettim, artık gerçeği söylemekten de korkmama bir sebep kalmadı. Siz kafalarınızı Rusya için yormuyorsunuz. Bütün çabalarınız, Lenin ve Troçki denen o iki pis Yahudiyi kurtarmak için.»

«Biz şimdi burada, Yahudilerin tartışmasını yapmıyoruz, değersiz mahlûk. Yahudiler bu meseleyi ilgilendiren hiç bir şey yapmadılar. Her şeyden evvel, Lenin için söylenecek bir söz yok. Troçki ise, Tambov valisinin, dehşetler içindeki oğluydu. Kendisi başka bir sınıfa mensup olduğu halde, o işçi sınıfmm yanında olmayı tercih etti. Zenci köleler gibi çalışıyor, Lenin ve Troçki. Sırf bizleri hür bir hayatın yoluna sokabilmek için. Sana gelince kötü kadın, sen o binlere mal olmuş bir atın üzerinde, kılıcının sivri ucuyla bizleri tehdit eden Beyaz Generalden de daha fazla karşı ihtilâlcisin. Bahsi geçen general, her yerde görülüyor ve işçiler onu ellerine geçirip, işini bitirmeyi düşlüyorlar. Sana gelince, vatandaş sayılamıyacak kadın. Sen o acaip, yemek istemeyen ve sıçramaya ihtiyacı bile olmayan çocuklarınla, bir pire kadar görünmez olduğun halde, bütün gücünle ısırmasını beceriyorsun.»

Ve sana şunu söylemekte hiç bir mahzur görmüyorum. Ben bu kadın vatandaşı, trenden fırlatıp attım aşağıya. Ama kuvvetli ve iri yarı bir kadın olduğu için, bir-

şey olmadı kendisine. Bir süre, oturdu, eteklerini çekiştirdi ve sonra ayağa kalkıp, o aşağılık yolunda yürümeye başladı. Bu muzır kadının böylesine gittiğini görmek ve onun çevresindeki Rusyanın halini, bir koçan bile yetişmeyen köylü tarlalarını, bozulan kızlarımızı, sürü halinde cepheye giden ve pek azı geri dönen yoldaşlarımı düşününce, kendimi rayların üzerine atarak, ya kendi hayatıma, ya da onunkine bir son vermek istedim. Ama, Kazaklar bana acımış olmalılar ki:

«Cezasını, tüfeğinle ver,» dediler.

İşte o zaman sadık tüfeğimi duvardan indirerek, işçi topraklarının ve Cumhuriyetin yüzündeki bu lekeyi temizledim.

Ve biz, ikinci takımın askerleri sana yemin ederiz sevgili Editör yoldaş ve de yazı işlerindeki tüm yoldaşlar, biz hepimiz bu vatan hainleri ile insafsız şekilde mücadele edeceğiz. Madem ki onlar bizi köpeklere atmak, Rusyanın altını üstüne getirmek ve memlekette cesetlerle, kavruk otlardan başka bir şey bırakmak istemiyorlar, o zaman bizler de insafı elden bırakacağız.

İkinci Takımdaki bütün askerlerin adına

Nikita Balmaşev
İhtilâl Askeri.

AKŞAM

Ah, Rus Komünist Partisinin kuralları. Sen nasıl da bizim o kekremsi Rus masallarımızın üzerine demir parmaklıklar yaydın. Ryazan Jesuses'in aşkıyla dolup taşan üç bekâr yüreği, sen nasıl da bizim **Kızıl Süvari** gazetemi-

ze bağladın ve her gün bu şeytan götüresi gazetenin sütunlarını, mertlik hikâyeleri ve de kaba saba mizahla doldurmalarını sağladın.

Patlak göz Galin, verem Slinkin ve bağırsakları kemirilip günden güne biten Siçov, kısır tozlu sokaklarda, yürekleri ihtilâlle param parça, gün boyu dolanıp, ateşli gazetelerini cepheden yeni dönmüş, yapılı Kazak yiğitlerine, Polonyalı tercüman adı altındaki ihtiyar küçük hırsızlara ve Moskovadaki siyasi kısmın, dinlenme kürü olarak bizlere yolladığı kızlara dağıtıyorlar.

Gazete - ordunun altına konmuş dinamit - ancak geceye doğru çıkıyor. Evvelâ taşra güneşinin o kısık lâmbası sönüyor gökyüzünde. Sonra baskı makinesinin atılmaya hazır oklara benziyen ışıkları, dizgin vurulmaz bir makine aşkı gibi parıldamaya başlıyor. Ve sonra akşama doğru, Galin, trenin çamaşırcısı İrina'ya karşı olan tükenmemiş aşk yaralarının sızısı ile titreye titreye iniyor vagondan aşağı.

«Son defa,» demişti, dar omuzlu, soluk yüzlü ve yarı kör Galin, «Son defa seninle, Kanlı Nikola'nın Ekaterinburg proleterleri tarafından vurulmasını incelemiştik. Şimdi ise, bir köpek gibi ölen başka bir zalime geçiyoruz. Karısının aşığı Orlov tarafından boğulan III Peter ile, muhafızları ve öz oğlu tarafından paramparça edilen Paul. Deynek Nikola, kendini zehirledi. Oğlu bir Mayısta vuruldu. Torunu ise içkiden geberdi. Bütün bunları bilmek zorundasın, İrina.»

Ve çırılçıplak gözünü, hayranlıkla dolu olarak çamaşırcı kadına dikti. Sonra kaybolmuş imparatorların mezarlarını yağma etmeye devam etti. Ayın ışıkları ile yıkanan yuvarlak sırtı, bu aydınlık altında sivrilmiş şımarık ve şirret bir kadını andırıyor, yakınlarda, baskı makinesinin sesi duyuluyor, radyo istasyonu tertemiz ışıklar içinde parıldıyordu. Ahçı Vasili'nin omuzuna yaslanmış, çamaşırcı

kadın, İrma, aşkın o delice, boğuk ve mırıltılı sesini dinlemeye vermişti kendini. Bu arada kadının üzerindeki yıldızlar, gökyüzünün karanlık yosunları arasından kurtulup meydana çıkmaya başlamıştı. Uyukluyan çamaşırcı kadın, şiş dudakları üzerinde haç çıkardıktan sonra, Galin'e bakarak, esnedi.

İrinadan başka, bütün ahçılar gibi, insanlara yüksekten bakan, iri yarı sarkık gerdanlı Vasili de, aynı şeyi yaptı, ağzını yırtarcasına. Genellikle ahçılar, ölü hayvan etleriyle haşır neşir oldukları ve canlılara karşı da büyük bir hırs duydukları için, siyaset, onları hiç mi hiç ilgilendirmeyen bir konudur. Vasili de bir istisna değildi bu konuda. Bol pantalonlarını göğsüne kadar çektikten sonra, Galin'e değişik İmparatorların sülâleleri ve kızlarının çeyizleri hakkında sorular sordu, ve bir hatırlatma yaptı:

«Yatma vakti geldi, İrina. Yarın yeni bir gündür. Haydi gel de pire ez biraz.

Mutfak kapısını kapatıp, Galin'i tepesinde arsız bir karı gibi sırıtan ay'la başbaşa bıraktılar. Aylan yüzyüze gelmiş bir şekilde, burnumda gözlüklerim, ensemde çıbanlar ve ayaklarımda sargılarla, ranzanın üzerinde oturuyordum. Galin, patlak gözleri pırıldayarak içeri girdiği zaman ben, iyice şaşırmış, altüst olmuş şair beynimle, sınıf kavgalarını hazmetmeye çalışıyordum.

«Galin,» dedim. Yalnızlık ve kendime karşı acıma duygusu beni boğacak gibi sarmıştı. «Hastayım. Sonum geldi galiba. Suvari ordusunda bulunmak, beni öylesine hasta ediyor ki.»

«Budalanın birisin, sen,» dedi. İncecik bileğindeki saat, sabahın 1'ini gösteriyordu. «Evet budalanın birisin sen. Bizim de kaderimiz, senin gibi budalalara, kendi ayakları üzerinde durmasını öğretmek. Senin özünü, tanelerini çıkarmaya uğraşıyoruz. Eliyoruz seni. Kısa bir süre sonra sen, bu temiz taneleri görüp, burnunu karıştırmaktan vaz-

geçecek ve yeni bir hayatın hiç de alelâde olmayan türküsünü söyliyeceksin. Hiç olmazsa bu süre içinde rahat dur ve çevremizde dolanıp inleme.»

Bunları söyledikten sonra, yanıma yaklaşarak, cerahatli yaralarımın gevşeyen sargı bezlerini düzeltti. Başı, bir güvercininkini andıran göğsünün üzerine düşmüştü. Gece, sefaletimizi rahatlandırdı. Hafif bir rüzgâr, bir ananın dalgalanan etekliği gibi serinletti bizi. Ve aşağımızdaki otlar, çiğler içindeki tazelikleriyle, pırıl pırıldılar.

Trenimizdeki baskı makinesi son bir defa gıcırdadıktan sonra sustu. Şafak, toprağın uzaklıklarına bir çizgi çekti. Bir ıslık sesiyle mutfak kapıyı yavaştan açılınca, tombul topuklu dört ayak, yorganın altından serinliğe çıktılar. İrina'nın şehvetli baldırlarıyla, Vasili'nin, kara ve kıvrık tırnaklı, kocaman baş parmağını gördük.

«Vasili, benim küçük mısır çiçeğim,» dedi yakınlığın gevşettiği sesiyle. «Git artık yatağımdan, baş belâsı.»

Vasili, birden topuklarını içeri çekerek, kadına daha fazla sokuldu.

«Süvari ordusu,» dedi, Galin o zaman, «Süvari ordusu, Partimizin merkez komitesi tarafından etkilenmiş, toplumun bir odak noktasıdır. İhtilâlci değişiklik hür kazakların ilk saflarına atıldı ama, halâ bazı taraf tutmalarla sırılsıklamlar. Oysa Merkez Komitesinin manevraları, çelikten bir fırçayla, silip temizliyecek bunları.»

Ve Galin, Birinci Süvari Ordusu'nun siyasi eğitimi hakkında konuştu. Boğuk, ama iyi anlaşılır bir sesle uzun süre devam etti anlatmaya. Patlak gözlerinin üzerindeki gözkapakları seyiriyordu.

AFONKA BİDA

Leszniov'da çarpışıyorduk. Düşmanın suvari duvarları her yerde karşımıza çıkmaya başlamıştı. İyice kurulmuş olan, Polonya stratejisinin zembereği boşanmaya başlamıştı artık. Hem de korkunç ıslıklar çalarak. İyiden iyice bastırıyordu düşman. Ve bizler ilk defa, savaşın başlangıcından beri, kanatlardan ve ilerden yapılan saldırıların keskinliğini, sırtımızda hissediyorduk. Bir zamanlar bize yardımcı olan aynı silâhın, ısırmalarıydı bunlar.

Ateş hattı piyadeler tarafından tutulmuştu. Bunlar, Volhinia'nın yalınayak acemi köylülerinden kurulu birliklerdi ve intizamsız bir şekilde siperlere sokulmuştu. Bu piyade kuvvetleri, daha dün tarlalardan toparlanmıştı. Ana fikir, ilerde bunlardan suvari ordusu için ihtiyat kuvvetler meydana getirmekti aslında. Yeteri kadar istekliydi köylüler ve canlarını dişlerine takarak savaşmaktaydılar. Hatta Budyonni'nin kendi adamları bile onların bu mujik vahşiliklerine şaşıp kalmıştı. Polonyalı toprak ağalarına karşı duydukları nefret, fazla göze batmayan, iyi ve kuvvetli bir birlik çıkarmıştı ortaya.

Savaşın ikinci perdesi başlamıştı. Savaş naralarımız, düşman üzerindeki etkisini kaybetmişti. Suvari hücumları da onların siperleri ve dikenli telleri karşısında birşey yapamaz hale gelince, bu piyade birliklerinin bizim için hiç bir değeri kalmadı. Her üç kişiden birine ancak tüfek verilebilmişti. Ve dağıtılan mermiler de uymuyordu bu tüfeklere üstelik. Sonunda bu gerçek halktan kurulu milis birliklerini dağıtmak ve onları evlerine yollamak zorunda kaldık.

Şimdi tekrar, Leszniov'daki çarpışmalara dönelim. Yaya kuvvetler, küçük şehire üç verst uzakta mevzilenmişti. Belinde kılıç sallanan, hafif kambur ve gözlüklü bir genç, siperlerin önünde, ileri geri dolaşıyordu. Ufak sıçramalarla yol alıyor ve sanki çizmeleri ayaklarını ısırıyormuş gibi, sıkıntılı bir şekilde çevresine bakıyordu. Köylülerin bu elebaşısı - onlar tarafından sevilerek seçilmişti - lekeli gözlü bir Yahudi genciydi. Zayıf yüzünde Talmutçuların o teksif edilmiş dikkati vardı. Savaş esnasında şuurlu ve tedbirli bir cesaret gösteriyor, tavırlarile de unutkan bir hayalperesti hatırlatıyordu.

Açık bir Temmuz günü, ikiyle üç arasındaydı saat. Ve sıcak, gökkuşağı renginde bir örümcek ağı gibi havadaki boşlukları dolduruyordu. Tepelerin ardında bayramlık üniformaların nişanları ve yeleleri kurdeleli atlar pırıldıyordu. Genç, savunma hazırlıkları için işaret verdi. Köylüler, pazarlık ayakkabıları ile koşuşarak, mevzi alıp siperlerine girdiler. Tüfekler omuzlandı. Ama boş yere verilmişti bu tehlike işareti. Zira Lesniov şosesinden gelen Maslak'ın şahane suvari taburlarıydı. (Yazarın Notu: IV. Tümenin 3. Tugay komutanı ve uslanmaz bir gerillacı olan Masliyakof, kısa bir süre sonra Sovyetlere ihanet etmiştir.) İyi bir hızla koşuyordu, canlılıkları halâ kaybolmamış atlar. Üzeri kurdelelerle, altın yaldızla süslü direklerin üzerinde, sütunlar halinde yükselen tozların arasından, dalgalanan bayraklar görülüyordu. Şahane, serinkanlı ve küstah bir şekilde at sürüyordu biniciler. Çukurlarından çıkan yayalar bu önlerinden akıp giden insan nehrinin yumuşak azametine hayranlıkla bakmaya başladılar.

Alayın önünde, çarpık bacaklı bir ata binmiş Tugay komutanı Maslak ,kan kokusundan ve savaşın çürümüş mizahından sarhoş, gümüş işlemeli yüksek bir eğerin üzerine, sıçramaya hazır bir erkek kedi gibi rahatça, yayılarak oturmuştu. Yaya askerleri görünce, sevinçten kıpkır-

mızı oldu yüzü ve geri kalarak, benzerliği yüzünden Makhno diye adlandırdığımız, Takım Komutanı Afonka Bida'nın yanına yaklaştı. Bir süre fısıltıyla konuştuktan sonra, Afanko atının üzerinde eğilerek, birinci Tabura, yavaş sesle, «ileri» diye emir verdi. Kazaklar atlarını evvelâ tırısa kaldırdılar, sonra korkunç bir dörtnaldır başladı. Hayvanlar, kendilerini hayranlıkla seyreden yaya - askerlerin siperleri üzerinden peş peşe atlıyorlardı. Birden Afonka'nın o mahzun sesi çok uzaklardan gelirmişcesine çınladı boşlukta.

«Savaşa hazır ol!»

Hırıldayan, gülen ve olanlardan son derece neşelenen Maslak, Kazaklar saldırıya geçtiği zaman, atını yolun kenarına çekmişti. Zavallı yaya askerler kaçmayı denediler ama, vakit çok geçti artık. Kazaklar, onların partal ceketlerine çullanmak üzereydiler. Biniciler tarlanın etrafında dört nal at sürerek dolanıp duruyorlar ve uzun kamçılarını büyük bir ustalıkla havada döndürüyorlardı.

«Bu deliliğin sebebi ne?» diye bağırdım Afonka'ya.

«Eğlence,» dedi. Ve eğerin üzerinde, huzursuz bir şekilde, kaçarak çalılıkların ardına saklanmış olan genç bir köylüye bakmaya başladı.

«Eğlenmek için,» diye tekrar etti ve korkudan aklını kaçırmak üzere olan delikanlıyı kılıcıyla dürttü hafiften.

Eğlence, Maslak'ın şahane bir şekilde kaldırdığı tombul elinin işareti ile sona erdi.

«Buraya bakın, Piyadeler!» diye, gururla bağıran Afonka, zayıf vücudunu dikeltti eğerin üzerinde. «Hadi artık gidin de pire avlayın biraz.»

Karşılıklı kahkahalar atan kazaklar yeniden sıraya girdiler. En ufak bir iz kalmamıştı yaya - askerlerden. Sadece sırtı hafif kambur Yahudi genci halâ eski yerinde duruyor ve gözlüklerinin ardından büyük bir dikkat ve gururla kazakları seyrediyordu.

Leszniov tarafından ateş sesleri devam ediyordu. Polonyalılar baskı yapıyorlardı üzerimize. Tek tük insanlar görülüyordu dürbünle bakıldığı zaman. Binekli izciler, dört nala şehirden çıkıyor, ve eğerin üzerinde eğile kalka, tıpkı ayakta durmak için inad eden ufak çocuklar gibi, gözden kayboluyorlardı. Maslak, taburlarını, yolun her iki yanında savaş nizamına soktu. Tepemizdeki pırıl pırıl gökyüzü, her tehlike saatından evvel olduğu gibi, tarifsiz bir boşluk içindeydi. Yahudi delikanlısı düdüğünü öttürünce, biraz evvel, şakacıktan sopa yiyen piyadeler, yerlerine döndüler. Tugay Kurmayı, makinelitüfeklerin ateş sahasına girmişti. Balıklama ormana dalıp, sık çalıların arasında sürünmeye başladık. Kurşunlar başımızın üzerinden vınlıyarak geçiyordu. En sonuncumuz da çalıların ardına girip saklandığı zaman, Kazaklar artık eski yerlerinde değildiler. Tümen komutanının verdiği bir emirle, Brodi'ye geri dönmüşlerdi. Geride, sadece siperlerinden, çakar almaz tüfekleriyle tek tük atışlar yapan köylülerle, bir de şimdi takımına yetişmek için atını tımsa kaldırmış olan Afonka kalmıştı.

Yolun hemen kenarından gidiyor çevresine bakınıp, havayı kokluyordu. Ateş, bir an kesilir gibi oldu. Bundan azami istifadeyi sağlamak istiyen kazak binicisi birden dört nala geçirdi atını. Aynı anda da hayvan boynundan bir yara almıştı. Yüz adım daha gitti Afonka ve hemen oracıkta, gözlerimizin önünde, hayvanın ön ayakları büküldü ve yere yuvarlandı.

Afonka hiç acele etmeden, ezilen bacaklarını oynatıp, ayaklarını özengiden çıkararak yere atladı ve bronz rengi parmağını yaranın içine soktu. Sonra doğruldu. Kederli gözleri pırıldayan ufku, dikkatle inceliyordu.

«Elveda Stepan,» dedi, kupkuru bir sesle, ölen hayvandan uzaklaşırken. Sonra eğilip selâm verdi atına. «O sakin obamıza, sensiz nasıl döneceğim ben? Ne yapacağım senin o işlemeli eğerini? Elveda Stepan,» dedi tekrar bo-

ğulur gibi. Sonra kapana yakalanmış bir fare gibi ince garip sesler çıkardı bir süre ve ardından ulur gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kesik kükremeleri kulaklarımıza kadar geliyordu. Hayvanın yanından iki büklüm, doğrulmadan uzaklaştı. Tıpkı kilisede histeri krizi tutmuş bir kadını andırıyordu.

«Hayır,» diye haykırdı. «O lânetli kaderin önünde baş eğmiyeceğim.» Ellerini bir ölününkini andıran yüzünden çekti. «Şimdi gidip o kana susamış Polakları insaf nedir bilmeden bir kasap gibi doğrıyacağım. Yüreklerini paralıyacağım onların, o kahrolası yüreklerini. Söz veriyorum sana, Stepan. Obamızdaki ihvanlarımın adına söz veriyorum.»

Afonka yüzünü sessizce, hayvanın boynundaki yaraya dayadı, derin, pırıl pırıl menekşe rengi gözlerini efendisinin yüzüne perçinleyen hayvan, onun kesik iniltilerini dinliyordu. Yolun üzerine düşmüş başını cansız bir şekilde kaldırdı yukarı doğru. Bu arada, bembeyaz göğsünün üzerine yakut taneleri gibi yuvarlana yuvarlana kan akıyordu.

Bakmadan yatıyordu Afonka. Ansızın Maslak, tombul bacaklarının üzerinde onlardan tarafa yaklaştı ve çektiği tabancasını hayvanın kulağına dayıyarak ateş etti.

O zaman ayağa fırlayan Afonka, çiçek bozuğu yüzünü, Maslak'a çevirdi.

«Takımlarını al Afonka,» dedi Maslak, yumuşak bir sesle, «sonra birliğine dön.»

Bulunduğumuz bayırdan, eğerin ağırlığı altında, iki büklüm olmuş Afonkanın birliğine dönüşünü seyrediyorduk. Vahşi yüzü, yeni kesilmiş et gibi kırmızıydı. Yalnızdı artık. Vahşi kırların o tozlu sıcaklığında, yapayalnızdı Afonka.

O akşam, geç vakit yeniden rastladım ona. Ulaştırma arabalarından birinde, öte berisi, - kılıcı, ceketleri, ortası

delik altın paraları yanında uyuyordu. Kana bulaşmış başı, kıvrılmış cansız dudakları ile, sanki bir eğerin kenarında çarmıha gerilmiş bir hali vardı. Yanında ölen atının koşum takımları duruyordu. Bir kazak hayvanının o gösterişli koşum takımları. Göğüs koşumları, üzeri parlak taşlarla işlenmiş, yumuşak deriden, sağrı kayışları, gümüş işlemeli dizginler.

Karanlık, daha da ağır bastırdı üzerimize. Bitmez tükenmez bir sıra halinde arabalar, Brodi yolu üzerinde harekete başladılar. Saman yolunun kenarında, alçak gönüllü yıldızlar, kayıyor, gecenin serin derinliklerinde, uzaklardaki köyler parıldıyordu. Tabur komutan yardımcısı Orlov'la, uzun bıyıklı Bitsenko, Afonka'yla aynı arabadaydılar. Onun kederi üzerine lâflıyorlardı.

«Ta evinden getirmişti bineğini,» dedi uzun bıyıklı Bitsenko, «onun gibi atı bir daha nereden bulacak?»

«Bir at, bir arkadaştır,» dedi Orlov.

«Bir at, bir babadır,» diye içini çekti Bitsenko. «Defalarca hayatını kurtarır insanın. Bida hayvanı olmadan kaybolmuş demektir.»

Sabah olduğu zaman, Afonka da kaybolmuştu. Brodi'deki savaş başladı ve bitti. Çekilme, yerini kısa süren bir zafere bırakmıştı. Tümen komutanlarının değiştiğini gördük. Oysa Afonka halâ yoktu ortalıkta. Sadece bir takım kötü mırıltılar geliyordu kulaklarımıza. Afonka'mn izlerine rastlanıyordu orda burda. Bu onun hırslı, zorbaca, çetin çabasının izleriydi.

«Kendine bir hayvan arıyor» dedi, tüm tabur, komutanlarına. Ve yolculuğumuzun bitip tükenmez gecelerinde, bu sessiz hayduda ait bir çok hikâyeler dinledim.

Başka birliklerden adamlar, bizden millerce uzak yerlerde, Afonkaya defalarca rastladıklarını söylüyordu. Ya yatarak bir Polonya atlısının geçmesini bekliyor, ya da ormanlarda, köylülerin sakladıkları at sürülerini arıyordu.

Köyleri ateşe veriyor, Polonyalı çiftlik kâhyalarını, mal saklamakla suçlayıp vuruyordu. Ve devamlı olarak onun bu dehşet verici hikâyeleri geliyordu kulaklarımıza. Yalnız bir kurdun, sürülerin üzerine umutsuz saldırısından başka bir şey değildi bu.

Bir hafta daha geçti. Her buruk günün ardından, Afonkanın cesareti hakkında konuşuyorduk. Bu da bize hayran olduğumuz, ünlü gerillacı Makhno'yu unutturmaya başlamıştı. Kulağımıza gelen dedikodulara göre, Galiçyalı köylüler, bir ormanda başını kesmişlerdi Afonka'nın. Bereşeçko'ya girdiğimiz gün, birinci taburdan Emelyan Budyak, Tümen komutanına çıkarak, Afonka'mn eğeri ile sarı at battaniyesini istedi. Emelyan yeni bir eğerin üzerinde görünmek istiyordu ama, işler hiç de onun istediği gibi olmadı.

Bereşeçko'ya Ağustosun altısında girdi Tümen. Yeni Tümen Komutanımız, sırtında Kırmızı kazak ceketi en başta gidiyordu. Hemen ardından bir kısrağın üzerinde kara muhafız olan deli Liovka vardı. Süregelen bir nefret yüzünden az süslü sokaklardan bir savaş nizamında geçiyorduk' Hiç bir yere çıkmayan avlular, meyvaları yıllar önce yenmiş ormanlardan kesilen boyalı tavan kirişleri ve atkıları kaplamıştı şehrin üzerini. Sanki tümü birden nefes alırcasına kasvetli çelimsizliklerini bırakıyordu üzerimize. Yobazlar, tarafgirler, kaçakçılar, karanlık ve geniş kulübelerine saklanmıştı. Bizi sadece, üzerinde yeşil bir kuyruklu ceket olan zangoç Pan Ludomirski karşılamıştı kilisenin kapısında.

Nehri geçip, şehrin dışına doğru ilerliyorduk. Rahibin evine yaklaştığımız zaman, kır bir aygırın üzerinde, köşebaşından karşımıza çıktı Afonka.

«Selâmlar,» diye bağırdıktan sonra, adamları ite kaka, sıradaki eski yerini aldı.

Renksiz uzaklıklara bakan Maslak, arkasına bakmaya lüzum görmeden kızgınca sordu:

«Nereden buldun o atı?»

«Kendi hayvanım,» diye cevap verdi Afonka. Sonra sardığı sigarasının kâğıdını yaladı.

Peş peşine, yanına at süren kazaklar selâmlıyorlardı aralarına dönen Afonka'yı. Sol gözü pespembe ve iyice şişmişti.

Ertesi gün izin aldı Afonka. Kiliseye gidip, Aziz Valentin'in geriye kalan kemiklerini kırdıktan sonra, org çalmaya başladı. Sırtında kilimden kesilmiş ve tam iki kürek kemiğinin arasına rastlıyan yerde işlenmiş bir leylâk bulunan ceket vardı. Kıvırcık kazak kahkülü şiş gözünün üzerini örtüyordu.

Yemekten sonra atını eğerleyip, Rabiski Kontlarının şatosuna ve harap pencerelerine ateş etti. Çevresinde yarım ay gibi toplanmış kazaklar, aygırın kuyruğunu çekiyor, bacaklarına, bileklerine, adelelerine bakıyorlardı.

«İyi bir binek,» dedi Tabur komutan yardımcısı Orlov.

«İyi yetişmiş bir hayvan,» diye tasdik etti, uzun bıyıklı Bitsenko.

ST. VALENTİN KİLİSESİ

Beresteçko, Tümenimiz tarafından dün akşam işgal edildi. Kurmay heyeti, rahip Tuzinkiyeviç'in evine yerleşmişti. Tuzinkiyeviç, kadın kılığına girerek, bizim birliklerimiz, şehre girmeden evvel, kaçmayı başarmıştı. Kendisi hakkında bütün bildiklerim, adamın kırkbeş yıl devamlı olarak, inandığı Tanrısı hakkında devamlı gevezelik ettiği ve söylenenlere göre kusursuz bir rahip olduğu idi.

Şehrin sakinleri, onun nemene iyi bir kimse olduğunu daha iyi anlamamız için, rahibin şehrin yahudileri tarafından son derece sevilip sayıldığını da ilâve etmeyi ihmâl etmemişlerdi. Ayrıca eski kilisenin onarılması da Tuzinkiyeviç'in zamanına rastlıyordu. Kilisenin tamiri, inşasının üçüncüyüzyıl dönümünde tamamlanmış, bu vesile ile Zhitomir Piskoposunu, kilise büyükleri ipekli kaftanlar giyerek, kilisenin önünde sıralanıp karşılamışlardı. Kilise görevlileri tüm iyi kalpleri ve sadık halleriyle, çiğ düşmüş bahçede süslü çanları andırır gibi duruyorlardı. Komşu köylerden, yakın kentlerden bir dindarlar akını başlamıştı bu ziyaret için. Köylüler diz çökerek eller öpmüşlerdi. Gök yüzünde şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde alev alev yanan bulutlar vardı ve sanki cennetin o şahane bayrakları bu kutsal yapıyı selâmlamak için dalgalanıyordu başlarının üzerinde. Zhitomir Piskoposu, Tuzinkiyeviç'i alnından öpmüş ve ona Beresteçkonun Pederi diye hitab etmişti.. **Pater Beresteçko.**

Bu hikâyeyi sabahleyin, kurmay dairesinde, Razidçov bölgesinde, Lvov'a doğru bir keşfe çıkan, yan birliklerimizin verdikleri raporu okurken dinlemiştim. Ben kâğıtları okurken arkamda uyuyan emirerlerinin horlamaları sonsuz kimsesizliğimize şahitlik ediyordu sanki. Uykusuzluktan gözleri sulanmış görevliler, Tümene yazılan emirlerin kopyelerini çıkarıyor, gürültülü seslerle salatalık yiyor ve devamlı olarak aksırıyorlardı. İşleri bitirip serbest kaldığım zaman öğlen olmuştu. Pencerenin yanına giderek, beyaz ve büyük olan Beresteçko kilisesini seyrettim bir süre. Donuk güneş ışığında porselenden bir kule gibi pırıl pırıldı. Öğlen vaktinin şimşekleri, pırıltılı yanlarında kıvılcımlar çaktırıyor ve yuvarlak hatlarına kubbenin eski küflü kurşunlarından bir yeşillik dökülüyordu yavaştan' Alınlığın beyaz taşının üzerinde gül rengi damarlar için için yanmadaydı. Ve en tepedeki mermer sütun-

lar, adak için yakılan ince uzun mumlardan farksızdı.

Çalan orgun sesini işitince bir hayli şaşırdım. İşte tam o sırada, kurmay odasının kapısından, beyaz saçları darmadağınık, ihtiyar bir kadın belirdi. Ayağı kırılmış bir köpek gibi sekerek yürüyor, adeta düşercesine sendeliyordu. Gözbebeklerinin üzerine körlüğün o beyaz ıslaklığı inmeye başlamıştı ve göz çukurları yaşlarla doluydu ihtiyarın.

Orgun sesi bir nehir gibi akarak kulaklarımıza kadar geliyordu. Kâh ağır ve cansız, kâh tiz ve çabuk. Seslerin kaçışları zahmetli, yankıları uzun ve kederliydi. İhtiyar kadın gözünün yaşlarını sarıya çalar beyaz saçları ile sildikten sonra yere oturarak çizmelerimin dizlerini öpmeye başladı. Org susmuştu. Sonra birden bire kaba kahkahalar atarcasına kalın seslerini dağıttı çevreye

Kadını kolundan tutarak etrafıma baktım: Görevliler, makinelerin başında habire yazı yazmaktalar. Emirerleri ise her an biraz daha artan bir zevkle horlamalarına devam ediyorlar.. mahmuzlarının keskin ve sivri uçları, yattıkları kanepelerin, kadife örtülerine saplanarak.. İhtiyar kadın büyük bir içtenlikle çizmelerimi öpüyor ve sanki küçük bebeleri severmiş gibi onları okşuyordu. Kadını çekerek dışarı çıkardıktan sonra, kapıyı kapadım. Önümüzdeki kilise, bir tiyatro sahnesindeki haşmetli dekorlar gibi yükseliyordu. Yan kapıları açıktı ve Polonyalı subayların mezarları üzerinde atlarının kafatasları vardı.

Acele ile avluyu geçip, kasvetli geçitten yürüdük ve mihraba açılan odaya girdik.

31. Alayda hasta bakıcılık eden Saşa, yerlere atılmış ipeklileri karıştırıyordu. İşlemeli kadifelerden yükselen kadavra kokusu, etrafa saçılmış çiçekler, çürümeye başlamış güzel kokular, her yandan yükselip titreyen burun deliklerine dolarak onları gıdıklayıp zehirliyordu. Bu sırada bir kaç kazak girdi içeriye. Kahkahalar arasında birden,

Saşa'yı kollarından tuttukları gibi kitap ve kumaş yığınları üzerinde döndürmeye başladılar. Kadının taze ve gürbüz vücudu yeni kesilmiş ineğinki gibi kokuyor, eteklerinin altından, kuvvetli, muntazam ve çelik gibi sert binici bacakları ortaya çıkıyordu. Bu arada, yarı deli Kurdyakov, ata biner gibi kadının sırtına atlayıp, at üstünde gidermiş gibi zıplamaya ve sanki aşk susuzluğunu giderircesine hareket etmeye başladı. Kadın fırlatıp attı Kurdyakov'u sırtından ve koşarak kapıdan çıktı. İşte ancak o zaman biz de mihrabı geçip, kiliseye girebildik.

Güneşliydi içerisi. Güneş ışıkları içerde oynaşıyor, yükselen sütunlar serin bir neşe içinde yüzüyordu. Koro yerinin sağ tarafında asılı duran ve Apolek tarafından yapılmış tabloyu nasıl unutabilirim? Bu tablodaydı, yirmi tane rahibin, kurdelelerle süslü bir beşikte bebek İsayı sallamaları. Ayak parmakları açılmış ve vücudu sabah sıcağının teriyle vernıklenmişti. Sırt üstü yatan bebenin yağlı, boğum boğum tombul vücudu kıvrılmıştı. Kardinal taçları giymiş on iki havari, beşiğin üzerine eğilmişlerdi. Öylesine iyi traş olmuşlardı ki yüzlerinin rengi maviye çalıyor ve alev rengi cüppeleri sıkı bellerinde kabarıklıklar yapıyordu. Pırıltılıydı, sevinç, bilgi, akıl ve sebat dolu gözleri. Dudaklarının kenarlarında bir gülücük ve çifte gerdanlarında, mayıs ayının kırmızı turplarını andıran siyiller vardı.

Bu Berestçenko kilisesinde, bir başka türlü, daha kişisel bir şekilde görüyordu insan, ölümlü insan oğlunun çektiği azapları. Kilisenin azizleri ölüme, İtalyan opera şarkıcılarının gösterişiyle gidiyorlardı sanki. Ve cellâtların kara saçları Helofernes'in sakalı gibi cam parlaklığındaydı. Mihrabın üzerinde, Apolek'in kâfir ve büyüleyici fırçasından çıkan, Aziz John'un resmi, sanki tüm kutsal şeylere hürmetsizliğin bir örneği idi. Babtist John'un bu resimdeki güzelliği, uğrunda yarı kaybettikleri namusla-

rının geri kalanını da kaybetmeye hazır o kral gözdelerinin, ayılıp bayıldıkları, iki manalı, sır saklamasını bilen bir insanın güzelliğiydi.

Başlangıçta, kilisede, hiç bir tahribata rastlamadım. Yahut gördüğüm zarar ziyan öyle pek dikkate alınacak kadar büyük değildi. Sadece Aziz Valentin'in kemikleri kırılmıştı. Ve Azizin manasız ve gülünç kemikleri, doğrusunu söylemek gerekirse, insan kemiklerinden ziyade, benzese benzese tavuk kemiklerine benziyordu. Ve Afonka Bida halâ org çalmadaydı. Bir gün evvel, köylülerden çekip aldığı atıyla geri dönmesine rağmen, sarhoş, çıldırmış ve parça parça olmuş bir hali vardı. İnatla parmaklarını tuşların üzerinde geçirip, bir marş çıkarmaya uğraşıyordu. Çevreden birisi uykulu ve ikna edici bir sesle: «Kes artık, Afonka. Hadi gidip yemek yiyelim,» dediği halde, Kazak durmak bilmiyordu. Ve sürüylendi Afonka'nın şarkıları. Her ses, bir şarkıydı ve bütün sesler koparılmıştı birbirinden. Şarkı - bütün zorlamasma rağmen - bir saniye sürüyor ve yerini hemen başka bir şarkıya bırakıyordu. Dinledim ve çevreme baktım. Zarar emareleri bence öyle önemsenecek bir şey değildi ama, kör kadının kocası ve St. Valentin kilisesinin zangocu Pan Ludomirski, hiç de öyle düşünmüyordu.

Kilisenin bir yerlerinden çıkmıştı, Ludomirski. Başı önde, ölçülü adımlarla yürüyordu. İhtiyar adam, cesaret edip de bu dağılmış kutsal emanetlerin üzerini örtemiyordu bir türlü. Zira alçak gönüllü bir adam dokunamazdı kutsal şeylere. Zangoç, iri, yassı döşeme taşlarının üzerine kapaklanıp, başını kaldırdı hafiften. Mavi burnu, bir cesetten yükselen küçük bir bayrağı andırıyordu. Titriyordu bütün vücudunun üzerinde mavi burun. İşte tam bu sırada, mihrabın yanındaki kadife perde açılınca, bir hücre çıktı ardından. Mavi derinliğinin gerisinde bulutlu bir gökyüzü ve portakal rengi pelerine bürünmüş, sakallı bir adam

vardı kaçan; yalnayak, yırtık ağzı kan içinde. Boğuk bir çığlık geldi kulaklarımıza. Nefretle kovalanan adam, takip sonunda yakalanıyordu. Ve elini uzatıyordu gelecek bir darbeden kendini korumak için. Derecikler halinde kan akıyordu elinden. Yanımda duran ufak bir kazak delikanlısı bir çığlık attıktan sonra başını eğerek kaçmaya başladı. Oysa hiç bir sebep yoktu kaçmak için. Zira hücrenin içindeki bu tasvir sadece Hazreti İsa'yı temsil ediyordu. Tanrının oğlunun hayatımda şimdiye kadar gördüğüm en değişik, en olağanüstü bir tasviriydi bu.

Pan Ludomirski'nin kurtarıcısı, kıvırcık saçlı, karışık sakallı, dar alnı kırışık içinde bir Yahudiydi. Çökük avurtları karmen kırmızısına boyanmıştı. Acıdan kapanmış gözlerinin üzerinde, nefis, kırmızı kaşlar vardı.

Bir at dudağı gibi yırtılmıştı ağzı. Portakal rengi Polak cübbesinin beli, pahalı bir kemerli sıkılıydı ve bu kaftanın altından çarpılmış porselen ayaklar çıkıyordu. Çıplak, boyalı ve gümüş tırnaklarla süslenmiş...

Pan Ludomirski, sırtında yeşil, kuyruklu ceketi, heykelin altında duruyordu. Soluk elini kaldırarak lânetledi bizi. Kazaklar, hayretten ağızları bir karış açık, sarı kâhküllerini tuttular, başları eğik. St. Valentin kilisesinin zangocu katıksız bir lâtinceyle tümümüzü birden afaroz ediyordu, gök gürültüsünü andıran bir sesle. Ondan sonra bizlere arkasını dönerek, diz çöküp, kurtarıcının bacaklarına sarıldı.

Kurmay karargâhına döndüğüm zaman, halkın dini inançlarına yapılan bu saldırıyı bildiren bir rapor yazıp, Tümen komutanına yolladım. Gelen emirde, kilisenin kapalı tutulması ve saldırganların, sorguya çekildikten sonra divanı harb'e sevkedilmeleri bildiriliyordu.

Berestęcko, Ağustos, 1920

TABUR KOMUTANI TRUNOV

Öğlen vakti, bu sabah düşman uçakları tarafından öldürülen, Tabur komutanımız Trunov'un delik deşik olmuş cesedini, Sokal'a getirdik. Trunov'un bütün yaraları suratındaydı. Yanakları delik deşik olmuş, dili parçalanıp, kopmuştu. Daha az korkunç görünmesi için, yüzünü, elimizden geldiği kadar yıkayıp temizledik. Sonra tabutun baş tarafına bir Kafkas eğeri yerleştirip, Katedralin yanındaki halk bahçesinin şeref meydanında kazdığımız bir çukura gömdük. Tam şehrin göbeğiydeydi burası. Bizim suvari taburumuz, Alay kurmay heyeti ve Tümen komiseri oradaydılar. Katedralin saatiyle tam ikide, yaşlı, yıpranmış topumuz ilk atışını yaparak, yedi buçukluk çapının bütünüyle, ölü komutanı selâmladı. Bu tam selâmlamadan sonra, tabutu açık mezarın yanına taşıdık. Kapağı açıktı tabutun. Öğlen üstü güneşi parlak ışıkları ile, ağzı kırık dişlerle dolu, teftişteymiş gibi, topukları birbirine yapışık boyalı çizmeli ve uzun boylu cesedi aydınlattı.

«Askerler,» dedi, Alay Komutam Pugaçov. Mezarın başındaki yerinden, ölüye baktı bir süre. «Askerler,» dedi yeniden. Titriyordu. Kendini toparlamak için ellerini pantalonunun iki yanına yapıştırıp dikildi. «Dünya kahramanı Paul Trunov'u gömüyoruz. Son selâmı veriyoruz, Trunov'a.» Sonra uykusuzluktan iltihaplanmış gözlerini gökyüzüne kaldırarak, bağıra bağıra bir konuşma yaptı. Birinci Suvari Ordusunun ölen askerleri üzerine. Ve elbirliği ile çalışmanın gururundan, tarihin örsü üzerine gelecek nesiller için inen kuvvetli çekiçten bahsetti. Pugaçov konuşmasını avaz avaz bağırarak söylüyor, eğri kafkas kılıcının kabzasını bütün kuvvetiyle sıkıyor, ve gümüş mah-

muzlu eski çizmesinin topuklarını toprağa gömüyordu.

Konuşma bitince, bando Enternasyonal'i çaldı. Ve kazaklar, elveda dediler Paul Trunov'a. Sonra bütün bölük ata binip, havaya bir salvo ateşi yaptık. Ve yedibuçukluk emektar topumuz ikinci defa selâmladı tabur komutanını. Bir çelenk getirmek için üç Kazak yollandı şehre. Parkın içinden havaya ateş ederek dört nala çıkan biniciler, naralar atıyor, o kazaklara has her türlü at cambazlığının hünerlerini gösteriyorlardı. Az sonra, kucaklar dolusu kırmızı çiçeklerle geri döndüler. Purgaçov, çiçekleri tabutun içine serpiştirdi ve hepimiz, Trunov'a son öpücüğü vermek için tabutun yanına yaklaştık. Dudaklarımı, ölümün soldurduğu alnına dokundurdum hafiften. Ve sonra, mavi toz bulutları içinde yatan, Galiçyanın yenilmez kederi ile dolu Gotik Sokal şehrine doğru yürüdüm.

Bahçelerin sol tarafından bir meydan uzanıyordu. Çevresinde eski Sinagogların bulunduğu bir meydan. Uzun eski cübbeli yahudiler, kavga ediyor, birbirlerini iteleyip duruyorlardı. İçlerinden bir kısmı - mutaassıb yahudiler - bağıra çağıra, Belz hahamı Adassia'mn fikirlerini mübalâğalı şekilde savunuyor, bu yüzden de daha yumuşak bir doktrin olan Hasidizm taraftarlarının saldırısına uğruyorlardı. Bunlar Gussyatin hahamı Juda'nm taraftarlarıydılar. Tartışmalar oluyor ve konuşmalarda Elijah, Cabala, Vilna, Goan isimleri geçiyordu.

İş o kadar ileri gitmişti ki, savaşı ve salvoları unutan Hasidist'ler Vilna'nın en yüksek din adamının ismini kötülemeye bile başlamışlardı. Trunov.a duyduğum keder yüzünden, yüreğim kırık ve ezik olarak ben de aralarına katıldım ve acımı hafifletmek için bağırıp çağırmaya başladım. Ta ki önümde bir kadavra zayıflığında ve Don Kişot'u andıran bir Galiçyalı belirene kadar...

Galiçyalının üzerinde, topuklarına kadar inen, beyaz ketenden bir entari vardı. Sanki kendi cenazesine gitmek

için giydirilmişti adam. Ve elindeki bir ipin ucunda, ufak, tüyleri karmakarışık bir inek bağlıydı. İri vücudunun üzerinde ufacık bir başı vardı Galiçyalının. Ve geniş kenarlı hasır şapkanın altında sağa sola dönen bu baş bir yılanın kafasını andırıyordu.

Perişan olmuş küçük inek, adamın ardından geliyordu. Hayvanı büyük bir ciddiyetle çeken Galiçyalı, bir dar-ağacını hatırlatan ince uzun ve iskeletten farksız vücuduyla gökyüzünün yanan parlaklığım ortasından bölüyordu sanki.

Ciddi bir şekilde meydanı geçerek, insanın miğdesini bulandıran kokuların ve dumanların kapladığı bir sokağa doğru yürüdü. Küçük gündelikçi kulübelerinde, pis mutfaklarda, yaşlı zencileri andıran yahudi karıları - son derece iri memeli kadınlar - iş başındaydılar. Galiçyalı bütün bu evlerin önünden geçerek, sokağın sonunda arkaya yatmış bir binanın önünde durdu. Eğri beyaz sütunların yanında çingene bir nalbant, atları nallamakla meşguldu. Çingene, toynaklara çekici ile vuruyor, yağlı saçlarını, salhyor, ıslık çalıyor ve gülümsüyordu. Benim Galiçyalı, adamın yanına yaklaşıp, sesizce on - oniki tane fırınlanmış patatesi nalbanta verdikten sonra, hiç kimseye bakmadan geri döndü. Tam ardına düşüyordum ki, atını nallatmayagelen kazaklardan biri tarafından durduruldum. Seliverstov'du kazağın ismi. Bir süre evvel, gerillâcı Mahno'nun yanından ayrılmış, 33. Suvari alayına geçmişti.

«Liuyov,» dedi elimi sıkarak, «herkese ne diye uyarsın sen? Şeytan filân mı girdi içine senin. Neydi bu sabah Trunov'la birlikte yaptıkların?»

Sonra budalaca, kendine ait olmayan, her haliyle iğreti olduğu belli kelimelerle beni azarladı. Aptalca bir şekilde neden Tabur komutanını o sabah sakladığımı sordu. Hem de tepeden tırnağa küfrederek. Bütün kazakların önünde azarlanıyordum. Ama anlattıklarında zerre kadar

gerçek payı yoktu. Evet o sabah Trunov'la beraber olduğum doğruydu. Oysa bunun sebebi, onun esirlerle bitmez tükenmez bir şekilde konuşmasıydı. Evet beraberdik, birleşmiştik ama. Paul artık ölüydü ve dünya yüzünde tek bir kişi bile artık yargılıyamazdı onu. Çatışmamız şu şekilde başlamıştı:

Bugün yakaladığımız esirleri, şafak vakti Zavada istasyonuna götürmüştük. On kişiydiler ve esir aldığımız zaman hepsinin üzerinde sadece iç çamaşırları vardı. Elbiseleri bir yığın halinde yanlarında duruyordu. Eski bir hiledir bu. Subayları, rütbe farkları belli olmasın diye, bu çareye baş vururlar. Evet, onlar elbiselerini atmışlardı ama, Trunov da gerçeği öğrenmeyi aklına koymuştu bir kere.

Trunov, başından yaralanmıştı o sabah. Yarasını bir paçavrayla sarmıştı, ve devamlı olarak kan damlıyordu yere, bereketli yağmur damlaları gibi.

«Subaylar mallarını alsın,» dedikten sonra, tabancasının namlusu ile Polonyalı esirleri dürtmeye başladı.

Tam bu sırada kalabalığın arasından, sırt kemikleri fırlak, elmacık kemikleri sapsarı, bıyıkları aşağı sarkık, yaşlı bir adam çıktı.

«Bitirin şu savaşı,» dedi bozuk Rusçasıyla. Tarifsiz bir heyecanla konuşuyordu. «Bütün subaylar kaçtılar. Bitirin savaşı...»

Sonra, Polonyalı morarmış ellerini Tabur Komutanına doğru uzattı.

«Beş parmak,» dedi ihtiyar. Ağlıyor, o iri, soluk ve kemikli ellerini açıp kapıyordu. «Bu beş parmakla besledim ben ailemi...»

Kesik kesik soluyan, ağlıyan ihtiyarın gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Sevinç gözyaşlarıydı bunlar. Sonra Trunov'un önünde diz çöktü ama, Tabur Komutanı kılıcı ile iteledi onu.

«Subaylarınızın tümü birden kahrolası siyah muhafız,» dedi. «Subaylarınız elbiselerini buraya atmışlar. Karşıma kim çıkarsa sorumluluk kendisinindir. Bir tecrübe yapacağım.»

Ve Tabur komutanı, elbiselerin arasından, kenarında kırmızı kaytanları olan bir kep çıkarıp ihtiyarın kafasına geçirdi.

«Uyuyor,» dedi Trunov'. Ve biraz daha yaklaştı adama. «Uyuyor,» Sonra kılıcını ihtiyar esirin gırtlağına soktu.

Yere yuvarlanan ihtiyarın bacakları titredi. Boğazından köpüklü kızıl bir dere akmaya başlamıştı. İşte o zaman, kulağında pırıl pırıl altın küpesi, yuvarlak biçimli boynuyla Andie, adama doğru sürünürcesine yaklaştı. Düğmelerini çözdü, hafifçe sarsaladı ve ölmek üzere olan adamın, pantalonlarını çıkarmaya başladı ayaklarından, eğerin üzerine fırlattı. Üniforma yığınından bir iki eşyayı daha eğere koyduktan sonra, hayvana atlıyarak, kamçısı ile oynaya oynaya çekti gitti. Güneş bulutların arasından sıyrılarak sanki Andie'nin atını, canlı yürüyüşünü sarıp sarmalamıştı. Pırıl pırıldı şeytan götüresi hayvanın kuyruğu. Andie, nakliye arabalarımızın durduğu ormana giden yolun üzerindeydi. Arabacılar ondan tarafa koşarak, ıslıklar çalmaya ve sanki karşılarından gelen sağır ve dilsiz bir kişiymiş gibi el kol işaretleri yapmaya başladılar.

Kazak yarı yola gelmişti, Trunov dizlerinin üzerine çöküp de, onu boğuk bir sesle çağırdığı zaman:

«Andrev,» diye bağırdı, gözlerini yerden kaldırmadan. «Andrev,» dedi gözlerini kaldırmadan, «Sovyet hükûmetimiz halâ hayatta. Ganimet paylaşmak için daha çok erken. At o partalları, Andrev.»

Oysa, Vosmiletov, başını bile çevirmeye lüzum görmedi. Şaşılacak, sade kazaklara has bir tırısla gidiyor, kü-

çük bineği, kuyruğunu sanki bizi başından savmak istermiş gibi iki yana sallıyordu.

«Hiyanet,» diye mırıldandı, Trunov, şaşkınca. «Hiyanet,» dedi. Sonra tüfeğini omuzladığı gibi ateş etti ama, aceleye geldiği için isabet ettiremedi. Ancak o zaman durdu Andrev. Bir köylü karısı gibi dikeldi eğerinin üzerinde ve bacaklarını açtı. Suratı kızgınlıktan kıpkırmızı olmuştu.

«Biraz beni dinle, vatandaş,» diye bağırdı, bize doğru atını sürerken. Yaklaştıkça derin sesinin sakinleştiği belli oluyordu. «Senin işini bitirmeyi düşünmüyor değilim, lanetli Kazak. Bir düzüne, Polonyalı yakaladığın zaman yemediğin halt kalmıyor. Her birimiz yüzer tane yakaladık ama seni çağırmadık bunun için. Eğer bir işçiysen kendi işine bak.»

İki üniformayla, pantalonu fırlatıp atan Andrev, homurdanarak, arkasını döndü Tabur komutanına; kalan esirlerin listesini yapmama yardım etmek için. Bu arada bana da çatıp bağırıyordu. Esirler onun bu naralarından ürkerek kaçıştılar. Ama, o onları kucaklar gibi tutarak bir araya getirdi yeniden. Tıpkı bir şafak vakti nehre doğru uçan kuş sürüsünü daha iyi görebilmek için, sazları kucaklayan bir avcı gibi.

Esirlerle uğraşırken, aklıma gelen bütün küfürleri sıralıyordum. Ama her nasılsa, sekiz tanesinin, adlarını, birlik numaralarını, silâhlarının cinslerini yazmıştım. Sıra dokuzuncudaydı. Büyük sirklerden birindeki, Alman cambazlarına benzeyen genç bir delikanlıydı bu; beyaz bir göğse ve yumuşak yanak sakallarına sahipti. Üzerine bir yün yelek giymişti ve ayağında yumuşak yünlüden bir don vardı. Geniş göğsünü benden tarafa çevirdi, terli sarı saçlarını arkaya atarak birliğinin numarasını söyledi. İşte o zaman, Andie, gencin donunu yakalıyarak sertçe sordu.

«Bu iç çamaşırları nereden buldun?»

«Annem ördü,» diye cevap verdi esir.

«Anan gerçek bir fabrika demek,» dedi Andie. Halâ iç çamaşırlarını yokluyordu. Kalın parmakları, Polonyalının, tertemiz ve bakımlı tırnaklarına değdi. «Anan gerçek bir fabrika senin. Bizim gibileri böyle şeyleri asla giyemezler.»

Yumuşak donları yeniden elledi. Sonra, delikanlıyı kolundan tutarak, isimleri yazılanların arasından götürmek istedi. Tam o sırada gördüm, Trunov'u. Sürünerek bir tepenin ardından çıkmıştı. Tabur komutanının kafasından, bereketli yağmur damlaları gibi damlıyordu kan. Pis sargısı çözülmüş sallanıyordu. Ellerinde bir karabina, karnının üzerinde sürünerek yaklaşıyordu. Güzel, kuvvetli, Japon yapısı bir silâhtı bu. Yirmi adım uzaklıktan, Trunov Leh delikanlısının kafasını darmadağın etti. Öyle ki beyninin parçaları sıçradı elime. Trunov boş fişeği çıkardıktan sonra yanıma geldi.

«Sil bir tanesini,» dedi listeyi göstererek.

«Hiç bir şeyi silecek değilim,» diye cevap verdim. «Görünüşe bakılırsa, Troçki verdiği emirlerin dışında tutmuş seni, Paul.»

«Sil bir tanesini,» diye tekrarladı, Trunov ve simsiyah parmağını gâğıda doğru uzattı.

«Hiç bir şeyi silmiyeceğim,» diye bağırdım, bütün gücümle. «On taneydiler. Bak sekiz kaldı şimdi. Kurmaylar dikkate almıyacaklar seni, Paul.»

«Rezil olmuş hayatımızı dikkate alırlar.» Ve benden tarafa doğru yürümeye başladı. Perişan bir hali vardı. Toz toprak, partallar içinde. Sonra durup, kanlı başını havaya kaldırdı. Buruk bir sitemle: «Vızlayın, vızlayın bakalım. Bir tane daha geliyor vızıldıyarak.»

Ve Tabur komutanı gökyüzünde dört lekeyi gösterdi bize. Dört bombardıman uçağı, kuğuları andıran bulutların içine girip geliyordu. Bunlar Binbaşı Faunt Le Roy'un

savaş filosuna ait uçaklardı. Büyük, silâhlı uçaklar.

«Atlara,» diye bağırdı takım komutanları, uçakları farkeder etmez. Sonra taburlar hızlı tırısla ormana doğru gittiler. Oysa Trunov, kendi taburu ile birlikte gitmemişti. İstasyonda kalmış, sessizce duvara dayanmıştı. Andie Vosmiletov, iki makineli tüfek eriyle birlikteydi. Üzerlerinde kırmızı binici pantolu, ayakları yalın gençler, durdukları yerde titriyorlardı.

«Çekin gidin burdan delikanlılar,» dedi Trunov. Konuşmaya başlar başlamaz kanama da başlamıştı. «İşte benden, Pugaçov'a verilecek rapor.»

Çarpık kesilmiş bir kâğıdın üzerine, Trunov o iri ve köylü yazısıyla yazmaya başladı:

«Bugün öleceğim için, düşmana bir kaç el ateş etmenin, belki de birini aşağı indirmenin benim görevim olduğuna karar verdim. Aynı zamanda komutayı, Takım komutanı Simon Golov'a devrediyorum.»

Mektubu yapıştırıp mühürledi, sonra yere oturarak zorlukla çizmelerini çıkarmaya başladı.

«Alın kullanın onları,» deyip mektupla birlikte, çizmeleri de makineli erlerine uzattı. «Yenidirler.»

«Talihiniz açık olsun komutan,» diye mırıldandı, makineliler. İkide bir ayak değiştiriyor, bir türlü karar veremiyorlardı gitmeye.

«Her yönden, sizin de talihiniz açık olsun çocuklar.» diye Trunov cevap verdi. Sonra, İstasyonun nöbetçi kulübesi yanındaki bir tümsekte duran silâhlara doğru gitti. Eski elbiseleriyle, Andrev Vosmiletov bekliyordu onu.

«Şu veya bu şekilde,» dedi Andie'ye. Sonra silâhı düşmana doğru ayarladı. «Benimle beraber kalacak mısın, ha, Andie?»

— Ulu İsa, «dedi, Andie, korkulu bir sesle, sonra ağlar gibi bir ses çıkardı, bembeyaz oldu ve birden kahkahalarla gülmeye başladı».

— İsa; Kanımın öz damlası benim.»

Ve ikinci silâhı gelen düşman uçaklarına doğru çevirdi.

Bütün bu süre içinde uçaklar gittikçe yaklaşıyor, İstasyonu yükseklerden tuzlayıp biberliyorlardı. Sonra kanatlarında pembe bir güneş parçası, döne döne alçalmaya başladılar.

Bu arada, biz-dördüncü tabur-ormana gitmiştik. Ve hepimiz ormanın içinde, Paul Tronov ile, Amerikalı binbaşı Faunt le Roy arasındaki bu eşit olmayan kavganın bitmesini bekliyorduk. Binbaşı ve uçağı son derece büyük ustalık gösterdiler çarpışmada. Üçyüz metreye kadar indiler ve makinelileri ile evvelâ Andie'yi sonra Trunov'u vurdular Bizimkilerin attığı kurşunların en ufak bir zararı bile olmamıştı Amerikalılara. İşlerini bitirdikten sonra, yana yatarak çekip gittiler.. ormandaki birliklerin farkına varmadan. Yarım saat bekledikten sonra, gidip cesetleri aldık. Andie Vosmiletov'un cesedi, bizim taburda olan iki akrabası tarafından alındı. Tabur komutanımıza gelince, onu Sokal şehrine götürüp şeref mevkiine gömdük: Şehrin merkezindeki halk bahçesinin çiçek tarhlarından biriydi mezarı.

İKİ İVAN

Diyakos Agayev, iki defa cepheden kaçmış ve sonunda, şerefsiz kişilerden kurulu Moskova Alayına teslim edilmişti. Baş Komutan Sergey Sergeyeviç Kamenev, bu Alayı cepheye hareket etmeden evvel ilk defa Mozhaisk'de teftiş etmişti.

«Benim işime yaramaz bunlar,» demişti Başkomutan.

«Moskovaya geri gönderin bunları da orada kenef temizlesinler.»

Fakat her nasılsa bu istenmeyen adamlardan bir bölük meydana getirilmişti ve Diyakos Agavey de bunların arasındaydı. Polonya sınırına geldikleri zaman, Diyakos sağır olduğunu ileri sürmüştü. Ve Askeri doktor Barsutski tam bir hafta uğraşmıştı adamın inadını kırmak için: ama zerre kadar başarılı olamamıştı.

«Şeytan götürsün ihtiyar amcayı,» dedi Barutski, sedye taşıyıcısı Soyçenko'ya. «Ulaştırma arabalarından birinde yer bul da, onu Rovno'ya daha iyi bir muayeneye yollıyalım.

Soyçenko, arabaların arasında dolaşmış ve üç araba bulmuştu. İlk arabanın sürücüsü Akinfiev'di.

«İvan,» dedi Soyçenko sürücüye, «sağır adamı Rovno' ya götüreceksin.»

«Pekalâ götürelim» diye cevap verdi Akinfief.»

«Ve döndüğü zaman, teslim ettiğine dair bir makpuz getireceksin bana.»

«Elbette,» dedi Akinfiev. «Sebebi neymiş sağırlığının?»

«İnsanın kendi postu, başkalarınınkinden kıymetlidir. Hepsi bu. Hastalık numarası yapıyor. Yoksa işitmesi yerinde.»

«Pekalâ götürelim,» diye Akinfiev tekrar etti. Sonra diğer arabaların arkasına takıldı.

İlk yardım istasyonunun önünde duruyordu üç araba. İlk arabada cephe gerisine gönderilen bir hasta bakıcı vardı. İkinci arabaya ise böbrek iltahabı çeken bir Kazak yerleştirilmişti. İvan Agayev, üçüncü arabaya bindirildi.

«Bizim numaracı hasta gitti,» dedi. «Kendisini ihtilâl mahkemesi arabasına yerleştirdim.»

Barsutski, pencereden dışarı bir göz attı, arabaları gördü ve başına kasketini bile geçirmeden, alı al, moru

mor, fırladı dışarı ve bağırmaya başladı Akinfiev'e:

«Hey! Öldüreceksin sen adamı. Diyakos başka bir arabaya nakledilmeli.»

Nereye koyacaksın?» diye sordu yamındaki kazak ve gülmeye başladı. «Bizim İvan nerde olsa işini görür onun.»

Akinfiev, elinde kamçısı, atlarının yanında duruyordu, kalpağını çıkararak selâm verdi kibarca:

«İyi günler, Yoldaş Barsutski.»

«İyi günler dostum. Şeytanın teki olduğundan haberin vardır herhalde. Diyakos başka bir arabaya verilmeli.»

«Bunu ben de bilmek isterim,» dedi Kazak. Titreyen üst dudağı pırıldayan dişlerinin üzerine indi. «Evet gerçekten bilmek isterdim. Düşman üzerimize çekiçler ve kerpetenlerle saldırdığı, karnımızın alt tarafını deştiği, ayaklarımıza kursun gibi asılıp, kollarını bir yılan gibi vücudumuza doladığı zaman, kişinin kulaklarını tıkaması, doğru mu yoksa yanlış mı olur, bilmek isterdim.»

«Hele, dinleyin şu İvan'ı nasıl da cesaretle karşı koyuyor komiserlere.» diye birinci arabanın sürücüsü Korotkov, bağırdı. «Bakın da hele!»

«Karşı koymak ne demek,» diye mırıldanan Barsutski, arkasını döndü. «Onlara cesaretle karşı koymasını hepimiz biliriz. Mesele konulan kurallara göre hareket etmektir.»

«İyi ama, bizim sağır amca, işitiyor aslında,» diyerek, Akinfiev lâfa karıştı. Kamçıyı tombul parmakları arasında yuvarladı ve bir göz kırptı Diyakos'a. Arabada oturan adamın inanılmayacak kadar geniş omuzları çökmüş, başı öne düşmüştü.

«Haydi basın gidin artık,» diye bağırdı cerrah büyük bir umutsuzlukla. «Her şeyden seni sorumlu tutacağım, İvan.»

«Peki. Sorumluluğu üzerime alıyorum.» Bunları, düşünceli bir sesle söylemişti Akinfiev. Sonra dönmeye lüzum

görmeden, Diyakos'a: «Rahat et,» dedi. «Daha rahat et, iyice yerleş.» Ve düşünceli bir şekilde elindeki dizginlere bakmaya başladı.

Sıraya dizilen arabalar, ana yolda ilerlemeye başladılar. En başta Korotkov gidiyordu. Islıkla bir parça çalan ve dizginleri sallayan Akinfiev'in arabası üçüncüydü. Bu şekilde, onbeş verst kadar yol aldılar. Ama akşama doğru, beklenmedik bir düşman saldırısı, onları yönlerini değiştirmek zorunda bıraktı.

22 Temmuz günü Polonyalılar, peş peşe saldırılarla, yan kuvvetlerimizi darma duman ettiler. Küçük Kozin şehrine sel gibi akarak, silip süpürdüler etrafı. XI. Tümenin büyük bir kısmı esir alınmıştı VI. Tümenin taburları Kozin bölgesinde karşı taarruza kalktılar. Şimşek hızındaki manevraları yüzünden arabalarımız durmuştu. İhtilâl mahkemesinin arabaları, kırksekiz saat, barutun ve ateşin ortasında bekledi durdu. Ancak üçüncü günü akşamı, geriye çekilen yan kuvvetlerin kurmay heyeti ile birlikte yola çıkabildiler.

Khotin savaşlarından sonra, umutsuzlukla yılgınlıkla katıldım onlara. Savaşta hayvanım vurulup ölmüştü. Onu kaybettikten sonra, bir hasta arabasına bindim ve bütün gece boyu, yaralılar topladık. Sonra sesi çıkan herkesi arabadan attılar ve ben harab olmuş bir kulübenin yanında bir başıma kaldım. Canlı atların üzerine binmiş gece bir nehir gibi üstüme doğru akıyordu. Bütün kâinat, ulaştırma arabalarından yükselen bağrışmalarla yeniden doldu ve ses verdi. Yer yüzünde tiz çığlıklar bir kuşak gibi uzayıp gidiyor, yollar vızıldıyordu. Gecenin serin karnından, yıldızlar sürünerek çıkmaya başladılar. Uzaklarda, çok uzaklarda terkedilmiş köyler alev alevdi. Eğerimi sırtıma vurdum ve çiğnenerek açılmış kır patikasından yürümeye başladım. Bir ara su dökmek ihityacile durdum. Pantolonumu çözüp, işemeğe başlayınca, elime birşeylerin sıç-

radığını hissettim. Küçük lâmbamı yakıp arkama baktığım zaman, yerde yatan bir Polonyalının sidiğimle ıslanmış cesedini gördüm. Sidik ağzından çıkıyor dişleri arasında köpürüp, boş göz çukurlarında toplanıyordu. Cesedin yanında bir not defteri ile Pilsudski'nin yayınladığı beyannamenin parçaları vardı. Not defterinin içinde şahsi masraflar, Cracov tiyatrosunda oynayan piyeslerin bir listesi, Marie - Louis adında bir kadının doğum günü yazılıydı. Başkomutan Pilsudski'nin beyannamesi ile, bu tanımadığım kardeşimin yüzünü temizledikten sonra, eğerimin ağırlığı altında iki büklüm, yoluma devam ettim.

İşte o zaman, yakınımda bir yerlerde, tekerleklerin iniltisi geldi kulaklarıma. «Dur!» diye bağırdım. «Kim var orda.»

Canlı atların üzerine binmiş gece akıyordu benden tarafa ve ufukta bir yangın yükseliyordu, yukarılara.

«İhtilâl mahkemesi arabaları,» dedi kasvetin ezikleştirdiği bir ses.

Onlardan tarafa koştum ve bir arabaya çarptım.

«Hayvanımı öldürdüler,» diye bağırdım yüksek sesle. «Larvikdi adı.»

Cevap veren olmadı. Arabaya tırmanıp, eğerimi başımın altına koyarak uykuya daldım. Şafak vaktine kadar uyudum. Küflü samanların ve yatak arkadaşım olan İvan Akinfiev'in sıcaklığı ile ısınmıştım.

Sabahleyin, kazak benden sonra uyandı.

«Tanrıya şükürler olsun şafak güne doğru gidiyor,» dedi ve bir kutunun altından toplu tabancasını çıkararak, o anda arabayı sürmekte olan diyakos'un kulağı dibinde patlattı. Sadece şakağında kır bir saç dalgalandı adamın. Akinfiev bir el de öbür kulağın üzerinden ateş etti ve silâhı kılıfına koydu.

Çizmelerini giyerken, «Günaydın İvan,» dedi hırıltılı bir sesle. «Bir yemek yiyelim mi?»

«Buraya bak,» diye bağırdım. «Ne yaptığını sanıyorsun?»

«Yaptığım fazla bir şey değil. Tam üç günden beri karşı koyuyor bana.»

O zaman, 31. Alaydan tanıdığım Korotkov'u çağırdım yanıma ve hikâyeyi baştan sona kadar onun ağzından dinledim. Akinfiev kulaklarını dikmiş dikkatle dinliyordu söylenenleri. Sonra eğerinin altında ve samanların arasından kıtıklara sarılı bir sığır budu parçası çıkardı.

Diyakos, arabacı yerinden inip yanımıza geldi ve küçük bir bıçakla, yeşermiş etten ufak parçalar keserek her birimize dağıttı. Kahvaltı bittikten sonra Akinfiev, eti bir çuvala sararak, yeniden samanların altına soktu. Sonra:

«İvan,» dedi, Agayev'e. «Haydi gel gidip şeytanı kovalım. Nasıl olsa durmamız lâzım. Hayvanların suya ihtiyacı var.»

Bir şişe ilâçla, cebinden çıkardığı Tarnovski şırıngasını, Agayef'e uzattı, arabadan inip çayırda bir kaç adım yürüdüler.

«Hemşire,» diye bağırdı Korotkov, birinci arabadan. «Dürbünlerini başka yere çevir, yoksa Akinfiev'in takım taklavatı kör eder seni.»

«Pek meraklıydım,» diyen kadın, başını başka tarafa çevirdi.

Akinfiev gömleğini sıvadı. Diyakos, adamın önünde diz çökerek şırıngayı yaptı. Sonra aleti bir paçavrayla silerek, ışığa tuttu. Akinfiev pantalonlarını topladı.

Fırsat bekliyordu. Diyakos'un arkasına geçti ve bir kere daha patlattı tabancasını, Agayev'in kulağının dibinde.

«Şerefine, İvan,» dedi.

Agayef, ilâç şişesini çimenlere bıraktıktan sonra, diz-

lerinin üzerinde doğrularak ayağa kalktı. Açık renk saçları uçuşuyordu rüzgârda.

«Beni en yüksek hakim yargılayacak,» dedi boğuk bir sesle. «Oturup beni yargılamak senin işin değil, İvan.»

İkinci arabanın sürücüsü lâfa karıştı bu sefer. Hayat dolu kamburun biriydi. «Bugünlerde herkes herkesi yargılıyor,» dedi. «Ve de ölüme mahkûm ediyor - bu kadar basit işte.»

Agayef, dimdik oldu: «Yahut daha iyisi, beni öldür İvan.»

«Deliliği bırak, diyakos,» diye daha evvelden tanıdığım arabacı Korotkov bağırdı. «Ne biçim bir adamla seyahat ettiğini anlaman gerekir. Her kim olsa sana şıppadak inanır ve bu konuda iki kere düşünmeye bile lüzum görmezdi. Ama o senden gerçeği tutam tutam çıkarıyor. Çaktın mı cüppesiz papaz seni!»

«Yahut daha iyisi,» diye, diyakos, inatla tekrarladı, «öldür beni, İvan.»

«Aslında sen kendi kendini öldüreceksin, leş.!» Bunları söyliyen Akinfiev'in yüzü bembeyaz olmuş, lâfları karıştırmaya başlamıştı. «Kendi mezarını sen kendi ellerinle kazıp, kendi kendini içine gömeceksin.»

Sonra kollarını salladı iki yana, yakasını parçalıyarak açtı ve bir sara nöbeti tutmuş gibi yere yuvarlandı.

«Benim kanımın öz damlası, ha?» diye bağırıyor, yüzüne kumlar atıyordu. «Benim kanımın öz damlası Sovyetlerimin kuvvetidir.»

Korotkov, arkadaşının yanına giderek, elini yavaşça onun omuzuna koydu: «Bu kadar mesele etme, eski dost. Üzme kendini. Gitmemiz gerekiyor, İvan.»

Korotkov ağzını suyla doldurup, arkadaşının yüzüne püskürttü ve onu arabasına kadar taşıdı. Diyakos, bir kere daha arabacı yerine geçti ve hareket etti kafile.

Küçük Verby şehrine iki verst'lik bir yolumuz kalmış-

tı. O sabah sayısız araba toplanmıştı küçük şehirde. XI, XIV ve IV. Tümenler şehirdeydiler. Yelekli Yahudiler kapı eşiklerine çıkmış, etrafı izliyorlar ve büzdükleri omuzlarıyla, tüyleri yolunmuş kümes hayvanlarına benziyorlardı. Avludan, avluya, bahçeden bahçeye giden kazaklar havlu toplayıp, ham erikleri yiyorlardı. Şehre gelir gelmez. Akinfiev samanların üzerine yatarak uyudu. Arabasından bir battaniye alarak, kendime gölgelik bir yer aradım. Yolun iki yanındaki tarlalar insan pisliği içinde yüzüyordu. Bu sırada, başında Tirol şapkası, gözünde bakır çerçeveli gözlükler, gazete okuyan bir köylü ,bakışımı yakalamış olmalı ki, konuştu:

«Bir de insanız diye geçiniyoruz. Sonra da kalkıp, çakallardan beter pisletiyoruz dört bir yanı. İnsan topraktan utanmalı.»

Sonra, arkasını döndü bana ve gazetesini okuyarak uzaklaştı.

Sol taraftaki koruluğa giderken, diyakos'un benden tarafa geldiğini gördüm.

«Nereye gidiyorsun, vatandaş,» diye bağırdı ilk arabanın sürücüsü, Korotkov

«Kendimi toparlamaya,» diye mırıldandı diyakos. Sonra elimi yakalıyarak öptü. «İyi bir adamsın sen,» diye fısıldadı. Yüzü şekilden şekile giriyor, titriyor, nefes almak için zorluyordu kendini. «Boş bir vaktin olduğu zaman, Kasimof şehrine yaz, yaz ki karım benim için bir damla gözyaşı saklasın.»

«Sağır mısın, yoksa değil misin, peder diyakos,» diye sordum.

«Elbette sağırım,» dedi aceleyle. «Evvelki güne kadar gayet iyi işitiyordum ama, Akinfiev yoldaş, kulağımın dibinde attığı silâhlarla, kulak zarlarımı zedeledi. Aslında beni Rovno'ya teslim etmesi lâzım. Bunu yapması lâzım Akin-

fiev yoldaşın ama, görünüşe bakılırsa bunu hiç istemiyor.»

Sonra dizlerinin üstüne çökerek, dört ayak vaziyetinde arabaların arasında, uzun papaz saçlarını savura savura emekledi. Doğruldu sonra ve Korotkov'un yanına gitti. Beriki tütün uzattı diyakos'a beraberce sigara sarıp, birbirlerine ateş tuttular.

«Böylesi daha emniyetli,» diyen sürücü, yanında yer açtı adama.»

Diyakos, arabacının yanına oturdu. Her ikisi de hiç konuşmadan sigaralarını içtiler.

Sonra, Akinfiev uyandı. Samanların altında eti çıkarıp, küçük bıçağı ile kestiği parçaları herkese dağıttı. Çürümekte olan eti görünce birden midem bulanmaya başladı. Aynı anda büyük bir umutsuzluğa da kapılmıştım. Payımı geri verdim bu yüzden.

«Elveda, çocuklar,» dedim. «Hepinizin talihi açık olsun.»

«Hoşça kal,» dedi Korotkov.»

Arabadan eğerimi alıp yürürken, kulağıma, Akinfiev'in alçak sesle konuşması geldi:

«İvan,» diyordu, «doğrusu ya çok budalaca bir şey yaptın. Benim adımı işittiğin zaman korkudan ayakkabılarından fırlamalı, tirtir titremeliydin. Ama sen, kalkıp benim arabama bindin. Bana raslıyana kadar türlü çeşit numarayı yapabilirdin. Ama şimdi, seninle bir spor yapacağım, İvan. Hem de hiç yanlışsız. Sen hele yapacağım sporun ne olduğunu sabırla bekle bakalım.»

BİR AT HİKÂYESİNİN DEVAMI

Bundan dört ay evvel, sabık Tümen komutanımız Savitski, birinci Tabur komutanı Klebnikov'dan beyaz bir aygır almıştı. Klebnikov sonra ordudan ayrıldı. Bugün, Savitski'ye bir mektup geldi ondan.

Klebnikov'dan, Savitski'ye.

«Ve ben artık Budyonni'nin ordusuna kızmıyorum. Onun ordusunda çektiğim ızdırapları anladım ve ben bunları, kalbimin en derin köşesinde, en kutsal olan şeylerden, daha kutsal hatıralar olarak saklıyorum. Ve sen Savitski, dünya kahramanı, sana, Mahalli İhtilâl komitesinin başkanı olduğum, Vitebsk bölgesinin işçi topluluklarının proleter ağzıyla sesleniyoruz: «Devam dünya ihtilâline!» Umarımki beyaz atın, seni daha uzun yıllar, kardeş cumhuriyetleri için kurmaya uğraştığımız barışın yumuşak yollarında sırtında taşıyacaktır. Bir de mahalli idarecileri gözden uzak tutmamalıyız. Her zaman ve her yerde, halkın menfaatlerini korumak, bizim görevimizdir.

Savitski'den Klebnikov'a.

«Değişmez yoldaş, Klebnikov!

Bana yazdığın ve halkın menfaatlerinden bahseden mektubun son derece kıymetli ve hürmete lâyıktı. Hele, budalaca bir şekilde gözlerini kapayıp, Komünist partisinin ve Bolşevik hükümetinin yapmak istediklerini ve yaptıklarını görmeyi reddetmenden sonra. Bilmelisin ki bizler, 'Yoldaş Klebnikov' çarpışan ve bir dava uğruna kanlarını dökmekten çekinmeyen insanlardan kurulu demirden bir örgüt içindeyiz. Eğer kan, demirden güldür güldür

akarsa, bu bir şaka, önemsenmiyecek bir şey değil, zafer veya ölüm demektir. Halkın menfaatları da aynı şey demektir zaten. Oysa ben onun şafak vaktini görecek kadar yaşamıyacağım. Savaş son derece ağır ve ben her iki haftada bir komutan değiştirmek zorunda kalıyorum. Otuz günden beri yan kanatlarda çarpışıyor ve yenilmez Birinci Suvari ordumuzu koruyorum. Üstelik düşman hava kuvvetlerinin tesirli ateşi altındayım. Tardi, öldü, Lukmannikov, Guleyov, Trunov vurularak öldüler ve beyaz aygır artık benim altımda değil. İnsan kaderini çok çabuk değiştiren savaş kurallarını göz önüne alacak olursak, sevgili Tümen komutanın Savitski'yi göreceğini hiç ümit etme yoldaş Klebnikov. Ama seninle yeniden Tanrının cennetteki krallığında görüşeceğiz, uzun lâfın kısası. Sadece dolaşan dedikodulara göre, tanrının gökyüzündeki cennette krallığı filân yokmuş ta, bildiğimiz evlerden birini işletiyormuş. Eh dünya yüzünde de yeteri kadar belsoğukluğu bulunduğuna göre, seninle bir daha birbirimizi göremiyeceğimiz kaderimizin kartlarında yazılı. Bu yüzden, elveda yoldaş Klebnikov.»

DUL

Alay komutanı Şevelyov, hastahane arabalarından birinde ölmek üzereydi. Bir kadın oturuyordu ayaklarının ucunda Patlıyan bombaların ışıktan kemerleri ölmek üzere olan adamın üstüne düşüyordu. Kâhkülleri alnına düşmüş, Tümenkomutanının özel sürücüsü Liovka, yemek ısıtıyordu ateşin üzerinde. Yorgunluktan bitkin hayvanlar çatırdılar yapıyordu çalılıkların arasında. Liovka bir yandan yemeği karıştırırken, bir yandan da, arabanın içinde yatan Şevelyovla konuşuyordu:

«Temriuk şehrinde çalışırdım, yoldaş. At cambazlığı yapardım orda. Tüy sıklet bir de atlettim üstelik. Kadın bakımından pek sıkıntılıydı şehir. Ama genç piliçler beni farkettikleri zaman yeri göğü inletir gibi çığlıklar atarlardı: «Lev Gavrilyiç, bir lokma alakart yemeğe hayır demezsin değil mi? İnsan bir daha geri gelmiyecek saatler için üzüntü duymamalı.» diye bağırırlardı. Herneyse, işte onlardan biriyle bir lokantaya gidip yemekle, yarım şişe de içki ısmarladım ve bir köşeye çekilip birer kadeh atmaya başladık. Tam o sırada, benden tarafa gelen bir kişizade gördüm. Üstü başı tertemizdi, saygıdeğer olduğu da belliydi her halinden. Ama ben onun hayali fazla geniş birisi ve gereğinden de bir kadeh fazla içmiş olduğunu farkettim.

« 'Affedersiniz, dedi. 'Sizin milliyetinizin ne olmak ihtimali var?' »

« Milliyetimin ne olduğunu niye sordunuz efendim?'

dedim. 'hele ben, özellikle dişi bir hanımefendiye eşlik ederken.' »

«O zaman şöyle dedi bana:»

« 'Ne biçim bir atletsin sen? Fransız güreşinde seni pestil gibi yere seriverirler. Onun için, bana milliyetini ispat et.' »

«Henüz ayağa kalkıp ona bir sopa atmak niyetinde değildim.»

« 'Neden istiyorsun bunu? Ben senin ismini bile bilmiyorum,» dedim. Neden bir yanlışlığa sebep olmak istiyorsun? Bunun sonucu ikimizden birinin cızlamı çekmesi demektir. Yani kelimenin başka bir deyimi ile, ruh olmasıdır,» dedim. «Ruh olmak,» diye tekrarladı Liubov heyecanla. Sonra ellerini gökyüzüne doğru uzattı. Aziz başlarını çevreliyen bir hale gibi, gece sarmıştı her tarafını. Yorulmak bilmez rüzgâr -temiz gece rüzgârı- şarkısına devam ediyor, çan sesleri ile dolu olarak ruhları sallıyordu. Nişan yüzükleri gibi parlıyordu yıldızlar karanlıkta. Liovka'nın üzerine düşüyor, saçlarına karışıyor, bu karmakarış saçların arasında kayboluyordu.

«Lev,» dedi komutan birden bire. Morarmış dudaklarını kıpırdatarak, fısıltıyla konuşuyordu. «Gel buraya. Ne kadar altın varsa, hepsi Saşa'nın. Yüzükler ve koşum takımları da onun,» diye devam etti yaralı adam. «Elimizden geldiği kadar iyi yaşadık. Karşılığını ona ödemem lâzım. Çamaşırlarım, elbiselerim ve sınırsız kahramanlığım için aldığım Nişanlar Terek'deki anama gitmeli. Bir mektupla beraber yolla onları. Şöyle yaz mektuba: 'Komutan selâmlarını yolluyor. Ağlama. Ev senindir ihtiyar hanım. Yaşamaya devam et. Eğer kimse başına dert açmak isterse, doğruca Budyonni'ye git ve «Ben Şevelyov'un anasıyım de.» Cenk atım Abramka'yı alaya bırakıyo-

rum. Ruhumun huzura kavuşması için onu almalarını istiyorum.»

«At için isteklerinizi anladım,» dedi Liovka, kollarını sallıyarak. «Saşa,» diye bağırdı. «Söylediklerini işittin değil mi? Gel önünde tekrarla: İhtiyar kadına, ona ait eşyaları vereceksin değil mi?»

«Benim için cehenneme kadar yolu var, ihtiyarın, diyen kadın çalılıklardan tarafa doğru yürümeye başladı. Bir kör gibi yürüyordu karanlıkta.

Kadına yetişti Liovka ve gırtlağına sarıldı.

— Yetimin hakkını verecek misin? O zaman git önünde söyle!»

«Vereceğim. Bırak beni!»

Kadına sözü zorla tekrarlattıktan sonra, Liovka, tencereyi ateşten indirip, çorbayı kaşıkla ölmek üzere olan adamın çarpık ağzına vermeye başladı. Lahana çorbası Şevelyov'un ağzının kenarından akıyor, kaşık takırdıyan dişlerine çarpıyordu. Bütün bu süre içinde kurşunlar gecenin koyu genişliği içinde, şarkılarını daha yüksek ve daha kederli bir şekilde söylemeye başlamışlardı.

«Domuzlar silâhlarının dizginlerini boşalttılar,» dedi Liovka.

«Aristokrat piçleri,» diye komutan cevap verdi. «Bunlar sağ kanadımızı biçen makineli tüfekler.»

Masa üzerine uzatılmış, vekarlı bir ölünün balmumlaşmış kulaklarile savaşın seslerini dinlemeye koyuldu. Liovka et çiğniyordu yanında...

Aylak ay, bulutların arasından sürünerek çıkıp, Saşa'nın dizlerinin üzerinde can çekişti bir süre.

«Kendi kendinizi ısıtıyorsunuz,» diye mırıldandı Liovka. «Bence XIV. Tümen yola çıktı.»

Dumanlı ay bir dilenci kadın gibi, gökyüzünde aylaklık ediyordu halâ. Uzaklardan gelen silâh sesleri dalgalanıyordu havada. Huzuru kaçmış toprağın üzerinde hışırdı-

yan otlar bir Ağustos mehtabı altında pırıl pırıldı.

Saşa, yaralının sargılarını değiştirirken küçük lâmbayı iltihaplı yaranın üzerine tuttu.

«Sabaha varmadan gideceksin,» dedi. Şevelyov'un vücudundaki soğuk terleri silerken. «Sabahtan evvel gitmiş olacaksın. Çünkü ölüm içine girmiş artık.»

Aynı anda korkunç ve akisler yapan bir çatırdı koptu. Düşman kuvvetleri dört alaydan meydana gelmiş, taze kuvvetlerini savaşa sokmuş ve ilk salvo atışı başlamıştı Busk üzerine. Haberleşme hatlarımız parçalanmış, Bug'daki iki nehir havzasındaki su seti yanmaya başlamıştı. Ufukta alevler yükseliyor ve güllelerin ağır kuşları ateşlerin üzerinden uçuyordu. Çalılıklar tutuşmuştu. Liokov, VI. Tümen komutanının arabasını ormanı yırtarcasına sürüyordu. Araba sarsılıyor, Liovka kırmızı dizginlere asılıyor, tekerlekler ağaç köklerine çarpıyor, hayvanlar koşum takımlarını paralarcasına gidiyordu. Şevelyov'un hasta arabasını dikkatle kullanan Saşa, hemen arkasındaydı Liovka'nın.

Böylece, ormanın kenarındaki ilk yardım istasyonuna vardılar. Liovka hayvanları çözdükten sonra, bir at battaniyesi temin etmek için askeri doktora gitti. Nakliye arabalarının tıkadığı ormanın içinden geçmişti. Darmadağın arabaların altlarında, nakliye erleri, sıhhiyeciler yatmış uyuyordu. Koyun kürklü kaputları bu ürkek şafağın ilk ışıklarında pırıldamaya başlamıştı. Çizmeli ayakları açık, gözbebekleri gökyüzüne devrik ve ağızlarının kara çukuru çarpık adamlar uyuyordu her yanda.

Askeri doktorda fazla bir battaniye vardı. Liovko, Şevelyov'un yanına döndü Komutanı hafifçe öptü alnından ve tepeden tırnağa kadar at battaniyesine sardı sarmaladı. Sonra Saşa geldi arabanın yanına. Başörtüsünü bağladı çenesinin altında ve üzerindeki samanları silkeledi.

«Küçük Paul,» dedi, «Benim hazreti İsam.» Sonra ölü-

nün yanına uzanarak, saldırgan vücuduyla korudu onu.

«Gerçekten keder verici,» dedi, Liovka. «Hiç kimse, birlikte kötü yaşadıklarım iddia edemez. Şimdi yeniden taburda fırdolanmaya başlıyacak. Kötü talihi varmış zavallının.»

Sonra, arabasını VI. Tümenin karargâh kurduğu Busk'a sürdü.

Bizler, şehirden on verst ötede, Savinkov kazakları ile çarpışıyorduk. Hainlere Polonyalılardan tarafa geçmiş olan Yüzbaşı Yakovlev komuta ediyordu. Ve erkek gibi dövüşüyordu adamlar.

Tümen komutanı, kırksekiz saatten beri, birliklerin yanındaydı. Liovka, komutanı kurmay karargâhında bulamayınca, kendi kaldığı eve gitti. Hayvanları tımar etti, arabanın tekerleklerini yıkadı ve lavanta gibi tahrik edici kokusu olan yeni biçilmiş samanların üzerine yattı uyumak için. Uykusunu aldıktan sonra yemeğe oturdu. Ev sahibesi ona patates haşlamış ve üzerine pıhtılaşmış süt dökmüştü. Trompetler cenaze havası çalıp sokaktan yüzlerce atın toynak sesleri geldiği zaman, Liovka masadan kalkmamıştı daha. Tabur, trompetleri, bayrakları ile rüzgârlı Galiçya sokağında ilerilyordu. Şevelyov'un bayraklarla örtülü vücudu bir topçeken üzerine yerleştirilmişti. Saşa tabutun ardında, at sırtında takip ediyordu cenazeyi. Ve yandaki sıralardan damla damla bir Kazak şarkısı dökülüyordu etrafa.

Tabur, ana yolu geçtikten sonra, nehirden tarafa saptı. İşte o zaman, Liovka yalın ayak, başı açık, uzaklaşan birliğin arkasından koşmaya başladı ve Tabur komutanının bindiği atın dizginlerini yakaladı.

Yol kavşağında, ölen komutanı selâmlamak için duran Tümen komutanı ve Kurmay heyeti, Liovka'nın Tabur komutanına neler söylediğini işitmediler.

Rüzgâr onun kesik cümlelerini yarım yamalak getiriyordu kulaklarımıza.

«İç çamaşırları,» diyordu. «Terek'deki ana...» Liovka'nın birbirini tutmayan çığlıklarını duyuyorduk. Tabur komutanı Liovka'yı işitmemiş gibi dizginleri elinden kurtarıp, Saşa'yı işaret etti. Kadın, başım sallıyarak, atını sürdü. O zaman eğerin üzerine atlıyan Liovka, kadını saçlarından kavradı ve başını arka tarafa bükerek, yumruğunu olanca gücüyle yüzüne indirdi. Yüzünden akan kanı eteğiyle silen Saşa gene de yoluna devam etti. Liovka aşağı atladı attan. Kâhküllerini arkaya attı. Ve tabur, boru sesleri arasında, nehrin parlak çizgisine doğru ilerlerken o, kırmızı bir bezi kalçalarının üzerine bağlıyordu.

Az sonra yanımıza gelip bağırmaya başladı. Gözleri çakmak çakmaktı.

«İyice verip veriştirdim. 'Hepsini anasına yollıyacağım, diyor. Unutmadım hatırlıyorum... diyor. İyi, hatırla öyleyse ve de sakın unutayım deme kahrolası şıllık. Eğer unutacak olursan hatırlatırız sana. Yok ikinci defa yine unutursan o zaman biz de ikinci defa hatırlatırız sana...»

Galiçya, Ağustos, 1920

ZAMOSTE

Tümen komutam ve kurmay heyeti Zamoste şehrinin üç verst uzağında bir tarlada, biçilmiş ekin sapları arasına uzanmışlardı. Birliklerin o gece şehre saldırması gerekiyordu. Tümen komutanı, zafer haberlerinin gelmesini beklemekteydi.

Yağmur yağıyordu. Seller akan toprağın üzerinde, karanlık ve rüzgâr uçuşuyordu. Bütün yıldızlar, mürekkep karanlığındaki bulutların içine girip kaybolmuştu. Yorgunluktan bitik atlarımız iç geçiriyor, yorgun ayaklarını, karanlığın içinde huzursuzca oynatıyorlardı. Hayvanımın dizginini ayak bileğime bağladım ve pelerinime sarılarak içi sırsıklam bir çukura uzandım. Islak toprak her yanımı bir mezar soğukluğuyla sarıp sarmalıyordu. Hayvan dizgini çekerek beni sürükledi; ilerde bir yeşillik parçası görmüştü. Gidip otlamaya başladı.

Sonra uyudum ve düşümde her tarafı saman döşeli bir sundurma gördüm. Sundurmanın üzerinde savrulan harmanın altın tozları adeta vızıldıyor, buğday sapları gökyüzüne doğru uçuşurken batan güneş ışık dolu toplarını köylerin üzerine boşaltıyordu. Temmuz güneşi, akşamın kenarına doğru yaklaşıyordu yavaştan. Sessiz bir döşeğe uzanmıştım. Ve ensemi okşayan samanlar deli etmek üzereydi beni. Sonra sundurmanın kapısı ıslık çalar gibi bir sesle açıldı ve içeri sanki baloya gidecekmiş gibi giyinmiş bir kadın girdi, benden tarafa yaklaştı. Siyah dantelâ elbisesinden memelerini çıkararak bana doğru yükseltti. Tıpkı bir çocuğa yemek yediren bakıcı gibi. Memelerini

göğsümün üzerine yasladı. Bir acı yükseldi ruhumun derinliklerinden ve ter taneleri... - kımıldanan, tahrik edici ter - meme uçlarımız arasında kaynamaya başladı.

«Margot,» diye bağırmak geliyordu içimden, «toprak inatçı bir sokak köpeği gibi felâketlerinin bütün bağlarıyla beni kendine doğru çekiyor. Ama hiç olmazsa seni görebildim, Margot.»

Bunları bağırmak istiyordum ama, çenelerim ani bir soğuklan büzülmüş açılmak bilmiyordu.

Sonra kadın, benden uzaklaşarak, dizlerinin üzerine çöktü.

«İsa,» dedi, «bu ölen kulunun ruhunu kabul et.»

Göz kapaklarımın üzerine, aşınmış iki beş kopeklik para yerleştirdi kadın. Sonra açık ağzımı samanla doldurdu. Umutsuz inlemelerimi, kenetlenmiş çenekemiklerim zaptediyordu. Bakır paraların altında göz bebeklerim oynuyordu hafiften. Ama ellerimi açamıyordum bir türlü... Sonra uyandım.

Sakalı karmakarışık bir köylü, elindeki tüfekle biraz önümde yatıyordu. Gökyüzü çatlamıştı sanki. Dizginin ilmiğine sıkışan ayağım havaya kalkmıştı.

«Uykunun derinlerine dalmışsın vatandaş,» dedi köylü, uykudan ırak, gece gözleriyle bana bakarak. «Atın seni hemen hemen yarım verst kadar sürükledi.»

Ayağımı dizginden kurtarıp doğruldum. Bozkır yaban otlarının çizdiği yüzümden kan akıyordu

Ateş hattımız iki adım ötedeydi. Zamote'nin bacalarını ve pis Getto'sundan sızan ışıkları görüyordum. Sonra lâmbası kırık saat kulesi... Çiğ şafak, kloroform gibi, dalga dalga üzerimize geliyordu.

Yeşil roketler atılıyordu Polonya kampının üzerinde. Roketler havada patlıyor, ayın altında, gül yaprakları gibi etrafa saçılıyor ve sonra sönüp kayboluyordu.

Bu sessizlik içinde çok uzaklardan gelen iniltili bir

nefes duydum. Gizli cinayetlerin dumanı sarmıştı her yanımızı.

«Birini öldürdüler,» dedim. «Kimdi acaba?»

«Korkudan deliye döndü Polonyalılar,» diye cevap verdi köylü. «Polonyalılar Yahudileri öldürüyorlar.»

Köylü, tüfeğini sağ elinden sol eline geçirdi. Benden tarafa baktığı zaman rüzgâr ters tarafa uçurmuştu sakalını. Sıcak ve sevgi dolu bir sesle konuştu:

«Ateş hattında geceler uzundur. Bitip tükenmek bilmez geceler. İnsan garip bir yanlızlık duyar içinde. Birileriyle konuşmak ister. Ama ben de bilmek isterdim o kişinin nerede bulunacağını.»

Köylü, sigarası ile, sigaramı yaktı. «Hem bizim, hem onların tarafında suç hep yahudilere yükleniyor. Savaştan sonra pek az kalacaklar. Bütün dünyada kaç yahudi var?»

«On milyon,» deyip, dizgini hayvanın boynuna attım.

«İkiyüzbin kalacaklar,» dedi köylü. Sonra gitmemden korkarmış gibi elime dokundu. Ama ben, atıma atlayıp, hayvanı Kurmayların bulunduğu yana dörtnala sürdüm.

Tümen komutanı gitmeye hazırlanıyordu. Durdukları yerde uyuyan, emirerleri komutanın karşısında esas vaziyetindeydiler. Attan inmiş birlikler sürünürcesine yürüyorlardı, yağmurdan sırsıklam olmuş tümsekler arasında.

«Burnumuzu teptiler burda,» dedi komutan ve atını sürdü.

Sitenas'a doğru onu izledik yol boyu.

Daha da fazlalaştı yağmur. Boğulmuş fareler yüzüyordu yolların üzerinde. Sonbahar yüreğimizin derinliklerine türlü çeşit tuzaklarını kuruyor, yol kavşaklarındaki ağaçlar, ayakta duran çıplak vücutlar gibi iki yana sallanıyordu.

Sabah vardık Sitanets'e. Ben kurmay heyetinin levazımcısı Volkov'la beraberdim. Köyün dışında boş bir kulübe buldu konaklamak için.

«Şarap,» dedim ihtiyar kadına. «Şarap, et ve ekmek.»

Yere oturmuş kadın, yatağın altına sakladığı bir danayı, eliyle besliyordu.

«Hiç bir şeyim yok,» dedi kayıtsızca. «Son defa nezaman olduğunu da hatırlamıyorum.»

Masanın başına oturdum, silâhımı çıkardım ve uyudum. Onbeş dakika sonra uyandığımda, Volkov, pencerenin pervazı üzerine eğilmiş, nişanlısına mektup yazıyordu.

«Şerefli Valentina,» yazmıştı, «beni hatırladın mı?»

İlk satırı okuduktan sonra, cebimden kibritlerimi çıkararak, yerdeki bir saman kümesini ateşledim. Azad edilmiş alevler yükselip benden tarafa sarktılar. İhtiyar kadın, yüzü koyun ateşin üzerine yatarak söndürdü samanları.

«Ne yapıyorsun, Pan?» diye bağırıp dehşetle geri çekildi.

Volkov, geri dönüp, boş gözlerini kadının üzerine perçinledi. Sonra mektubunu yazmaya devam etti.

«Yakarım seni moruk,» dedim uykulu bir sesle, «seni de çalınmış danam da yakarım.»

«Bir dakika,» diye tiz bir sesle bağırdı kadın. Koşarak yan geçide girdi ve az sonra bir çanak süt ve ekmekle geri döndü.

Yemeğin daha yarısına gelmemiştik ki, avluda bir takım sesler duyuldu. Sert vuruşlardı bunlar. Uzun bir süre, inatla devam ettiler. Sütü bitirdikten sonra gürültünün ne olduğunu anlamak için, Volkov dışarı çıktı.

«Atını eğerledim», dedi pencereden. «Benimki delik deşik olmuş. Polaklar yüz adım ilerde makinelilerini yerleştiriyorlar.»

İkimize bir at... Ama hayvan bizi Sitanets'den çıkarmayı becerdi. Ben eğerde, Volkov, sağrıdaydı.

Nakliye arabaları, çamurlara bata çıka yol alıyordu

gerilere doğru. Sabah, bir ameliyat masasından sızan kloroform gibi yayılıyordu üzerimize.

«Evli misin, Liutov,» diye sordu Volkov, birden.

«Karım terketti beni,» dedim ve bir kaç saniye uykuya daldım. Rüyamda bir yatakta uyuyordum.

Sessizlik.

Hayvanımız tökezlendi.

«Bir kaç verst sonra kısrağın işi tamam,» dedi Volkov, arkamdan.

Sessizlik.

«Döğüşü kaybettik,» diye mırıldandı Volkov. Homurdandı sonra.

«Evet,» dedim.

Sokal, Eylül, 1920

İHANET

Soruşturmacı Yoldaş Burdenko,

Soruna cevap vererek, parti numaramın, 2400 olduğunu ve bana, Krosnador'da parti komitesinden Nikita Balmaşev tarafından verildiğini bildiririm. 1914'e kadar, hayatıma evcil diyebiliriz. Ailemle birlikte zıraatlan uğraştım. Ziraattan sonra, Emperyalistler tarafına geçerek, vatandaş Pwangcarry ile, artık uykuya daldığı her halinden belli olan ve uykusunda benim Kuban'daki St. İvan obamı nasıl kurtaracağını düşliyen, Alman ihtilâlinin cellâdı Ebert-Moske'yi korudum. Ondan sonra işler değişti ve Yoldaş Leninle birlikte Yoldaş Troçki, benim vahşi süngümü bir kenara iterek, benim gibi hiç bir gayesi olmayanlara ve bunun tam tersine, savaşılması gereken daha iyi şeyleri gösterdiler. O günden beri de 2400 numarasını kendi sınırım olan süngümün ucunda taşıyorum ve N Hastahanesi hakkındaki duyulmamış masalı senden işitmek de benim bir hayli tuhafıma gidiyor, Burdenko yoldaş. Ben hastahaneye ne ateş, ne de hücum ettim. Zira böyle birşeyin olmasına imkân yoktu. Yaralı olan üçümüz, yani Golovitsin, Kustov ve ben sızıyı kemiklerimizde duyduğumuz halde, bu sözü dinlemeyip, sadece milliyeti Yahudi olan bir takım sivillerle beraber, üzerimizde hamam bornozları olduğu halde, biraz bağırıp çağırdık. Kırılan üç pencereye gelince, bunu bir subay tabancası ile becerdik. Ayrıca sana şunu düpedüz söyliyeyim ki, bahsi geçen deb-

boyun bu pencereleri maksada uygun olmayıp, kendilerinden beklenen görevi yapmıyorlardı. Bizim ateş ettiğimizi gören Doktor Javayn, güldü sadece ve daha bir sürü dudak büken gülücük vardı hastahanesinin ufak pencerelerinde. Yukarda adı geçen Kozan şehrinin Yahudi vatandaşlarının tümü birden benim nazımı çekerler. Sana şunu da bildireyim ki, biz üç yaralı, yani Golovitsin, Kustov ve ben, ilk tedaviye gittiğimiz zaman, doktor bize güldü ve sert olmaktan çok uzak bir sesle şöyle dedi:

«Şimdi gidip bir yıkanın beyler ve şu dakikada üzerinizdeki elbiseleri hemen çıkarın zira ben bulaşıcı mikroplardan çok huylanırım. Elbiseleriniz hemen deppoya gidecek.» O zaman, karşısında insan yerine bir hayvanın olduğunu farkeden Kustov, yaralı bacağını ileri atarak, keskin bir Kuban kılıcında, ihtilâl düşmanlarından başka ne gibi mikropların bulunacağını ve debboyla da fazlasıyla ilgilendiğini söyledi. Bilmek istediği görevli olanın partili bir savaşçı mı, yoksa bir takım sivil kalabalık mı olduğuydu. O zaman doktor ayan beyan anladı ki, bizler ihaneti kolaylıkla farkedebilen kişileriz. Başka tek kelime söylemeden, ama bol bol gülümsiyerek, bizleri kovuşa yolladı. Biz de topal ayaklarımızla seke seke, paralanmış kollarımızı sallıya sallıya, birbirimize tutunarak yürüdük. Çünkü bizler St. İvan obasından hemşeriyizdir birbirimize, yani Yoldaş Golovitsin, Yoldaş Kustov ve ben. Bizler hep memleketli olduğumuz için, bacağı kopmuş olan yoldaşının kolunu tutar, kolu kopmuş olansa omuzuna yaslanır yoldaşının. Dedikleri gibi koğuşa gittik. Biz orada, talim terbiye ve de dava uğruna bir asalet görmeyi beklerken ne görsek iyi? Yapılı yatakların üzerinde kumar oynayan Kızıl ordu erleri - hem de hepsi piyade olmak üzere - ile pencerelerin önünde her gelen geçene işve yapan, yumuşak cinsten hastabakıcılar.

«Sizin için kavga bitti mi, çocuklar?» diye sordum.

«Bizim için kavga bitti,» dedi yaralılar.

«Sizin savaş erkenden bitecek,» dedim yaralılara «Hatta savaşınız çok erken bitecek. Düşman sadece onbeş verst uzakta ve de sürüne sürüne yaklaşmada. Ayrıca bizim **Kızıl Suvari** gazetesinin yazdığına göre, uluslar arası durumumuz iyi olmadığı gibi ufukta da karanlık bulutlar varmış, dediysem de sözlerim bizim kahraman Kızıl piyadelerin üzerinde, alay davuluna düşen koyun gübresi kadar tesir etmedi. Sadece gelen hemşireler, bizleri yataklara sürüp, sanki savaştan galip çıkmışız gibi, silâhlarımızı bırakmamız için sızıldanmaya başladılar. Bunun da bizim Kustov'u fena halde kızdırdığını sana daha şimdiden söyliyebilirim. Hemen yarasının sargılarını paralıyarak, sadık asker ve proleter yüreğinin üzerindeki omuz yarasını gösterdi. Onun böyle yaptığını gören hemşireler sustular ama, sadece bir dakika. Ondan sonra yeniden başladılar alaylarına, partili olmayan kalabalığın alaylarıydı bunlar. Sonra herkesi kışkırttılar, biz uyurken gelip elbiselerimizi çıkarmaları için. Üstelik tiyatroda rol verdiler bize, eğitim bakımından faydalı diye ama, kadın kılığına girmemiz gerekiyormuş.

İnsafsızlığın, nizamlı hemşireleriydi bunlar. Elbiselerimizi çıkarabilmek için bize uyku tozu verdiler, hem de bir defadan fazla. İşte o zaman tek gözümüz kapalı, nöbetleşe uyumaya başladık. Kenefe bile belimizde tabancalarımız, üstümüzde üniformalarımız olduğu halde gitmeye başlamıştık. Hattâ - tabiri mazur gör - işemeye bile böyle gitmek zorundaydık. Bir hafta ve bir günü böyle geçirdik. Sonunda deli olmaya ve hayaller görmeye başlamıştık ki, o lanetli 4 Ağustos sabahı uyandığımızda, bir değişiklik olduğunun farkına vardık. Üzerinde mahkûmlarda olduğu gibi numaralar olan, hamam bornozları içinde yatıyorduk. Silâhlarımız olmadığı gibi, Kubandaki takatsız anacıklarımızın bizlere dokuduğu kumaştan giyeceklerimiz de yok-

tu. Ve güneş fevkalâde parlıyordu. Parlıyordu ya çevremizdeki siper piyadeleri, biz görmüş geçirmiş üç kızıl suvari ile matrak geçmeye başlamışlardı. Bir gece evvel bizlere uyku tozu içiren, insafsızlığın hemşireleri ise, genç ve diri memelerini sallıya sallıya, tepsilerin üzerinde içinde boğulacak kadar çok sütlü kakao getiriyorlardı. Alay başlayınca yaralı piyadeler koltuk deyneklerine abanıp, sıra teşkil ederek, sanki biz orospu karılarmışız gibi gelip, kaba etlerimizi çimdiklemeye ve Budyonni'nin birinci Süvari ordusunun pamuklu havlulara sarıldığını söylemeye başladılar. Hayır hayır, karınlarını tıkabasa doldurup da, geceleri makineli tüfek gibi boşaltan, kıvırcık saçlı yoldaşlar, daha havlulara sarılmadık. Neyse sonra kendilerinden bir dakika özür dileyip, morarmış yaralarımızla ve ateşler içinde avluya çıktık ve üçümüz birden, mahalli ihtilâl komitesi başkam vatandaş Boydermann'a gittik. Her halde bizim yaptığımız atış hakkında bir anlaşmazlık olmuştur Yoldaş Burdenko. O da bizi dışarı attı. Bizim ona karşı kesinlikle yükliyeceğimiz bir şey yok, sadece onu görmeye gitmiştik. Milliyeti Yahudi olan bir vatandaşın yıllar yılı koyun postuna bürünmüş, tepeleme kâğıt dolu bir masanın başında oturduğunu gördük. Vatandaş Boydermann sağa sola bakıyor ve her halinden bu kâğıtların içinden çıkamıyacağı belli oluyordu. Artık bıkıp usanmıştı gelip gidenlerden. Tanınmamış ve de değerli savaşçılar onu tayın için görmeye gidiyor, fakat onlar, yerli işçiler ve direnen köylerdeki olaylara dikkati çekmek için giden amelelerle, bir de en kısa zamanda merkez Parti binasında evlenmek istiyen kişilerle karıştırılıyordu. Bizler de hastahanede şahsımıza yapılan ihaneti anlattık ona. Hattâ seslerimizi de yükselttik. Oysa vatandaş Boydermann, sadece suratımıza bakıyordu. Sonra gene evvelki gibi sağa sola baktı, sonra, hükümet işine ve de resmi bir memura hiç yakışmıyacak bir şekilde, sırtımızı okşadıktan, ya da buna ben-

zer bir şey yaptıktan sonra, hiç bir karara varmadan bizlere şöyle dedi:

«Savaşçı yoldaşlar, eğer Sovyet hükûmetine ufacık bir hürmetiniz varsa, bu binadan hemen çıkın gidin. «Oysa biz bunu kabul etmedik ve genel bir sayım yapmasını söyledik ve isteğimizi elde edemeyince de kafalarımız bozuk dışarı çıktık. Kafalarımız bozulunca da hastahanenin önündeki meydana giderek at üstündeki genç bir milisin silâhlarını alıp, yukarda bahsi geçen bir işe yaramaz pencereleri, gözlerimizde yaşlar olduğu halde paraladık. Doktor Javayn, pencereden bu kabuledilmez davranışa dudak büktü, gülerek. Yoldaş Kustov da bu olaydan dört gün sonra öldü.

Kısacık Kızıl hayatında yoldaş Kustov, en fazla bize bu pencereden gülerek göz kırpan ihanete kızdı. Evet doktor gülüyor, proletarya ile oyun oynuyor ve alay ediyordu. Ama yoldaşlar! Proleterya aşağılık görüldüğünü biliyor. Bu ise bizlere ızdırap verip, ruhlarımızı tutuşturarak, onun alev alev, vücudun hapishanesinde dolaşmasına sebep oluyor.

Sana söylüyorum, soruşturmacı yoldaş Burdenko! İhanet pencereden bakıp bize gülüyor, ihanet yalın ayak dolaşıyor evin içinde, ihanet soyulacak evin taban tahtaları gıcırdamasın diye çizmelerini çıkarmış.

ÇESNİKİ

VI. Tümen Çesniki köyünün dışındaki ormanda toplanmış, hücum emri bekliyordu. Ama Tümen komutanı Pavliçenko, ikinci Tugayın gelmesini beklediğinden işaret vermiyordu bir türlü. Voroşilov, atını ondan tarafa sürüp, hayvanın başıyla, komutanı göğsünden iteledi ve:

«Vakit kaybediyoruz, yoldaş,» dedi, «vakit kaybediyoruz.»

«İkinci Tugay,» dedi Pavliçenko boğuk bir sesle, «senin verdiğin emre göre, ikinci Tugayın harekât sahasına girmesi lâzım.»

«Vakit kaybediyoruz, komutan, vakit kaybediyoruz,» dedi Voroşilov kayışını çekiştirerek, yeniden.

Pavliçenko bir adım geri çekildi.

«Vicdan adına,» diye bağırdı kaba parmaklarını bükerek, «vicdan adına aceleye getirme beni Voroşilov yoldaş.»

«Aceleye getirmiyeyimmiş,» diye mırıldandı. İhtilâlin savaş konsülü üyesi Klim Voroşilov ve gözlerini kapadı. Atının üzerinde gözleri yarı kapalı oturuyor, ses vermeden dudaklarını kımıldatıp duruyordu. Ayağında hasır ayakkabılar, başında melon şapka olan bir kazaktı o, şaşkın şaşkın bakıyordu adama. Rüzgâr gibi dörtnala kalkmış taburlar, dalları kırarak ormanın içinden geçtiler. Voroşilov, mavzer tabancasının namlusu ile hayvanın yelelerini tarıyordu.

«Ordu komutanı,» diye seslendi Budyonni'ye. «Adamları cesaretlendirecek bir kaç lâf et. Polonyalılar resim gi-

bi tepenin üzerine dizilmişler alay ediyorlar hepinizle.»

Doğruydu söyledikleri. Dürbünle bakıldığı zaman, rahatça görünüyordu Polonyalılar. Kurmaylar atlara atladılar. Her yandan kazak binicileri akmaya başlamıştı.

İvan Akinfiev, İhtilâl mahkemesinin eski arabacısı, yanıma gelip, özengisi ile beni dürttü.

«Senin cephede ne işin var İvan,» dedim, «Kaburgaların yok senin.»

«Kaburgaların canı cehenneme.» diye cevap verdi Akinfiev. Hayvana yanlamasına binmişti. «Hele bir imkân ver de adam neden bahsediyor duyalım bir.»

Sonra hayvanı sürdü ve Budyonni'ye tosladı. Beriki sakin bir sesle konuşmaya başlamıştı.

«İşler kötü gidiyor çocuklar. Biraz daha cesaret lâzım.»

«Varşovaya,» diye bağırdı melon şapkalı, kazak. Gözlerini devirip, kılıcını havada savurdu.

«Varşovaya,» diye bağıran Voroşilov, hayvanını taburların ortasına sürdü.

«Askerler ve Yoldaşlar,» diye bağırdı heyecanla. «Eski başşehir Moskovada yepyeni bir kuvvet mücadele ediyor. Dünyada ilk defa olarak, köylülerin ve işçilerin hükûmeti, bizlere yani erlere ve komutanlara, düşmana saldırmamız için emir veriyor., saldırıp - yenmemiz için!»

«Kılıç çek!» emri duyuldu, Pavliçenko'nun. Ordu Komutanının ardında, uzaklardan geliyordu sesi. Kırmızı kazak ceketi parça parça, etli yüzü heyecan içinde, bir yanağı yaralı komutan, paha biçilmez kılıcı ile Voroşilov'u selâmladı.

«İhtilâlci yeminimle bana verilmiş göreve göre.» diye başladı komutan ve gırtlağını temizledi: «İhtilâl Savaş konsülüne, ikinci Tugay'ın ateş hattına hareket etmek için hazır olduğunu arzederim.»

Voroşilov elini sallıyarak, «Devam edin,» dedi. Dizginlerini kavradı. Buddyonni ile yanyana at sürüyorlardı.

Üzerlerinde beyaz yazlık üniforma, ayaklarında kenarları gümüş zıhlı binici pantolonları vardı. Kestane rengi iki kısrağın üzerindeydiler. Yükselen bir narayla, adamlar peşlerinden gidiyor, donuk çelikler, sonbahar güneşinin okları altında parıldıyordu. Ama ben kazakların bağırmasında bir yürek birliği duyamadım. Hücumu beklerken, ormana döndüm. Hem de, malzemelerimizin bulunduğu yere. Yani ormanın tam göbeğine.

Yerde, sayıklıyan yaralı bir kızıl ordu eri yatıyordu. Kavgacı bir kazak delikanlısı olan Stiv Dublişçev, Tümen komutanının «Tayfun» adındaki atını tımar ediyordu. Anası, Rostov'da şampiyonlukları olan Liuluşka adında bir kısraktı. Yaralı adam Şuya şehrindendi ve ordaki eski anılarının içinde yuvarlanıyordu. Bu arada Stiv bir yandan hayvanı tımar ediyor, bir yandan da şişman bir generalin güzel karısı ile emireri arasında geçenlere ait, açık saçık bir şarkı söylüyordu. Sesi git gide yükselirken, şarkısı Saşa tarafından kesildi - yapılı Saşa - bütün birliklerin kız arkadaşı. Delikanlıdan tarafa atını sürdü ve eğerden aşağı atladı.

«Pekiştirelim mi, ha?» dedi Saşa.

«Git be!» dedi delikanlı. Sonra kadına arkasını dönüp, Aygırın yelesine kurdelâlar bağlamaya başladı.

«Sen kendi kendinin efendisi misin?» diye sordu Saşa,» yoksa bir çamur parçası mısın?»

«Git be!» dedi Stiv, yeniden. «Kendi kendimin efendisiyim, ne olmuş?»

Bütün kurdelâları bağladıktan sonra, büyük bir umutsuzlukla benden tarafa döndü.

«Görüyor musun nasıl asılıp duruyor? Bir aydan beridir aklımı kaçırtacak neredeyse. Kafamı döndürüyorum, orada. Bir yere gidemez oldum. Hep yolumun üzerine çıkıyor. Gün boyu tek istediği aygırdan istifade etmek. Oysa, Tümen komutam her allahın günü ihtar ediyor bana.

'Bir sürü adam gelecek sana,' diyor. 'Hepsi de aygırdan istifade etmek isteyecekler. Ama, hayvan üç yaşına gelene kadar hiç kimseye vermiyeceksin.

«İnsan ondördünü geçtimi kapıp koyuverir kendini, hem de korkmadan,» diye mırıldandı, Saşa. «Yaşın ondört oldu mu belâ da getirmezsin insanın başına. - ama sen değil - sen sadece balon yaparsın.»

Kısrağının yanına gidip, eğer kolanlarını sıktı ve hayvana binmeye hazırlandı. Ayakkabılarına takılı mahmuzları şakırdıyordu. Çorapları çamur ve saman çöpü içindeydi. İnanılmayacak kadar iri memeleri nerede ise arkasına doğru sallanıyordu iki yandan.

«Halbuki bir ruble getirmiştim,» diye bir lâf attı ortaya. «Beraberimde getirmiştim ama, görünüşe göre, beraberimde geri götüreceğim.»

Kadın gümüş iki elli kopeklik çıkarıp, avucunda şakırdattıktan sonra paraları göğüslerinin arasına sakladı.

«Pekiştirelim, ha?» diyen Dublişçev'in gözleri gümüş paralara dikilmişti. Aygırı çekti.

Saşa, ufak meydanda bir bayır kestirmişti gözüne. Hayvanını oraya götürdü.

«Gören de seni, dünyada tek aygır sahibi sanacak,» dedi aygırı getiren Steşe'e «Kısrağım orduda ve iki yıldan beri de hiç çektirilmedi. Bu fırsattan istifadeyi düşündüm.»

Saşa hayvanı ayarladıktan sonra, kısrağını kenara çekti.

«Şimdi doldurulduk, kızım,» dedi hayvana ve onu, salyaları akan alaca renkli dudaklarından öptü. Ağzını hayvanın yelesine sildikten sonra ormandan gelen seslere kulak kabarttı.

«İkinci Tugay gidiyor,» dedi, sert sert. «Gitmem lâzım Liutiç»

«İster git ister gitme, öde bakalım borcunu,» diye bağırdı Dublişçev soluk soluğa.

«Hele bak nasıl ödeyeceğim,» diye mırıldandı Saşa, kısrağa binerken.

Atımı arkasından dörtnala kaldırdım. Gerilerden Dublişçev'in uzaktan gelen makineli seslerine karışan çığrışmaları duyuluyordu.

«Bak şu işe be!» diye bağırıyordu, elinden geldiği kadar hızla koşmaya çalışan kazak delikanlısı.

Korkudan aklını yitirmiş bir tavşan hızıyla esiyordu rüzgâr dalların ardından. İkinci Tugay, Galiçya meşelerinin arasından akıyor, bombardımanın tozları sakin toprağın üzerinden kalkıyordu, tıpkı barış içindeki bir kulübenin üzerinden kalkan dumanlar gibi. Ve Tümen komutanının işareti ile hücuma geçtik. Çesniki'ye yapılan o unutulmaz hücuma...

SAVAŞTAN SONRA

İşte, Akinfiev ile kavgamın hikâyesi:

Çesnikiye saldırı, ayın otuzbirinde olmuştu. Köyün yakınındaki ormanda toplanan taburlar, akşam saat beşle altı arası, bizi üç verst ötedeki tepelerin üzerinde bekliyen düşmana saldırdı. Kuvvetini son damlasına kadar yitirmiş hayvanlarla bu üç verstlik bayıra tırmanırken karşımızda, siyah üniformalar ve soluk yüzlerden meydana gelmiş, ölüme benzer bir duvar görüyorduk. Bunlar, Polonya savaşının daha başlangıcında karşı tarafa geçen kazaklardı ve başlarında, kaçaklardan bir alay meydana getirmiş olan, kazak yüzbaşısı Yakovlev vardı. Atlılarını bir meydana toplamış olan yüzbaşı, çekilmiş kılıcıyla bizleri bekliyordu. Altın bir diş parlıyordu ağzında ve uzun kara sakalı bir ölünün göğsüne yerleştirilen ikonlara benziyordu. Yirmi adım ilerimizde düşman makinelileri takırdamaya başladı. Adamlar düştü saflarımızdan. Onları çiğniyerek düşmana saldırdık. Ama onun dört köşe birliği kımıldanmadı bile... Sonra biz kaçtık.

İşte Savinkov'un adamları böylesine çabuk bir zafer kazanmışlardı VI. Tümene karşı Galiptiler, çünkü bir lav gibi akan taburlarımızın önünden geri çekilmemişlerdi. O gün yüzbaşı Yakoslev'in ;ok rahat bir duruşu vardı. Ve bizler, hainlerin kanına kılıçlarımızı bulaştırmadan kaçtık.

Beş bin - bütün tümen - ardında kovalayan olmadan, bir sel gibi aktı bayırdan aşağı. Düşman tepelerin üzerindeydi ve bu ani kazanılan zaferin şaşkınlığından peşimize

düşüp düşmemek konusunda bir karar veremiyordu. Ancak bu şekilde sağ kalıp, kayıp vermeden, vadiye kadar at sürdük ve orada VI. Tümenin siyasi kısım başkanı Vinogradov ile karşılaştık. Vinogradov bir savaş atının üzerinde, hayvanı topaç gibi döndürerek, uçar gibi kaçan kazakları, savaşa geri yollamaya çalışıyordu.

«Liutov,» diye haykırdı beni görünce. «Adamları geri çevir, yoksa bunun hesabını sorarım senden.»

Dönen hayvanını, mavzerinin dipçiği ile dürttü ve adamları toplamak için devam etti bağırıp çağırmasına.. Yanından ayrılıp atımı, dört nala giden Kırgız delikanlısı Gulimov'un üzerine sürdüm.

«Sen evvelâ kuyruğundan tut da kendi atını çevir,» dedi çevresine bakınarak. Sonra iyice aranıp, ateş etti.. Kurşun kıl payı üzerinden geçti kulağımın.

«Evvelâ sen çevir atını,» diye tekrarlayıp, omuzumdan tuttu beni ve öbür eliyle de kılıcını çekmeye davrandı Ama kına sıkışmıştı kılıcı. Kırgız titredi, etrafına bakındı, omuzuma sarıldı yeniden. Gözleri gittikçe yüzüme yaklaşıyordu.

«Evvelâ seninki,» dedi, hemen hemen duyulmaz bir sesle. «Benimki peşinden gelir. Sonra kılıcın ağzıyla hafiften dürttü göğsümü. Ölümün o boğucu yakınlığını hissetmem *miğdemi* bulandırdı birden. Elimi, Kırgızın, güneşte kalmış bir taş gibi yanan yüzüne koyup geri ittim ve iterken de bütün gücümle tırmaladım. Parmaklarımın arasından akan sıcak kan elimi gıdıklıyordu. Uuzn bir yolculuğun sonuna varmış gibi soluyarak, Gulimiv'un yanından uzaklaştım. Benim cefakâr arkadaşım, atım, yürüyordu ağır ağır. Olup bitenleri görmemek için arkama bakmadım bile. Ta ki birinci tabur komutam Vorobiov'a rastlayana kadar. Vorobiov ,levazım erlerini arıyor, bir türlü bulamıyordu. Çesnikiye beraberce geldik ve İhtilâl Mahkemesinin eski arabacısı Akinfiev'in sık sık oturduğu sı-

raya oturduk. 31. Suvari Alayının hastabakıcılarından Saşa geçti önümüzden. Sonra iki komutan daha gelip sıraya oturdu. Düşlere dalmış gibi sessiz sedasızdılar. İçlerinden biri fena halde yaralanmıştı, elinde olmadan iki yana sallıyordu kafasını aralıksız. Ve yuvasından fırlayacak gibi duran bir gözünü kırpıyordu durmadan. Saşa, adamın durumunu hastahaneye haber vermek için gitti. Sonra çamurda kayan kısrağını, dizgininden çeke çeke yanımıza geldi.

«Gene nereye yelken açtın?» diye sordu Vorobiov. «Biraz bizle otursana Saşa.»

«Seninle oturacak değilim,» diye cevap veren Saşa, hayvanın karnını okşadı. «Oturmıyacağım.»

«Nedenmiş o?» diye gülerek bağırdı Vorobiov. «Yoksa bundan böyle erkeklerle çay içmemeye mi karar verdin.»

«Herhalde, seninle birlikte içecek değilim,» dedi Saşa ve elinden dizginleri attı. «Seninle bir daha asla çay içmemeye karar verdim Vorobiov. Çünkü bugün senin gibi bulunmaz kahramanın ne pis bir oyuna yattığını gördüm!»

«O zaman bana bir kurşun sıkaydın bari.» diye mırıldandı Vorobiov.

Saşa, umutsuz bir şekilde, kolundaki Kızılhaç bandını çekip kopardıktan sonra, «Kurşun mu sıkaydım,» dedi. «Bununla mı sıkacaktım o kurşunu?»

Tam bu sırada, İhtilâl mahkemesinin eski arabacısı Akinfiev bizden tarafa geldi. Eski bir hesabım vardı onunla görülecek.

«Senin elinde kurşun sıkacak bir şey yok ki, Saşa,» dedi yumuşak bir sesle. «Kimsenin sana kızdığı, kusur bulduğu yok. Benim illet olduğum, savaşa girince korkup da, tabancalarına kurşun sürmeyen kişiler. Sen hücuma katıldın,» dedi, bana Akinfiev birden bire. Avaz avaz bağırıyor, yüzüne bir titreme yayılıyordu. «Hücuma katıldın

ama, toplu tabancana bir kurşun bile sürmedin. Sebep neydi buna?»

«Bırak bunu, İvan,» dedim ama, onun beni bırakmaya hiç niyeti yoktu. Bir tarafa eğilmiş, saralı ve kaburgasız haliyle üzerime geliyordu.

«Polonyalılar senin ardından geliyor da, sen neden onların peşinden koşmuyorsun? Neden?»

«Polaklar ardımdan geliyor ve ben onların ardından koşmuyorum,» dedim sertçe.

«Molokan (*) olduğun için değil mi? Süt bebesi olduğunuz için değil mi?»

«Evet, Molokan mezhebinden olduğum için,» diye bağırdım. «Maksadın ne? Ne istiyorsun, İvan?»

«Aklının başında olup olmadığını bilmek istiyordum,» diye muzaffer bir sesle bağırdı. «Evet, aklının başında olduğunu anladık. Benim elimde Molokan'ların temizlenmesi için yazılı bir kanun var. Allaha inanıyor onlar...»

Çevresine toplanan kalabalığa, nefes bile almadan Molokanlar hakkında, bağıra bağıra birşeyler anlatıyordu. Çekip gitmek istedim ama, beni yakalıyarak yumruğunu sırtıma indirdi.

«Silâhını doldurmadın,» diye kulağımın içine fısıldayıp, koca parmakları ile ağzımı yırtmaya çalıştı. «Allaha inanıyorsun, hain!»

Ağzımı yırtmak için yeniden saldırdı. Saralıyı itip, yumruğunu yüzüne gömdüm. Akinfiev, yan üstü düştü ve ağzı kanamaya başladı.

Saşa, sallanan memeleriyle yanına gitti adamın ve karanlık ağzında, çıplak bir şişe kenarındaki tek ağaç gibi sallanan bir dişi çekip çıkardı.

«Hayatta tek şey bilir, kazaklar,» dedi «o da birbiri-

(*) Molokan dini bir mezhep.

ne saldırmak. Oysa ben bugün olanlardan sonra, gidip saklanmak istiyordum bir tarafa.»

Bunları son derece kederli bir şekilde söylemişti Saşa. Sonra, yaralı Akinfiev'i aldı götürdü. Ve ben, Çaliçyanın o yorulmak bilmez yağmuru altında, Çelsiki köyünde ağır ağır yürüdüm.

Köy suların içinde yüzüp şişiyor, kan kırmızı çamurlar kederli yaralarından sızıp duruyordu. Tepemde parlıyan ilk yıldız, bulutların içine düştü. Yağmur söğüt ağaçlarını bir kamçı gibi habire dövüyordu. Akşam bir kuş sürüsü gibi gökyüzüne uçuyor ve karanlık ıslak gazabının tacını geçiriyordu başıma. Bütün kuvvetimin çekildiğini hissettim. Adeta bir cenaze çelenginin ağırlığı altında iki büklüm yoluma devam ederken, kadere beni en basit bir ustalıktan koruması için yalvarıyordum - hemcinslerimi öldürmek ustalığından...

Galiçya, Eylül, 1920

ŞARKI

Budyatiçi köyünde konakladığımız zaman, benim talihime aksi bir ev sahibesi düştü. Duldu, fakirdi ve ben evindeki bir çok dolapların, çekmelerin kilitlerini kırmış ama, yiyecek hiç bir şey bulamamıştım.

Sadece hile ve fesatlıktı geride kalan. Birgün eve dönüyordum, kadını sıcak fırının kapağını kaparken yakaladım. Lahana çorbası kokuyordu her taraf. Çorbanın içinde et olması da ihtimal dahilindeydi. Kadının çorbasında da et kokusunu hissedince, toplu tabancamı çıkarıp masanın üzerine koydum ama, ihtiyar karı inat ediyor, başını

iki yana sallıyor ve inkârlarını sıralayıp duruyordu. Kara parmakları ve yüzü zangır zangır titriyor, yüzü kararıyor, gözlerini üzerimden ayırmadan, korku ve şaşkınlık dolu bir nefretle yüzüme bakıyordu. Ama hiçbir şey kurtaramazdı onu. Eğer Konyayev, sabık İsa Sandi, içeri girmiş olmasaydı, silâhımla, sonuna kadar zorlıyacaktım, kadını.

Akordeonu, koltuğunun altında, kısa çizmeli, sütun gibi biçimli bacaklarını sürüyerek, kulübeye girdi.

Rüya dolu, buz mavisi gözlerini benden tarafa kaldırarak: «Haydi,» dedi, «haydi bir şarkı söyliyelim.» Sonra sıranın üzerine oturarak, takdim yapar gibi, parmaklarını gezdirdi tuşların üzerinde.

Bu insanı düşündüren başlangıç, sanki çok uzaklardan geliyordu. Kazak delikanlısı birden kesti parçayı. Tarifsiz bir kederle dolmuştu gözleri. Başka tarafa dönüp, beni neyin sevindireceğini gayet iyi bildiği için, bir Kuban havası çalmaya başladı.

«Kırların yıldızı,» diye başladı şarkıya, «babamın evi üzerindeki, kırların yıldızı; kederli elleri anamın...

Seviyordum bu şarkıyı. Sandi bilirdi bunu. 1919 yılında ilk olarak, Don nehrinin adsız kollarından birinin kenarındaki Kagalnitskaya obasında dinlemiştik.

Balıkların korunmasında çok usta olan bir avcı öğretmişti bu şarkıyı bize. Balıklar yumurta dökerdi bu sulara ve kuşlar sürü halinde gelirlerdi. Buralarda balık öylesine boldu ki, insan kepçeylen, hattâ ellen bile yakalıyabilirdi bunları. Hattâ suya bir kürek atılsa, kürek dikilir ve balıklar tarafından götürülürdü ve biz bunu kendi gözlerimizle görmüştük. Kagalaitskaya'daki balık havuzlarını ve onların korunmasını unutacağımı hiç sanmıyorum. Bütün ilgililer o çevrelerde avlanmayı yasak etmişti ama, 1919 yılında o çevrelerde son derece kanlı savaşlar olduğundan, Avcı Yakov, bu kanunsuz işini apaçık görüyordu. Akordeonunu bizim Sandi'ye vermesinin sebebi de kendisini ra-

por etmememiz içindi. İsa Sandi, şarkıcısıydı bizim taburun. Avcı ona hemen hepsi eski devirlerden kalma, duygu dolu sürüyle şarkı öğretti. Şarkılarına ihtiyacımız olduğu için, bu düzenbaz avcının bütün yaptıklarını affettik. O zamanlar kimsecikler bu savaşın sonunun geleceğine inanmıyordu. Sadece Sandi yanık sesi ve gözyaşlarıyla giderebiliyordu yorgunluğumuzu. Kanlı izler yolumuzu işaretliyor, şarkılar uçuyordu başımızın üstünde. Böyleydi işte Kubanda yeşil Gerillalarla savaştığımız zaman. Bugün bile Kafkasların ve Uralların eteklerinde böyledir. Elzemdi bu şarkılar bizler için. Hiç kimse göremiyordu savaşın sonunu ve İsa Sandi henüz yeteri kadar olgunlaşmamıştı ölmek için.

O akşam da böyle olmuştu işte. Ev sahibesi ile lahana çorbası üzerine çekişirken o yumuşak sesiyle Sandi olmuştu beni yatıştıran.

«Kırların yıldızı,» diyordu, «babamın kulübesi üzerindeki, kırların yıldızı; kederli elleri anamın...»

Köşedeki küflü çimenlerin üzerine uzanarak, dinledim onu. Dalgınlığım kemiklerimi kırıyor, dalgınlığım, altımda çürümekte olan samanları titretiyordu. Bu sıcak akışın altında soluk yanaklarını ellerinin içine almış kadına hiç bir şey yapamıyordum. Yılların aşındırdığı başı öne düşmüş, duvarın dibinde hiç kımıldanmadan dinliyordu. Sandi şarkısını bitirince de kımıldanmadı.

Sandi çalmayı ve söylemeyi kesti. Yanına bıraktı çalgısını. Sanki çok uzun bir uykudan uyanmış gibi, esneyip, güldü. Sonra kadının kulübesinin boşluğunu farkederek, sıranın üzerindeki pislikleri temizleyip, bir kova su aldı.

Ev sahibesi, sırtını kapıya sürterek, beni gösterdi ve, «Bak sevgilim,» dedi, «Biraz evvel gelen bu senin komutanın, bağırdı çağırdı, dolaplarımı çekmelerimi kırdı, sonra silâhlarını çekti beni korkutmak için. Bana silâh çekmek,

büyük bir günahtır Tanrının karşısında. Çünkü yalnız bir kadınım ben.»

Sırtını yeniden duvara sürtüp, başucunda bir İkon asılı ve paçavralar dolu geniş yatağın üzerinde uyuyan oğlunun üzerine kürk bir ceket örttü. Doğuştan aptal bir çocuktu bu, sarkık suratlı beyaz ve koca kafalı. Gelişmiş bir insanınki kadar iriydi ayakları. Anası, horlıyarak uyuyan oğlanın burnunu sildikten sonra geri geldi.

«Hanım,» dedi Sandi, kadının omuzuna dokuanarak. «Eğer yatmak sana karşı iyi davranmak demekse bu bence bir şey farkettirmez.»

Ama köylü karısı, sanki duymamıştı bu söylenenleri.

«Kabak çorbası filân görmedim ben,» dedi çenesini ellerinin arasına alarak. «Gitti, gitti kabak çorbası. İnsanlar gelip sadece silâh gösteriyorlar bana. Sonra biraz eğleneceğim iyi yürekli bir genç gelince, herşeyden o kadar bıkkınlık getiriyorum ki, günahın biie azıcık olsun tadını alamıyorum.»

Kasvetli bir şekilde mırıldanıp homurdanarak, budala oğlanı duvardan tarafa iteledi. Sandi, paçavra dolu yatakta, yattı kadının yanına ve ben, kafamdaki güzel düşünceleri düşümde görmeyi hayalliyerek uyumaya çalıştım.

HAHAMIN OĞLU

Zhitomir'i hatırlıyor musun Vasili? Hatırlıyor musun Teterev nehrini ve Sabat gecesini Vasili? Genç Sabat'ın, gün batımı ile yavaştan yaklaşmasını ve kızıl topukları ile altındaki yıldızları ezdiğini hatırlıyor musun?

İnce bir boynuz gibi olan şey, uçlarını nehrin karanlık sularında yıkıyordu. Dördüncü Enternasyonalin kurucusu

olan garip kişi, ihtiyar Gedali bizleri akşam duası için Haham Motala Bratslavski'nin evine götürmüştü. Garip kişi ihtiyar Gedali elindeki horoz tüylerinden yapılmış fırçasiyle, uzun şapkasının üzerindeki tozları almıştı. Sallamıştı horoz tüylerini akşamın kızıl sisleri içinde. Kandillerin o yağmacı gözleri titreşip duruyordu Haham'ın odasında. Geniş omuzlu yahudiler, sıkıntılı bir şekilde başlarını eğmişlerdi dua kitaplarının üzerine ve Çernobil'in ihtiyar maskarası yıpranmış cebinde bakır metelikleri şakırdatmıştı.

Hatırlıyor musun o geceyi Vasili? Pencerenin ardında atlar kişniyor, kazaklar bağırıyordu. Savaşın uçsuz bucaksız yabanlığı pencerenin ardında esniyor ve Haham Motale Brastlavski, doğu duvarının dibinde dua ederken zayıf parmaklarını cüppesinin içine sokuyordu. Sonra ahit sandığının önündeki örtü açılmış ve bizler cenaze kandillerini, Torah kitabelerinin yuvarlak tomarlarının kınlandığı pembe kadifeden muhafazaları, Torah'ın üzerine eğilmiş, hanedanın son prensi, Hahamın oğlu Elijah'ın o terkedilmiş ve cansız, güzel yüzünü görmüştük.

Dün değil, evvelsi gün, XII. Ordunun Alayları cepheyi açtılar Vasili. Muzaffer olanların bombardımanı kibirli bir şekilde, şehrin üzerinde gök gibi gürlüyordu. Birliklerimiz, şaşkınlık içinde sendeleyip, birbirine karışıyordu. Siyasi kısmın treni, tarlaların ölü belkemiği üzerinden sürünmeye başladı yavaştan. Ve canavarcasına, inanılmaz bir Rusya, hasır ayakkabıları ile, vagonların her iki tarafından tıpkı bir kumaş parçasına üşüşen güveler gibi, toprağı döve döve geçiyordu .Tifüslü köylüler, bir askerin alışılmış iki büklüm ölüsünü yuvarlıyorlardı önlerinde. Trenimizin basamaklarına atlıyor ve tüfek dipçiklerinin darbeleri ile yeniden yuvarlanıyorlardı yere. Homurdanıyorlar, anlamsız işaretler yapıyorlar ve yine devam ediyorlardı dilsiz akışlarına. Onikinci verst'e gelip de, elimde askerlere ata-

cak patates kalmayınca, bir kucak dolusu Troçki broşürü attım onlara. Ama içlerinden sadece bir adam, ölü ve kirli elini uzattı bir broşür yakalamak için. Ve ben Zhitomir Hahamı'nın oğlu Elijah'ı hemen tanıdım. Evet hemen tanıdım onu, Vasili. Ve bir prensin donunu bile kaybedip, asker çantasının altında iki büklüm yürümesini görmek, öylesine yürek paralayıcı bir şeydi ki, bütün askeri kuralları bir anda unutup, onu çekerek trenimize aldık. İhtiyar bir kadınınki kadar zayıf ve takatsiz olan dizkapakları vurdu paslı basamakların üzerine. Üzerlerine bahriyeli gömleği giymiş, iri memeli daktilolar ölmek üzere olan adamın, ince uzun ve utangaç vücudunu koridor boyunca yerde sürüklediler. Onu yazı işleri odasının bir köşesine yatırdık. Bol kırmızı pantollu kazaklar, onun çıplak olan taraflarını örttüler elbiselerle. Kızlar çarpık bacakları ile diz çöktüler — geleceği olmayan kızların bacakları — yere ve boş gözlerle onun cinsel organına baktılar. Sami ırkından harcanmış bir gencin kıvırcık kıllarla kaplı güdük erkekliğine baktılar boş gözlerle. Ve onu aylak gecelerimden birinde tanıyan ben, bu kızılordu eri Bratslavski'nin dağılmış eşyalarını toparlamaya başladım.

Eşyaları karma karışık yayılmıştı etrafa — propaganda kısmının emirleri, yahudi şairin not defterleri ve yan yana duran Lenin ile Maimonides'in portreleri. Lenin'in çelikten dövülmüş başı ile, Maimonides'in ipek gibi yumuşak, can sıkıcı portresi. Sonra bir tutam kadın saçı vardı kitabın arasında. Altıncı parti hongresinin broşürü, komünist broşürlerinin kenarları, çarpık çurpuk yazılmış eski İbrani şiirleri ile doluydu. Bir umutsuzluk yağmuru gibi yağdı bunlar üzerime. «Şarkılar Şarkısı'nın» yaprakları ile tabanca mermileri... Gün batımının kasvetli yağmuru saçlarımdaki tozları yıkarken, ben odanın köşesinde, sefil ve perişan bir yatağın üzerinde ölmek üzere olan genç adama şöyle dedim:

«Bundan dört ay evvel, bir Cuma gecesi, eskici Gedali beni, baban Haham Motaleyi görmeye götürmüştü. Ama sen o zaman, Parti'ye kayıtlı değildin, Bratslavski...

«Kayıtlıydım,» dedi genç ve göğsünü kaşıyıp, ateş içinde kıvrandı. «Sadece anamı bırakamıyordum.»

«Peki ya şimdi, Elijah?»

«Ortada süregelen bir ihtilâl varken ana artık bir macera olmaktan ileri geçemez,» dedi daha az duyulur bir sesle. «Mektubum geldi. Çağırı mektubum ve teşkilât beni cepheye yolladı.»

«Ve Kovel'e gittin, öyle mi, Elijah?»

«Evet, Kovel'e gittim,» diye mırıldandı umutsuzlukla. «Ama Kulak'lar cepheyi düşmana açtılar. Bozguna uğramış bir Alayın komutasını aldım, çok geçti artık... Yeteri kadar topçum yoktu...

Ravno'ya varmadan öldü. - bir prensin sonuydu bu - şiirlerinin, muskalarının ve kaba dolaklarının arasında öldü. Unutulmuş bir istasyonun yakınına gömdük. Ve hayalimdeki fırtınaları, daha bu yaşımda pek az aklımda tutabilen ben, kardeşçiğim son nefesini verirken onun yanındaydım.

ARGAMAK

Savaşan kuvvetlere naklimi yaptırmaya karar verdim. Tümen komutanı bunu işitince, kaşlarını çattı.

«Ne demeye gitmek istiyorsun oraya? Ağzın bir karış açık, olduğun yerde şaşkın şaşkın duracak ve karşı tarafa mükemmel bir ilk hedef olacaksın.»

Ama ısrar ettim. İsteğim fazlasıyla olmuş ve ben, en savaşçı olarak bilinen VI. Tümenin, 23. Piyade alayının 4.

Taburuna atanmıştım. Tabura, daha o zamanlar bir delikanlı olan, Briansk fabrikalarında çilingirlik yapmış, Baulin adında biri komuta ediyordu. Sakal bırakmıştı sözünü dinletmek için. Çenesinin altında kül rengi kıvırcık tüyler vardı tutam tutam. Yirmi ikinci yaşına kadar hiç bir şeyi dert etmemişti kendine. Ve onun bu kişiliği daha binlerce insanda vardı ki, bunlardı ihtilalin başarıya ulaşmasını sağlayan. Baulin sertti, az konuşurdu ve inatçıydı. Hayatının yolu tayin edilmişti ve o bu yolun en doğrusu olduğuna inanıyordu tüm yüreği ile. Mahrumiyet ona çok kolay gelen bir şeydi. Oturduğu yerde uyurdu kolayca. Bir elini öbürüne dayıyarak uyur ve uyandığı zaman da, görünmez bir şekilde geçiverirdi, uykunun unutulmuş dünyalarından uyanıklığın gerçeklerine.

Baulin'in komutası altındaki kişi insaf denen şeyi beklememeliydi. Göreve başlamamın başarılı olacağı, bir kehanetle belli olmuştu: At verilmişti bana. At yoktu. Ne ihtiyat binek vardı elimizde ne köylülerde at kalmıştı. Talih yardım etmişti bana: Kazak Tikhomolov, yakalanan bir kaç düşman subayını ortadan kaldırmayı kafasına koymuştu bir kere. Subaylarda önemli bilgiler olduğu için, onları Alay kurmayına götürmesi emredilmişti ama, Tikhomolov pek uzağa götürmemişti onları. Evvelâ, Kazağın, İhtilâl Mahkemesi karşısına çıkması kararlaştırılmıştı, sonra vazgeçildi bundan. Tabur komutanı Baulin, hiç bir ihtilâl mahkemesinin veremiyeceği kadar ağır bir ceza düşünmüştü: Tikhomolov'u, Arganak adındaki atından indirerek, ulaştırma birliğine yolladı.

Argamak yüzünden katlandığım, çektiğim işkenceler, insan dayanıklığının çok üzerindeydi. Tikhomolov hayvanını Terek nehri kıyısındaki obasından getirmişti. Kazak tırısına, kazak dörtnalına alışıktı hayvan, - kuru, korkunç ve ani - Adımları uzundu Argamak'ın. İnaçtı ve uzun. Bu yürüyüşü ile beni birliğimden uzaklaştırabilirdi. Taburun

izini kaybeder, yön tayininden yoksun kalır, düşman hatlarına yaklaşır, gecelerimi sel çukurlarında geçirtebilir başka birliklere katılmak ister ve buralardan da azarla tersyüz edilebilirdim. Biniciliğim çok sınırlıydı. Ancak Alman savaşında, 15. Piyade Alayına bağlı topçu birliklerinde hizmet etmiştim. Bu da çoğu zaman bir cephane sandığının üzerine tünemek demekti. Ya da ara sıra, top takımı ile birlikte ata binerdik. Oysa şimdi, Argamak'ın o bana yabancı gelen yürüyüşüne alışabilmek için hiç bir fırsat ta yoktu elimde. Tikhomolov sanki düşüşüne sebep olan bütün şeytanlıklarını, hayvanına miras olarak bırakmıştı. Hayvanın ince uzun belkemiği üzerinde bir çuval gibi sallanıp duruyordum. İyiden iyiye berbat ettim hayvanın sırtını. Yaralar açıldı, maden renkli sinekler konmaya başladılar. Hayvanın karnında sıra sıra kurumuş kanlar görüldü. Yanlış nallama yüzünden Argamak topallamaya, art ayaklarının bilekleri şişip, fil ayağına benzemeye başlamıştı. Bunun dışında ise hayvan zayıflıyordu durmadan. Gözlerine acı çeken bir hayvanın o garip bakışları yayılıyordu. İsteri ve karşı koymanın bakışlarıydı bunlar. Kendisini eğerletmiyordu da artık.

«Canına okudun bu bineğin, dörtgözlü,» dedi Takım komutanı.

Aralarında olduğum zaman, kazaklar konuşmuyorlardı ama, arkamı döndüğüm zaman tıpkı avının üzerine saldırmak istiyen bir hayvan gibi, sıçramaya hazırdılar. Uykulu, fırsat kollayan, hareketsiz bir halleri vardı. Hattâ bana artık mektup bile yazdırmaz olmuşlardı.

Süvari ordusu, Novograd-Volinsk'i elde etmiş, kazanmıştı. Yirmidört saat içinde altmışsekiz kilometreyi aşmamız gerekiyordu. Rovno'ya yaklaşıyorduk. Gündüz durup istirahat etmek bahis konusu bile değildi artık. Ve ben hergece aynı rüyayı görüyordum. Argamak'ın sırtında dörtnal gidiyordum. Şenlik ateşleri yakılmıştı yolların kenarın-

da. Kazaklar yemek pişiriyordu. Yanlarından geçtiğim halde hiç biri gözünü kaldırıp, bana bakmamıştı bile. Benimle ilgilenmiyorlardı artık. Neydi bunun sebebi? Anlamı neydi bunun? Bu ilgisizliğin tek anlamı, ata binişimde, at sürüşümde hiç bir özellik yoktu ilgiyi çekecek. Herkes gibi ata bindiğim için hiç bir faydası yoktu bana bakmanın. Kendi yoluma gidiyordum dört nala ve mutluydum. Uyandığım zaman, barışa ve mutluluğa olan açlığım giderilmiş değildi ve ben sırf bu yüzden rüya görüyordum.

Hiç bir iz yoktu Tikhomolov'dan. Ama yürüyüş kolunun ardından gelen, ufak tefek yüklü arabaların arasından, beni gözlediği muhakkaktı.

Bir seferinde, takım komutanı şöyle dedi, bana:

«Herif, senin neler yaptığını öğrenmek için, kafamızı sıkmaya başladı.»

«Bu onu ne ilgilendirir?»

«İlgilendiriyor olmalı.»

«Galiba ona bir kötülük ettiğimi kafasına koymuş bir kere.»

«Etmedin mi?»

Tikhomolov'un nefreti, ormanları, nehirleri aşıp bana kadar geliyordu. Bunu derimde hissedip, büzülüyordum. Kan çanağına dönmüş bir çift göz yapışıp kalmıştı yolumun üzerine.

«Neden bana bir düşman kazandırdın?» diye sordum, Baulin'e.

Tabur komutanı esneyerek geçti yanımdan.

«Zararı bana değil,» diye cevap verdi arkasına dönmeden. «Zararı sana.»

Argamak'ın sırtındaki yaralar kuruyor, sonra yeniden açılıyordu. Üst üste üç battaniye vuruyordum hayvanın sırtına, eğerlemeden evvel. Ama oturuşum doğru olmadığı için, yaralar bir türlü kapanmıyordu. Oysa, açık bir yara-

nın üzerine oturduğumu hissetsem, fazlasıyla huylandırıyordu beni.

Birliğimizde, Bizyukov adındaki bir kazak, Tikhomolov'un bölgesinden geldiği için onun babasını da tanıyordu.

«Biliyor musun, onun babası,» demişti bir sefer bana, «av için at yetiştirir. Bütün şişmanlığına rağmen, at konusunda ve binicilikte şeytanın ta kendisidir. Davar'a geldiği zaman, hayvan seçmek için bekliyemez. Sıralanmıştır atlar. Bir atın karşısında durur, bacaklarını açar ve iyice bakar karşısındaki hayvana. Ve ne yapar bilir misin? Sadece şunu. Yumruğunu sıkıp, bir vurur atın alnına ve artık at yoktur. 'Peki ama neden Kalistrat,' diye sorarlar ona, 'neden yok ettin hayvanı?' O zaman, 'Benim gibi avlanan kişiye,' der, 'böyle bir at yaramaz. Benim ava gitmem, şaka değildir. Eğlence ise hiç değildir.' İnkâr edilmez doğrusu. Şeytanın tekidir at konusunda.»

Ve Tikhomolov'un elinden sağ kurtulmuş, onun tarafından seçilmiş Argamak, sonunda benim elime düşmüştü. Ne yapmam gerekiyordu şimdi? Kafamda peş peşe plânlar yapıyordum ama, hiç biri fayda etmiyordu. Sonra beni bu işten kurtaran gene savaş oldu.

Süvari ordusu, Rovno'ya saldırmıştı. Şehir alındı ve iki gün kaldık orada. Ertesi gece Polonyalılar geri püskürttüler bizi. Bu savaşı yapmalarının sebebi, geri çekilen birliklerini korumak içindi ve bunu da başardılar. Polonyalıları aynı zamanda şiddetli bir fırtına da korumaktaydı. İnsanın yüzünü kesercesine yağan yağmur, huzuru kaçıran gökgürültüleri ve etrafı altüst eden suları kapkara seller.

Yirmidört saat için boşalttık şehri. Yapılan savaşta, insanların en merdi ve kahramanı, Sırp Dundiç öldü Tikhomolov da çarpışmıştı bu savaşta. Polonyalılar araba kafilesine saldırmışlardı ve bu kafile görünüşe göre, en ufak bir korunmadan bile uzaktı. Tikhomolov sadece kendi ta-

rafından bilinen bir savaş düzenine sokmuştu arabalarını. Her halde, eski Romalılar da aynı şeyi yapmışlardı vaktiyle. Ayrıca bir de makineli tüfeği vardı. İnsan onu bir yerden çalıp, arabasına sakladığından şüphelenebilirdi. Ve işte, kazak, bu makineli ile saldırıya karşı koymuş, Polonyalıları püskürterek, mallarını kurtarmış, sadece atları vurulup ölen iki arabayı arkada bırarak yoluna devam etmişti.

Savaştan bir kaç gün sonra, Baulin'e, alay karargâhında, «Adamları neden üzüyorsun?» diye sormuşlardı.

«Eğer böyle bir şey yapıyorsam, gerektiği içindir.»

«Dikkat et de fazla ileri gitme.»

Tikhomolov, genel affa uğramamıştı ama, hepimiz onun geleceğini biliyorduk. Çıplak ayaklarında bir çift lâstik olduğu halde geldi. Kesik parmaklarına sarılan sargı bezleri kirden simsiyah olmuş, yarı açılmış, ardından bir pelerin gibi dalgalana dalgalana geliyordu. Tikhomolov, Budyatihi köyünün meydanındaki katolik kilisesinin önüne, atlarımızın bağlı olduğu yere geldi. Baulin kilisesinin merdivenlerine oturmuş, sıcak suya sokmuştu ayaklarını. Parmakları çürümüştü: Pembeydi ayak parmakları. Demir nasıl kıvamına gelmeden evvel pembeleşirse, öyle pembeydi parmakları işte. Bir tutam saç düşmüştü alnının üzerine. Güneş kilisenin tuğlaları ve kiremitleri üzerinde parlıyordu. Tabur komutanının yanında duran, Bizyukov, adamın ağzına bir sigara vererek yaktı. Tikhomolov, partal palto su üzerinde, lâstiklerini vura vura, hayvanların yanına gitti. Argamak uzun boynunu uzatarak, efendisine kişnedi. Yavaş, hafif bir kişnemeydi bu. Çöldeki, sahradaki, bozkırdaki bir hayvanın kişnemesi. Yarasının üzerindeki sular, açık etlerin arasında parlıyordu. Tikhomolov, hayvanın yanında durdu. Yerleri süpürüyordu sargı bezleri.

«Demek böyle,» dedi, Kazak duyulamıyacak kadar hafif bir sesle.

İleri çıktım.

«Hadi barışalım, Tikhomolov,» dedim. Atını geri almana sevindim. Ben zaten idare edemiyordum. Barışalım mı, ha?»

«Barışmak için daha Paskalya gelmedi,» dedi arkamda sigara saran Takım Komutanı. Pantalonunun bol paçaları çizmesinden çıkmış, gömleğinin düğmeleri çözülmüş, tunç rengi göğsü meydanda, kilisenin merdivenlerinde oturuyordu.

«İyi bir hıristiyan gibi barış onunla,» diye mırıldandı, Tikhomolov'un babası Kalistrat'ı tanıyan memleketlisi, Bizyukov. «Arkadaş olmak istiyor.»

Dostluklarını kazanmayı başaramıdığm bu adamların arasında yapayalnızdım.

Tikhomolov, yıldırım çarpmış gibi duruyordu hayvanın yanında. Argamak kuvvetli kuvvetli nefes alıyor, burnunu ondan tarafa uzatıyordu.

«Demek böyle,» dedi kazak, yeniden. Sonra birden, benden tarafa dönüp konuştu: «Seninle barışacak değilim».

Sonra, lâstiklerini sürüyerek, kireçli, kavruk yolun üzerinde yürüdü. Sallanan sargı bezleri, meydanın tozlarını süpürüyordu. Argamak, bir köpek gibi gidiyordu ardından. Dizgin, çenesinin altında sallanıyordu. Uzun sırtı çöküktü. Baulin, hâlâ sıcak suyun içinde çürümüş, pespembe parmaklarını ovalıyordu.

«Bana bir düşman kazandırdın,» dedim .«Kabahatım neydi?»

Tabur komutanı başını kaldırdı.

«Görüyorum seni. Bütünüyle, olduğun gibi görüyorum seni. Düşmanı olmadan yaşamak istiyorsun. Bütün düşündüğün düşman edinmemek.»

«Barış yap onunla,» diye mırıldandı, arkasını dönen Bizyukov.

Bir alev düşmüştü, Baulin'in alnına sankı. Yanakları titredi.

«Bunun ne doğuracağını biliyor musun?» derken nefesini kontrol etmeye çalışıyordu. «Bezginlik, sıkıntı doğurur bu. Haydi bas şimdi, kör olasıca.»

Ayrılmam gerekiyordu. Altıncı tabura nakledildim ve işler orada daha iyi oldu. Ne olursa olsun, Argamak bana Tikhomolov'un ata binme şeklini öğretmişti. Aylar geçti ve rüyam gerçekleşti. Kazaklar, artık beni ve atımı seyretmek için duruyorlardı.

HİKÂYELER

İSA'NIN GÜNAHI

Arina otelde hizmetçiydi. Ana merdivenin yanındaki odada otururdu. Odabaşının yardımcısı Seryoga ise, arka medivenlerin yanındaki boşluktaydı. Bir utanç vardı ikisinin arasında. Paskalyadan evvelki kutsal pazar günü, Arina Seryoga'ya bir hediye verdi - ikizler. Sular akar, yıldızlar ışıldar, erkek şehvete düşkündür, bunu yaşar ve kısa bir süre sonra, yeniden başlar Arina'nın karnı şişme ye. Altıncı ayı da teker meker gitmededir. Kaypaktır genellikle kadınların ayları. Şimdi ise, Seryoga'nın askere gitmesi lâzım. Alın işte dört başı mamur bir karışıklık.

İşte bu yüzden, Arina gider ve şöyle der: «Anlamı yok Seryoga. Oturup seni beklemenin hiç bir anlamı yok. Dört yıl ayrı kalacağız birbirimizden. Bu dört yıla nasıl istersen öyle bak ama, ben bu süre içinde dünyaya bir kaç tane daha getireceğimden eminim. Otelde çalışmanın, eteklerini sıvayıp dolaşmaktan hiç farkı yok. Burada kim kalırsa kalsın, efendin odur senin. İster yahudi olsun, ister kim olursa olsun. Sen eve döndüğün zaman, benim için laçka olmuş-

tur bile. Kullanılmış bir karı olacağım. Yani sana uyup yakışmaktan uzak.»

«Evet öyle,» diye Seryoga tastik etti.

«Bir sürü kişi var beni isteyen. Mütahit Trifomiç var ama, efendi bir insan değil o. Sonra Nikolo - Sviyatski Kilisesinin muhafızı İsai Abramiç var. Zayıf bir ihtiyar ama, ben senin o öldürücü kuvvetinden bıktım usandım. Sana doğru dürüst söyliyeyim. Tıpkı günah çıkarmalarda olduğu gibi. Bende artık iş kalmadı. Başımda esen kavak yelleri yok oldular. Bir iki aya kadar karnımdakileri dışarı vuracağım. O zaman da çacukları yetimhaneye verip, evleneceğim ihtiyarla.

Seryago bunu işitince, kemerini çıkardığı gibi, kahramanca karının karnına vurmaya başladı.

«Dikkat et,» dedi Arina, erkeğe. «Karnıma yavaş vur. İçerdekiler senin doldurmaların, başkasının değil.»

Ama ne dayakların sonu geldi, ne erkeğin gözyaşları, ne de Arina'nın akan kanı dindi.

Sonunda kadın hazreti İsa'nın yanına uçuruverdi.

«İşte böyle, böyle,» dedi Arina. «Ben Madrit ve Louvre otelinde çalışan kadınım. Hani şu Tverskaya sokağındaki. Zaten bir otelde çalışmak, eteklerini sıvayıp ortalıkta dolaşmak gibi bir şey. Oraya bir kişi gelmiye görsün. Senin efendin ve her şeyindir. İster Yahudi olsun ister her hangi biri. Senin dünya yüzünde dolaşan başka bir kulun daha var. Odabaşının yardımcısı Seryago. Geçen yıl, Paskalyadan evvelki kutsal pazar günü ona ikizleri doğurdum.»

Böylece kadın bütün hikâyelesini anlattı Hazrete.

«Peki ya Seryago askere gitmese ne olacak?» diye bir lâf attı ortaya kurtarıcı.

«Dene bir bakalım becerebilecek misin? Çevrende o polis varken hiç olacak iş değil bu. Onu yakalayıp askere götüreceği gün gibi meydanda.»

«Ha, evet. Polis ya,» dedi Kutsal İsa ve başını eğdi.

«Bak ben onu hiç düşünmemiştim. Pekâla bir süre temiz yaşasan nasıl olur?»

«Dört yıl mı?» diye bağırdı kadın. «Senin böyle konuştuğunu gören insanların tümü birden hayvani taraflarını inkâr edecekler. Bak gene, eski yollarında yürüyüp, eskisi gibi lâflamaya başladın. Peki ama, nüfus nereden artacak? Yok, sen bana daha akıllıca bir tavsiyede bulun.»

Hazretin yanakları nar kırmızısı oldu. Kadın çok hassas bir yerine dokunmuştu İsa'nın Ama bir şey söylemedi. İnsan kendi kulağını öpemez. Tanrının oğlu bile bilir bunu.

«Bak sana ne diyeceğim, Tanrının kulu, şahane günahkâr ve de bakire Arina,» diye Hazreti İsa bütün haşmetiyle bir konuşmaya başladı. «Benim cennette ufak bir meleğim var. Etrafta dolanıp aylaklık etmekten başka hiç bir işe yaramıyor. İsmi de Alfred. Son zamanlarda gerçekten ele avuca sığmaz oldu. Aralıksız ağlayıp dır dır ediyor: «Bana neden böyle yaptın, Tanrım. Ne alemi vardı beni daha yirmi yaşında melek yapmanın. Ben ki, kuvvetli bir delikanlıyım,» diye. İşte ben de sana bu bizim melek Alfred'i dört yıl koca diye vereceğim. Senin duacın, senin koruyucun ve senin tesellin olacak. Fırlama meselesine gelince, bu konuda hiç üzüntün olmasın. Bırak bebeği, ondan bir örtek bile peydalıyamazsın. Onda her türlü maskaralığı bulursun ama, ciddiyete gelince sıfırdır.»

«Benim de buna ihtiyacım var zaten,» dedi hizmetçi Arina ve şükranla ağlamaya başladı. «Zaten onların ciddiyeti beni her iki yılda bir, ölümün eşiğine kadar götürüyor.»

«Tatlı bir tatil geçireceksin, Tanrının çocuğu Arina. Duaların bir türkü kadar hafif olsun. Amin.»

Ve böylece karar verilmiş oldu. Alfred'i huzura getirdiler. Zayıf nahif bir delikanlıydı bu. Tatlıydı da üstelik. Soluk mavi omuzlarının ardında bir çift kanat çırpışıp duruyordu. Bir gül hafifliği ile dalgalanan bu kanatların

cennette oynaşan iki kumrudan farkı yoktu. Arina ağır kollarını onun boynuna dolayıp, yumuşak kadın yüreğinin bütün sıcaklığı ile ağlamaya başladı.

«Alfred, ruhum, kurtuluşum, kocam benim...»

Ayrılırken, Hazret, kesin talimatını vermeyi unutmadı. Gece yatağa yattıkları zaman, Alfred kanatlarını çıkarmak zorundaydı. Alfred'in kanatları, tıpkı kapılarda olduğu gibi, vücuduna menteşe ile tutturulmuştu. Arina her gece bunları çıkaracak ve temiz bir çarşafa saracaktı. Zira gevrek, kolay kırılır şeylerdi onun kanatları. Öyle ya, sadece bebeklerin iç çekmelerinden yapılmışlardı, başka bir malzeme kullanılmamıştı.

Tanrının oğlu son bir defa daha takdis etti bu birleşmeyi ve sırf bu olağanüstü olay için davet edilen, Piskoposlar korosu gökgürültüsünü andıran seslerle ilâhiler söylediler. Hiç bir şey ikram edilmedi. Hatta bir kırıntı bile - oysa böyle değildi cennetin adetleri - Sonra, Arina ile Alfred, kolları birbirine dolalı ipek bir merdivenden doğruca yeryüzüne indiler. Ilık işleri hiç bir kötü eşyanın satılmadığı Petrovka sokağına gitmek oldu. Kadın iyi davranmak istiyordu. Alfred'ine. Çünkü, hani bir lâf vardır, sadece çorapsız diye. Oysa Alfred sadece çorapsız değil, anasından doğduğu gibi çıplakmı çıplaktı. Kadın ona hakiki deriden yarım çizmeler, damalı yünlü kumaştan yapılmış pantolon, bir avcı ceketi ile güzel, mavi bir de yelek aldı.

«Gerisini,» dedi evde temin ederiz.»

O gün işinden izin aldı. Arina. Seryago gelip kapının önünde patırdı etti ama, kadın dışarı bile çıkmayıp, sadece kapının ardından seslendi ona:

«Sergey Nifatiç, şu anda işim var ve ayaklarımı yıkıyorum. Lütfen daha fazla gürültü yapmadan, çek git.»

Adamcağız tek kelime söylemeden çıktı gitti. Meleğin kuvveti başlamıştı kendini göstermeye.

Akşam olunca, Arina, ancak zengin bir tüccara lâyık

bir sofra hazırladı. Doğrusunu söylemek gerekirse, karı şeytana taş çıkartacak kadar marifetliydi. Yarım litre votka, şarap, patatesli Tuna Ringası ve bir semaver çay. Alfred bu dünya nimetlerinin tadına bakıp, nasibini aldıktan sonra, devrilip uyudu. Arina bir çırpıda kanatları çıkardıktan sonra, onları temiz bir çarşafa sarıp, meleğini kollarının arasında yatağa taşıdı.

İşte orda yatıyordu, ördek tüyünden yapılmış yastıkların üzerinde başı, Arina'nın yıpranmış, günah dolu yatağında yatıyor ve cennete has ışıklar çıkıyordu vücudundan: Ay ışığının gümüş rengi ışınları kırmızılara karışıp, etrafa yayılıyor, odanın içinde dalgalanıyor ve ayaklarının üzerine bir aydınlık seli halinde dökülüyordu. Arina, sevinçten ağlıyor, şarkılar söyleyip, dualar ediyordu. Arina sen bu çökmüş dünyada en büyük saadete kavuştun. Tüm kadınlar arasında sensin takdis edilen ve mutlu olan.

Son damlasına kadar içmişlerdi votkayı ve içki şimdi başlamıştı tesirini göstermeye. Uykuya daldıkları vakit, Arina yuvarlanıp, alev alev yanan koca karnıyla Alfred'in üzerine çıktı. Bir melekle beraber yatmak yetmiyordu ona. Yanında duvara tüküren, homurdanan, horlayan bir kimsenin olmamasından memnun değildi de, bütün bunlar yetmiyordu şıllığa - Hayır bir de Seryoga'nın şehveti ile şişmiş koca karnını da ısıtmak, kızıştırmak istiyordu. Onu sarhoş uykusunda başladı yumuşatmaya, bastırıp boğuyordu tıpkı bir haftalık bebeyi sevincinin tam ortasında boğar gibi. Şişkin karnının ağırlığı ile eziyordu onu. Beriki ise ruhundan, çarşafa sarılı kanatlarından vazgeçmiş, soluk gözyaşları akıtıyordu aralıksız.

Sabah olduğu vakit, bütün ağaçlar yere secde ettiler. Kuzey taraflarındaki ormanda, her köknar ağacı bir rahip olup, büyük bir sessizlik ve inanç içinde yere diz çöktüler.

Kadın, bir kere daha çıktı, hazretin tahtı karşısına. Omuzları kuvvetli ve genişti. Kırmızı kollarının arasındaki ceset ise tüy kadar hafif.

«Bak, Tanrım...»

Ama İsa'nın yumuşak yüreği daha fazla dayanamadı buna. Ve kadına kızgınlık nöbeti içinde bastı küfürü.

«Senin için, bundan böyle, işler dünyada olduğu gibi olacak, Arina,» dedi, «Hem de bugünden sonra.»

«Nasıl olacak hazret,» dedi kadın hemen hemen duyulmaz bir sesle. «Bu vücudumu ben mi böyle ağır yaptım? Votkayı yeryüzünde icad eden, yaptıran ben miyim? Ben miyim, bir kadının yanlız ve budala ruhunu yaratan?»

«Seninle daha fazla uğraşamam ben,» dedi İsa. «Meleğimi ezdin hurdahaş ettin rezil şırfıntı.»

Ve böylece kokuşmuş bir rüzgârın üzerine bindirilen Arina, yeryüzüne geri atıldı ve de kendini günahını çekeceği, Tverskaya sokağındaki Madrit ve Louvre otelinde buldu. Oraya geldiği zaman, son sınır gökyüzüydü artık. Seryoga, işret edip sarhoş oluyor, askere gitmeden evvelki son günlerinin tadını çıkarıyordu. Kolomna'dan geri dönmüş olan mütahit Trofimiç, kuvvetli ve al yanaklı Arina'ya bakıp: 'Ah senin o tatlı karıncığın', dedi defalarca.

Garip ihtiyar, İsai Abramiç bu tatlı karın lâfını işittikten sonra, yerden biter gibi Arina'nın yanında belirip, dişsiz ağzıyla konuşmaya başladı.

«Bütün bu olanlardan sonra, kanun yolu ile seninle evlenemem ama, ben de herkes gibi yatarım seninle.»

Aslında bu moruğun uzun bir süreden beri, toprak ananın soğuk kolları arasında yatması gerekirdi ama, hayıuır! O da eğlenceden nasibini alacak ve kadıncağızın ruhuna, hissesine düşen tükürüğü atacaktı. Bir zincirin halkaları sıralanmıştı artık. Mutfakta çalışan çocuklar,

tüccarlar, yabancılar. Neşesini bulmak istiyen bir gezginci satıcı bile.

Ve benim hikâyem burada biter işte.

Yataktan kalkmadan üç ay da gelip geçivermişti. Arina, odacı başının odalarının ardındaki avluya çıkarak koca karnını ipek rengindeki gökyüzüne kaldırıp budalaca konuştu.

«Nemene bir karın olduğunu gördün ya, Hazret! Süzgeçten düşen fasulyalar gibi tokmaklayıp duruyorlar. Bunun ne manası var ben anlamadım ama, yetti artık bıktım.

İsa, bu lâfları işitince, Arina'yı gözyaşları ile yıkadı. Ve kurtarıcı diz çöktü önünde.

«Affet beni küçük Arina. Sana bütün yaptıklarımdan dolayı, günahkâr İsa'nı affet.»

Ama, Arina kafasını sallıyor, söylenenleri dinlemiyordu bile.

«Senin için af yok, İsa,» dedi. «Af yok sana ve hiç bir zaman da olmayacak.»

İLK AŞK

On yaşındayken, Galina adında bir kadına aşık oldum. Rubstov'du soyadı. Rus - Japon savaşına giden kocası, 1905 yılının Aralık ayında geri geldi. Bir sürü de sandık getirmişti beraberinde. Yarım tondan fazla çekiyordu ağırlıkları bu sandıkların ve içleri ağzına kadar kıymetli silâhlar, perdeler, paravanalarla doluydu. Kadastrocu Kuzma, Rubstov'un bütün bunları, Mançurya ordusunun istihkâm taburunda çalışırken, zimmetine geçirdiği paralarla satın aldığını söylüyordu. Başkaları da söylüyordu aynı şeyleri. Rubstov'lar mesut kişiler oldukları için, çevredekilerin onlar hakkında dedikodu yapmamaları olacak işlerden değildi. Evleri bizimkine bitişikti ve cam kaplı verandaları bizim tarafa bir çıkıntı yapardı ama, babam mesele etmezdi bunu. Bir vergi müfettişi olan yaşlı Rubstow'un bizim şehirde, hakça düşünen bir kişi olarak şöhreti vardı. Dostça davranırdı Yahudilere. İhtiyarın subay olan oğlu, geri döndüğü zaman, onun karısıyla ne kadar güzel anlaştığına hepimiz şahit olduk.

Galina, gün boyu tutardı kocasının elini. Gözlerini ayırmadan yüzüne bakardı adamın. Öyle ya tam birbuçuk yıldır görmemişti onu. Oysa bu bakışlar, fazlasıyla korkuturdu beni. Titrer ve arkamı dönerdim insan varlığının bu karanlık, utanç verici yönünü görmemek için. Garip bir uykunun derinliklerine dalmak ve bu hayatın tüm hayallerinden kurtulmak isterdim. Galina kalın saç örgüsü arkasında, bir odadan öbürüne süzülürdü. Ayaklarında güzel kırmızı ayakkabılar ve üzerinde güzel bir çin elbi-

sesi vardı. Açık olan göğsünden, beyaz memeleri ve onların arasındaki çukurluk, görünürdü kolayca. Elbisesinin üzerinde, pembe renkli ipek canavarlar, kuşlar ağaçlar işliydi.

Gün boyu, ıslak dudaklarında manasız bir gülümseme, tembel tembel, daha açılmamış olan sandıkların, vücut çalıştırmak için yapılmış seyyar merdivenlerin arasında dolaşır, toz alırdı. Galina bir tarafını zedeler, sonra eteklerini dizlerinin üzerine çekerek, kocasına: «Öp de geçsin,» derdi. O zaman subay, daracık binici pantalonlu, kısa çizmeli ve mahmuzlu bacaklarını büker, dört ayak üzerinde karmakarışık döşemeyi emekliyerek geçer, çorap bağının biraz üzerindeki hafiften morarmış eti öperdi.

Ben penceremden görürdüm bu öpücükleri ve bu, sonsuz acılara boğardı beni. Sınırsız hayaller başlardı eziyet etmeye. Ama şimdi bütün bunlardan konuşmanın ne anlamı var? On yaşındaki bir çocuğun aşkı ve kıskançlığı, büyük bir adamın aşkı ve kıskançlığından hiç de başka türlü değildir. Pencerenin kenarına gitmekten vazgeçip, iki hafta görmedim Galina'yı. Ama sonra bir olay bizi bir araya getirdi.

1905 yılında, Nikolayevde ve Yahudilerin yaşamasına izin verilen diğer şehirlerde, hükûmetin tertipleyip desteklediği yahudi aleyhtarı bir kargaşalıkta oldu bu birleşme. Kiralık katillerden meydana gelmiş bir gurup, babamın dükkânını harap edip, büyük babamı öldürmüştü. Bütün bunlar ben dışardayken olmuştu. O kederli sabah, ben hayalperest İvan Nikodimiç'ten bir kaç güvercin almıştım. On yaşımın beş yılı, bütün ruhumla hiç bir şey düşünmemiştim güvercinlerden başka. Sonunda onlara sahip olmuştum ama, sakat Makarenko, hayvanları benim şakaklarıma vura vura öldürmüştü. Kuzma buldu beni ve Rubstov'lara götürdü. Kapılarında tebeşirle yapıl-

mış bir haç işareti vardı ve kimse rahatsız edemezdi onları. Ailemi de evlerinde saklamışlardı. Kuzma beni, cam verandaya götürdü. Anamla Galina, yuvarlak, yeşil odada oturuyordu.

«Şimdi yıkanalım bakalım,» dedi Galina. «Yıkanmamız lâzım, benim küçük Hahamım. Bak yüzümüz gözümüz tüy içinde. Üstelik bütün tüyler de kanlanmış.

Kollarını bana dolayarak keskin kokulu bir geçitten yürüttü beni. Başım kalçasına dayalıydı. Onun hareket eden, nefes alan kalçasına. Mutfağa girdik ve o kafamı musluğun altına tuttu. Taş ocağın üzerinde bir kaz kızarıyordu. Duvarda pırıl pırıl kap kaçak asılıydı. Onun biraz ilerisinde, ahçının yerinde ise, kâğıt çiçeklerle süslenmiş, Çar Nikola'nın resmi vardı. Galina yüzümdeki, güvercinlerden kalan son pislikleri de temizledikten sonra, «Şimdi tıpkı bir güvey gibisin tatlı çocuk,» diyerek, dolgun dudakları ile ağzımdan öptü beni ve arkasını döndü.

«Babanın dertleri büyük,» diye fısıldadı birden. «Bütün gün hiç bir şey yapmadan sokaklarda dolaşıyor. Haydi git babanı eve getir.

Uçsuz bucaksız gökyüzünün altındaki ıssız sokakta kızıl saçlı babamı gördüm. Başı açık yürüyor, kızıl saçları rüzgârda dalgalanıyordu. Üzerindeki ucuz önlüğü, yanlış iliklendiği için çarpıktı. Ardından ise, sarhoş bir işçi olan Vlasov, partal asker giysileri olduğu halde inatla yürüyordu.

«Babel,» diyordu boğuk ve heyecanlı bir sesle, «biz kürriyeti bütün işleri Yahudiler tutsun diye istemiyoruz. İşçinin hayatma bir ışık tut. Onun çalışmasının büyük sorumluluğunun üzerine bir ışık tutun. Aslında senin bunu yapman gerekiyor. İşitiyor musun dostum?»

İşçi, bir şey için babama yalvarıyor, kolunu tutuyordu onun. Sarhoş ilhamların ve kederli uykusuzluğun ışıkları parlıyordu yüzünde. «Bizler de Molokan mezhebinin

kişileri gibi yaşamalıyız,» diye mırıldandı zayıf bacakları üzerinde sallanarak. «Biz de Molokanlar gibi yaşamalıyız ama, o eski dindarların, eski Allahı olmadan. Ondan sadece Yahudiler istifade edebiliyor, başka hiç kimse değil.»

Vlasov büyük bir umutsuzluk içinde, sadece Yahudilere acıyan eski dindarların Tanrısına bağırmaya başladı. Vlasov sallana sendeliye bu bilinmeyen Tanrıyı yakalamak için çabalıyordu ama, tam bu sırada bir kazak devriyesi yoluna çıkıp engelledi onu. Pantolonları gümüş zıhlı, belinde merasim kuşağı olan bir subay at sürüyordu kazak devriyelerinin önünde. Başında dimdik duran yüksek bir şapka vardı. Subay atını ağır sürüyor, ne sağına ne de soluna bakıyordu. Sanki dar bir boğazdan geçiyordu da, ileriden başka bakacak bir şey yoktu çevrede.

«Yüzbaşı,» diye mırıldandı babam, kazaklar yanına gelince. «Yüzbaşı,» diye mırıldandı ve başını ellerinin arasına alarak, diz çöktü çamurların içine.

«Elimden geleni yaparım,» dedi yüzbaşı. Halâ ileriye bakıyordu. Limon rengi, güderi eldivenli elini kaldırarak, şapkasının kenarına götürdü.

Tam önlerinde, Balık sokağının köşesinde, serseriler topluluğu, dükkânımızı kırıp döküyor, yağma ediyordu. Çivi dolu kutuları sokağın ortasına fırlatıyor, makineleri kırıyorlardı. Bu arada, benim yeni çektirdiğim, okul kıyafetli resmimi de attılar dışarı.

«Bakın,» dedi, halâ dizlerinin üzerinde olan babam. «Benim için aziz olan herşeyi parçalıyorlar. Sebebi nedir bunun?»

Subay birşeyler mırıldanıp, limon rengi elini yeniden şapkasının kenarına götürüp, dizginleri salladı ama, kımıldanmadı hayvanı. Babam, dizlerinin üzerinde yürüyerek, hayvanın önüne geçmiş ve onun kısa güzel bacaklarına sarılmıştı.

«Emrinize amadeyim,» dedi subay ve yeniden asıldı dizginlere. Ardında kazaklar olduğu halde at sürdüler ve sanki hayallerindeki bir boğazdan geçerlermiş gibi, sadece önlerine bakarak, Katedral sokağının orada kayboldular gözden.

Galina, yeniden iteledi beni pencereye doğru.

«Babanı eve getir,» dedi. «Sabahtan beri ağzına bir lokma ekmek komadı.»

Pencereden dışarı eğildim.

Babam birden döndü sesimi duyunca.

«Küçük oğlum benim,» diye kekeledi sınırsız bir sevgiyle.

Babamla birlikte, Rubstov'ların camekânından geçerek, yeşil yuvarlak odaya girdik. Anamın yattığı sedirin çevresinde jimnastik aletleri vardı.

«O lânet olasıca para yüzünden,» diye bağırdı, anam. «O lânet olasıca para yüzünden herşeyden vazgeçtim. İnsan hayatından, çocuklarından, mahvolmuş ufacık mutluluğumuzdan! Lânet olası para,» diye bağırdı, kendi sesine hiç benzemeyen boğuk bir sesle. Sonra sedirin üzerinde büzüldü ve sustu.

Ve işte bu tüm sessizliğin içinde birden benim hıçkırığım duyuldu. Duvarın dibinde, kasketim alnımın üzerine eğik duruyor ve bir türlü kesemiyordum hıçkırığımı.

«Böyle yapmamalsın, tatlı çocuğum benim,» dedi Galina ve o kibirli gülümseyişiyle bakıp, katı elbisesi ile bir fiske vurdu bana. Sonra kırmızı ayakkabıları ile, pencerenin yanına gidip, o büyülü kornişlerin üzerine Çin perdeleri asmaya başladı. Çıplak kolları, ipeklilere gömülmüştü. Ve canlı, uzun saç örgüsü sallanıyordu kalçalarının üzerinde. Büyülenmiş gibi ona bakmaya başladım. Okumayı seven bir çocuktum ben. Onu sanki çok uzaklardaki bir sahnede, parıldayan sahne ışıklarının arasından

seyrediyordum. Sonra Miron'u hayalledim. Bizim köşemizde dükkânı olan, kömürcünün oğlu. Yahudi savunma birliklerinin bir üyesi olduğumu düşledim. Tıpkı Miron gibi benim de ayağımda, eskimiş ve tellerle sicimlerle bağlanmış papuçlar vardı. Omuzumda ise, yeşil kordonlu, işe yaramaz bir tüfek asılıydı. Tahta parmaklığın yanına diz çöküyor ve katillerin üzerine ateş ediyordum. Parmaklığın arkasında boş bir toprak parçası uzanıp gidiyordu. Ötede beride yığın yığın tozlu kömürler vardı ve atışı kötüydü antika tüfeğin. Bembeyaz dişleri olan, sakallı katiller, yaklaşıyorlardı devamlı. Yakın bir ölümden gurur duyuyor, gökyüzünde ve dünyamn tüm maviliklerinde sadece Galina'yı görüyordum. Bir mazgal deliği görüyordum, onbinlerce tuğladan yapılmış dev gibi bir evin duvarında. Bu pembe ev bütün ağırlığı ile vadideki kurşun rengi toprakların üzerine çökmüştü sanki. Erişilmez uzaklıktaki delikten Galina alaycı bir şekilde gülmededir. Yarı giyinik kadının arkasında duran kocası ensesinden öper.

Hıçkırığımın geçmesi için bütün bunları düşünüyordum işte. Böylelikle belki Galinayı daha buruk, daha fazla, daha umutsuzca sevebilirdim. Belki de buna sebep on yaşındaki bir çocuğun keder ölçüsü çok daha fazladır da ondan. Ey bana güvercinimin ve Şoyl'un ölümünü unutturan delice hayaller!

Eğer Kuzma, o iğrenç Yahudi Aba ile birlikte camekânlı verandaya gelmeseydi, belki de o katilleri unutacaktım.

Gün akşama dönmüştü geldikleri vakit. Soluk bir lâmba yanıyordu verandada. Bedbahtlığın bu titrek yoldaşının, alevi göz kırpıyordu.

«Büyük babayı kefenledim,» dedi Kuzma, içeri girer girmez.

«Orda yatması artık insana huzur veriyor. Kayyum'u

da beraberimde getirdim. Ölü hakkında biraz gevezelik eder.

Kuzma, taklitçi Aba'yı gösterdi.

«Bırakın da biraz ağlasın,» dedi sevgiyle. «Eğer kayyumun karnını doyuracak olursak bütün gece artık Tanrının canını sıkıp başını ağrıtır durur.»

Kapının eşiğinde duran, Kuzma o kırık ve dost burnunu her tarafa oynatarak duygulu bir sesle, ölünün çenesini nasıl bağladığını anlatmaya çalışıyordu. Ama babam, ihtiyar Kuzma'nın sözünü kesti:

«Sayın Aba, lütfen aramızdan ayrılan için dua edin,» dedi. «Borcumu öderim.»

«Ama ben ödemiyeceğinizden korkuyorum,» dedi Aba, o insana sıkıntı veren sesiyle. Sonra sakallı, hiç bir şeyi beyenmez yüzünü masa örtüsünün üzerine koydu. «Benim paramı alıp, Arjantine, Buenos Aires'e gideceğinden korkuyorum. Benim paralarımla orada toptancılığa başlarsın... toptancılık yaparsın paracıklarımla.» Ve o kibirli dudaklarını ısırarak, masanın üzerinde duran gazeteyi kendine çekti. Bir fıkra vardı gazetede. Çarın 17 Ekim beyannamesinden bahseden bir fıkra. Çar bununla hürriyet bağışlıyordu ulusuna.

«Hür Rusya'nın vatandaşları,» diye Ama, her harfin üzerine basa basa okudu. Bu arada, sakallarını da çiğniyordu. «Hür Rusya'nın vatandaşları; Bu kutsal Pazar gününde hepinizi selâmlarım...»

İhtiyar gazeteyi yan tarafında tutmuş, o tiz sesiyle insanın uykusunu getirir bir şekilde okuyor ve alışık olmadığımız Rusça kelimeleri garip bir tarzda telâffuz ediyordu. Abanın şivesi, ana vatanından kalkıp da ilk defa olarak bir Rus limanına gelmiş olan bir zencinin, şaşkın mırıldanmalarını hatırlatıyordu. Öyle ki, anam bile gülmeye başladı.

«Bir günah işlediğimin farkındayım,» dedi anam ileri

doğru eğilerek. Gülüyorum, Aba. En iyisi sen bana, senin, ailenin nasıl olduğunuzu anlat.»

«Bana başka bir şey sor,» diye Aba homurdandı. Bu arada dişlerinin arasına sıkıştırdığ sakallarını da serbest bırakmamıştı. Yeniden gazetenin üzerine eğilerek okumaya başladı.

«Başka bir şey sor, ona,» diye babam, Aba'nın söylediklerini yansıttı sanki. Sonra odanın ortasına giderek gözyaşları arasından bizlere gülümseyen anam, birden gözlerini görmediğimiz bir noktaya dikti.

«Oy, Şoli,» dedi, kuru ve yavan bir sesle. Ve bu ses, boşanmanın, patlamamn sınırındaydı artık: «Oy, Şoli, sevgili insan...»

Hepimiz onun nerede ise bağıracağını tahmin ediyorduk ama, anam yanıltti bizi.

«Manus,» diye bir çığlık attı. Saçları darmadağın olmuştu bir anda. Kocasının göğsüne atılarak ağlamaya başladı. «Çocuğumuzun ne kadar hasta olduğuna baksana. Nasıl hıçkırdığını işitmiyor musun? Neden işitmiyorsun, Manus?»

Babam, duraladı:

«Raşel,» dedi, utangaç bir sesle, «Şoli'e nekadar üzüldüğümü bilemezsin.»

Sonra, mutfağa gidip bir bardak suyla geri döndü.

«İç bakalım şunu küçük tiyatrocu,» dedi Aba benden tarafa gelerek. «İç şunu bakalım. Buhurdanlık ölüye nasıl yardımcı olursa, bu da sana öyle yardımcı olacak.»

Doğru söylemişti. Suyun yardımı oldu. Hıçkırığım daha da arttı. Ulumaya benzer bir ses kaçıverdi göğsümün derinliklerinden. Boğazıma doğru, hoş bir kabarma hissettim. Bu his büyüyor, boğazıma yayılıyor ve yakamdan dışarı taşıyordu. Kabarmanın içinde benim paralanmış, tıkanmış nefesim sanki kaynamak üzere olan su gibi, fokurduyordu. Akşama doğru ben artık bütün hayatım

süresince olduğum gibi sarkık kulaklı bir delikanlı değil, kıvranan bir et yığınıydım. Anam, atkısına sarınarak ayağa kalktı. Daha uzun boylu, daha biçimliydi görünüşü. Donup kalmış olan Galina'nın yanına yaklaştı.

«Sevgili Galina,» dedi anam, kuvvetli ve tiz bir sesle. «Seni ve aileni nasıl da rahatsız ediyoruz. Ne kadar utandığımı bilemezsin.»

Yanakları alev alev yanan anam, Galina'yı kapıdan tarafa yavaşça iteledi. Sonra, acele ile benden tarafa gelerek, inlemelerim duyulmasın diye, atkısı ile ağzımı bastırdı.

«Dayanmaya çalış,» diye fısıldadı. «Ananın hatırı için dayanmaya çalış.»

Oysa, dayanabilmek mümkün olsaydı bile, ben artık çevreden utanmadığım için, bunu denemezdim.

İşte böyle başladı hastalığımız. On yaşındaydım o zaman. Ertesi sabah doktora götürdüler beni. Nümayişler devam ediyordu ama, artık kimse bizi rahatsız etmiyordu. Doktor sinirden olduğunu söyledi bunun.

Bize hemen, Odesa'ya gitmemizi, orada uzmanlara görünmemizi ve sıcak havalarla deniz banyolarını beklemememizi söyledi.

Biz de dediklerini yaptık. Bir kaç gün sonra, anamla beraber, Odesa'ya büyük babam Leivi - İtzkhok ile Simon dayımın yanına gittik. Sabah vapuruyla hareket etmiştik. Öğlene doğru kahverengi, pis sular, yerini açık denizin kabaran yeşiline terketti. Büyük babam, deli Leivi - İtzkhak ile ile geçecek hayatım artık açılıyordu önümde. Ve ben çocukluğumun on yılının geçtiği Nikolayev'e ebediyyen veda ettim. Şimdi o keder dolu yılları hatırladıkça, erken solmama sebep olan ve bana ızdırap veren hastalıklarımın başlangıcını daha iyi görebiliyorum.

GUY DE MAUPASSANT

1916 yılının kışında, kendimi, cebimde sahte bir pasaport ve meteliksiz olarak St. Petersburg'da buldum. Aleksey Kazantsev adında bir Rus edebiyatı öğretmeni, yanına aldı beni.

Peksi bölgesinde, sarı, donmuş leş gibi kokan bir sokakta oturuyordu. Aldığı o ufacık, sefil maaşım ancak İspanyolcadan yaptığı çevirilerle biraz olsun arttırabiliyordu. O zamanlar Blasca İbanez yeni yeni meşhur olmaya başlamıştı.

Kazantsev, bir kere olsun İspanyadan geçmemişti ama, onun bu ülkeye karşı olan sevgisi tüm benliğini dolduruyordu. İspanyadaki her şatoyu, her bahçeyi, her nehri bilirdi. Kazantsev'in çevresinde benim gibi, normal hayatın çemberi dışına çıkmış bir sürü insan daha vardı. Yarı açtık hepimiz. Zaman zaman yazdığımız önemsiz haberler, sarı basının gazetelerinde çıkıyordu.

Ben sabahlarımı, morg ile polis karakollarında geçiriyordum.

Kazantsev hepimizden daha mutluydu. Zira onun sevdiği bir memleketi vardı - İspanya...

Ekim ayında, Obukov değirmenlerinde bir memurluk fırsatı geçti elime. Hiç de fena bir iş sayılmazdı, üstelik beni askerlik görevinden de muaf tutuyordu. Ama gene de memur olmayı reddettim.

Yirmi yaşında olduğum o günlerde bile kendi kendime: en iyisi aç kal, hapse gir, serseri ol, ama günün on saatini bir masanın başında geçirme, dedim.

Verdiğim bu kararın öyle pek övünülecek bir şey olmadığını biliyorum ama, bunu şimdiyedek değiştirmediğim gibi, değiştirmeye de hiç niyetim yok. Atalarımın akıllı düşünceleri bir kere iyiden iyiye yerleşmişti kafama. Bizler, yaptığımız işten, kavgalarımızdan, aşklarımızdan zevk almak için gelmiştik dünyaya. Başka bir şey için değil, sırf bunlar içindi dünyaya gelmemizin sebebi.

Kazantsev benim bu övgülerimi dinlerken, başının tepesindeki bir tutam sarı tüyü karıştırıyor, dehşetle bana bakan gözlerinin içinde ise bir hayranlığı saklamayı beceremiyordu.

Noel zamanı talihimiz döndü. «Deniz kuşu» adında bir yayınevi sahibi olan avukat Benderski, Maupassant'ın eserlerini yeniden basmaya karar vermişti. Karısı Raisa, çevirmeyi denemişti ama, onun bu kibirli hevesi hiç bir sonuç vermedi.

Kazantsev, İspanyolcadan yaptığı çeviriler ile tanındığı için, kendisine Raisa Mikhaylovna'ya yardım edecek birini tavsiye edip edemiyeceğini sordular. O da beni tavsiye etti.

Ertesi gün, sırtımda bir başkasının paltosu olduğu halde, Benderski'lerin yolunu tuttum. Nevski ve Moyka sokaklarının kesiştiği köşede oturuyorlardı. Fin granitinden yapılmış olan evin dış tarafı pembe sütunlar, mazgal delikleri ve taştan oyulmuş, hanedan armaları ile süslenmişti.

Hiç bir geçmişi olmayan yeni zengin Bankerler, orduya malzeme satarak zengin olmuş yahudi dönmeleri, savaştan evvel Petersburg'daki evlerini bu şekilde süslerlerdi.

Kırmızı bir halı vardı merdivenlerde. Girişte, açık ağızlarının içinde kristal lâmbalar yanan, art ayakları üzerine kalkmış, tüylü ayılar duruyordu.

Benderski'ler ikinci katta otururlardı. Başında beyaz

bir kep olan iri ve dik göğüslü hizmetçi kız açtı kapıyı. Eski Slav stiliyle döşenmiş olan, oturma odasına götürdü beni. Duvarlarda, Rörih'in taş devrini ve onun canavarlarını tasvir eden, mavi tabloları asılıydı. Köşelerdeki sehpaların üzerine ise, ecdattan kalma ikonlar yerleştirilmişti.

Yumuşak ve şahane bir şekilde yürüyordu, dik göğüslü oda hizmetçisi. Son derece güzel vücudu olan kız mağrur ve miyoptu. Gri gözlerinde, insanı hayrete düşüren bir şehvet düşkünlüğü görülüyordu. Hareketleri yavaştı. Seviştiği zaman, görülmemiş bir çeviklikle hareket edeceğini düşündüm. Kapının üzerindeki sırmalı kadife perde birden aralandı ve içeri, siyah saçlı, pembe gözlü iri ve geniş göğüslü bir kadın girdi. Bu sevimli yahudi kadını Raisa Benderski'nin, buraya, akasya ve kestane ağaçlarının bol olduğu, zengin bozkır şehirleri olan Kiev veya Poltovadan geldiği belli oluyordu. Kocaları tarafından kazanılan paraları bu kadınlar bellerinin üzerinde biriken pembe bir yağ tabakasına çevirirlerdi genellikle. Ayrıca boyunları ve omuzlarına da yayılırdı bu semirten paraların belirtileri. Kurnaz ve uykulu bakışları, bölge garnizonundaki subayları deli divane edebilirdi.

«Maupassant,» dedi Raisa, «hayatımın tek ihtirasıdır.»

İri kalçalarının sallanmasını kontrol altına almaya çalışarak odadan çıktı. Geri geldiği zaman, elinde «Matmazel Harriet»in çevirisi vardı. Yaptığı çeviride, Maupassant'ın o akıcı cümlelerinden, ateşli havasından zerre kadar eser yoktu Raisa Benderski, çevirinin tam ve doğru olabilmesi için kendini zorlamış ve sonuç, eski zamanlarda Rusça yazan Yahudilerin, cansız ve hissiz yazılarından farksız olmuştu.

Yazıyı beraberime aldım. Kacantsev'in tavan arasın-

da, uyuyan arkadaşlarımın ortasında bütün gece kadının çevirisini değerlendirmeye çalıştım. Göründüğü, ya da sanıldığı kadar sıkıcı bir iş değildi bu. Aynı zamanda iyi ve kötü olan bir düzyazı gelmişti dünya yüzüne. Bunun bütün sırrı hemen hemen görülemiyecek kadar ufak olan bir değişiklikti. Manivela insanın elinde olmalı, ısınmalı ve sadece bir kere kullanılmalıydı. İki kere değil.

Ertesi gün, düzeltilmiş yazıyı geri götürdüm. Raisa, bana, hayattaki tek ihtirasının Maupassant olduğunu açıkladığı zaman, yalan söylememişti. Çeviriyi okurken elleri kenetli, kımıldanmadan, ses etmeden oturuyordu. Saten gibi yumuşak elleri, yanına düştü, alnı soldu ve sıkılmış memelerinin arasındaki dantelâ dansederek inip kalkmaya başladı.

«Nasıl yaptın bunu?»

Ona stilden, kelimeler ordusundan bahsetmeye başladım ve bu orduda hertürlü silâh karışabilirdi oyuna. Yerinde olan, gerektiği yere konan bir kelime kadar, hiç bir çelik yeteri kadar yüreği parçalıyamazdı. Başı öne düşmüş, boyalı dudakları yarı açık, söylediklerimi dinliyordu. Ortadan ayrılmış, iki yana bastırılarak taranmış saçlarında bir deri parlaklığı vardı kopkoyu. Dar çoraplı yumuşak ve biçimli baldırları, iki yana açılmıştı halının üzerinde.

Hizmetçi, şaşırtıcı bir kayıtsızlıkla dolu gözlerini yan tarafa çevirip, kahvaltıyı getirdi.

Petersburg güneşinin donuk ışıkları, buruşuk halının üzerine düşüyordu. Masanın üzerindeki rafta duruyordu, Maupassant'ın yirmidokuz ciltlik külliyatı. Güneş eriyip çözülen parmakları ile kitapların sırtındaki maroken kaplamaları okşuyordu. İnsan yüreğinin en şahane mezarıydı kitaplar.

Mavi fincanlarda kahve ikram edildi ve biz, **Idyl**'i çevirmeye başladık. Herkes, sütü bol bir sütanayı, bu fazla

sütten kurtarmak için memelerini emen, genç ve aç marangozun hikâyesini hatırlar. Bu olay, Marsilya'dan, Nis'e giden bir trende geçmiştir. Sıcak bir yaz günü güllerin meleketinden, güllerin doğduğu yerden ve deniz kıyısına doğru inen çiçek tarhları arasından geçen trende.

Benderski'lerin evinden ayrıldığım zaman, cebimde avans olarak aldığım, yirmibeş ruble vardı. O akşam topluluğumuz, Peski'de uyuşturulmuş bir kaz sürüsü gibi sarhoş oldu. İçkilerden çok havyarı kaşıklıyorduk. Sonra ardından ciğer ezmesi geliyordu. Ben bu arada yarı sarhoş, Tolstoy'a çatıp onu azarlamaya başladım.

«Sapsarı oldu sizin Kontunuz: korktu. Onun dini, korkuydu sadece. Her şeyden korkuyordu. Soğuktan, ihtiyarlıktan, ölümden. İşte bu yüzden de imanından kendine sıcak bir palto yaptı.»

«Devam et, devam et,» diyordu Kazantsev, kuşa benzeyen kafasını iki yana sallıyarak.

O gece, yerde, yataklarımızın yanında uyuduk. Bizim altımızda oturan, Katya'yı gördüm rüyamda. Kırk yaşında, çamaşırcı bir kadındı. Her sabah, sıcak su almak için giderdik ona. Onun yüzünü bir kere olsun doğru dürüst görmemiştim ama, rüyamda beraberce bir sürü korkunç güzel şeyler yaptık. Öpücüklerle nerede ise mahvediyorduk birbirimizi. Ertesi sabah, yine de gidip sıcak su almaktan alıkoymadım kendimi. Omuzlarında şal, işten elleri kurumuş, saçları kül renginde bir kadındı gördüğüm..

O günden sonra, kahvaltılarımı her sabah, Benderskilerde etmeye başladım. Tavan aramıza yeni bir soba, tütsülenmiş balık ve kakao gelmeye başlamıştı artık. Raisa beni arabasıyla iki defa adalara götürdü ve ben ona çocukluğumu bütünile anlatmaktan kendimi alamadım. Benim de şaşkınlığıma rağmen, hikâyem son derece iğrenç, sefil bir şekil almıştı. Köstebek kürkünden yapılmış kukuletasının altından korkudan parıldıyan gözlerle bakıyor-

du bana. Merhametle titriyordu kirpikleri.

Raisa'nın kocasıyla da karşılaştım. Sarı yüzlü, dazlak kafalı, dümdüz vücutlu bir adam. Çevik hareketleriyle her zaman kaçmaya hazır bir kimseydi bu.

Rasputine olan yakınlığından bahseden dedikodular vardı. Harp malzemesinden kazandığı hadsiz hesapsız para, onu çıldırtmış adeta, belirli hayâller görmesine sebep olmuştu. Bir an bile hareketsiz durmuyordu gözleri. Sanki gerçek, onun için bir daha geri dönmemecesine kaybolmuştu. Raisa, adamı ne zaman yeni birine tanıştırmak zorunda kalsa, şaşırıp utanmadan edemiyordu her seferinde. Tecrübesizliğimden işin farkına ancak bir hafta sonra varabildim.

Yeni yılın girişinde, Raisa'nm iki kızkardeşi geldi, Kiev'den. Bir gün, ona **L'Aveu**'nun düzeltilmişini götürdüm. Evde yoktu. Akşam tekrar gittim ziyaretine. Yemekteydiler. İçerden, çın çın öten neşeli kahkahalar, heyecanlı erkek sesleri geliyordu. Geleneksiz zengin evlerinde, yemekler hep gürültülüdür zaten. Bir yahudi gürültüsüydü bu. Yuvarlanıp saçılıyor, damlıyor ve tiz hecelerle bir şarkı gibi son buluyordu. Raisa, üzerinde sırtı açık bir gece elbisesi olduğu halde yanıma geldi. Acemice bir yürüyüşü vardı.

«Sarhoşum, sevgilim,» dedi ve plâtin zincirler, zümrütlerle dolu kollarını benden tarafa uzattı.

Vücudu, müziğin etkisiyle danseden bir yılan gibi kıvranıyordu. Dalgalı saçlarını arkaya atıp, birden yüzüklerini ve kollarındaki süsleri şakırdatarak, kendini, eski Rus oymalı bir koltuğun üzerine bıraktı. Pudralı sırtında, çizikler kızardı yavaştan.

Yeniden kadın sesleri geldi yemek odasından. İnce bıyıklı, iri göğüslü ve yuvarlak hatlı vücutlarıyla, Raisa'ya benziyen kızkardeşleri de geldiler odaya. Memeleri titriyor, saçları dalgalanıyordu. Her ikisinin de kocaları, Ben-

derski ailesindendi. Odanın içi birden, olgun kadınların şen kahkahaları ile karmakarışık oldu. Kocalar, kızkardeşleri, fok derisinden kürkler ve Orenburg şalları ile sarıp sarmaladıktan sonra, ayaklarına da siyah çizmeler giydirdiler. Beyaz şallarının altından sadece boyalı, alev alev yanaklar, mermer gibi burunlar ve pırıldayan miyop yahudi gözleri görünüyordu. Biraz daha mutlu sesler çıkardıktan sonra, Şalyapin'in **Judith**'i söylediği tiyatroya gittiler.

Raisa, çıplak kollarını bana uzatarak, «çalışmak istiyorum,» dedi. «Bütün hafta bir şey yapmadık.»

Yemek odasından bir şişe şarapla iki bardak getirdi. Çuvalı andıran bol elbisesi içinde memeleri sallanıyor ve ipekli kumaşın altında meme uçları iyice belli oluyordu.

«Çok kıymetli,» dedi, şarabı kadehlere doldururken. «Muscatel 83» Kocam farkına vardığı zaman, muhakkak öldürür beni.»

Ben hiç içmemiştim, «Muscotel 83'ü». Düşünmeden birbiri ardına üç kadeh yuvarladım. Ve bu kadehler beni portakal rengi alevlerin dansedip, müzik seslerinin duyulduğu avlulara götürdüler.

«Sarhoşum sevgilim. Bugün ne yapıyoruz?»

«Bugün sıra **L'Aveu**'da. Yani 'İtiraf'. Bu hikâyenin kahramanı güneştir, **le soleil de France** Kızıl saçlı Céleste'in yüzüne avuç avuç dökülen erimiş güneş ışınları orada çil olup kalıyordu. Güneşin düz ışıkları ile, elma suyu ve şarap, iyice cilâlamıştı, arabacı Polyte'nin yüzünü... Céleste, haftada iki defa şehre iner, tereyağı, yumurta ve tavuk satardı. Kendisi için on, sepeti içinse **sous** öderdi arabacıya. Ve her seferinde, Polyte, kızıl saçlı Céleste'ye göz kırparak aynı şeyi sorardı: «Ne zaman beraberce eğleneceğiz, **ma belle?**» — «Ne demek istiyorsunuz Mösyö Polyte?» Arabacı oturduğu yerde aşağı yukarı sarsılırken bir yandan da açıklardı: «Beraber eğlenmenin manası... allah kahretsin ne demek yani bunun manası? Sevgilisi olan

bir delikanlı, müziğin önemi yok...»

«Ben böyle şakalardan hiç hoşlanmam, Mösyö, Polyte,» diye cevap veren Céleste kırmızı çoraplı baldırlarının üzerine düşen etekliğini adamdan uzağa çekiştirirdi.

Ama o, Polyte şeytanı kaba kahkahalar atar, öksürür ve devam ederdi: «Yine de bir gün, beraberce eğleneceğiz, ma belle.» Bu arada, kiremit, şarap ve kan kırmızısı yanaklardan zevk yaşları dökülürdü.

Bir bardak daha içtim, o bulunmaz Muscatel'den. Raisa, kadeh tokuşturdu benimle. Taş bakışlı hizmetçi kız odadan geçerek, kayboldu.

«Ce diable de Polyte... İki yıl içinde, Céleste, arabacıya tam kırksekiz frank ödemişti. Elli'den iki frank az. Ve ikinci yılın sonunda, arabada yanlız kaldıkları vakit, yola çıkmadan evvel bir hayli elma suyu içmiş olan arabacı aynı suali yeniden sordu: «Bugün biraz eğlensek nasıl olur Matmazel Céleste?» Kız gözlerini indirerek cevap verdi: «Emrinize amadeyim, Mösyö Polyte.»

«Ayağı şiş bir beyaz kısrak koşulmuştu arabaya. Yaşlılıktan dudakları pembeleşmiş havvan ağır aksak yürüyor ve Fransa'nın şen güneşi, dünyayı arabadan ayıran soluk bir tentenin üzerine dökülüyordu. «Sevgilisi olan bir delikanlı, müzik olmasa da olur...»

Raisa, bir bardak uzattı bana. Beşinciydi bu.

«Maupassant'ın şerefine.»

«Peki ya bugün beraberce eğlensek, ma belle?»

Yanına gidip, Raisa'yı dudaklarından öptüm. Titreyip şişti dudakları.

«Tuhafsın,» dedi dişlerinin arasından ve geri çekildi.

Duvara yaslanarak, kollarını iki yana açtı. Lekeler belirmeye başlamıştı çıplak omuzlarında ve kollarında. Ve bu haliyle, çarmıha gerilen Tanrıların arasında en güzeliydi.

«Lütfen oturun Mösyö Polyte.»

İlerdeki Slovik tarzında yapılmış eğri bir koltuğu gösterdi. Dayanak yerinde renkli el oymaları vardı. O tarafa doğru sendeliyerek yürüdüm.

Gece, aç gençliğimin yolunu, bir şişe Muscatel 83 şarabı ve yirmi dokuz cilt kitapla engellemişti. İçine, merhamet, aşk ve deha doldurulmuş yirmi dokuz cilt kitap. Sıçrayarak kalktığım zaman iskemleyi devirip, rafa çarptım. Yirmidokuz cilt yere yuvarlandı, sayfaları açılmış, kimisi kenarlarının üzerine düşmüştü... Ve kederimin beyaz kısrağı ağır aksak yürüyordu.

«Tuhafsınız,» diye inledi Raisa.

Moyka'daki o granit evden, kocası ve kızkardeşleri gelmeden, saat on birle on iki arasında çıktım. Ayıktım ve dümdüz bir çizginin üzerinde yürüyebilirdim, ama sendeleyip yalpalamak daha hoşuma gidiyordu. Bu yüzden bir taraftan öbür tarafa yalpalamaya başladım. Bu arada kendi icad ettiğim bir dilden şarkılar da söylüyordum. Sokaklardaki kısa tüneller, sokak lâmbalarının ışıklarıyla bağlıydı birbirine ve ışıkların etrafında koyu bir sis dalgalanıyordu. Canavarlar kükrüyordu kaynayan duvarların ardından. Ve yollar, yürüyen insanların bacaklarını kökünden kesiyordu.

Kazantsev, uyuyordu eve geldiğim zaman. Oturarak uyumuş ve keçe terlikli uzun bacaklarını uzatmıştı. Kanarya sarısı bir tutam saçı gene kabarmıştı tepesinde. Sobanın yanında, 1624 yılında basılmış bir Don Kişot cildinin üzerine abanarak dalmıştı uykuya. Birinci sayfada, Duk de Brogli'ye yapılmış bir ithaf vardı. Kazantsev'i uyandırmamak için ses etmeden girdim yatağıma, lâmbayı yaklaştırdım ve Edouard Maynial'ın, Guy de Maupassant'ın hayatı ve eserleri hakkında yazdığı bir kitabı okumaya başladım.

Kazantsev, sarkık başını kımıldatmadan dudaklarını oynattı.

O akşam, Maupassant'ın 1850 yılında doğduğunu, babasının Normandi'li bir efendi, anasının ise, Flaubert'in yeğeni Laure Lepoitev olduğunu öğrendim. İlk defa, doğuştan olan frenginin krizine yirmibeş yaşındayken tutuluyor. Verimkârlığı ve yaşama sevinci hastalığının başlangıcıyla çıkıyor ortaya. Baş ağrıları çekiyor evvelâ sonra evham nöbetlerine kapılıyor. Derken körlüğün alâmetleri beliriyor. Görüşü zayıflıyor. Herkesten şüpheleniyor, kavgacı oluyor ve kaçıyor toplumdan. Korkunç bir şekilde mücadele ediyor, bir yatla Akdenize açılıp, Tunus'a, Fas'a orta Afrikaya gidiyor... Ve devamlı olarak yazıyor. Şöhrete ulaşıyor ve kırk yaşında boğazını kesip bir hayli kan kaybediyor ama kurtarıyorlar. Sonra bir timarhaneye kapatıyorlar. Orada dört ayak üzerinde sürünüp kendi pisliklerini yiyor. Hastahane raporundaki son satır şöyle: Mösyö Maupassant, hayvanlaşıyor. Ve kırkiki yaşında, ardında anasını bırakarak hayata gözlerini yumuyor.

Kitabı sonuna kadar okuduktan sonra, yataktan kalktım. Sis pencereye yaklaşıyordu ve dünya tümüyle gizlenmişti benden. Sanki basit bir gerçek hafif parmakları ile dokunmuş gibi yüreğim büzülüyor.

ÇİZGİLER VE RENKLER

Aleksander Fiyodoroviç Kerenski ile, ilk defa, 1916 yılının 20 aralığında, Olila sanatoryumunun yemek odasında karşılaştım.

Zatzareni adında Türkistanlı bir avukat tarafından ta-

nıştırıldık birbirimize. Zatzareni hakkında tek bildiğim şey, adamın kırk yaşında kendini sünnet ettirdiğiydi. Grandük Nikolas Konstantinoviç, aklını kaçırıp, şerefsiz bir şekilde Taşkent'e sürüldüğü zaman, bu avukatla uzun süre dostluk etmişti. Dük, Taşkent sokaklarında bütün düğmeleri açık olarak dolaşırmış. Karı diye de kafkasyalı bir kadın varmış yanında. Dük, sanki kutsal bir aziz ikonu imiş gibi, Volter'in resmi önünde mumlar yakar ve Amur-Derya'yı kurutmak için bitip tükenmez bir hırsla bir plân hazırlarmış. Zatzareni arkadaşıymış onun.

Olila'daydık o zamanlar. On kilometre ötede, Helsinki'nin mavi ışıkları görünürdü. Ah Helsinki! Yüreğimin düşü benim! Ve sen masmavi gökyüzü! Yukardaki büyük açıklıktan ışıklar halinde damlayıp, sonsuzluğun içinde kayboluyorsun.

Evet, Olila'daydık işte. Vazolarda, kuzeyden gelen çiçekler ölüyor, duvarlara asılı, iri geyik boynuzları loş tavanı lekeliyordu. Yemek odası, çam ağacı, Kontes Tiszkiyeviç'in genç ve çıplak omuzlarıyla, bir İngiliz subayının iç çamaşırı kokuyordu.

Kerenski, masada, Polis Müdüriyetinden, son derece kibar bir yahudi dönmesinin yanında oturuyordu. Sağ tarafında bir Balina avcı gemisinin sahibi Nielsen vardı. Ya kanında ise, Marie Antoinette kadar güzel olan, Kontes Tiszkiyeviç. Kerenski üç çörek yedikten sonra masadan kalktı ve beni kolumdan tutarak, ormanda bir gezinti yapmak üzere dışarı çıkardı. **Fröken** Kristi kayakları ile, hızla geçti yanımızdan.

«Kimdi bu?» diye sordu, Aleksander Fiyodoroviç.

«Nikkelsen'in kızı Kristi,» dedim. «Ne güzel kız değil mi?»

Sonra, ihtiyar Johan geçti kızağını sürerek.

«Bu kimdi?»

«İhtiyar Johan,» dedim. «Helsinki'ye meyva ve Kon-

yak götürüyor. Senin kızak sürücüsü ihtiyar Johan'ı tanımaman mümkün mü?»

«Burada herkesi tanırım,» diye cevap verdi Krenski, «ama kimseyi birbirinden ayırd edemem.»

«Miyopsun demek.»

«Oldukça.»

«Aleksander Fiyodoroviç, gözlük kullanman lâzım.»

«Asla!»

O zaman, yalnız küçük bir çocukla hoşbeş eder gibi şöyle dedim kendisine:

«Düşün bir kere. Sen sadece kör değil, tamamen ölüsün de. Bütün dünyanın sevgilisi olan o ilâhi güzellik çizgisi senden ebediyyen kaçıyor. İşte ikimiz buradayız. Bu anlatılmasına imkân olmayan güzellikteki Fin ormanında yürüyoruz beraberce. Ve bütün hayatımız boyunca, bundan daha güzel bir şey göremiyeceğiz. Sen nehrin ilerisindeki donmuş şelâlenin pembe kenarlarını göremiyorsun. Bir Japon kamışı ile çizilmiş gibi, akar suyun üzerine eğilmiş ağlıyan salkım söğüt senin gözlerince meçhul. Karla kaplı çam kütüklerinin üzerindeki binlerce kıvılcım pırıl pırıl. Yağarken şekilsiz olan kar, örtmüş dalların üzerini. Ve bu dalgalı örtü sanki Leonardo tarafından çizilmiş bir resmi andırıyor. Karın üzerinde, tepemizden geçen bulutların yansımaları var. Peki ne diyecektin kimbilir Fröken Kristi'nin ipek çoraplarının çizgisine, onun muntazam, güzel bacaklarının şekline. Yalvarırım sana Aleksander Fiyodoroviç, bir gözlük al kendine.»

«Yavrum,» diye cevap verdi. «Boşuna nefes tüketip zamanını harcama. Bir çift gözlüğe vereceğim kırk kopek, harcamak istemediğim tek kırk kopektir. Senin çizgilerine ihtiyacım yok. Bayağılık, gerçek gibi adidir. Sen kendi hayatını bir Trigonometri öğretmeninin hayatı gibi yaşarken, ben sadece Kliazma'da dahi olsam bir mucizeler dünyasında yaşıyorum kendi hesabıma. Ben kendisini seçemez-

ken Fröken Kristi'nin çillerini ayırt etmeme ve görmeme ne lüzum var? Oysa ben onu asıl görmek istediğim gibi görüyorum. Tepemde hareket halinde engin, uçsuz bucaksız bir deniz varken, ne ihtiyacım var Fin bulutlarına? Renklerim varken çizgilere ne ihtiyacım olabilir? Benim için, kâinat bütünüyle, dev gibi bir tiyatro. Ve ben bu koca tiyatronun, dürbün kullanmıyan tek seyircisiyim. Orkestra, üçüncü perdenin uvertürünü çalıyor. Sahne bir düşteki gibi, uzak, çok uzaklardadır. Heyecandan yüreğim kabarıyor. Jülyet'in kankırmızı kadifesini, Romeo'nun leylâk rengi ipeklilerini görüyorum. Tek bir takma sakal çarpmıyor gözüme. Ve sen benim, kırk kopeklik gözlükler uğruna kör olmamı istiyorsun öyle mi?»

O gece Helsinki'ye hareket ettim. Helsinki, rüyalarımın sığınağı benim!

Altı ay sonra, bir kere daha gördüm Aleksander Fiyodoroviç'i. 1917 yılının Haziran ayıydı ve şimdi o, ordularımızın mutlak Tanrısı, kaderimizin hakemi arabulucusuydu.

O gün, Troitski süvari alayı darmadağın edilmişti. Putilov fabrikasının işçileri yürüyordu depoların önünde. Tramvaylar ölü atlar gibi yuvarlanmıştı yere. Bir toplantı için kalabalık birikmişti Halkevinin önünde. Ve orada, Aleksander Fiyodoroviç, Rusya hakkında bir konuşma yaptı — Rusya! Mistik anamız ve kadınımız. aKlabalığın ateşliliği kaskatı etmişti onu. Acaba, opera gözlüğü kullanmıyan bu tek seyirci o anda halkın tüylerinin nasıl dikeldiğini görebiliyor muydu? Bilmiyorum. Ama ondan sonra Troçki çıktı kürsüye. Ağzını çarpıttı ve amansız bir sesle başladı konuşmaya:

«Yoldaşlar!»

İHTİYARLAR EVİ'NİN SONU

Odesa'daki açlık süresinde hiç kimse, Yahudi mezarlığının yanındaki ihtiyarlar ve fakirler evinin sakinleri kadar, rahat yaşamadı. Bu ev bir zamanlar elbise tüccarı Kofman tarafından, yahudi mezarlığının duvarının yanına, karısı İsabella'nın hatırasına hürmeten inşa edilmişti. İhtiyarlar evinin mezarlığa olan yakınlığı, Kafe Frankoni'de bir hayli gülüşmelere, alaylara, şakalara sebep olmuştu ama, sonunda Kofman'ın haklı olduğu da ortaya çıktı. İhtilâlden sonra mezarlığa kapı komşu olan ihtiyar kadınlar ve erkekler, mezar kazıcılığı, ilâhi söyleyiciliği, ölü yıkayıcılığı gibi bir çok cenaze işlerini inhisarları altına aldılar. Bütün bunlar üzerine bir de gümüş tutamaklı, siyah örtülü meşe bir tabutu, ihtiyacı olan kişilere kiraya vererek de işlerini genişlettiler.

O zamanlar, Odesada kereste, ne para ne de aşk karşılığı bulunamıyan matahlardandı. Tabut kiralama işi ise boş kalmıyordu hiç. Ceset, evinde kalacağı sürece tabutta yatar, ayine tabutla gider, ama iş gömülmeye gelince, sadece kefeni ile toprağa indirilirdi ki, bu da unutulmuş bir Yahudi kuralına tıpatıp uyuyordu.

Bilgelerin öğrettiklerine göre, kurtların cesede üşüşmelerini engellemek doğru bir şey değildi. «Sen Topraktan geliyorsun ve tekrar toprağa döneceksin.»

Bu eski kanunun yeniden canlanmasıyla, ihtiyarların istihkakları üzerine fazladan bazı ilâveler oldu ki, o zamanlarda böyle bir şeyi, insanlar rüyalarında görselerdi bile inanmazlardı. Geceleri Zalman Krivoruşka'nın şaraphane-

sinde kendilerine ziyafet çekerler, ertesi sabah da yemek artıklarını komşularına satarlardı.

Onların bu durumları, Alman kolonisinde bir ayaklanma olana kadar devam etti. Almanlarla yapılan çarpışmada, karşı taraf, garnizon kumandanı Herş Lugayov'u öldürmüştü. Cenaze töreni de eksiksiz yerine getirildi. Birlikler mezarlığa, bandoları, sahra mutfakları ve arabalara bindirilmiş makineli tüfekleri ile geldiler. Açık mezarın başında nutuklar çekildi, dualar, yeminler edildi.

Tümen komutanı Broytman, kendini biraz zorlıyarak, «Yoldaş Herş,» diye bağırdı. «Yoldaş Herş, Rus Sosyal demokrat işçilerinin, Bolşevik partisine 1911 yılında girmiş orada propaganda kısmında irtibat görevlisi olarak çalışmıştır. Yoldaş Herş, Nikolayev şehrinde, yoldaş Sonya Yonavskaya, İvan Sokolov ve Monoszon ile birlikte, 1913 yılında büyük sıkıntılara katlandı ve ıztıraplar çekti.»

Fakirler evinin en yaşlısı Arye-Leip, yardımcıları ile birlikte hazır bekliyordu. Lionka ölüye veda eden sözlerinin tam sonuna gelmişken, ihtiyar, yardımcıları ile birlikte, bayrağa sarılı cesedi, dışarı yuvarlamak için, tabutu yan tarafa eğdi. Lionka, Arye-Leib'i mahmuzuyla tepikledi sertçe.

«Bas buradan,» dedi, «geri bas bakalım. Herş, cumhuriyetin sadık bir hizmetçisiydi.»

Şaşıran ihtiyar adamın gözleri önünde tabut, püsküllerile, gümüş kulplarile, üzerinde Hazreti Davud'un yıldızı ve eski İbrani şiirlerinden gümüş simle işlenmiş mısralar bulunan örtüyle birlikte, mezara giriverdi.

Cenazeden sonra, Arye-Leip yardımcılarına dönerek kederli bir sesle: «Artık ölü insanlarız,» dedi. «Firavunların eline düştük yeniden.»

Sonra, koşarcasına, mezarlık işlerinden sorumlu olan Broidin'in yanına giderek hemen yeni bir tabut yapılması için tahta bulunmasını ve yeni bir tabut örtüsü için kumaş

temin edilmesini bildirdi. Broidin elinden gelen her şeyi yapacağına dair söz verdi ama, hiç bir şey yapmadı. İhtiyarları daha fazla zengin etmek onun planlarına dahil değildi. Bu yüzden de şöyle dedi bürosunda:

«Benim yüreğimi parça parça eden, şehir işçilerine bir iş temin edememek. Yoksa bir takım ihtiyarlara para kazandırmak umurumda bile değil.

Evet, Broidin herşeyi yapmaya söz vermişti ama, hiç bir şey yapmadı. Zalman Krivoruşka'nın şarap mahzeninde, Talmut lânetleri ve küfürleri edilmeye başlandı. Gerek Broidin'in gerekse Şehir İşçileri Sendikası'nın tüm üyelerinin başları üzerine akla gelebilen türlü çeşit beddualar, lânetler, küfürler yağıyordu. Evet ihtiyarlar Broidin'in kemiklerine, karısının rahmindeki yeni tohumlara beddua ediyorlar ve her biri tümüne birden nüzülden ülsere kadar değişik hastalıklar diliyordu.

Gelirleri kısıtlanmıştı. Şimdiki istihkakları, içinde sadece balık kemikleri yüzen, mavimsi bir sudan başka bir şey değildi. Bunun dışında bir de, yağın katresi bulunmıyan bir lapa veriliyordu yoksullar evinin sakinlerine.

İhtiyar bir Odesalı, neden yapılırsa yapılsın her türlü çorbayı yiyebilir. Tek şart bu yapılan yemeğin içinde, defne yaprağı, bol sarmısak ve biber bulunmasıdır. Oysa bu verilen mavimsi suda, bahsedilenlerin hiç birisi yoktu.

İsabella Kofman fakirler evi de, şehrin kaderine ortak olmuştu artık. Açlıktan canı çıkmış ihtiyarların kızgınlığı kalkıp kalkıp, bunu hiç beklemeyen bir kişinin başına inmeye başlamıştı. Bu kişi ise, ihtiyarlar evine, çiçek aşısı yapmaya gelmiş, Doktor Judith Şmayser'den başkası değildi.

Taşra icra komitesi yayınladığı bir emirde herkesin çiçek aşısı yaptırmak mecburiyetinde olduğunu bildirmişti. Judith Şmayser, âletlerini masanın üzerine yerleştirip, ispirto lâmbasını yaktı. Dışarıda, zümrüt rengi sarmaşıkla-

rın sardığı, mezarlık duvarları görünüyordu. Mavi dilli küçük alev, Haziran şimşeklerinin ışığına karışıyordu.

Judith'e en yakın duran zayıf ihtiyar Meyer Endless, ekşi bir suratla kadının yaptığı hazırlıkları seyrediyordu.

«Sadece minicik bir nokta,» dedi Judith, elindeki cımbızı sallıyarak. Sonra adamın kolundaki paçavraları sıvıyarak, açık maviye kaçan kolunu meydana çıkarmaya çalıştı.

İhtiyar, sertçe geri çekti kolunu.

«Noktalanacak bir şey yok.»

«Acıtmaz,» diye bağırdı Judith. «Yumuşak kısma yapılırsa acımaz.»

«Benim yumuşak bir tarafım yok,» dedi Meyer Endless. «Noktalanacak hiç bir tarafım yok.»

Onun arkasından, odanın bir köşesinde duran Doba-Leah'ın iç çekişi duyuldu. Sünnet düğünlerinin bir zamanki ahçıbaşısı şimdi ağlamaya başlamıştı. Meyer ihtiyar yanaklarını buruşturdu.

«Hayat bir gübre yığını,» diye mırıldandı. «Dünya ise bir kerhane. İnsanlarına gelince, tümü birden sahtekâr.»

Judith'in burnundaki kelebek gözlük oynadı ve göğüsleri kabarıverdi, kolalı önlüğünün altında. Çiçek aşısının faydalarını anlatmak için ağzını açmıştı ama, fakirler evinin en ihtiyar kişisi olan Arye-Laib, kadının sözünü daha başlamadan kesti.

«Hanım kızım,» dedi Arye-Leib. «Tıpkı senin gibi, bizleri de analarımız doğurdu. Bu kadın, yani anamız bizi karnında yaşamamız için taşıdı, yoksa ıztırap çekelim işkenceye tabi tutulalım diye değil. Bizim iyi yaşamamızı temenni ettiği zaman bütün diğer analar gibi haklıydı. Broidin'in vermesi gereken şeyden mahrum olan bir kimseye o aşının yapılmasının bir değeri kalmamıştır artık. Senin meselen bu çiçek aşısını yapmak. Tanrının izni ve yardımıyla da bunu yaparsın herhalde. Bizim meselemize gelince, hayatı-

mızı sonuna kadar yaşayıp, son zamanlarda ona işkence ettirmemek. Bu yüzden bu yardımı yerine getiremiyeceğiz.»

Hafif sakallı bir kadın olan Doba-Leah, aslanı andıran yüzünü buruşturarak bu sözlerin etkisiyle, daha yüksek sesle ağlamaya başladı. Bas sesiyle içini çekiyordu.

«Hayat sadece bir gübre yığını,» dedi, ihtiyar Meyer yeniden. «İnsanların da tümü birden sahtekâr.»

Felçli Simon Wolf, küçük arabasını iten sopaya dayanarak, kuş gibi sesler çıkarıp kapıdan tarafa yöneldi. Ahududu rengi şiş kafasındaki takkesi yana kaykılmıştı.

Simondan sonra, homurdanan, yüzlerini buruşturan otuz kadar kadın ve ihtiyar, ana yola saldırdılar. Koltuk deyneklerini sallıyor, aç eşekler gibi sesler çıkarıyorlardı.

Onların bu halini gören bekçi, mezarlığın kapılarını kapadı. Mezar kazıcıları, toprak, çimen dolu küreklerini kaldırarak, yıldırım çarpmış gibi durdular.

Ayaklanmaya, sakallı Broidin, sırtında kuyruklu ceketi, kafasında şapkası, ayaklarında deri çizmeleri olduğu halde yetişti.

«Vurguncu» diye bağırdı, Simon Wolf, adama. «İğnelenmek için yerimiz yok... kollarımızda et kalmadı.»

Doba-Leah, dişlerini göstererek homurdandı. Sonra, felçlinin arabasını bir savaşçı cesaretiyle, Broidin'in üzerine sürmeye başladı. Arye-Leib, her zamanki gibi kinayeli bir şekilde konuşarak, ta eski zamanlardan süregelen bir takım hikâyeler anlatmaya girişti.

Evvelâ Haham Hosea'dan başladı söze. O ki, malım mülkünü çocuklarma, kalbini karısına, korkusunu Tanrıya, vergilerini Sezar'a vermiş ve kendisi için günün her saatinde güneş gören bir zeytin ağacının dibini ayırmıştı. Haham Hosea hakkında yeteri kadar konuşan Arye-Leib sözü bu sefer yeni bir tabut imali için gereken kerestelerle tayınlarına getirdi.

Broidin çizmeli bacaklarını iki yana açmış, gözlerini kaldırmadan söylenenleri dinliyordu. Kahverengi sakalı bir barikat gibi yeni ceketinin üzerinde, kımıldanmadan duruyordu. Görünüşüne bakılacak olursa, acı ve kederli düşüncelere daldığı belli oluyordu.

«Umarım ki, söyledikerimden dolayı beni affedersin, Arye-Leib,» diye içini çekti Broidin. «Ama ben ne yaptığını bilen kişileri görmemezlikten gelemiyorum. Bu, tıpkı senin ne yaptığını bilmen gibi bir şey.»

Sonra, yerden kaldırdı gözlerini ve kuvvetli sesiyle konuştu, Broidin: «Tatar Cumhuriyetinden gelen telgrafları oku bir kere. Görünüşe göre, Tatarlar kütleler halinde akıllarını oynatmışlar. Tezgâhlarının başında aç bekleyen Petersburglu proteler işçilerinin ricalarını oku.»

«Bekliyecek vaktim yok benim,» diye adamın sözünü kesti Arye-Leib. «Boş vaktim yok beklemek için.»

«İnsanlar var,» diye gümbürdedi, Broidin söylenenleri dinlemeden. «Sizden çok daha kötü şartlar altında yaşıyan. Ve daha binlerin üzerine eklenecek binlerce insan daha var ki, onlar da sizlerden kötü yaşıyan insanlardan daha kötü durumdalar. Huzursuzluğun tohumlarını atıyorsun Arye-Leib ve rüzgârı biçmek istiyorsun ortasından. Eğer size arkamı dönecek olursam, tümünüz birden ölü kişiler olursunuz. Eğer siz kendi yolunuza, ben kendi yoluma gidersem, öleceksiniz. Sen öleceksin Arye-Leib. Sen de Simon Wolf, sen de Meyer Endless, hepiniz, hepiniz öleceksiniz. Ama ölmeden evvel söyleyin bana - zira cevabınız beni ilgilendiriyor - Sovyet kuvvetine her hangi bir şekilde sahip miyiz, yoksa değil miyiz? Eğer sahip değilsek, o zaman beni, ömrümce yelekçilik yaptığım, Bay Berzon'un, De Ribas'la Yeketerininskaya'nın kesiştiği köşedeki dükkânına geri götürün. Söyle bana, yamlıyor muyum, Arte-Leib?»

Mezarlığın bakıcısı, ihtiyarların üzerine doğru yürüdü. Titreyen göz bebekleri bir süre asılı kaldı karşısındaki-

lerin üzerinde. Sonra karanlıklarda bir yer arayan ışıldak gibi şaşkın, homurdanan sürünün üzerinde dolaşmaya başladı. Deri çizmeleri gıcırdadı, acı dolu yüzünü ter kapladı boncuk boncuk. Gittikçe daha fazla yaklaşmaya başladı Arye-Leib'in yanına. Sorusuna cevap istiyordu. Haklı mıydı yoksa yanılıyor muydu, Sovyetlerin resmen bir kuvvete sahip olduklarından.

Ses etmiyordu, Arye-Leib. Eğer yalnayak Theo Stepun, üzerinde bahriyeli gömleği olduğu halde, yolun öbür ucunda görünmeseydi, bu sessizlik onun mahvolmasına sebep olmıyacaktı.

Theo, bir süre evvel, Rostov'da patlıyan bir bombayla havaya uçmuştu. Şimdi ise, mezarlığın yanındaki küçük bir kulübede nekahat devresini geçiriyordu. Portokal rengi bir ipe asılı polis düdüğü ile, kılıfsız bir toplu tabanca taşırdı yanında.

Sarhoştu, Theo. Kıvırcık saçları düşmüştü alnının üzerine. Ve saçların altındaki çıkık elmacık kemikli yüzü, devamlı olarak titriyordu. Lugoyov'un mezarının üzerindeki solmuş çelenklerin yanına gitti.

«Sen nerelerdeydin, Lugoyov,» diye Theo ölüye sordu, «ben Rostov'un altını üstüne getirirken sen neredeydin?»

Denizci, dişlerini gıcırdatıp, polis düdüğünü öttürdü ve silâhını çekti belinden. Cilâlı namlu parıldadı.

«Çarlar yuvarlandı tüneklerinden,» diye bağırdı Theo. «Çarlar yok artık. Bırakın kefensiz yatsınlar mezarlarında.»

Denizci, silâhının kabzasını sıktı. Çıplak göğsünün üzerinde düğmeyle yazılmış «Riva» kelimesi ile, başı meme ucuna doğru kıvrılmış bir canavar resmi vardı.

Küreklerini kaldırmış mezar kazıcıları bahriyelinin etrafında toplandılar. Ölü yıkayıcı kadınlar saklandıkları yerlerden çıkarak, Doba-Leah ile birlikte bağırmak için hazırlandılar. Çığırtı dalgaları, mezarlığın kapalı kapılarını dövmeye başlamıştı artık.

Ölülerini ufak arabalarla mezarlığa getirmiş olan kimseler içeri girmek istiyorlardı. Dilenciler, koltuk değneklerini, sopalarını parmaklara vurmaya başladılar.

«Atın tüneklerini, devrildiler artık,» diye bağıran, Theo, havaya ateş etti.

Yol boyunca halk, koşarak geliyordu. Broidin sararmaya başlamıştı yavaştan. Elini kaldırdı ve Fakirler evindekilerinin isteklerini kabul ederek, askerce dönüp, odasına doğru yürüdü. Aynı anda da mezarlık kapıları ardına kadar açılmıştı. Ölü sahipleri küçük arabalarını iteliyerek, dar yolda yürüdüler. Yeni açılmış mezarların başında, kendilerine has stilleri olan ilâhiciler **«El Moley rahhamim»** diye yanlış seslerle şarkı söylüyorlardı. Zafer o akşam, Krivoruçka'nın şarap mahzeninde kutlandı ve Theo'ya üç litre Besarabya şarabı verildi.

«Havel havolim,» diyen Arye-Leib, kadeh tokuşturdu bahriyeliyle. «İnci gibi bir adamsın sen... kendisiyle geçinilecek bir insansın... **Vehakol havel!»**

Krivoruşka'nın karısı, tezgâhın arkasında bardakları parlatıyordu.

«Eğer bir Rus sağlam kişiliğe sahipse,» diye fikrini söyledi Madam Krivoruşka «onunla karşılaşmak mutlak bir zevktir.»

Theo'yu, sabahın biriyle ikisi arası, kollarına girerek, meyhaneden dışarı çıkardılar.

«Havel havolim,» diye bu anlaşılmaz, kahredici kelimeleri mırıldanıyordu Stepovaya sokağında yalpalarken.

Ertesi gün ihtiyarlar evinin sakinlerine dörder parça şekerle, borç çorbası yapmak için et verildi. Akşam ise Milli Emniyet tarafından düzenlenen, **Carmen** temsiline götürüldüler. Ve fakirler evinin bu sakat ve düşkünleri,Odesa tiyatrosunun kadife bölmelerini, avizelerinin yağlı parlaklığını gördüler. Aralarda ciğer ezmeli sandaviçler verildi fakirler evinin sakinlerine.

Sonra bir ordu kamyonuna bindirilerek, geri yollandılar mezarlığa. Araba homurtularla, ekzos patlatarak tenha sokaklarda yol aldı. İhtiyarlar, karınları şiş uykuya daldılar. Geğirdiler uykularında ve tokluktan; fazla koşmuş köpekler gibi, titrediler.

Ertesi sabah, Arye-Leib, diğerlerinden evvel uyandı uykusundan. Dua etmek için doğuya döndüğü zaman kapının üzerine iğnelenmiş bir yazı gördü. Kâğıtta Broidin'in fakirler evinin tamir edileceğine kapatılacağına ve bütün sakinlerinin o gün, Bölge Toplum Emniyet merkezine müracaat ederek, yapabilecekleri işleri bildirmelerine dair emri yazılıydı.

Güneş, mezarlığın yeşil korusu üzerindeydi. Arye-Leip parmaklarını gözlerine götürdü. Bir yaş toplanmıştı göz çukurlarında.

Kestane ağaçlı yol, ölülerin konduğu binaya doğru uzayıp gidiyordu. Çiçek açmıştı ağaçlar. Beyaz ve uzun çiçekler vardı açılıp uzanmış pençelerinde. Göğüslerini iyice sıkan bir atkıya bürünmüş, daha önce hiç görmedikleri bir kadın çalışıyordu. Yeniden düzenlenmişti herşey. Duvarlar köknar ağacı dallarıyla süslenmiş, masalar ovalanmıştı. Kadın bir çocuk ölüsü yıkıyordu; çocuğu çabucak bir taraftan öbür tarafa çeviriyor ve su pırlanta gibi parlıyarak, küçüğün lekeli, çukur sırtına dökülüyordu.

Binanın merdivenlerine, ayaklarını açarak oturmuş olan Broidin, yorgunluğunu gideriyordu.

«Ben sendikada yoldaş Andreyçik'e söyledim,» diye şarkı söylüyordu kadın. «İşsizlikten kıvranmaya çalışmıyalım diye. Bırakın Yekaterinoslav'da tartışılsın durumumuz. Yekaterinovlav'da bilinir yaptığımış işler.»

«Evinde hisset kendini yoldaş Bliyuma, evinde hisset kendini,» diyen Broidin sarı mendilini cebine soktu. «Kolay geçinilir benimle, kolay geçinilir,» dedikten sonra pırıldıyan

gözlerini, binanın merdivenlerinden tarafa ayaklarını sürüyerek gelen Arye-Leib'dan yana çevirdi.» Sadece kızdırmamak lâzım beni...»

Broidin daha nutkunu bitirmemişti ki, iri siyah atların çektiği bir binek arabası içinde devlet malları menajeri olduğu halde kapıya dayandı. Broidin, sırtında açık bir gömlek olan müdüre, arabadan inmesi için yardım ettikten sonra, onu mezarlığa götürdü.

Sabık terzi çırağı, amîrine, yüzyıldan beri granit taşların altında uyuyan Odesa tarihini gösterdi. Ona, buğday ihracatçılarının, gemi sahiplerinin iş adamlarının abidelerini, kemerli kabirlerini gösterdi. Bu adamlardı yüz yıl evvel, Hacı bey köyünün yanında Rus Marsilyasını kuran kişiler. Eskenaziler, Hessenler Efrusiler. Odesa servetinin yaratıcıları, Odesa fıkralarının bulucuları, felsefecileri... Şimdi pembe mermerden abidelerin, zincirlerle çevrili renkli labrador taşlarının altında, akasya ve kestane ağaçlarının arasında yatıyorlardı.

«Hayattayken, kimsenin doğru dürüst yaşamasına fırsat vermezlerdi, dedi Broidin ve çizmesi ile abidelerden birinin kenarına tekme attı. «Öldükleri zaman diğer insanların doğru dürüst ölmesine fırsat vermez oldular.»

Gittikçe heyecanlanarak, müdüre, mezarlığı yeniden nasıl düzenliyeceğini anlattı. Gömülme kardeşliği konusundaki fikirlerini açıkladı.

Müdür, kapıda toplanan fakirleri işaret ederek: «Bunlar da çıkarılmalı buradan,» dedi.

«O iş yapıldı bile,» diye cevap verdi Broidin. «Yavaş yavaş herşey yoluna girecek.»

«Devam et. Görünüşe göre, herşeyi gayet iyi kontrol altına almışsın.»

Ayağını arabanın basamağına atmışken, Theo'yu hatırladı.

«O acaip kişi kim?»

«Bir bombanın çok yakınında patladığı bir bahriyeli.» dedi Broidin, gözlerini indirerek. «ara sıra ipin ucunu kaçırır. Ama şimdi durum kendisine açıklandığı için özür diliyor yaptıklarından.»

«Yani doğru tarafa çevirdin kafasını,» dedi Mayorov ve araba hareket etti. İri yarı atlar, onu ve müdürü çekip götürdüler. Yolda, ihtiyarlar evinden çıkarılmış insanların yanından geçtiler. Topallıyarak, yüklerinin altında, sessiz sedasız yürüyorlardı. Kaba saba Kızıl Ordu erleri sokuyordu sıraya gidenleri. Felçlilerin küçük arabaları ağlar gibi sesler çıkarıyor, astımlı ıslıklı nefesler duyuluyor ve eski ilâhicilerin, sünnetdüğünü ahçılarınm, eğlencelerdeki eski soytarıların, ihtiyar tezgâhtarların göğüslerinden hırıltılı sesler yükseliyordu.

Tepede olan güneşin ışıkları yol kenarındaki paçavraların üzerine vuruyordu. Yolları sevinçsiz, kavruk ve taşlıydı. Kerpiç kulübelerin, taşlı tarlaların, bombalarla yıkılmış evlerin ve Belâ Tepesinin yanından geçiyordu bu yol. Bir zamanlar Odesa mezarlığına giden, tarifsiz kederlerle dolu bir yoldu bu.

1920 — 1929

GÜVERCİNLİĞİMİN HİKÂYESİ

Maksim Gorki'ye

Çocukken bir güvercinliğim olmasını isterdim. Hiç bir şeyi, daha fazla arzulamamıştım hayatımda. Ama dokuz yaşına gelene kadar, babam hiç bir zaman tahta lıp güvercinlik ypacağına ve üç çift de güvercin alacağına söz vermedi. 1904 yılındaydık ve ben hazırlık okulunun ikinci sınıfı için giriş imtihanlarına hazırlanıyordum. O zamanlar bütün ailemle birlikte, Kherson eyaletinin Nikolayev şehrinde otururduk. Böyle bir eyalet yok artık. Bizim kentimiz de Odesa bölgesine katıldı.

Dokuz yaşındaydım ve tarifsiz şekilde korkuyordum imtihanlardan. Her iki dersten de en yüksek numaraları almak zorundaydım. Aritmetik ve Rusça dili dersleriydi bunlar. Kabul çok güçtü ve kırk yahudi çocuktan ancak iki tanesi girebilecekti hazırlık sınıfına. Öğretmenler hep şaşırtıcı sorular sorarlardı Yahudi çocuklarına. Başka kimseye sorulmazdı böyle şeytanca sorular. O zaman babam, her iki dersten de en yüksek notu alırsam, bana istediğim güvercinleri alacağını söz verdi. Gerçekten bir ölüm işkencesine yakalanmıştım sanki.. Devamlı olarak gündüz düşleri görmeye başlamıştım. Dipsiz bir umutsuzluğa ve çocuksu bir dalgınlığın derinliklerindeydim. yarı düş, yarı hayal içinde imtihana girdiğim halde, başarım herkesinkinden üstün olmuştu. Dersleri kavrama bakımından bir ustalığım vardı. Öğretmenler bana şaşırtıcı sorular soruyordu ama

hiç biri ne zekâmı ne hırslı hafızamı sarsamıyordu. Öğrenme bakımından iyiydim ve en yüksek numaraları alıyordum sonra her şey altüst oldu ama. Büyük bir hububat tüccarı olan ve Marsilyaya buğday ihraç eden Kariton Efrussi yetkililerden birinin eline beşyüz Ruble rüşvet sıkıştırmıştı. İşte o zaman aldığım A dereceleri hemen A eksi olarak değiştirildi ve Efrussi'nin oğlu, benim yerime kabul edildi hazırlık sınıfına. Büyük bir darbe oldu bu babama. Çünkü altı yaşımdan beri bana bildiği herşeyi öğretmek için sonsuz bir çaba göstermişti. Ama A eksi derecem gerçekten sınırsız bir umutsuzluk yaratmıştı onda. Evvelâ Efrussi'yi dövmeye kalktı. Sonra hiç olmazsa iki kazak atlısına para verip, onu dövdürmek istedi ama, anam güç belâ bu fikrinden caydırdı onu. Ve ben bir sonraki imtihan için hazırlanmaya başladım. Bu sefer bir alt sınıfa girmek içindi çabalarım. Ailem bu talihsizliği yenmek uğruna neler yapmadılar ki... Öğretmenlere beni birinci sınıfa almaları için yalvarıyorlardı. Bu arada şu üç kitabı su gibi ezberlemiştim. Bunlar. Smirnovski'nin **Rus Grameri**, Yevtuşevski'nin **Meseleleri** ve Putsiyokoviç'in **Rus Tarihinin el kitabı**'ydı. Çocuklar bu kitaplardan bir şey belliyemezlerdi ama, ben bunları satır satır ezberlemiştim ve ertesi yıl, Karavayev bana Rusça'dan büyük A verdi, hiç duraklamadan.

Karavayev, Moskova Üniversitesinden mezun, kırmızı yanaklı ve son derece sinirli bir adamdı. En fazla otuzunu biraz geçmişti. Yanakları tıpkı köylü çocuklarının yanakları gibi pençe pençe aldı. Yanağının üzerinde bir et beni vardı ve bir kaç kıl büyürdü bu et beninde. İmtihanda Karavayev'den başka, Üniversite idare meclisi üyesi Piatnitski de vardı. Bu adam gerek okulda ve gerek çevrede önemli bir kişi olarak bilinirdi. Üniversite üyesi bana Deli Petro hakkında soru sorunca, birden tarifsiz bir unutkanlık sardı her yammı. Sonumun yaklaştığını

hissetmeye başlamıştım, Sanki bir cehennem ağzını açmış esniyordu önümde. Sevincin ve umutsuzluğun yanyana durduğu kupkuru bir cehennemdi bu.

Deli Petro hakkında, Putsikoviç'in kitabıyla, Puşkinin şiirlerinden bazı şeyler biliyordum ezbere. Ağlamaklı bir şekilde şiirleri okumaya başladım. Birden alt üst oldu karşımdaki yüzler. Karışan iskambil kağıtlarını andırıyordu yüzlerindeki değeşiklik. Onlar bir yandan karışadururken, bir yandan da ben, sırtımı dikeltmiş, mısraların içine kafaüstü dalmış, sesimin bütün gücüyle, Puşkin'den şiirler okuyordum. Defalarca haykırdım yüzlerine ve hiç biri benim bu ağız kalabalığıma engel olmadı. Kızıl bir körlüğün içinde sadece, Piatnitski'nin gümüş sakallı yaşlı yüzünün bana doğru eğik olduğunu görüyordum. Çevremde başka hiç bir şeyden haberim yoktu. Her yanımı sınırsız bir hürriyet doldurmuştu. Sözümü kesmedi yaşlı adam benim. Sadece benim ve Puşkinin hesabma sevinen Karavey'e dönerek şunları söyledi:

«Bu senin küçük yahudilerin ne adamlarmış meğer. Şeytan var içlerinde.»

Sonunda artık bağıracak halim kalmadığı zaman benden yana dönerek:

«Pek güzel. Hadi çık artık, benim küçük dostum.» dedi.

Sınıftan koridora çıkıp, badanaya ihtiyacı olan duvara dayanarak, bu trans halimden yavaşça uyanmaya başladım. Rus çocukları oynuyordu çevrede. Okulun kampanası merdivenlerin üzerinde asılıydı. Hademe kırık bir iskemlenin üzerine tünemiş uyukluyordu. Ona baktığım zaman yavaştan uyanmaya başladım. Çocuklar benden tarafa yaklaşıyorlardı sinsice. Belki oyun oynamak, belki de beni itip kakmak istiyorlardı. Tam o sırada, Piatnistki belirdi koridorda birden. Yanımdan geçerken durdu Kuyruklu ceketi sallanıyordu hafiften. Bu geniş sırtlı yüksek ta-

bakaya ait adamda bir şaşkınlık sezmiştim. Daha da sokuldum ihtiyara.

«Çocuklar,» dedi çevredekilere, «sakın bu delikanlıya dokunmayın.» Sonra iri, şişman elini dostça omuzuma koydu.

«Küçük dostum,» dedi benden tarafa dönerek. «Birinci sınıfa kabul edildiğini, git babana söyle.»

Boynunda kocaman bir yıldız vardı ve madalyaları sallanıyordu göğsünde. Siyah üniformalı iri vücudu sert bacaklarının üzerinde harekete geçti. Gölgeli duvarların arasında, derin sularda yüzen bir mavuna gibi hareket ederek, yürüyor ve kendi kendine birtakım sesler çıkarıyordu. Baş öğretmenin, kapısından girerek gözden kayboldu. Küçük uşak bir tepside şıngırdıyan bardaklarla çay götürürken, ben de eve, dükkâna koşmaya başladım.

Dükkânda, şaşkınlık ve kararsızlıktan ızdıraplar içinde kıvranan bir köylü müşteri, oturmuş kaşımyordu. Babam beni görür görmez, adamın kararsızlığına bir son vermek için gösterdiği gayretleri bir tarafa bırakarak yüzüme baktı. O anda bütün söylemek istediklerimi anlamıştı. Çırağı çağırıp, dükkânı kapamasını söyledikten sonra, dışarı fırlayarak, bana kenarı yaldızlı bir okul kasketi almak için Katedral sokağına doğru koşmaya başladı. Zavallı anacığım beni bu deliden kurtarmak için işini yarıda bırakmak zorunda kalmıştı. O anda yüzü bembeyazdı. Kaderi deniyordu sanki. Beni sıkıştırıyor ve sanki benden nefret edermiş gibi iteliyordu. Okula kabul edilenlerin adlarının gazetede ilân edileceğini söylüyor ve ortada fol yok yumurta yokken bir okul kasketi alacak olursak, Tanrının bizi cezalandıracağından dem vuruyordu. Herkes bize gülecekti. Alay konusu olacaktık çevreye. Yüzü kireç gibi olmuştu anamın ve kaderi sanki benim gözlerimde yaşıyordu. Sakat bir çocuğa bakar gibi garip bir şefkatla bakıyor-

du yüzüme. Zira kendisi, ailemizin nemene talihsiz bir aile olduğunu herkesten iyi bilirdi.

Ailedeki bütün erkekler, doğuştan herkese itimat ettikleri için çabucak kötü işlere bulaşırlardı. Neye el attıysak muhakkak bir başarısızlık olmuştu. Haham olan büyükbabam, Belaya Çerkov bölgesinde bir süre çalışmış, sonra küfürbaz olduğu için sinagogdan atılmış ve kırk yıl, lisan dersleri vererek gürültülü bir hayat yaşamıştı. Seksen yaşına gelince de hafiften kaçırmaya başlamıştı aklını. Babamın kardeşi Leo amcam, Volozhin'deki Talmut Akademisinde okumuştu. 1892 yılında askerlik yapmamak için Kiev bölgesindeki askeri komiserlikte görevli birinin kızıyla kaçmıştı. Kızı Kaliforniya'da Los Angeles'e götürmüş, orada başından savmış ve kendisi de, Zencilerin ve Malayalıların arasında, bir genelevde ölmüştü. Ölümünden sonra Los Angeles polisi, miras olarak bize kahverengi demir çerçevelerle sarılı bir sandık yollamıştı. Bu sandığın içinde, jimnastik gülleleri, kadın kahkülleri, inci taklidi boncuklarla süslü kutuların içinde kokulu çay, tutamaklı at kırbaçları filân çıkmıştı. Bütün aileden geriye, Odesada yaşıyan deli amcam Simon Wolf, babam ve ben kalmıştık. Oysa babamın itimadı vardı insanlara. Onları tıpki ilk aşkı gibi savardı başından ve bunu affetmeyen insanlar daima kötülük ederlerdi ona. Bu yüzden babam, hayatının bir iblis tarafından idare edildiğine inanmıştı. Onu idare eden, kendisine hiç benzemeyen, anlaşılmaz, garip bir yaratıktı. Bu yüzden ben anama teslim edilmiştim. Bütün yahudiler gibi, zayıf ve kısaboyluydum. Fazla çalışmaktan devamlı baş ağrılarım vardı. Bütün bunları görürdü anam. Babamın o yoksul gururu hiç bir zaman onun başını döndürmemişti. Hiç bir zaman babam gibi ,ailemizin bir zaman çok zengin olacağı ve dünya yüzünde herkesten daha kuvvetli olacağımıza inanmamıştı. Bizim için hiç bir başarı arzu etmiyordu. Hattâ vaktinden evvel okul ceketi

almaktan bile korkuyordu. Tek razı olduğu şey, yeni bir resminin çekilmesiydi.

1905 yılının 20 Eylülünde, okula giriş imtihanını kazananların listesi asıldı. Benim de adım vardı aralarmda. Bütün hısım akraba, kâğıdı görmek için akın ediyordu okula. Hattâ büyük dayım Şoli bile gitmişti adımı görmeye. Çok severdim bu övüngen ihtiyarı. Pazar yerinde balık satardı. Hep nemliydi iri ve etli elleri. Balık pullarıyla kaplıydı pırıl pırıl. Dünyanın bütün soğuklukları vardı bu ellerde ve güzel kokarlardı. Uydurma ve yalan hikâyelerde bir başka türlüydü Şoli, diğer insanlardan. Hele 1861'deki Polonya ayaklanmasını anlattığı zamanlar. Yıllar öncesi Skvirada meyhanecilik etmiş ve Çar Birinci Nikola'nın askerlerinin Kont Godlevski ile diğer asileri vurduklarını görmüştü. Aslında, belki de görmemişti. Ancak şimdi onun basit ve cahil bir yalancı olduğunu anlıyorum ama gene de anlattığı uydurma masallar gerçekten çok güzeldi. Şimdi ise bizim ihtiyar ve budala Şoli bile adımı okumak için okula gitmişti ve o gece biz fakirlerin balosunda dansetmiş, zıplayıp sıçramıştı.

Babam, başarımı kutlamak için yapmıştı bu baloyu ve tüm dostlarını davet etmişti. Hububat tüccarları, büyük emlâkçiler ve tarım aletleri satan gezginci satıcılar. Bu satıcılar, her kime olsa makine satarlardı. Toprak ağalarının ve köylülerin ödü kopardı bu adamlardan. Herhangi bir şey satın almadan, ellerinden kurtulmanın imkân ve ihtimali yoktu. Bütün yahudilerin içinde en neşeli ve en uyanık olanları satıcılardır. Ziyafetimizde, üç kelimeden meydana gelen fakat aklın alamıyacağı kadar uzun süren Hasidik şarkıları söylediler. Bir sürü komik makamlardan söylüyorlardı bunları. Bu makamların güzelliği ancak talihi olup da Hasidizmi inceleyen ve onların gürültülü Sinagoglarına gitmiş kişiler tarafından anlaşılır. Satıcıların yanında bana Torah'ı ve eski İbraniceyi öğreten Lieberman da toplan-

tımıza katılıp bize şeref vermişti. Bizim çevrelerde Mösyö Lieberman diye çağırılırdı. O akşam gerektiğinden biraz fazla Basarabya şarabı içti. Sonunda geleneksel ipek püsküllerı çıktı yeleğinin altından ve eski İbranice, şerefime kadeh kaldırdı. Aynı zamanda ailemi tebrik ederek, bütün düşmanlarımı tek bir savaşla alt ettiğimi söyledi. Tombul yanaklı Rus çocuklarını mağlûp ettiğim gibi, bizden olan yeni zengin ve görmemişlerin de küstah çocuklarını altetmiştim. Evet eski zamanlarda da Yahudilerin Kralı Davit, tek bir savaşta koca dev Goliat'ı yenmeği başarmıştı. Ben de aynı şekilde altetmiştim Goliat'ı ve halkımızın aklı ve zekâsı sayesinde, kanımıza susamış düşmanlarımızın tümünü birden altedecektim. Mösyö Liberman, bunları söylerken ağlıyor ağladıkça da daha fazla şarap içiyordu. Sonunda «Vivat!» diye bağırınca, misafirler etrafında halka olup eski bir dansı oynamaya başladılar. Küçük bir Yahudi şehrindeki düğün törenine benziyordu yaptıkları. Herkes mutluydu toplantımızda. Hatta anam bile bir yudum votka içti. Oysa kendisi votkadan hoşlanmadığı gibi, bundan hoşlananları da anlamazdı bir türlü. Ona göre, Rusların bütün çılgınlıklarına, kaçıklıklarına votka sebepti ve anam, kadınların Rus kocalarla nasıl geçindiklerine bir türlü akıl sır erdiremezdi.

Ama asıl mutlu günlerimiz daha sonra geldi. Okula gitmeden evvel, sabahları bana kahvaltı hazırlaması, beraberce defter, kitap, kalem, para cüzdanı, gibi şeyleri almak için alışverişe gitmemiz, pırıl pırıl kaplı, çocukları büyüleyen defterleri birlikte seçmemiz birer mutluluktu anam için. Dünyada hiç kimse, yeni şeyler için, çocuklar kadar hevesli olamaz. Yeniliğin kokusunu alan çocuklar, tavşan kokusu almış av köpekleri gibi titrerler zevkten ki, aynı hislere büyüdüğümüz zaman ilham adını veriyoruz. Anam da yeni şeylere sahip olmanın bu saf ve çocuksu duygusunu kavramıştı. Tam bir ay sürdü, yeni ka-

lem kutusuna, ışıklı ve büyük masanın kenarında çayımı içişime ve sonra kitaplarımı defterlerimi el çantama doldurmama alışmamız. Tam bir ay sürdü mutluluğumuza alışmak ve ancak okul devresinin ilk yarısı geçtiği zaman, güvercinler ve güvercinlik hakkında bana verilen sözü hatırlıyabildim.

Herşey hazırdı. Büyükbaba diye çağırdığımız Şoli'nin bir sandıktan yaptığı güvercinlik ve bir Ruble elli Kopek. Kahverengine boyalıydı güvercinlik ve oniki çift için yuva vardı içinde. Damı el yontması tahtalarla örtülüydü. Ayrıca yabancı kuşları büyük bir ustalık ve kolaylıkla yakalıyacağım bir de kafes vardı. Evet hazırdı herşey. Ve ben 20 Ekim günü kuş pazarının yolunu tuttum ama, hiç beklenmedik engeller dizilmişti yolumun üzerine.

Söylediğim ve karıştığım olaylar, benim hazırlık okulunun birinci sınıfına kabul edildiğim, 1905 yılının güz aylarında başlamıştı. İmparator Nikola, Rus halkına meşrutiyeti hediye etmişti. Hırpanı kılıklı konuşmacılar, kuyu ağızlarının, yüksek taşları üzerine çıkarak gürültülü nutuklar atıyorlardı halka. Gece, sokaklarda patlıyan silâh seslerini duyuyorduk. Bütün bu sebeplerden, anam kuş pazarına gitmemi istemedi. 20 Ekim sabah erkenden, komşu çocukları uçurtma uçurmaya başlamışlardı, polis karakolunun yanında. Mahallenin sakası, bütün kovalarını bir kenara bırakmış, saçları vıcık vıcık briyantinli, yüzü kızarmış, sokaklarda dolaşıyordu. Fırıncı Kalistov'un çocukları, sokağa deriden bir jimnastik atı çıkardılar çeke çeke ve yerleştirdiler yolun ortasına. Sonra atlamaya, çeşitli hareketler yapmaya başladılar. Kimsenin kendilerini durdurduğu yoktu. Polis Semernikov daha yüksek atlamaları için durmadan gayrete getiriyordu onları. Semernikov, beline karısının işlediği ipek bir kemer takmıştı. Hele çizmeleri, daha evvel hiç bir zaman böylesine pırıl pırıl parlatılmamıştı. Polis üniformasıyla anamı herşeyden fazla korkut-

muştu bu adam. Sırf onun yüzünden dışarı çıkarmamıştı beni anam, ama ben arka kapıdan gizlice sıvışarak, tren istasyonunun arkasında olan kuş pazarına gittim.

Kuş pazarında, güvercin meraklısı İvan Nikodimyiç, her zamanki yerinde oturuyordu. Güvercinlerden başka, satılık tavşanlarla bir de tavus kuşu vardı. Tavus kuşu, oturduğu tüneğin üzerinde kuyruğunu açmış, duygusuz başını iki yana sallayıp duruyordu. Pençesine bağlı ipin bir ucu da İvan Nikodimyiç'in hasır iskemlesinin bacağı altına iliştirilmişti. Oraya gider gitmez ihtiyar adamdan bir çift kiraz rengi, kuyrukları karmakarışık güvercin satın aldım. Ayrıca bir çift de tepeli güvercin. Kuşları, gömleğimin altında, boynuma asılı torbaya koydum. Bu alışverişten sonra geriye kırk köpeğim kalmıştı ki, ihtiyar adam buna karşılık, bana Kriukov cinsi bir dişi, bir erkek güvercin vermeye yanaşmıyordu. Kriukov güvercinlerinde en sevdiğim şey, kısa ve güdük gagalarıydı. Oysa ihtiyar benimle çekişerek pazarlık ediyor, kapanla kuş tutanlarda görülen o acaip, sarı ve kavruk yüzünü başka taraflara çeviriyordu. Bu pazarlığımızın sonunda, İvan Nikodimyiç, etrafında müşteri olup olmadığına bir göz attıktan sonra, beni yakınına çağırdı. Herşey istediğim gibi olmuştu. Ve sonra herşey çok kötü oldu.

Saat onikiye doğru, belki biraz daha geç, ayağında askeri çizmeler olan bir adam meydanı geçti. Şişmiş ayaklarının üzerine son derece hafifçe basıyordu. Yorgun yüzünde ise, pırıl pırıl parlıyan canlı gözler vardı.

Kuş meraklısı İvan Nikodemyiç'in yanından geçerken: «İvan,» dedi «pılım pırtını topla ve git. Şehirde Kudüs asillerine bir meşrutiyet hediye edildi ve büyükbaba Babel'i de meşru bir şekilde balıkçılar sokağında öldürdüler.»

Bunları söyledikten sonra, kafeslerin arasından, tıpkı tarlasının kenarında yalnayak yürüyen bir çiftçi gibi yumuşak adımlarla geçti gitti.

«Yapmamalıydılar,» dedi dalgınlığından uyanırken. Sonra daha sert bir sesle, yeniden: «Yapmamalıydılar,» diye bağırıp, tavşanlarını ve Tavuskuşunu toparlamaya başladı. O zaman istediğim güvercinleri kırk kopek'e verdi bana. Hemen torbama sakladım kuşları ve kuş pazarmdan acele ile kaçışan insanlara bakmaya başladım. Son gidenler İvan ile onun omuzuna tünemiş kuşu oldu. Çiğ bir sonbahar göğünde güneşin durduğu gibi tünemişti hayvan adamın omuzuna. Kimsecikler kalmamıştı meydanda ve duyulan silâh sesleri, artık pek uzaklardan gelmiyordu. İstasyondan yana hızlandım. Altüst olmuş meydanı geçtikten sonra iyice çığnenmiş sarı topraklı, dar bir yoldan koşmaya başladım. Yolun sonunda, küçük tekerlekli bir iskemleye oturmuş, topal Makarenko vardı. Adam bu iskemlesi ile şehre gider ve orada bir tepsiye dizdiği sigaralarını satardı. Mahallemizin çocukları da sigara alırdı ondan ve tümü de çok severlerdi Makarenko'yu. Ondan tarafa fırladım.

«Makarenko,» dedim soluk soluğa ve topalın omuzunu tuttum. «Şoli'yi gördün mü?»

Kötürüm cevap vermedi. Kırmızı yağlı yüzünden bir ışık geçti sanki. Sıkılmış iri yumrukları demir birer balyoz gibiydiler. Heyecanından bir türlü rahat oturamıyordu iskemlesinde. Karısı arkasına bir yastık yerleştirdikten sonra, yere saçılmış bir şeyleri ayırmaya, istif etmeye başladı.

«Ne kadar saydın?» dedi bacakları olmayan adam ve sanki kadının vereceği cevabın son derece acı olacağını biliyormuşcasına kütük gibi gövdesini ondan uzaklaştırdı.

«Ondört çift getir,» dedi Kate ve daha fazla eğildi adamın üzerine, «altı tane çarşaf. Şimdi de başlıkları sayıyorum.»

«Başlık mı?» diye ağlamaklı bir sesle bağırdı Makarenko. «Belli oluyor Katarin, Allah bütün sorumluluğu yükletmek için beni seçti galiba. Millet orada istediği eşyaları,

kumaşları araba yükleriyle kaldırırken biz burada takkelere kaldık.

Gerçekten de doğruydu söyledikleri. Yüzü güneşten yanmış çok güzel bir kadın geçti yanımızdan. Bir elinde üstüste geçirilmiş fesler, diğer elinde ise bir top kumaş vardı. Kadın bir yandan da umutsuz ama sevinçli bir sesle dağılan çocuklarını çağırıyordu, koşarken de ardından bir ipekli elbise ile mavi bir gömlek dalgalanıyordu kadının. Peşinden araba süren Makarenkoya aldırmadı bile. Kuvvetli kollarının, bütün gücüyle çeviriyordu inliyen tekerlekleri ama, topal, kaçan kadını yakalıyamadı.

«Küçük hanım,» diye bağırdı ardından insanı sağır eden bir sesle. «O çizgili kumaşı nereden aldın?»

Oysa elbisesi dalgalanan kadın kaybolmuştu çoktan. Köşe başında arabasının üzerinde kırmızı dizginleri kavramış köylü bir delikanlı duruyordu ayakta.

«Herkes nereye gitti?» diye sordu dizginleri kaldırarak.

«Hepsi Katedral sokağında,» dedi Makarenko yalvaran bir sesle. «Herkes oraya gitti evlâdım. Eğer birşeyler alabilirsen bana getir. İyi para veririm sana.»

Delikanlı arabanın ön tarafına doğru eğilerek hayvanları kamçılayıp dörtnala kaldırdı. Sarı sokak birkere daha bomboş ve sarıydı. O zaman bacakları kesik adam sönük gözlerini bana çevirdi.

«Sanırsam Tanrı beni seçti,» dedi cansız bir sesle. «Sanırsam insan oğluyum ben.»

Cüzzam lekeleri olan elini benden tarafa uzattı ve yüreğimi ısıtan torbayı aldı.

Sakat adam, şişman eliyle torbanın içini karıştırdıktan sonra, kiraz rengi dişi bir güvercini çıkardı dışarı. Ayaklarından tuttuğu kuş, avucunun içinde yatıyordu.

«Güvercinler,» dedi Makarenko ve gıcırtılı tekerlerini

benden tarafa sürdü. «Allahın belâsı güvercinler.» Sonra bir tokat attı yanağıma.

Kuşu tutan eliyle vurmuştu yüzüme. Kate'nin sırtı birden tepetaklak oldu sandım ve yere yuvarlandım yeni elbiselerimle.

«Temizlenmeli onların tohumları,» dedi, takkeleri düzeltirken. «Ne tohumlarına tahammül edebiliyorum ne de leş kokulu erkeklerine.»

Bizim tohumumuz hakkında daha başka şeyler de söyledi ama ben işitmedim. Yerde yatıyordum ve ezilmiş hayvanın bağırsakları alnımdan aşağı akıyordu. Yüzüm gözüm bunlarla örtülmüştü; adeta göremiyordum. Alnımda sıcak güvercin bağırsakları ve önümde açılan garip bir dünya... Bunu görmemek için, pislenmemiş gözümü de kapadım. Minicik bir dünyaydı bu ve korkunçtu.

Gözlerimin önünde bir taş parçası vardı. Ufacık bir taş, geniş çeneli ihtiyar bir kadını andırıyordu. Biraz ilerde bir ip parçası ve halâ nefes alan tüyler. Minimini cicikti dünyam ve tarifsiz derecede korkunçtu. Onu görmemek için gözlerimi kapayıp daha fazla yapıştım altımdaki toprağa. Rahatlandırıcı bir sersemlik içindeydim. Bu çiğnenmiş toprağın gerçek hayata benzer hiç bir tarafı yoktu ve belki de gerçek hayat tarafından imtihan edilmesini beklemedeydi. Çok uzaklarda bir yerde keder iri bir atın sırtına binmiş gidiyordu, ama toynak sesleri gittikçe zayıflayıp kayboldu sonunda. Bir sessizlik çöktü çevreye. Çocukların kederini arasıra kaplıyan buruk bir sessizlikti bu. Ve birden vücudumla, artık sararıp solmaya başlamış olan toprak arasındaki sınırları silip attı bu sessizlik... Toprak bir mezarın vahşi derinlikleri kokuyordu. Çiçek kokuyordu toprak.

Kokladım ve sonra ağlamaya başladım korkmadan. Her iki yanında beyaz kutuların bulunduğu, hiç bilmediğim bir sokakta yürüyordum. Kanı pıhtılaşmış tüylerin artık gö-

rünmediği bir sokakta yürüyordum. Bir pazar sabahının temizliği içindeydi silinip süprülmüş kaldırımlar ve ben acı acı, hüngür hüngür ve tüm hayatımda bir daha ağlamadığım gibi mutluca ağlıyordum. Havada başımın üzerinde, bembeyaz olmuş teller vınlıyordu. Dar yolda önümden bir köpek geçti aceleci. Yolun kenarında genç bir köylü Khariton Efrussi'ye ait evin pencerelerini kırıyordu. Bütün bedenini gererek, tahta bir tokmakla indiriyordu camları çerçeveleri. İçini çekiyor, çevreye sevimli sarhoş gülücükler dağıtıyor, yüzünden terler akıyordu. Sanki dinsel bir güç taşıyordu vücudundan. Sokak, kırılan parçalanan havalarda uçuşan tahta parçalarının türküsüyle dolmuştu. Köylünün bütün hayatiyeti sadece iki büklüm eğilmek, terlemek ve Rusça olmayan, anlaşılmaz bir dille acayip kelimeler söylemekten ibaretti. Bu kelimeleri bağırdı, şarkı söyledi ve mavi gözlerini dört açtı; ta ki, yolun sonundaki Belediye binasından bir haç taşıyan kalabalık görünene kadar. İhtiyarlar, saçları büyük bir dikkatle taranmış Çarın bir resmini taşıyorlardı. Diğerlerinin elinde, üzerlerinde mezarlık azizlerinin resimleri olan bayraklar vardı. Öfkeli, kızgın kadınlar uçar gibi koşuyorlardı kalabalığın en önünde. Köylü gelen kalabalığı görünce tahta balyozunu göğsüne bastırarak, dalgalanan bayraklardan kaçtı. Bense alayın geçmesini bekledim, sonuna kadar. Sonra bir hırsız gibi evin yolunu tuttum. Bomboştu ev. Beyaz kapıları ardına kadar açıktı. Güvercinliğimin yanındaki çimenler çiğnenmişti. Sadece Kuzma vardı avluda. Sundurmada oturmuş Kuzma, Şoli'nin ölüsünü yatırıyordu.

«Rüzgâr, kötü bir tahta parçası gibi alıp götürüyor seni. Sanki yıllar oldu kaybolalı. Bak ne yaptılar büyükbabaya.

Hırıltılı soluklarla döndü ve büyükbabanın pantalon yarığından bir bahk çıkardı. Kargı gibi iki tatlısu levreği sokulmuştu büyük babanın vücuduna: Biri ağzına, diğeri

ise pantalon yarığına. Büyükbaba ölüydü ama, balıklardan biri yaşıyordu halâ.

«Büyük babayı benzettiler ama başka kimselere dokunmadılar,» dedi Kuzma ve balığı kediye fırlattı. «İyice bir küfür etti onlara. Büyük Baba baştan aşağı bir sıvazladı. Nefis, eşi zor bulunur bir lânetlemeydi bu doğrusu. Gözlerine koymak için iki metelik bulabilirsin belki.»

Ama o zamanlar sadece on yaşındaydım ve ölülerin neden meteliklere ihtiyaçları olduğundan haberim yoktu.

«Kuzma,» diye fısıldadım, «kurtar bizi.»

Sonra gidip, Kuzma'nın bir omuzu öbüründen daha düşük sırtına sarıldım. Ve büyük babamı gördüm onun arkasından. Şoli talaşların içinde yatıyordu. Göğsü ezilmiş, sakalı yukarı doğru kalkmıştı. Çıplak ayaklarında parçalanmış ayakkabılar vardı. İki yana açılan ayakları kirliydi, leylâk rengindeydi, ölüydü. Kuzma üzerine eğilmiş bir şeyler yapıyordu. Ölünün çenesini bağladıktan sonra, bir süre baktı, yapacak başka birşey kaldı mı diye. Sanki yeni bir elbiseyle uğraşırmış gibi halleri vardı. Ancak ihtiyar Kuzma ölünün sakalını iyice taradıktan sonra sakinleşebildi.

«İyi sövdü heriflere. Sağına soluna iyi sövdü,» dedi gülümsiyerek ve sonra sevgiyle baktı ölüye. «Eğer yoluna Tatarlar çıkmış olsaydı geri gönderebilirdi onları. Ama gelen Ruslardı. Hem de karılarıyla beraber. Ruski karıları. Ruslar bir türlü affetmesini bilmezler, öğrenemezler. Ruski'lerin ne olduğunu bilirim ben.

İhtiyar, ölünün altına biraz daha talaş koyduktan sonra, marangoz önlüğünü bir kenara atıp, elimden tuttu.

«Haydi babana gidelim,» dedi, gittikçe elimi daha fazla sıkarak. «Sabahtan beri seni arıyor. Kadere inandığı gibi, öldüğüne de inandı senin.»

Böylece, ailemin bu ayaklanmadan kaçarak, sığındıkları vergi müfettişinin evine gittik, Kuzma ile birlikte.

1925

SON

KİTABIN İÇİNDEKİ BÖLÜMLER

KIZIL SÜVARİLER

Polonya'ya Giriş	5 — 7
Novograd'daki Kilise	8 — 11
Bir Mektup	11 — 17
Binek Değiştirme Subayı	17 — 20
Pan Apolek	20 — 29
İtalyan Güneşi	30 — 34
Gedali	34 — 38
Benim İlk Kaz'ım	38 — 42
Haham	43 — 46
Brodi Yolu	46 — 48
Taçanka Üzerine Bir Konuşma	48 — 52
Dolguşov'un Ölümü	52 — 56
Tugay Komutanı	56 — 58
Sandi Adında Bir İsa	59 — 65
Mathev Pavliçevko'nun Hayatı ve Maceraları	65 — 72
Kozin'deki Mezarlık	72
Prişçepa'nın İntikamı	73 — 74
Bir Atın Hikâyesi	74 — 79
Konki'nin Esiri	79 — 83
Beresteçko	83 — 87
Tuz	87 — 92
Akşam	92 — 95
Afonka Bida	96 — 103
St. Valentin Kilisesi	103 — 108

Tabur Komutanı Trunov 109 — 117
İki İvan 117 — 125
Bir At Hikâyesinin Devamı 126 — 127
Dul 128 — 133
Zamoste 134 — 138
İhanet 139 — 143
Çesniki 144 — 148
Savaştan Sonra 149 — 153
Şarkı 153 — 156
Haham'ın Oğlu 156 — 159
Argamak 159 — 166

HİKÂYELER

İsa'nın Günahı 169 — 175
İlk Aşk 176 — 184
Guy de Maupassant 185 — 194
Çizgiler ve Renkler 194 — 197
İhtiyarlar Evinin Sonu 198 — 208
Güvercinliğimin Hikâyesi 209 — 222

İsaac Babel 1894 yılında Odesa'da dünyaya gelmiş, orta halli bir musevi ailesinin oğludur. 21 yaşında St. Petersburg'a giden yazar, uzun süre sefalet içinde yaşamıştır. İki hikâyesini bastırmakla kendisine edebiyat alanında ilk yardım eden Maksim Gorki'dir. İhtilâl ve iç savaş süresi içinde bazı görevlerde bulunan Babel, Budyeni'nin Kızıl Süvari Ordusunda çarpışmış, daha sonra'ları Odesa'da bir matbaayı idare etmiştir. 1923 yılında ardarda hikâyeler neşretmiş ve bunların sağladığı başarıdan cesaret alarak 1924 de ODESA HİKÂYELERİ'ni bastırmıştır. Bunun ardından ününü kuvvetlendiren ve en güçlü eseri olan KIZIL SÜVARİ ORDUSU yayınlanmıştır. (1926). Bu kitapta Babel, bir Kızıl Ordu mensubu olarak Polonya savaşlarında gördüklerini, yaşadıklarını büyük bir ustalık ve gerçekçilikle, bir şiir, ve duygu dünyası içinde vermektedir. Eser Sovyet Edebiyatının en önemli örnekleri arasında yer alır. Babel'in tutuklu bulunduğu bir sırada öldüğü söylenmektedir.

GÜN YAYINLARI: P.K. 1119 - İSTANBU Fiatı : 150.TL.
Kapak resmi: Ayhan Erer - Kapak baskısı: DURAN OFSET BASIMEVİ